Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta
Ústav východoevropských studií

DISERTAČNÍ PRÁCE

Neurčité tvary slovesné jako sekundární predikáty v ruštině, češtině a němčině. Typologický pohled.

Non-finite Verb Forms as Semipredicates in Russian, Czech and German. A Typological View.

Jana Kocková

Vedoucí práce: doc. Dr. phil. Markus Giger

Studijní program: Filologie

Studijní obor: Slovanská filologie

2016

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem disertační práci napsala samostatně s využitím pouze uvedených a řádně citovaných pramenů a literatury a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 27. 4. 2016 Jana Kocková

Poděkování

Tato práce by nemohla vzniknout bez podpory mnoha lidí, kterým bych zde chtěla poděkovat. Největší dík patří mému školiteli doc. Dr. phil. Markusu Gigerovi za nesčetné komentáře i podněty, za vstřícné vedení a podporu. Hluboké a upřímné poděkování patří i mé rodině, za velkou trpělivost, kterou se mnou má.

Abstrakt

Název práce: Neurčité tvary slovesné jako sekundární predikáty v ruštině, češtině a němčině. Typologický pohled.
Autor: Jana Kocková
Školitel: doc. Dr. phil. Markus Giger

Abstrakt: Práce nabízí ucelený pohled na neurčité tvary slovesné v ruštině, češtině a němčině podpořený korpusovou analýzou na základě paralelního korpusu InterCorp ČNK. Manuálně byly analyzovány ekvivalenty každého z neurčitých tvarů slovesných v každém ze sledovaných jazyků. Získaná data sloužila k typologické klasifikaci zaměřené na neurčité tvary slovesné jako sekundární predikáty. Z analýzy také nepřímo vyplývají různé frekvence jednotlivých tvarů a vzájemná konkurence různých prostředků v jazyce.

V **češtině** můžeme pozorovat obecně silnou tendenci vyjádřit druhé sdělení pomocí určitého tvaru slovesného ve větné konstrukci. Z neurčitých tvarů slovesných se aktivně používají příčestí a verbální substantiva, tedy tvary, které svou formou zapadají do stávajících slovnědruhových paradigmat. Díky své flexivnosti explicitně vyjadřují syntaktické vztahy. Čeština využívá možnosti vyjádřit sekundární predikaci pomocí prostředků, které nejsou v rozporu s morfologickými zákonitostmi flexivního typu.

Ruština využívá aktivně všechny neurčité tvary slovesné. Vysokou frekvenci měla mezi ekvivalenty také ruská dějová substantiva na *-ние,* která nejsou v ruštině řazena mezi slovesné tvary. Jak však ukázala analýza, minimálně některá substantiva na *-ние* si zachovala verbální potenciál. V současné ruštině dochází k oslabení explicitně vyjádřených syntaktických vazeb a také konstrukce s neurčitými slovesnými tvary mají řadu aglutinačních rysů.

Pro **němčinu** je typické propojování prostředků různých typů. V oblasti neurčitých tvarů slovesných se výrazněji uplatňuje především izolační typ. Substantivizovaný infinitiv má výrazně verbální charakter, ovšem mezi ekvivalenty měl nízké zastoupení, naopak vyšší zastoupení měla dějová substantiva na *-ung*. Velmi produktivním prostředkem byla v němčině polysyntéza, která se v různě vysoké míře projevovala napříč ekvivalenty všech neurčitých tvarů slovesných.

Práce tak ukazuje nikoli potenciálně možná řešení v jazyce, ale řešení, která jsou využívána ve vyšší míře. Analýzy ekvivalentů ukazují celkovou tendenci ve výběru jazykových prostředků v daném jazyce. Komplexní zaměření na všechny neurčité tvary slovesné a jejich ekvivalenty poskytuje ucelený pohled na možnosti vyjádření druhého sdělení v ruštině, češtině i němčině.

Klíčová slova: čeština, ruština, němčina, participium, infinitiv, přechodník, verbální substantivum, substantivizovaný infinitiv, typologie, ekvivalent

Abstract

Title: Non-finite Verb Forms as Semipredicates in Russian, Czech and German. A Typological View.

Author: Jana Kocková

Supervisor: doc. Dr. phil. Markus Giger

Abstract: This research paper presents a comprehensive picture of non-finite verb forms in Russian, Czech and German supported by a corpus analysis based on the parallel corpus InterCorp CNC. Equivalents of each of the non-finite verb forms were analysed manually in each of the monitored languages. The data obtained served for typological classification focused on non-finite verb forms as secondary predicates. Different frequencies of the individual forms and mutual competition of various means in language also indirectly result from the analysis.

In **Czech** we may observe generally a strong tendency to express the semipredication by means of a finite verb form in a sentence structure. As regards non-finite verb forms, the actively used forms are participle and verbal nouns, i.e. forms which relate to the existing part-of-speech paradigms. Due to being inflectional they express explicitly syntactic relations. Czech uses the possibility to express the semipredication by means that are not contrary to morphological regularities of the inflectional type.

Russian uses actively all the non-finite verb forms. A high frequency among the equivalents was also recorded for Russian event nominals ending with *–ние,* which are not classified as verb forms in Russian. Nevertheless, the analysis proved that at least some nouns ending with *–ние* retained the verbal potential. In current Russian, explicitly expressed syntactic relations are getting weaker, and also constructions with non-finite verb forms show a number of agglutinative features.

Regarding **German**, typical of this language is interconnecting means of various types. In the field of non-finite verb forms, the type which is applied more frequently is the isolating type. The substantivized infinitive has a significant verbal character, however, it had a low level of representation among equivalents, contrarily, event nominals ending with *–ung* showed a higher level of representation. In German a highly productive means was polysynthesis which manifested itself in different levels across the equivalents of all non-finite verb forms.

The paper thus demonstrates not those potentially possible solutions in a language, but solutions that are applied in a higher degree. The equivalent analyses point to a general tendency in selecting language means in the relevant language. Complex focus on all non-finite verb forms and their equivalents provides a comprehensive picture of possibilities to express semipredication in Russian, Czech and German.

Key words: Czech, Russian, German, participle, infinitive, transgressive, verbal noun, substantivized infinitive, typology, equivalent

Obsah

1 Úvod ... 15
1.1 Téma a cíl práce ... 15
1.2 Struktura práce ... 15
1.3 Zvolená metoda ... 16
1.3.1 Typologie ... 16
1.3.2 Korpusová analýza ... 18
1.3.3 Neurčité tvary slovesné jako sekundární predikáty ... 21

2 Příčestí ... 24
2.1 Problémy klasifikace příčestí ... 24
2.2 Typologie ... 25
2.3 Adjektivizace ... 27
2.4 Příčestí v analyzovaných jazycích ... 29
2.4.1 Ruská příčestí ... 29
2.4.2 Česká příčestí ... 30
2.4.3 Německá participia ... 32
2.5 Analýza ... 33
2.6 Ekvivalenty ruských příčestí ... 34
2.6.1 Ekvivalenty ruských PPČ ... 34
2.6.1.1 Ekvivalenty ruských PPČ v češtině ... 34
2.6.1.2 Ekvivalenty ruských PPČ v němčině ... 35
2.6.2 Ekvivalenty ruských PMČ ... 36
2.6.2.1 Ekvivalenty ruských PMČ v češtině ... 38
2.6.2.2 Ekvivalenty ruských PMČ v němčině ... 39
2.6.3 Ekvivalenty ruských PPT ... 40
2.6.3.1 Ekvivalenty ruských PPT v češtině ... 41
2.6.3.2 Ekvivalenty ruských PPT v němčině ... 42
2.6.4 Ekvivalenty ruských PMT ... 42
2.6.4.1 Ekvivalenty ruských PMT v češtině ... 42
2.6.4.2 Ekvivalenty ruských PMT v němčině ... 43
2.7 Ekvivalenty českých příčestí ... 44
2.7.1 Ekvivalenty českých PPČ ... 44
2.7.1.1 Ekvivalenty českých PPČ v němčině ... 45
2.7.1.2 Ekvivalenty českých PPČ v ruštině ... 46
2.7.2 Ekvivalenty českých PMČ ... 47
2.7.2.1 Ekvivalenty českých PMČ v němčině ... 47
2.7.2.2 Ekvivalenty českých PMČ v ruštině ... 47
2.7.3 Ekvivalenty českých PMČ(l) ... 48
2.7.3.1 Ekvivalenty PMČ(l) v němčině ... 48
2.7.3.2 Ekvivalenty PMČ(l) v ruštině ... 49
2.7.4 Ekvivalenty českých PT ... 50
2.7.4.1 Ekvivalenty českých PT v němčině ... 50
2.7.4.2 Ekvivalenty českých PT v ruštině ... 52

2.8 Ekvivalenty německých participií 52
2.8.1 Ekvivalenty německých P I 52
2.8.1.1 Ekvivalenty německých P I v češtině 53
2.8.1.2 Ekvivalenty německých P I v ruštině 54
2.8.2 Ekvivalenty německých P II 54
2.8.2.1 Ekvivalenty německých P II v češtině 55
2.8.2.2 Ekvivalenty německých P II v ruštině 55
2.9 Závěr 56

3 Přechodníky 60
3.1 Přechodníky z hlediska typologie 60
3.2 Přechodníky jako neurčité tvary slovesné 60
3.3 Přechodníky v analyzovaných jazycích 61
3.3.1 Přechodníky v ruštině 61
3.3.2 Přechodníky v češtině 63
3.3.2.1 Přechodníky v současné češtině 65
3.4 Přechodníky z hlediska typologie 66
3.5 Ekvivalenty ruských přechodníků 66
3.5.1 Přechodník nedokonavého vidu 66
3.5.1.1 Ekvivalenty přech. n. v. v češtině 67
3.5.1.2 Ekvivalenty přech. n. v. v němčině 71
3.5.2 Ruský přechodník dokonavého vidu 75
3.5.2.1 Ekvivalenty přech. d. v. v češtině 75
3.5.2.2 Ekvivalenty přech. d. v. v němčině 80
3.6 Ekvivalenty českých přechodníků 84
3.6.1 Přechodník přítomný 85
3.6.1.1 Ekvivalenty přech. přít. v ruštině 85
3.6.1.2 Ekvivalenty přechodníku přítomného v němčině 88
3.6.2 Přechodník minulý 90
3.6.2.1 Ekvivalenty přechodníku minulého v ruštině 91
3.6.2.2 Ekvivalenty přechodníku minulého v němčině 91
3.7 Závěr 94

4 Slovesná substantiva 97
4.1 Substantiva v rámci neurčitých tvarů slovesných 97
4.1.1 Dějová a verbální substantiva – problém kategorizace 97
4.2 Verbální substantiva v češtině 98
4.2.1 Syntaktické vlastnosti 99
4.2.2 Vid u verbálních substantiv 100
4.2.3 Slovesný rod u verbálních substantiv 100
4.2.4 Reflexivní postfix u verbálních substantiv 101
4.2.5 Verbální substantiva z hlediska typologie 101
4.3 Dějová substantiva na *-ние* v ruštině 102
4.3.1 Syntaktické vlastnosti dějových substantiv na *-ние* 103
4.3.2 Vid u dějových substantiv na *-ние* 104

4.3.3 Ostatní typy dějových substantiv v ruštině 105
4.4 Substantivizovaný infinitiv v němčině 106
4.4.1 Valence substantivizovaných infinitivů 107
4.4.2 Reflexivita 108
4.4.3 Kompozice 109
4.4.4 Dějová substantiva v němčině 109
4.5 Substantivizovaný infinitiv z hlediska typologie 110
4.6 Ekvivalenty českých verbálních substantiv 110
4.6.1 Ekvivalenty českých verbálních substantiv v němčině 110
4.6.2 Ekvivalenty českých verbálních substantiv v ruštině 114
4.7 Ekvivalenty německých substantivizovaných infinitivů 117
4.7.1 Ekvivalenty substantivizovaných infinitivů v češtině 119
4.7.2 Ekvivalenty substantivizovaných infinitivů v ruštině 120
4.8 Závěr 122

5 Infinitiv 125
5.1 Infinitiv jako predikát 126
5.2 Infinitiv v češtině 127
5.2.1 Infinitiv jako predikát 128
5.2.2 Typologie 129
5.3 Infinitiv v němčině 130
5.3.1 Status *zu* 130
5.3.2 Status *um*, *anstatt*, *ohne*, *außer* 131
5.3.3 Infinitiv jako predikát 131
5.3.4 Typologie 133
5.4 Infinitiv v ruštině 133
5.4.1 Infinitiv jako predikát 134
5.4.2 Typologie 135
5.5 Analýza ekvivalentů infinitivů 136
5.6 Ekvivalenty českých infinitivů 136
5.6.1 Ekvivalenty českých infinitivů v němčině 137
5.6.2 Ekvivalenty českých infinitivů v ruštině 140
5.7 Ekvivalenty ruských infinitivů 142
5.7.1 Ekvivalenty ruských infinitivů v češtině 142
5.7.2 Ekvivalenty ruských infinitivů v němčině 144
5.8 Ekvivalenty německých infinitivů 146
5.8.1 Ekvivalenty německých infinitivů v češtině 147
5.8.2 Ekvivalenty německých infinitivů v ruštině 149
5.9 Závěr 151

6 Závěr 153

Použitá literatura 160
Seznam tabulek 174

Použité zkratky

zu-Inf	infinitiv s *zu*
PMČ	příčestí minulé činné
PPČ	příčestí přítomné činné
PMT	příčestí minulé trpné
PPT	příčestí přítomné trpné
PMČ(l)	příčestí na *-l*
n.v.	nedokonavý vid
d.v.	dokonavý vid
P I	Partizip I
P II	Partizip II
zu-Inf.	infinitiv s *zu*
FVG	Funktionsverbgefüge
AcI	accusativus cum infinitivo
DS	deverbální substantiva s dějovým významem
VS	verbální substantiva
sInf	substantivizovaný infinitiv
v. v.	vedlejší věta
přech. přít.	přechodník přítomný
přech. min.	přechodník
0	nulové analogon

1 Úvod

Neurčité tvary slovesné zahrnují formy s rozdílnými morfologickými i syntaktickými charakteristikami, které spojuje schopnost vyjádřit druhou predikaci ve větě. Zkoumání neurčitých tvarů slovesných jako sekundárních predikátů často znesnadňuje jejich rozdílná klasifikace v jednotlivých jazycích (např. verbální adjektiva/příčestí), ale i různé funkce konkrétních tvarů. Okolnost, že se často jedná o tvary s nízkou frekvencí v textu, ztěžovala výzkum před dostupností rozsáhlých textových korpusů. Právě možnosti, které dnes poskytují jazykové korpusy, byly impulzem pro vytvoření ucelené analýzy ekvivalentů neurčitých tvarů slovesných, která je předmětem této práce. Zájem o oblast neurčitých tvarů slovesných vychází z kontrastivního typologického hlediska: ruština a čeština jako jazyky příbuzné se vyvíjejí v této oblasti různými směry. Zatímco u češtiny se posilují tendence flexivního typu, v ruštině dochází k odklonu od něj. U němčiny a češtiny jako jazyků v dlouhodobě úzkém kontaktu docházelo k vzájemnému ovlivňování.

1.1 Téma a cíl práce

Práce se zabývá neurčitými tvary slovesnými v ruštině, češtině a němčině, korpusovou analýzou jejich vzájemných ekvivalentů a typologickou charakteristikou, která z provedené analýzy vyplývá. Analýza umožňuje popsat na autentickém materiálu nejfrekventovanější funkce neurčitých tvarů slovesných ve zkoumaných jazycích a doplnit je o kontrastivní hledisko. Analýza byla provedena na základě dat z paralelního korpusu InterCorp verze 2-8[1] Českého národního korpusu. Synchronní hledisko práce vyplývá z limitů stanovených pro tento paralelní korpus: v hlavní části InterCorpu, v tzv. jádru, jsou texty vydané po roce 1945 a kolekce Syndicate zahrnuje publicistické texty vydané po roce 1990.[2] Získaná data poskytují východisko k typologické charakteristice systému neurčitých tvarů slovesných ve sledovaných jazycích, která je založena na principech tzv. Pražské typologické školy.

1.2 Struktura práce

Práce je rozčleněna do šesti základních kapitol. Úvodní část se kromě předmětu a metody práce krátce dotýká i typologického přístupu v popisu a srovnávání jazyků a také neurčitých tvarů slovesných jako sekundárních predikátů. Kromě toho se zaměřuje na metodologické základy korpusové analýzy, především na omezení, která platí pro vyhodnocení korpusových dat.

Jádro práce tvoří čtyři kapitoly věnované postupně jednotlivým tvarům: participiím, přechodníkům, infinitivům a substantivním verbálním tvarům. Každá z těchto kapitol se skládá z teoretické části, která se zaměřuje na charakteristiky a odlišnosti tvarů ve sledovaných jazycích a krátce shrnuje případná specifika pojetí v jednotlivých

1 Konkrétní použitá verze je uvedena u každé analýzy.

2 Neznamená to ovšem, že by se v tomto korpusu nevyskytovaly starší texty, jsou zde např. texty napsané dříve, ale vydané po roce 1945, a starší texty citované v textech novějších.

jazycích. Druhou část těchto kapitol tvoří výsledky samotných analýz jednotlivých tvarů a jejich ekvivalentů ve sledovaných jazycích. Každá z kapitol je zakončena závěrem.

Závěrečná kapitola shrnuje výsledky všech analýz a poskytuje typologickou charakteristiku zkoumaných jazyků z hlediska vyjádření sekundární predikace.

Práci doplňuje seznam využitých primárních zdrojů, literatury a seznam použitých zkratek a tabulek.

1.3 Zvolená metoda

1.3.1 Typologie

Jazykové typologie jsou velmi rozšířeným způsobem zkoumání, popisu a klasifikace jazyků. Typologie mají za sebou dlouhý vývoj a v současné době zahrnují rozdílné přístupy i různá zaměření. Typologické přístupy se mimo jiné liší podle toho, zda pracují s předem stanovenými rysy (kategoriemi, příp. jazykovými typy nebo univerzáliemi) nebo zda vyvozují typologická pozorování na základě popisu a srovnání konkrétních jazyků (např. typologie Altmanna/Lehfeldta i Haspelmathovy práce). Posledně zmíněný přístup předpokládá, že nemusí nutně existovat mezijazykové kategorie, ale pouze gramatické vztahy v jednotlivých jazycích, které si mohou být podobné (Dryer 1997: 116, Croft 2001). Haspelmathova kritika univerzálních kategorií ukazuje zároveň problematičnost tohoto přístupu: na jednu stranu oprávněně kritizuje snahu přiřadit jevy předem dané kategorii bez jejich podrobnějšího empirického popisu („similarities do not imply identity“), na druhou stranu varuje před zaváděním nerozšířených a často nejasných pojmů (Haspelmath 2007: 6, 8).[3] Haspelmathova kritika směřuje především na Chomského definici univerzálních gramatických kategorií nezávislých na konkrétních jazycích (Chomsky 1957: 50), jejichž stanovení je často poznamenáno anglocentrickým nebo eurocentrickým pohledem.[4]

Silný vliv na současnou typologii má především Greenbergova kvantitativní morfologická typologie i jeho slovosledná typologie. Greenberg, podobně jako Skaličk a, předpokládá zásadní význam morfologické struktury slova pro celkovou charakteristiku jazyka (Greenberg 1960:180). Jeho typologický popis jazyků vychází z frekvence morfologických jednotek v úryvcích textů. Toto pojetí ovlivnilo i Altmanna a Lehfeldta při vytvoření taxonomické typologie (Altmann/Lehfeldt 1973), výhodou jejich metody je především možnost najít empirické souvislosti mezi jednotlivými rysy konkrétních jazyků. Tato a ostatní taxonomické typologie přináší číselné údaje, které lze přehledně srovnávat a dají se dále statisticky zpracovat. Na druhou stranu mají taxonomická data sama o sobě jen omezenou výpovědní hodnotu a potřebují interpretaci. Také Altmann/Lehfeldt shrnují své závěry do tříd A-F, které korelují s tradičními jazykovými typy.

3 Haspelmath požaduje srovnání jazyků na sémantickém základě, toto kritérium podle něj částečně splňuje i funkčně-typologický přístup Greenbergiánské školy.

4 Např. Chomského Remarks on Nominalization (Chomsky 1970) dalo příčinu vzniku celé řady studií, které hledají odpovídající kategorie v jednotlivých jazycích, často je ale nenacházejí nebo konstatují, že zcela neodpovídají původní definici (Veselovská 2001, Bierwisch 2008, Siloni/Preminger 2008, Zimmermann 2002)

Z ruskojazyčného prostředí je třeba zmínit především typologické práce Jachontova, Alpatova, Soloncevové a tzv. Leningradské školy: Cholodoviče, Chrakovského a Nedjalkova. V Německu stojí za zmínku především kolínský projekt UNITYP a zkoumání areálových typologických souvislostí v Lipsku (Max-Planck-Institut für evolutionäre Anthropologie).

Pražská typologie pracuje s pojmem typologických konstruktů jako principů stavby jazyka. Na rozdíl od výzkumu univerzálií nehledá v jazycích univerzální gramatické kategorie, ale zaměřuje se na prostředky, kterými jednotlivé jazyky formulují výpovědi. Tento přístup umožňuje popsat nejen prostředky, které se používají pro vyjádření konkrétní funkce (např. afixy pro slovotvorbu v češtině), ale i kombinaci prostředků různých jazykových typů pro vyjádření jedné funkce (např. plurál v němčině), vzájemnou konkurenci prostředků pro vyjádření jedné funkce (např. konkurence vedlejší věty a neurčitých slovesných tvarů pro vyjádření druhého sdělení) a také převládající synchronní tendence v jazyce (tzv. dominantní typ). Právě možnost popsat kombinaci různých typologických prostředků pro vyjádření jedné funkce chybí kvantitativním přístupům (Altmann/Lehfeldt). V poslední době se objevují snahy upozornit na shodné rysy Pražské a Greenbergiánské školy (Boček 2010, Newmeyer 2001), tzv. empirického funkcionalismu (Vykypěl 2009) a integrální typologie (Boček 2009).

V této práci vycházím ze Skaličkova pojetí pěti základních jazykových typů jako jazykových konstruktů, především tak jak byly definovány v Typu češtiny (Skalička 2004: 475-536) a Vývoji české deklinace (Skalička 2004: 210-249),[5] a z Popelova chápání opozice gramatických typů a negramatického typu (Popela 1996: 76). V definicích typů vychází Skalička ze vzájemné příznivosti jednotlivých typologických rysů. Sgall dokazuje, že příznivost vlastností může být i jednostranná (Sgall 1995: 63). Sgall pak dovádí toto pojetí dál, když vybírá z typologicky závažných vlastností jen jednu jako základní, ze které vycházejí příznivé vlastnosti konstituující daný jazykový typ (Sgall 1971). Ke kritice této definice viz Popela (Popela 1985: 45). Skalička vycházel z toho, že u reálných jazyků je vždy určitý typ dominantní. U češtiny i ruštiny je dominantní typ flektivní, u němčiny je situace složitější, zde můžeme spolu s Popelou konstatovat, že němčina nemá dominantní typ, uplatňují se v ní všechny typy (Popela 1996: 89).

Pro tuto práci je podstatný především způsob, jakým jednotlivé jazykové typy řeší tzv. druhé sdělení. Pro **flexivní** jazyky se předpokládá preference úplné větné struktury s určitým tvarem slovesa. Vyplývá to z několika rysů flexivních jazyků: klasifikace slovních druhů a podtypů do paradigmat a zatížení koncovek homonymií není příznivé pro přechodné tvary.[6] Neslabičné polyfunkční koncovky flexivního typu umožňují vyjadřování redundantních funkcí. S rozvojem koncovek souvisí i volný slovosled. Volný pořádek slov umožňuje i tzv. aktuální větné členění.

Aglutinační jazyky se naproti tomu nevyznačují jasným rozlišováním slovních druhů. Umožňují připojování afixů k různým slovním základům. Afixy jsou monofunkční, což se na syntaktické rovině projevuje nepříznivostí k redundantním funk-

5 Oproti dřívějším studiím (K maďarské gramatice) jsou zde upřesněny především definice polysyntetického a introflexního typu. V této práci není přihlédnuto k pozdějšímu Skaličkovu zavedení ergativního a aktivního typu (Skalička 2006: 1245n. a 1249n.).

6 Sgall ovšem pro flexivní jazyky uvažuje i o možnosti vyjádření druhé predikace ohebným infinitivem bez pomocných elementů (Sgall 1995: 66).

cím (např. kongruenci). V aglutinačních jazycích se často vyskytuje základní tvar slova bez afixů (Stammform; viz Popela 2006: 18).[7] Skalička uvádí mezi rysy aglutinačního typu i bohaté větné typy, tzv. větná cliché, a časté nominální věty (Skalička 2004: 259), v nichž není vyjádřen predikát určitým tvarem a funkci predikátu zastává jméno (Giger/Vykypěl 2001: 73). V jazycích s dominantním aglutinačním typem se často uplatňují přechodné útvary, jako jsou neurčité tvary slovesné.[8]

V **izolačních** jazycích jsou slovní druhy diferencované málo nebo vůbec, funkce sémantických prvků je vyjádřena samostatnými gramatickými slovy, v izolačním konstruktu proto není možné ani tvoření přechodných tvarů; určité a neurčité tvary slovesa splývají (*to care, the care, I care*). Splývá i rozdíl mezi pomocnými slovy – spojkami a předložkami. Konektor pojící se s podstatným jménem se může pojit i s druhým slovesem ve větě. Množství funkčních slov a nedostatek kongruence neumožňuje volný pořádek slov. Sgall (Sgall 1995: 65) uvádí, že druhé sdělení je v izolačních jazycích vyjádřeno buď závislou (vloženou) predikací ve vedlejší větě s určitým tvarem slovesa, nebo infinitivy s předložkou. Izolační jazyky nejsou příznivé nominálním dvojčlenným větám a to i přesto, že mají pevný slovosled. K vyjádření predikace využívají samostatného elementu (spony).

Polysyntetický typ se vyznačuje absencí specializovaných gramatických prvků – gramatické významy jsou vyjadřovány pomocí lexikálních jednotek a pořadím těchto jednotek.[9] Elementy užívané jako formální (předložky, spojky) jsou nahrazeny synsémantickými elementy – protiklad autosémantických a synsémantických prvků je tedy slabý. Je zde plně rozvinuta kompozice, která zajišťuje i vyjádření významů vyjadřovaných v jiných typech celými syntagmaty. V reálných jazycích je doplněn prostředky jiných typů.

Introflexivní typ se projevuje změnami uvnitř kmene, v reálných jazycích je většinou doplněn prostředky jiných typů. Diferenciace slovních druhů jsou v introflexivních jazycích méně vyvinuté než ve flexivních jazycích, což je také důvodem širšího využití participií než u flexivního typu (Popela 2006:18).

1.3.2 Korpusová analýza

Lingvistická typologie se často potýká s problémem srovnatelnosti neodpovídajících systémů (Haspelmath 2010: 664). Problém ekvivalence je základní otázkou kontrastivních jazykových analýz a právě oblast neurčitých tvarů slovesných ukazuje, že může být zavádějící srovnávat pouze formální jazykové kategorie. Popis možností využití nemusí vypovídat o skutečných tendencích v jazyce, důležitou charakteristikou je i frekvence jevů v autentických textech. Paralelní korpusy umožňují získat velký rozsah konkrétních dokladů z autentických textů. Řada lingvistů využívá explicitně nebo

7 Stammform odpovídá také Jachontovu pojmu „форма без аффикса“, kterou důsledně odlišuje od flexivní nulové koncovky. „При этом форма без аффикса имеет значение, воспринимающееся как «основное»… Значение формы без аффикса часто бывает очень широким и неопределенным.“ (Яхонтов 1965: 94n.)

8 Nepříznivost vedlejším větám dává Popela do souvislosti i se spojkami, tedy izolačními elementy, které zpravidla vedlejší věty uvozují (Popela 1985: 62.).

9 K některým odchylkám v definici polysyntetického typu v ranějších a pozdějších Skaličkových dílech viz Vykypěl 2007: 46n.

implicitně překlady pro konstatování mezijazykových vztahů[10] (Johansson 2007: 3; Gast/Levshina 2014; Altenberg/Granger 2002).

Také Grangerová a Altenberg (Altenberg/Granger 2002: 8) zastávají názor, že paralelní (překladové) korpusy dokáží zachovat funkci i význam ve srovnávaných jazycích. Tito autoři hovoří o tzv. korespondenci (na základě paralelního výskytu dvou výrazů). Johansson popisuje proces kontrastivní analýzy na základě paralelních korpusů jako vytvoření překladového paradigmatu[11] (Johansson 2007: 23), tj. odpovídajících ekvivalentů v cílovém textu. Altenberg (1999: 254) vytvořil také vzorec, který míru vzájemné ekvivalentnosti ve zkoumaném vzorku kvantifikuje.

Přínos jazykových korpusů spočívá především v rozsahu, různorodosti zdrojů, rychlosti vyhledávání a možnostech srovnání. K datům získaným z korpusů je však třeba přistupovat kriticky a vyvozovat jen takové závěry, které daný materiál vyvozovat umožňuje. Biber hovoří o dvou základních druzích chyb na základě korpusových analýz: pokud vyslovujeme závěry na základě příliš malého vzorku a pokud se vlastnosti vzorku systematicky liší od vlastností cílové populace (např. deformace idiolektem autora, zastoupení jednoho druhu textů apod.; viz Biber 1993: 219n.). Kromě rozsahu a vyváženosti korpusu ovšem ovlivňují výsledky analýzy i odlišné způsoby a různá kvalita morfologického značkování textů. Je třeba také zdůraznit, že pokud není jev dohledatelný pomocí morfologického značkování, nemusí to znamenat, že se v korpuse nevyskytuje. Korpusová data představují také pouze část jazykové praxe a absence určitého jevu v korpusu neznamená, že se tento jev v jazyce nevyskytuje. Platí to i naopak: ne vše, co je v korpusu dohledatelné je i obecně mluvčími akceptovatelné.

V současné době je validita studií na základě paralelních korpusů omezena především menším rozsahem paralelních korpusů a omezenou variabilitou textů. Na rozdíl od monolingválních korpusů nebývají paralelní korpusy reprezentativní. Jejich zpracování je poměrně náročné, a proto je důležitým kritériem pro zařazení textů i jejich dostupnost v odpovídající kvalitě. Právě důležitost co největšího a nejvariabilnějšího rozsahu korpusu vede především u paralelních korpusových analýz k rozšíření analyzovaných textů o překlady z třetích jazyků. Tento přístup zaujali například i Gast a Levshina u analýzy na základě korpusu Europarl. Vycházejí z předpokladu, že zarovnané páry vět jsou sémanticky a pragmaticky přibližně ekvivalentní bez ohledu na zdrojový jazyk (Gast/Levshina 2014 : 379n.).[12] Zdá se také, že význam překladovosti/nepřekladovosti textu je u řady jazykových jevů stejný nebo nižší než vliv druhu textu a např. autorského či překladatelského stylu.[13] I v případě této práce se přikláníme k přínosu širšího a variabilnějšího zastoupení textů. U použitého korpusu je rozsah limitován především ruským subkorpusem, jehož jádro činí v nejnovější verzi 8 „pouhých“ 3 337 tisíc slov a v kolekci Syndicate 3 174 tisíc slov.[14] Většina publicistických

10 V předkorpusovém období využíval překladových textů pro srovnání pořádku slov v angličtině a češtině např. Vilém Mathesius (1975).

11 Překladové paradigma definuje jako: „set of forms in the target text which are found to correspond to particular words or constructions in the source text“ (Johansson 2007: 23).

12 Stejný přístup zastávají např. i Johansson 2007, Martinková (2014: 280).

13 Viz také Chlumská 2015, Martinková 2014: 279.

14 V českém subkorpusu InterCrop verze 8 je 84 718 tisíc slov v jádru a 3 416 tisíc slov z projektu Syndicate. V německém subkorpusu je v jádru 27 681 tisíc slov (nejvíce ze všech jazykových verzí)

textů pochází z korpusu Syndicate, který není anotován podle jazyka výchozího textu (převážně se však jedná o anglické originály). Pokud by byl výchozí subkorpus omezen na původní ruské texty, snížil by se jeho rozsah na polovinu a omezil se převážně na beletristické texty.[15] Rozšířením výchozího korpusu o texty přeložené z jiných jazyků se zvýšil nejen celkový rozsah korpusu, ale i jeho variabilita. I přesto je nutné počítat s určitým omezením platnosti analýz plynoucím z omezeného počtu textů, tedy autorů a překladatelů.[16]

Analýzy, které jsou součástí této práce, odrážejí situaci současného jazyka v nespontánních[17] psaných textech. Platnost analýz je omezena především nízkou variabilitou textů a rozsahem korpusu, obojí ovšem ve srovnatelném nebo vyšší rozsahu než analýzy předkorpusových období (např. Dvořák 1983, Svoboda 1962). Jedná se přitom o srovnání originálního textu s překladem, případně o srovnání dvou překladů jednoho zdrojového textu. Každý z jazyků využívá jiný nástroj morfosyntaktické anotace,[18] zásadnější ovšem je, že se liší použité tagsety (seznamy značek), tj. podstatně se liší označené kategorie a liší se například i syntax zápisu.[19] Pro budoucí verze se uvažuje o harmonizaci tagsetů, ovšem jde o poměrně komplikovaný proces.[20]

Pro češtinu můžeme srovnat frekvenci výskytu některých neurčitých tvarů slovesných v překladových a nepřekladových textech na datech z korpusu Jerome.[21] Zde se ukazuje, že frekvence výskytu v překladových a originálních textech se výrazněji neliší u příčestí přítomných činných, infinitivů a verbálních substantiv. Naopak výrazné rozdíly najedeme u zastoupení přechodníků a příčestí minulého činného. Vzhledem k chybějícímu morfologickému značkování nebyly srovnány tvary příčestí minulých na *-lý* a příčestí trpných. Rozdíly mezi překladovými a nepřekladovými texty jsou ovšem stejné nebo dokonce menší než rozdíly mezi odbornou literaturou a beletrií.[22] Zároveň platí, že rozdíl mezi zastoupením v beletrii a odborné literatuře přibližně odpovídá rozdílu v překladové a nepřekladové literatuře: vyrovnané zastoupení v obou typech textů měla příčestí přítomná činná a infinitivy; výrazné rozdíly oba tvary přechodníků a příčestí minulá trpná. Výrazně vyšší zastoupení v odborné literatuře měla

a z projektu Syndicate 3725 tisíc slov.

15 InterCorp zahrnuje v omezené míře i odborné texty. Mezi tzv. kolekcemi je v současné době přístupná také databáze filmových titulků Open Subtitles, která byla ovšem pro tuto analýzu prakticky nevyužitelná. Jedná se většinou o velmi volné ekvivalenty, jejichž význam často vyplývá z vizuálního kontextu.

16 Např. v analýze českých tvarů bylo možné pozorovat vysoké zastoupení dokladů z Osudů dobrého vojáka Švejka, vyšší zastoupení mají i díla Milana Kundery.

17 Podoba textů a tedy i jednotlivých jazykových jevů není určována pouze volbou autora, ale je přímo i nepřímo korigována i jinými autoritami.

18 Čeština využívá nástroj Morče, speciálně vytvořený právě pro značkování češtiny; ruština je označkována univerzálním TreeTaggerem; němčina byla do verze 7 anotována pomocí TreeTaggeru, který byl později nahrazen RFTaggerem.

19 V němčině jsou místa oddělena dvojtečkou (ADJA:Pos:Nom:Sg:Fem), v češtině a ruštině se neoddělují (např. pro ruštinu: Afpfsn).

20 Obecná problematika viz Rosen 2010; konkrétní pohled na problematiku jednotného morfosyntaktického značkování na příkladu slovanských predikativů viz Derzhanski/Kotsyba 2008.

21 Jedná se o jednojazyčný srovnatelný korpus sestavený pro zkoumání současné překladové češtiny s češtinou nepřekladovou. Zahrnuje texty z let 1992-2009.

22 Přechodníky i PMČ mají výrazně vyšší zastoupení v beletrii. Tento rozdíl je výrazný především pro přechodník přítomný, kde je poměr zastoupení v beletrii ve srovnání s odbornou literaturou 3:1. Nižší frekvenci PMČ v publicistických textech konstatuje i Giger (Giger 2010: 7).

verbální substantiva. Podrobnější náhled na rozložení přechodníků a PMČ v konkrétních textech, potvrzuje silný vliv autorského, příp. překladatelského stylu: například 63 % tvarů příčestí minulých trpných je v 10 překladových textech, u originálních českých textů je asi 24 % v 10 textech (při celkově vyšším počtu tvarů i textů). Pro příčestí minulá činná v češtině konstatuje souvislost s individuálním stylem i Izotov a Giger (Изотов: 1993: 23; Giger 2010: 19).

	Frekvence v českých nepřekladových textech	**Frekvence v překladových textech**
PPČ	118 598	113 930
VS	486 041	410 219
infinitivy	698 971	829 036
PMČ	756	398
přech. přít.	10067	5326
přech. min.	1611	273

Tabulka 1.3.2 *Srovnání frekvence jednotlivých neurčitých tvarů slovesných v korpusu Jerome.*

Pro výsledky analýz v této práci je tedy třeba vzít v úvahu pravděpodobně nižší frekvenci přechodníků a příčestí minulých činných a částečně i infinitivů v překladových textech. V zásadě se však potvrzuje, že přechodníky a příčestí minulá činná mají řádově nižší frekvenci než ostatní neurčité tvary slovesné a jejich užití je často ovlivněno autorským nebo překladatelským stylem. Jediným tvarem, který je více zastoupen v překladových textech je infinitiv.

Bohužel mi není znám veřejně přístupný srovnatelný korpus pro němčinu a ruštinu. Pro němčinu existuje korpus CroCo, pro ruštinu vytvořila Krasnopejeva (Краснопеева 2015) srovnatelný korpus originálů a překladů beletrie, oba korpusy však nejsou veřejně přístupné.

1.3.3 Neurčité tvary slovesné jako sekundární predikáty

Neurčité tvary slovesné jsou v mnoha ohledech heterogenní skupinou, která zahrnuje slovesné tvary, jejichž obvyklou funkcí není vyjádření primárního predikátu. Tyto tvary nevyjadřují některé predikativní slovesné kategorie, především osobu, a ztrácejí i jiné verbální vlastnosti. Heterogennost této skupiny se projevuje nejen v tom, že různé tvary vyjadřují či nevyjadřují různé slovesné vlastnosti, ale liší se navzájem i různou mírou restrikce tvoření, svými syntaktickými funkcemi i možností vyjádřit některé vlastnosti jmenné. Systém neurčitých tvarů slovesných má přes veškeré odlišnosti některé univerzální rysy: Zdá se, že v jazycích většinou existují minimálně dva tvary participií, které jsou opozitní z hlediska časového významu (Мурясов 2000: 46,

Haspelmath 1993: 156). V evropských jazycích jsou neurčité tvary slovesné často součástí složených tvarů: především tvaru futura, ve sledovaných jazycích i pasiva.

S pojmem neurčité tvary slovesné se částečně překrývá pojem *converb*. Nedjalkov definuje konverb jako slovesný tvar, který syntakticky závisí na jiném slovesném tvaru, ale není jeho syntaktickým aktantem (Nedjalkov 1995: 97).[23] Haspelmathovo pojetí je užší: „a nonfinite verb form whose main function is to mark adverbial subordination" (Haspelmath 1995: 3) a zdá se, že odpovídá spíše evropským jazykům.[24] Z českých tvarů odpovídá definici konverbu přechodník (Nedjalkov 1995: 117-118), v němčině participiální konstrukce (König 1995: 72). V ruštině řadí Weiss do této kategorie kromě přechodníků i pasivní příčestí jako adverbiále (Weiss 1995: 241).

Mezi neurčité tvary slovesné jsou v ruské tradici řazeny přechodníky, příčestí a infinitivy; dějové substantivum na *-ние* není řazeno mezi slovesné tvary. Tím se ruština liší od češtiny, která kromě přechodníků, tzv. verbálních adjektiv a infinitivů řadí mezi slovesné tvary i verbální substantiva. V němčině do této kategorie spadají participia, infinitivy a substantivizované infinitivy.

Tyto tvary mohou plnit ve větě funkci tzv. druhé predikace. Problematika sekundární predikace se odvíjí z různých pojetí predikace jako takové. Obecně se chápe predikace: a) v aristotelovském duchu jako přisuzování vlastností individuálním substancím; b) jako odraz skutečnosti ve výpovědi; c) jako struktura predikátu a jeho argumentů. (Hackmack 2000; ESČ 340). Od tohoto pojetí se odvíjí i pojetí subjektu jako substance, které je přisuzována vlastnost (a, b), nebo je subjekt jedním z argumentů predikátu (c). Větotvornou funkci mají predikáty primární, zpravidla vyjádřené verbem finitem. Ve větě může být i druhá[25] predikace, která nemá větotvornou funkci. Susanne Hackmack (Hackmack 2000: 8n.) uvádí tyto vlastnosti sekundární predikce: není vyjádřena samostatnou větou; je do určité míry závislá na první predikaci; ve větě predikáty často sdílejí jeden argument (logický subjekt druhého predikátu).

Sekundární predikace může být vyjádřena různými prostředky a predikační potence není u všech prostředků stejná. Prostředky, které jsou zahrnovány mezi sekundární predikáty se proto v jednotlivých jazycích liší. Nejsilnější predikační potenci mají neurčité tvary slovesné (a i mezi nimi jsou rozdíly) (Jelínek 1966: 390). Neurčité tvary slovesné mohou[26] vytvářet druhé predikativní jádro ve větě a vytvářet přechodné, polovětné struktury. Sekundárně-predikativní konstrukce bývají také chápány jako kondenzáty větné struktury,[27] které mohou být plnou predikací nahrazeny (Jelínek 1966, Hrabě 1964). Důležitou roli u těchto konstrukcí hraje kontext, který „implikuje informační data, která kondenzátor nemůže explicitně vyjádřit" (Jelínek 1966: 392).

23 Weiss naproti tomu v ruštině dokládá i konverb jako obligatorní adverbiální aktant (*...проводить весь день играя...;* Weiss 1995: 243).

24 Viz funkce linearizační a modifikační u některých neevropských jazyků (Bisang 1995: 171; Johanson 1995: 313n.; Tikkanen 1995: 494)

25 Také druhotná, polopredikativní, polovětná, implicitní, sekundární predikace (ESČ: 228).

26 Neurčité tvary slovesné vyjadřují i primární predikaci, např. nejčastější funkcí infinitivu ve sledovaných jazycích je primární predikace ve spojení s modálními nebo auxiliárními slovesy, stejně tak fungují jako primární predikát v samostatných infinitivních větách.

27 Jelínek používá termín syntaktický kondenzát, modifikuje tak Vachkův termín komplexní kondenzace.

Tyto struktury vyjadřují predikaci, která se formálně odlišuje od predikace primární (např. subjekt není součástí konstrukce). Uličný mluví o „potlačené verbálnosti“ a o lexikálním překrývání subjektu s jiným i nevyjádřeným členem věty (Uličný 1969: 138n.). V ruštině je „полупредикация“[28] většinou spojována s nesplývavým spojením (обособление); věty s druhou predikací jsou tradičně chápány jako jednoduché věty rozšířené o další konstrukci. Termín secondary predicate/sekundäres Prädiktat se v současnosti často zaměřuje na predikační potenciál adjektivních tvarů (tzv. depiktivní a rezultativní funkce adjektiv), přičemž mezi adjektivní tvary se v němčině někdy zahrnují i participia (*Betrunken hat Peter den Raum verlassen.*, Rosengren 100)[29].

V této práci vycházím z pojetí sekundární predikace, jak byla rozpracována v české tradici (Hrabě 1964; Marková 1967, 1981; Jelínek 1966).[30] Druhá predikace je implicitní predikační syntagma začleněné do nadřazené propozice (Marková 1981: 66). Takto pojaté konstrukce tvoří přechod mezi primární úplnou predikací a depredikací. Umožňují také vysvětlit dvojí funkci řady neurčitých tvarů slovesných, tedy schopnost vyjadřovat implicitní predikaci a zároveň i determinaci v rámci řídící propozice. Na rozdíl od ruské tradice není nesplývavé připojení konstrukce chápáno jako rozhodující kritérium.[31] Marková i Hrabě zdůrazňují, že konstrukce zahrnované pod termín polopredikace tvoří škálu mezi plnou predikací a depredikací a predikaci vyjadřují různě výrazně. Marková shrnuje tyto znaky polopredikativní konstrukce (Marková 1967: 249):

- zachovávají si systémový vztah k větné predikaci (nechápe tedy polovětné konstrukce jako výsledek transformace);
- jsou funkčně synonymní s větou;
- zachovávají významový obsah větné predikaci;
- implikují vztah k subjektu;
- zachovávají si některé slovesné znaky, především valenci a některé morfologické kategorie;
- mohou se pojit nesplývavě.

Na rozdíl od Markové nejsou v této práci vyloučeny konstrukce nerozvité, sama Marková toto kritérium ostatně relativizuje (Marková 1967: 251).

28 Ruský termín полупредикативные конструкции a český termín polopredikace/sekundární predikace se někdy překládá do angličtiny termínem semi-predicative constructions (Uličný 1972, Saurbayev/Tekzhanov/Amrenov/Ergaliey 2013).

29 Toto pojetí pro ruštinu např. Strigin (2008), pro němčinu např. Müller (2008).

30 Jejich pojetí navazuje na Mathesiovu „polovětnou vazbu“ (Mathesius 1966: 13n.).

31 Marková upozorňuje především na to, že u psaného jazyka jde o vlastnost vázanou kodifikací.

2 Příčestí

2.1 Problémy klasifikace příčestí

Příčestí jsou obecně chápána jako neurčité slovesné tvary. Jejich zařazení do klasické struktury slovních druhů je však kvůli jejich přechodnému charakteru v jednotlivých jazycích sporné.[32] Příčestí zachovávají některé slovesné vlastnosti a zároveň mají charakteristiky schodné s adjektivy.

Akademická gramatika (АГ: §1577) definuje příčestí jako «атрибутивную форму глагола, в которой совмещаются значения двух частей речи: глагола и прилагательного». Také Encyklopedický slovník češtiny (ESČ: 311n.) charakterizuje participium jako tvar odvozený od slovesa, se kterým má některé společné vlastnosti, a jiné vlastnosti jej pojí s adjektivy. Přechodný charakter vyjadřuje i německý termín „Mittelwort".[33] Řada lingvistů přichází s argumenty pro zrušení kategorie participia a ponechání pouze kategorie deverbálních adjektiv,[34] jejichž rysy verbálnosti, příp. procesuálnosti se aktualizují pouze za určitých lexikálně-sémantických podmínek. U participií nacházíme bezpochyby řadu vlastností, které je spojují s adjektivy, pokud by se ovšem u příčestí jednalo o adjektiva, šlo by o slovotvorný proces derivace, která by byla neobvykle pravidelná. Například v němčině se Partizip I (dále P I), u kterých se častěji objevují pochybnosti o jejich verbálním charakteru, tvoří od každého slovesa – na rozdíl např. od odvozenin na *-bar*.

Této kategorii je také v němčině vyčítána její nehomogennost.[35] Podobnou nehomogennost můžeme ovšem najít i v ruském a českém systému, jednotlivé druhy příčestí nelze tvořit a používat stejně neomezeně (srov. česká příčestí přítomná činná (PPČ) a příčestí minulá činná (PMČ), příp. ruská příčestí přítomná trpná (PPT) a příčestí minulá trpná (PMT).

V češtině jsou odpovídající tvary řazeny tradičně mezi přídavná jména slovesná a proces jejich tvoření je považován za slovotvorný proces (ESČ: 311). Termínem příčestí se (ne)tradičně v české bohemistice označují krátké trpné tvary a krátké tvary na *-l*, které však synchronně nevykazují žádné rysy příčestí (blíže viz Damborský 1967: 12; Giger 2010: 4, Giger 2003: 52n., Изотов 1993: 9). Kopečný (Kopečný 1962: 163, 137) nepovažuje krátké tvary na *-l* za příčestí, ke kterým řadí tvary na *-n/-t/-ný/-tý, -lý* a tzv. přechodníková adjektiva na *-cí, (v)ší,* ponechává je jako slovesnou kategorii kvůli jejich sémantice a paradigmatičnosti, i když upozorňuje, že ze syntaktického hlediska odpovídají spíše adjektivům. Mluvnice češtiny II rozlišuje verbální adjektiva a adjektiva vlastní, podobně postupuje i ESČ, podle kterého vyhovují „obecné definici participia"

32 „Unklarheiten tauchen in den Peripheriebereichen auf… Zu diesen Peripherieerscheinungen gehören zweifellos die Partizipien." (Sommerfeldt 1988: 221) „…participles – which constitute a persistent problem in the drawing of category boundaries…" (Hopper/Tompson 1984: 704)

33 „Schon die Bezeichnung Partizip (traditionell eingedeutscht als *Mittelwort*) zeigt, dass die Bindung an das Verb einerseits und das Adjektiv andererseits seit jeher ‚das' Analyseproblem für die Partizipien darstellt…" (Eisenberg 1998: 283)

34 Marillier uvádí, že „… weder P1 noch P2 am Verb teilhaben – es handelt sich um normale deverbale Adjektive. Die Grammatik des Deutschen kann also den Begriff Partizip entbehren." U P II dokonce prosazuje tyto tvary „als reine Adjektive zu betrachten". (Marillier 1994: 27) Srov. také Quintin 1994: 91 – 108.

35 P I může být vždy být flektivní, ne každé P II může být flektivní.

tvary na *-ící, -vší, -lý* a *-ný/-tý* (ESČ: 311). Trávníček řadí mezi participia i přechodníky, které, stejně jako krátké tvary na *-l* a PT, charakterizuje jako dějová adjektiva (Trávníček 1951: 1417). Ocelák se na základě paradigmatičnosti tvarů na *-ící/-oucí* a *-(v)ší* přiklání k jejich zařazení do „šíře pojatého morfologického paradigmatu základového slovesa." (Ocelák 2010: 125n.) Pro potřeby této práce budu označovat jako česká příčestí tvary, které odpovídají verbálním adjektivům podle definice Mluvnice češtiny II (MČ II: 142n.).

V němčině se Partizip I a Partizip II obvykle řadí spolu s gerundiem (tzv. zu-Partizip) mezi neurčité tvary slovesné (např. Duden; Helbig/Buscha). Ani zde není toto zařazení jednoznačně přijímáno. Engel (1996: 557) řadí mezi neurčité tvary slovesné pouze participia, která nejsou atributivně užitá. Gerundium a atributivně užitá participia považuje za samostatnou slovní třídu. Eisenberg (2004) řadí mezi neurčité tvary slovesné infinitiv, P II a imperativ.[36] P I charakterizuje jako deverbální adjektivum. Zifonun (Zifonun 1997: 2205) také řadí P I mezi adjektiva slovesného původu. Pojem gerundium Zifonun nepoužívá, rozlišuje pouze P I odvozená od infinitivu a P I odvozená od *zu*-Inf. (Zifonun: 2205n.). Podobné řešení jako v češtině navrhuje pro P II Faucher (Faucher 1994: 11) – jako participium označuje pouze tvary využívané k tvoření analytických gramatických tvarů. Pro skloňované tvary pak navrhuje označení Partizipialadjektiv.

Ke slovesným vlastnostem, které jsou shodné u všech třech jazyků, patří především schopnost (nikoli obligatorně vyjádřená) přejímat slovesnou valenci. V rámci závislých členů mohou participia vyjádřit i logický subjekt děje. Příčestí má také schopnost vyjadřovat časové významy, tzv. relativní čas. Ostatní slovesné vlastnosti se pak neprojevují plošně, jde především o reflexivnost (zachovává se v němčině u P I, nikoli u P II;[37] v ruštině a češtině se tvoří zvratné tvary pouze od tvarů příčestí činných). Vid je stálou vlastností příčestí v češtině a ruštině. Naopak ke jmenným vlastnostem patří (opět v závislosti na způsobu použití) schopnost přejímat adjektivní koncovky, tj. schopnost vyjadřovat pád, jmenný rod a kongruenci, v češtině životnost. Příčestí není možné stupňovat. Slovesné vlastnosti příčestí jsou stálými příznaky, adjektivní příznaky jsou proměnlivé. Participia také ve všech sledovaných jazycích často adjektivizují a substantivizují (*der Reisende, cestující; учащийся, der Studierende, der Abgeordnete, přeživší, пострадавший, участвующий*). V němčině, ruštině i češtině tvoří příčestí i analytické slovesné tvary. V ruštině a češtině tvoří krátké trpné tvary pasivum. V němčině je P II kromě pasiva součástí tvaru perfekta a kondicionálu.

2.2 Typologie

Samotná kategorie příčestí je považována obecně za znak spíše aglutinačních jazyků. Na rozdíl od flexivních jazyků není v těchto jazycích jasná slovně druhová strukturace, v aglutinačním konstruktu se mohou afixy volně připojovat ke kmeni. Příčestí odráží

36 Na základě chybějícího označení osoby, což souvisí s Eisenbergovou definicí určitých tvarů slovesných, jako tvarů kategorizovaných z hlediska osoby.

37 Ačkoli i zde se mimo spisovný jazyk některé konstrukce užívají („*eine sich ereignete unerhörte Begebenheit, durch die sich eingeschlichene Alkoholkrankheit*… viz např. diskuze http://www.deutsch-als-fremdsprache.de/austausch/forum/read.php?4,88682)

právě tuto slovně-druhovou nejednoznačnost, spojuje slovesné a jmenné vlastnosti. To se ostatně odráží i v problematice jeho slovně-druhového řazení ve sledovaných jazycích a v problematice adjektivizace příčestí.

Na syntaktické rovině vytvářejí participia ve větě sekundárně predikační jádro, ovšem s různě intenzivně projevenou predikací. Srov.:

(1) *Она также привлекательна и для придерживающихся жесткого курса палестинцев, **считающих** многосторонность средством давления на них, **чтобы** они пошли на непопулярные уступки.*

(2) *Культурные послания могут также передаваться… посредством многочисленных образов, **создаваемых** телевидением и кино.*

(3) *Как и в прежние времена, когда маршал Тито умирал в **разрываемой** на части Югославии,…*

(4) *… потребуется искусное руководство, которое сможет разработать новую убедительную национальную концепцию для объединения **конкурирующих** властей.*

Zatímco v prvním příkladě je příčestí rozšířeno o závislé větné členy a vedlejší větu a celý obrat je vydělen z věty, v třetím příkladě se nachází v běžné adjektivní pozici, je ovšem rozšířeno o závislý člen, v posledním příkladě nemá ani závislé větné členy, nejvíce se blíží funkci adjektiva a jeho predikační vlastnosti se projevují nejslaběji. Pozice participiálních obratů není pro všechny sledované jazyky stejná, v němčině je postpozice výjimečná, naopak němčina využívá své typické prostředky tvoření rámce:

*… führte sie… **in einen** mit erlesenem Geschmack ausgestatteten **Salon**.*

*…, um den Einfluss **der** als Beschützer der Sunniten wahrgenommenen **Türkei** auszugleichen.*

I z hlediska morfologie mají příčestí ve sledovaných jazycích aglutinační rysy, tvary se tvoří pomocí afixů. Otázkou je paradigmatičnost tvarů, která je např. v ruštině omezena u PPT, v češtině u PMČ. S touto problematikou pak souvisí i otázka, kterou reflektuje české názvosloví, zda se tedy u příčestí jedná o slovotvorbu, či o změnu tvaru v rámci jedné slovní třídy.

V této souvislosti je třeba vyzdvihnout právě různě silné uplatnění predikačního potenciálu příčestí ve sledovaných jazycích na rovině parolové. Na úrovni systému jsou možnosti užití příčestí prakticky stejné; ve všech sledovaných jazycích existuje možnost využívat příčestí atributivně i adverbiálně, se závislými větnými členy i bez nich. Reálné využití participiálních konstrukcí se v jednotlivých jazycích ovšem diametrálně liší, jak ukazuje analýza korpusových tvarů. Jak v češtině, tak v ruštině jsou přitom aktivně využívána především přítomná aktivní příčestí a minulá pasivní, němčina má právě jen tyto dva tvary příčestí. Jde přitom pravděpodobně o rys s obecnější platností, jak upozorňuje Haspelmath je opačně založený systém pravděpodobně nemožný: „The forms that are most likely to exist are the present active participle and the past passive participle. The reverse, an asymmetric participial system with only a present passive participle and a past active participle, is probably impossible“ (Haspelmath 1993: 156).

2.3 Adjektivizace

Přechodný charakter participií se projevuje i v jejich adjektivizaci, kdy participium ztrácí své slovesné vlastnosti a sekundárně predikační funkci. Nelze však stanovit jednoznačnou hranici, spíše jde o škálu mezi neurčitým slovesným tvarem a adjektivem a posuzování tvarů se v jednotlivých jazycích liší.[38] V řadě případů tvoří adjektiva a příčestí homonymní tvary, srov.:

Bylo krátce po desáté, když zatočila na příjezdovou cestu, ***vedoucí*** *k dědečkovu soukromému odpočinkovému sídlu.*

OSN má rovněž jedinečnou úlohu a příležitost nabídnout ***vedoucí*** *roli při vytváření globálního konsensu o životně důležitých ekologických a ekonomických otázkách, jimž planeta čelí.*

Podobně uvádí Duden (335) pro němčinu, že proces adjektivizace participií spočívá: „auf Bedeutungsdifferenzierung, inhaltlicher Verselbstständigung oder dem Wegfall der übrigen Konjugationsformen des entsprechenden Verbs“.[39]

Poměrně jednoduché je oddělit případy, ve kterých má slovo jiný význam než sloveso, od kterého bylo odvozeno, a případy, kdy se používá v přeneseném významu (*сказал понимающим тоном*).

Problematické z tohoto hlediska jsou ve všech třech jazycích (minulá) příčestí trpná, která mají zároveň i rezultativní význam.[40] Kalakuckaja uvádí, že z činných příčestí častěji adjektivizují PPČ, což klade do souvislosti s tím, že současnost, kterou vyjadřují, se snadno změní v mimočasový význam.[41] PMČ se adjektivizují daleko méně, příčiny vidí Kalakuckaja ve větší paradigmatičnosti (každé PMČ má odpovídající PPČ a může mít i opozici vidové dvojice), ve výrazně vyjádřeném slovesném způsobu a sufixu *-вш/-ш*, který brání adjektivizaci. Ovšem v češtině PMČ se téměř neadjektivizují i přesto, že zde vidová opozice prakticky není. Trpná příčestí se adjektivizují obecně častěji. V ruštině se adjektivizují PMT ve větší míře než PPT. PT a P II se adjektivizují masově i v češtině a němčině.

V **češtině** se v důsledku řazení příčestí mezi adjektiva mluví o přechodu od verbálních adjektiv k jiným druhům adjektiv, ovšem problematika je v zásadě stejná. Všechna příčestí s výjimkou PMČ mohou plně adjektivizovat. Mluvnice češtiny II uvádí, že u všech příčestí: „může dojít k významovému posunu“ ke klasifikačním adjektivům (MČ II: 142). PPČ adjektivizují často, vždy je však zachována možnost jejich užití v původním významu: *vynikající film/film vynikající hereckými výkony* (Ocelák 2010: 125). Velmi často adjektivizují PT. Tendenci adjektivizovat má i příčestí na *-l* (Giger 2010: 9; Изотов 1993: 23). Damborský navrhuje pro odlišení adjektivizovaných pří-

38 Např. АГ (§ 1579) uvádí, že: „в тех случаях, когда причастие представляет действие как признак, свойство, в его отвлечении от временной приуроченности, создаются условия для развития у причастий адъективных значений.“ S tím, že tyto tvary stále zůstávají příčestím.

39 Např.: *aufregend, erfahren, geeignet.*

40 V češtině a ruštině pouze u PT od nedokonavých sloves (blíže Giger 2003: 56n.; Калакуцкая 1971: 176).

41 Mezi příznaky bránící adjektivizaci řadí přechodnost sloves, vid vyjádřený sufixy, zvratný postfix *-ся* a afix *-щий*.

čestí na *-l* podobná kritéria, jaká známe v ruštině i němčině pro adjektivizaci příčestí obecně: vyjádření relativního času, negace, stupňování, derivační základ pro adverbia a deadjektivní substantiva a sémantická odlišnost od slovesa.

Také v současné **německé** lingvistice jsou participia často řazena mezi adjektiva (P I u Zifonun; P I i P II u Fauchera). Problematická jsou především tzv. Scheinpartizipien, u kterých neexistuje odpovídající sloveso: *gestreift, geblühmt, gemustert, talentiert, alkoholisiert, zernarbt*. Poitou zde přichází s teorií defektního verbálního paradigmatu, ve kterém nejsou jiné tvary než příčestí (Poitou 1994: 113). Patří sem také tvary, u kterých není možné odvození bez změny významu (*abtakeln)* (Faucher 1994: 11). Podobný jev známe i v češtině (*talentovaný, předpojatý, novorozený;* viz Giger 2003: 55). Participia odvozená od kompozitních sloves typu *hilfebringend/Hilfe bringend* jsou v této práci zahrnuta mezi participia pokud se významově shodují s výchozím slovesem, a to nezávisle na způsobu pravopisu.[42]

Pro popis postupného přechodu mezi participiem jako slovesným tvarem a adjektivem využívají někteří lingvisté pojmy *Kern/Periferie* (Sommerfeldt), příp. *Typen/ Prototypen* (Lenz).[43] Lenz vydělila mezi prototypem A (Adjektiv) a prototypem V (Verb) typy a-e.[44] Tato škála mezi adjektivem a slovesem jí dovoluje klasifikovat přechod od určitých slovesných tvarů přes analytické slovesné tvary s participiem, participium jako atribut až po adjektiva.[45] Mezi kritérii vymezujícími participia od „participiálních adjektiv" uvádí Lenz stejně jako Sommerfeldt negaci (*un-* x *nicht*)[46] [47]a možnost použití v jmenné části přísudku u adjektivizovaných participií (*Das Kind ist entzückend x *das Kind ist spielend/schlafend*). Kromě těchto dvou kritérií zmiňuje Sommerfeldt nemožnost stupňování participií a možnost jejich transformace do slovesného přísudku (Sommerfeldt 1988: 226).

Ve všech třech jazycích lze tedy považovat za adjektivizovaná ta příčestí, u kterých došlo k významovému posunu, především ztrácí-li dějový význam, pokud se dají stupňovat a mohou stát v přísudku.

---

42 Srov. *gefangen genommen/gefangengenommen, sitzen geblieben/sitzengeblienen, Gewinn bringend/ gewinnbringend.* K otázce participiálních kompozit a jejich pravopisu viz blíže (Fuhrhop 2009)

43 „Ein Prototyp als zentrale Instanz einer Kategorie vereint in sich alle für diese Kategorie charakteristischen Merkmale…Die Art und Weise der Abweichung läßt sich über dieselben Merkmale definieren, je nachdem, wie viele der Merkmale die jeweilige Instanz auf sich zieht." (Lenz: 70n.)

44 Prototypická adjektiva nejsou odvozenými tvary, mohou se spojit se sponovým slovesem *sein*, je možné je negovat pomocí *un-*, nevyjadřují časový průběh. Protypická slovesa vyjadřují časový průběh, mají určitý tvar slovesný tvar, nevyžadují pomocné sloveso, přejímají argumenty slovesa v nezměněné formě (Lenz: 71n.)

45 O škále mezi „čistě slovotvornými" a „čistě tvaroslovnými" procesy v češtině mluví ostatně i Ocelák (Ocelák 2010: 126).

46 K homonymním tvarům typu eine *befriedingende/unbefriedigende Lösung/ diese für mich befriedigende/unbefriedigende Lösung – diese mich befriedigende Lösung/*diese mich unbefriedigende Lösung* viz blíže Lenz (42).

47 Rozlišení pomocí „testu negací" navrhuje i Valentin (39n.) a Poitou (117).

2.4 Příčestí v analyzovaných jazycích

2.4.1 Ruská příčestí

V ruštině se rozlišují příčestí činná a trpná, přítomná a minulá a také krátké a plné tvary (v české tradici označované jako jmenné a složené tvary). Činná příčestí od zvratných sloves si ponechávají zvratný postfix *-ся*, trpná příčestí se tvoří bez něj. Příčestí činná mají jen plné tvary,[48] příčestí trpná mají i krátké tvary.

Příčestí přítomná činná se tvoří pouze od tvarů n. v. sufixem *-щ-*. Příčestí minulá činná se tvoří převážně od tvarů d. v. sufixem *-(в)ш-*. U tvarů PMČ od sloves n. v. se vedou diskuze o povaze jejich časového významu (absolutní vs. relativní) a o jejich konkurenci s PPČ. Také v ruštině konkurují tvary na *-l* (*обвисший/обвислый; устаревший/устарелый*), nikoli ovšem ve stejné míře jako v češtině. Na rozdíl od češtiny mají vždy činný význam (Havránek: 384) a netvoří se od předmětových a zvratných sloves. Jejich verbální vlastnosti se oslabovaly v průběhu 19. století, Zemskaja dává tento proces do souvislosti s rozvinutím „категории качества“ u ruských adjektiv a etablováním příčestí jako standardního prostředku ruštiny (Земская 1962: 48n.). Plungian řadí tyto tvary mezi „pseudopříčestí“ a upozorňuje, že v současné ruštině většina z nich „утратила атрибутивные синтаксические функции“, část z nich se ovšem i dnes používá jako adjektiva se stativně-rezultativním významem (např. *окоченелый*, *зрелый*) (Плунгян 2010: 2-3).

Kategorie slovesného rodu má u příčestí přítomných trpných (zde PPT) dva způsoby tvoření: pomocí sufixu -м- od sloves n. v. a pomocí slovesného postfixu *-ся* (srov. *используемый - использующийся*), tzv. pasivní tvary zvratné. Tento druhý způsob tvoření je analogický tvoření pasiva u určitých tvarů slovesných a odpovídá tak celkové tendenci vyrovnávání paradigmat v ruštině. Tvoření tvarů na *-м-* je omezeno a i jejich frekvence výskytu je nižší než u ostatních ruských příčestí (АГ: § 1583).[49] Pasivní tvary se *-ся* nezmiňuje АГ, zmínku najedeme např. v РКГ[50] (Сай 2011: 6.1.2.3.) a systém s dvěma zvratnými pasivními tvary popisuje i Ďurovič (2005: 164) a Isačenko (Исаченко 1960: 547).

Příčestí minulá trpná (zde PMT) se tvoří od sloves d. v. Krátké tvary se používají pro tvoření opisného pasiva, zřídka jako doplněk. O PMT od sloves n. v. se vedou v ruštině diskuze. АГ uvádí, že se tato příčestí používají málo a není možné je jasně oddělit od adjektiv se sufixem *-ен/-н/-т* (*жареный*, *колотый*). Kalakuckaja (167n.) a Lopatin (38n.) se na rozdíl od АГ (§ 1580) domnívají, že se jedná o adjektiva, a to i v případě, že mají závislé větné členy, příp. je vyjádřen činitel děje v instrumentálu: *лекция*, *читанная профессором*. I u minulých příčestí existuje konkurence mezi vyjadřováním

48 PPČ mohou mít zřídka i krátké tvary v adjektivních významech (*успехи потрясающи, шопот умоляющ*) (АГ: § 1579).

49 Ďurovič upozorňuje, že „*м*-причастия в СРЛЯ являются искусственно внедренным церковнославянским элементом. В русских диалектах их нет.“ (Ďurovič: 161)

50 „Если считать, что действительные причастия по определению выражают категорию действительного залога, то окажется, что в таких формах категория залога выражена дважды, при этом в одном случае выражено значение действительного залога (при помощи суффикса причастия), а в другом – страдательного.“ (Сай 2011: 6.1.2.3.)

pasivity pomocí sufixu a reflexivitou, pasivní význam mohou mít i tvary utvořené sufixem -(*в*)*ш*- a postfixem -*ся*.

Příčestí závislá na substantivu se mohou vyskytovat v těsné nebo volné pozici. Postpozitivní příčestí jsou zpravidla volná. Ruština zná i případy volného příčestí prepozitivního, vyděleného jako sekundárně predikační jádro (АГ § 2108).[51] I příčestí prepozitivní si ponechávají určité slovesné vlastnosti; mohou mít na sobě závislé větné členy, vyjadřují vid, časové významy a sekundární predikace se zde v určité míře projevuje. Také РКГ uvádí, že причастный оборот (или одиночное причастие в случае отсутствия у него зависимых), употребленный в позиции определения к имени, в большинстве случаев соотносим по смыслу с некоторой независимой клаузой (иначе «предикативной группой», или «элементарной предикацией»), включающей в свой состав финитную форму того глагола, от которого образовано причастие, и то имя существительное, которое модифицируется причастием.“ (Сай 2011: 2.).

Vyjádření času bývá spornou otázkou především u ruských činných příčestí.[52] Akademická gramatika (§1577) uvádí, že „в предложении время причастия может быть относительным.“ Příčestí mohou v určité situaci vyjadřovat i absolutní čas, tedy čas, který se vztahuje k momentu řeči, nikoli k času určitého slovesného tvaru ve větě, případně nulového tvaru slovesa v přítomném čase (blíže viz РКГ, Сай 2014: 3.1). Také Izotov ve své práci upozorňuje na to, že ruská trpná příčestí mohou vyjadřovat na rozdíl od českých jak relativní, tak i absolutní čas (Изотов 1993: 7). Možnost vyjádřit absolutní minulost mají PMT a PMČ (Изотов 1993: 80). Kalakuckaja považuje čas, vyjádřený příčestím za relativní: „может относить только соотносительный характер с другим, основным по отношению к нему, временем…“ (Калакуцкая 1971: 25). Tím ovšem zahrnuje jak čas vyjádřený určitým slovesným tvarem, tak i případy, kdy slovesný tvar, ke kterému se příčestí vztahuje, nevyjadřuje kategorii času (podmiňovací a rozkazovací způsob) a příčestí vyjadřuje: „отношение к моменту произнесения предикативной формы сослагательного или повелительного наклонения“ (Калакуцкая 1971: 18). РКГ uvádí v souvislosti s PMČ, že: „Обрисованная сложная картина не позволяет свести противопоставление между двумя сопоставляемыми типами причастий к оппозиции по линии только абсолютного или только относительного времени.“ (Сай 2014: 3.2.2.) V češtině uvažuje o absolutním čase činných příčestí Ocelák (Ocelák 2010).

2.4.2 Česká příčestí

Tvary, které odpovídají ruským složeným příčestím, se v české lingvistické tradici nazývají *verbální/slovesná/deverbativní* adjektiva (Gebauer: 1929; MČ I, II; Trávníček: 1951; ESČ). Mezi participiální tvary se v češtině řadí aktivní přítomné tvary na -(*í*)*cí* (zde označované PPČ), minulé aktivní tvary na -(*v*)*ší* (zde PMČ) a na -*lý* (zde PMČ(l)), trpné tvary na -*ný*/-*tý* (zde PT). Komárek (2006) popisuje systém českých příčestí jako

51 V analyzovaných případech se takový obrat nevyskytl.

52 «…до сих пор бытуют противоречивые мнения о том, каким является время причастия - относительным или абсолютным.» (Демьянова 1991: 11). Podobná otázka je přitom diskutována u přechodníků.

opozici minulých tvarů: PMČ(l) (*spadlý/zemřelý*) a PT d. v. (*udělán/udělaný/zakryt/zakrytý*); a přítomných tvarů: PT n. v. (*dělán/děláný/kryt/krytý*) a PPČ (*dělající, kryjící*).

PPČ zpravidla vyjadřuje současný děj, PMČ pak děj předcházející. Tuto zjednodušenou konstrukci reviduje Ocelák, který poukazuje na možnost PMČ vyjádřit absolutní minulost (Ocelák 2010: 135). Ocelák také podrobně analyzuje časové významy PPČ a PMČ, podobně jako Kalakuckaja se zabývá případy, kdy se příčestí časově vztahuje nikoli k určitému slovesnému tvaru. Na rozdíl od Kalakucké, která zmiňuje jiné neurčité tvary slovesné jako bod, ke kterému se může vztahovat příčestí, jde Ocelák ještě dále a označuje za takový bod i jakékoli (nejen deverbální) substantivum (Ocelák 2010: 133n.).

PPČ a PMČ bývají někdy označována za tzv. adjektivizované přechodníky (ESČ) i přesto, že k tomu ze synchronního hlediska není důvod. PPČ bez závislých členů mohou být pouze v prepozici, se závislými členy i v postpozici. PMČ byla historicky do češtiny přejata z ruštiny a dnes je jejich využití omezené, mají knižní charakter, téměř nesubstantivizují, ani nepřecházejí do třídy dějových adjektiv (blíže viz Giger 2010, Giger 2008). Tvoří ze zpravidla od sloves d. v., Ocelák uvádí i několik příkladů PMČ n. v. (Ocelák 2010: 128n.).[53] PMČ a PPČ od zvratných sloves zachovávají zvratnou částici *se*.[54]

PMČ(l) zahrnuje MČ I (323) do kategorie „aktivních verbálních adjektiv pro předcházející děj" a uvádí, že tento typ je významově synonymní PMČ. PMČ(l) konkurují jak tvarům PMČ: *vzniklý/vzniknuvší problém;* mohou mít však také pasivní význam (*probdělá noc*) a konkurují i tvarům PT: *zkrachovalý/zkrachovaný podnikatel*. Kopečný (1958) mluví o konkurenci PMČ(l) (méně paradigmatické) a PT (téměř paradigmatické). O této konkurenci mluví i MČ II (145n.), tvary na *-lý* však považuje za ustupující a PT naopak za rozšiřující se díky neutralizaci významu slovesného rodu (MČ II: 145). Zatímco PMČ(l) velmi často adjektivizují, PMČ téměř neadjektivizují[55] (Giger (2010): 9; Изотов 1993: 22n.). Tvoření PMČ(l) je omezené, nejčastěji se tvoří od intranzitivních sloves d. v. a velmi často se adjektivizují. Od reflexivních sloves nezachovávají částici *se*. Giger v této souvislosti upozorňuje na to, že „PMČ(š) nachází svou niku právě tam, kde jak PMČ(l), tak i n-/t-ové příčestí pokrývají většinou jiné funkce nebo se běžně netvoří" (Giger 2010: 12). Toto příčestí je v češtině jediné, „welches als ganze formale Kategorie nur Resultativität ausdrücken kann." (Giger 2003: 65)

PT se v češtině na rozdíl od ruštiny tvoří od sloves d. v. i n. v. Kromě pasiva se vyskytují i ve sponových spojeních (typu *byl zkoušen*), případně v rezultativních konstrukcích (*být vyzkoušen, mít vyzkoušeno, dostal vynadáno*). Tvoří se od sloves přechodných i reflexivních bez zachování částice *se*. Pasivní význam může být neutralizován: *přitisknutý – se přitiskl/byl přitisknut*. Může se objevit i ve funkci verbálního atributu (*Vrátil se unaven.*/příp. hovorově *Vrátil se unavený*).

53 V analyzovaném vzorku se nevyskytoval ani jednou.

54 Na „ne zcela zanedbatelný počet dokladů" PMČ od zvratných sloves bez částice *se* poukazuje Giger (2010: 15), kdy je „*se*" eliminováno pravděpodobně při hrozícím opakování této částice ve větě.

55 Giger (2010: 9) upozorňuje na adjektivizovaný tvar *byvší*, který by mohl být převzat z ruštiny.

2.4.3 Německá participia

V němčině se tradičně rozlišují dvě participia: Partizip I a Partizip II, která jsou v zásadě v opozici ve vyjádření časových významů (současný x předcházející), způsobu slovesného děje (probíhající x skončený)[56] a opozici aktivního a pasivního významu.

P I se tvoří od infinitivu připojením sufixu *-d* (příp. od slovesného kmene připojením *-end*). Duden (Duden 1966, 128n.) uvádí, že Partizip I. „das im Verb genannte Geschehen oder Sein als ablaufend, dauernd, unvollendet und in aktiver Bedeutung in der Rolle eines Adjektivs ausdrückt". Zatímco P II vyjadřuje děj jako skončený[57] a tvoří se pomocí prefixu *ge-* a sufixu *-t/-n* (Helbig/Buscha: 87).[58] Atributivní P II nelze utvořit od všech sloves, reflexivní slovesa tvoří P II pouze omezeně. Pasivní význam mají P II tvořená od tranzitivních sloves, od intranzitivních mají aktivní význam (srov. e*inen bei der Internationalen Polizeiausstellung in Hannover entstandenen Fehlbetrag;* Weber 1971: 164).[59] U pasivního významu se někdy rozlišuje pasivní a stavový pasivní význam (tzv. Zustandspassiv: *das seit drei Monaten geschlossene Geschäft = das Geschäft, das seit drei Monaten geschlossen ist*).

Specifikem němčiny je rozšířený participiální atribut v prepozici, který spolu se členem vytváří rámec, jehož jádro je na konci.[60] Postpozitivní konstrukce je sice možná, ale velmi málo využívaná a její frekvence diachronně klesá (Weber 1994: 158). Kromě atributivního užití se participium může objevit v adverbiální pozici: *Ein Mann geht singend durch den Park./Er lag verletzt auf dem Boden.*[61] Participia mohou tvořit i samostatné věty: tázací (*Schon gelesen?*), oznamovací *(In der Nacht vom 27 auf d. 28 Juny. Den Kaiserstuhl erstiegen.*) i rozkazovací (*Angetreten!*), případně zvolací (*Mut gefasst!*). Participium se může vyskytovat i v tzv. participiálních větách (Partizipialkonstruktionen / Partizipialsätze), což jsou konstrukce podobné větám, ve kterých je participium místo určitého slovesného tvaru. Na rozdíl od věty zde však není vyjádřen podmět,

56 Ke srovnání způsobu slovesného děje u německých P I se slovanskými vidovými významy viz Štícha.

57 Marillier toto kritizuje a tvrdí, že perfektivnost děje nevychází z participia samotného, nýbrž „aus semantischen Eigenschaften des zugrundeliegenden Lexems… oder aber aus dem Kontext". (Marillier 1994: 27)

58 Někteří lingvisté zde hovoří o cirkumfixu (Eisenberg 2000: 28, 194), Meibauer (2002: 32), což je však problematické u neodlučitelných předpon, např. *bestellt.*

59 Intranzitivní P II byla také převládajícím ekvivalentem českých PMČ(l) (viz 2.1.2.3.1). Naopak to ovšem neplatilo, česká PMČ(l) se mezi ekvivalenty německých P II objevila pouze ve dvou případech (viz 2.1.3.2.1).

60 Weber uvádí tento způsob konstrukce do souvislosti s celkovou charakteristikou jazyka ve srovnání s francouzštinou a angličtinou. Němčina představuje tzv. „zentripetale Sprache", ve které je určující výraz před výrazem určovaným, jádro je spíše na konci výpovědi (srov. větný rámec v němčině). Francouzština představuje tzv. „zentrifugale Sprache", kde je určovaný výraz před výrazem určujícím (Weber 1994: 149-162). V této souvislosti je zajímavé i srovnání s češtinou a ruštinou: ruština umožňuje rozvité atributivní konstrukce před určovaným slovem, naopak v češtině stojí rozvité konstrukce zpravidla po určovaném výrazu: *для* ***увеличивающих*** *рост государственных инвестиций/ pro veřejné investice* ***prospívající*** *růstu.*

61 Fuhrhop a Teuber (2000: 108) mluví o komplementární distribuci infinitivu a P I. Infinitiv se pojí s *werden* (futurum), modálními slovesy a slovesy, která umožňují spojení AcI (smyslového vnímání – *sehen*). Naproti tomu P I se pojí s plnovýznamovými slovesy, která se nepojí s infinitivem s *zu*: *Karl singt lachend;* a s podstatnými jmény. Toto schéma také komplementárně doplňuje distribuce *zu*-Inf. Konkurují si pouze spojení s plnovýznamovým slovesem (P I a *zu*-Inf.), která jsou ovšem i v rámci této skupiny komplementární (slovesa pojící se s *zu*-Inf. se nepojí s P I a naopak)*: Karl glaubt zu träumen./Karl singt lachend.*

který je ale vždy možné odvodit z hlavní věty.[62] Participiální věty mohou být buď atributivní nebo neatributivní, případně se mohou vyskytovat jako vsuvka: *Er ist, milde ausgedrückt, ein Betrüger*. Na rozdíl od ruských participiálních obratů stojí v němčině příčestí nejčastěji na konci, v ruštině na začátku obratu (Анохина/Кострова 2006: 33).

Participia vyjadřují relativní čas: P I vyjadřuje zpravidla současnost, P II zpravidla předcházející děj. P I se může podobně jako v češtině a ruštině v určitých případech vztahovat i k časovému bodu vyjádřenému jiným členem než určitým slovesným tvarem (Dittmer nazývá tento jev „nesoučasnost", "Nicht-Gleichzeitigkeit"; Dittmer 1983:100): *Das mich damals plötzlich süß anlächelnde Mädchen lernte ich erst 20 Jahre später kennen*. Časový vztah pak vyplývá z kontextu. P II mohou vyjádřit i stav a ukončený děj, v závislosti na kontextu může být jejich význam statický (*ein ausgezeichneter Soldat)* nebo dynamický *(ein durch den Vorgesetzten mehrmals ausgezeichneter Soldat)*.

Němčina zná také **gerundium** (tzv. *zu-Partizip*), které má dodatečné modální významy vztahující se k uskutečnění děje, vyjadřuje nutnost nebo možnost. Valentin (1994: 35) používá termín Partizip Futurum a upozorňuje, že *zu* zde má funkci lexikálního prefixu, který má podobný sémantický příznak jako u *zu*-Inf., tedy nezaručené uskutečnění slovesného denotátu. Také Zifonun předpokládá tvoření od *zu*-Inf. a v souladu s její koncepcí P I řadí i gerundia (tzv. *zu-Partizip*) k adjektivům.

Participia se v němčině také kombinují s obecnou polysyntetickou tendencí: *Der zeitunglesende Mann blickte auf./ Hutschwenkend spazierte er durch die Stadt./ Das Material ist wasserabweisend/die blutdrucksenkenden Pillen*. Závislé lexémy jsou v tomto případě inkorporovány do participia. Produktivní jsou především participia s částmi *-orientiert, - bezogen, - bedingt, -fördernd*, tyto řady mohou v některých případech nominalizovat (*Geistesgestörte, Verhaltensgestörte*).

2.5 Analýza

Analýza byla provedena na základě dat z paralelních korpusů ČNK InterCorp verze 7. V tomto korpusu nejsou morfologicky značkována všechna příčestí.[63] V důsledku toho nejsou bohužel pro srovnání relevantní statistická data, která korpus poskytuje a která by poskytovala informace o četnosti užití tvarů v celém paralelním korpusu. Informace o četnosti užití ale vyplývají nepřímo z analýzy oběma směry, tj. z jazyka i do jazyka. Např. samotná analýza českých PMČ nedává informace o četnosti jejich užívání, ta ale vyplývá z analýzy ruských a německých tvarů, kde se PMČ objevilo pouze v jediném případě.

62 Zpravidla je shodný s podmětem věty hlavní, ale nemusí být: *In einem Heuwagen versteckt, gelang ihm die Flucht aus der Stadt.*

63 V němčině jsou participia značkována jako adjektiva, příp. jako součást určitého slovesného tvaru. V ruštině jsou značkována všechna příčestí, v češtině pouze PPČ a PMČ s výjimkou tvarů na *-l*.

2.6 Ekvivalenty ruských příčestí

2.6.1 Ekvivalenty ruských PPČ

Bylo analyzováno 101 příkladů, 59 z nich bylo v prepozici, z toho 10 mělo závislý člen. V jednom případě byla na příčestí závislá vedlejší věta.[64] 36 tvarů bylo zvratných. Také mezi zvratnými tvary převládaly prepozitivní (20), většinou nerozvité (16), naopak postpozitivní tvary (16) měly všechny závislé členy a byly volně připojené.

2.6.1.1 Ekvivalenty ruských PPČ v češtině

V češtině se ekvivalenty lišily u prepozitivních a postpozitivních příčestí. Ruským prepozitivním PPČ odpovídalo v češtině nejčastěji české PPČ (24 případů z 59).[65] Česká PPČ byla vždy prepozitivní. V ostatních případech odpovídala adjektiva (15), substantiva (7). V 5 případech v české větě nebyl žádný ekvivalent.[66] Pouze ve 3 případech odpovídal určitý slovesný tvar (ve větě hlavní, vztažné a příčinné) a v jednom případě infinitiv. Také zvratným tvarům odpovídalo nejčastěji české PPČ (6) s reflexivní částicí (ve 4 případech), adjektivum (5), vedlejší věta (4) a substantivum (3).[67] V jednom případě bylo ekvivalentem české PMČ[68] (A).

(A)

Учет наличности означал, что администрация Буша сосредоточилась на сегодняшних, а не на будущих расходах, в том числе на нетрудоспособность и медицинское обслуживание для ***возвращающихся*** *ветеранов.*

Z peněžního účetnictví vyplynulo, že Bushova administrativa se zaměřila na dnešní náklady, přehlížejíc ty budoucí, včetně kompenzací trvalých následků a zdravotní péče pro ***navrátivší se*** *veterány.*

Das Einnahmeüberschussverfahren führte dazu, dass die Bush-Administration sich auf die heutigen Kosten konzentrierte – nicht die zukünftigen Kosten einschließlich der Invaliditäts- und Gesundheitsfürsorge für ***zurückkehrende*** *Veteranen.*

Naopak postpozitivním ruským PPČ odpovídal nejčastěji určitý tvar slovesný (18), nejčastěji ve větě vztažné (16). Výjimkou byla zvratná postpozitivní PPČ, kde byl poměr mezi PPČ (5) (B) a určitým tvarem slovesným ve větě vztažné (4) (C) téměř stejný. U nezvratných postpozitivních PPČ se české PPČ vyskytlo pouze v 6 případech,

64 *„В Израиле образованных еврейских активистов, критикующих жестокость израильтян по отношению к палестинцам, противников войны,* ***считающих****, что переговоры лучше насилия, и что даже у арабов есть права, с издёвкой прозвали «красивыми людьми».“*

65 Rozvitým ruským PPČ odpovídala nerozvitá česká PPČ. Rozvitý byl pouze jeden ekvivalent nerozvitého ruského PPČ.

66 Jde o případy, které Johansson nazývá zero correspondence (Johansson 2007), příp. Aijmer/Altenberg zero translation (Aijmer/Altenberg 2002: 32), tedy jevy, které nemají formálně vyjádřené ekvivalenty v druhém jazyce. V této práci se pro tyto jevy používá výraz nulové analogon, které neimplikuje nulovou shodu dvou vyjádření, ale spíše zdůrazňuje, že prostředek nemá formálně vyjádřený protějšek.

67 Pokud není uvedeno jinak nejedná se o deverbální substantiva.

68 Jednalo se o jediný tvar českého PMČ mezi ekvivalenty.

z toho v 5 bylo postpozitivní a se závislými členy. Velmi často v češtině nebyl žádný ekvivalent (11).[69]

(B)

…солнце заливало золотом сад, полный цветов, ***подбирающихся*** *к самым ступенькам.*

…jak do ní šikmo dopadaly paprsky slunce směřujícího k západu, které zároveň ozlacovalo zahradu plnou květin, ***dosahujících*** *až ke schodům na verandu.*

Dieser Garten war voll von Blumen, ***die*** *bis zu den Stufen* ***heraufdrängten****.*

(C)

Всё чаще раскол среди политиков-демократов является отражением сочетания следующих двух явлений : не определившихся избирателей, движимых мимолётными предпочтениями, и появления политических активистов, зачастую ***сосредоточивающихся*** *на узких проблемах и использующих непостоянство избирателей в своих целях.*

Rozpolcenost demokratických společností je ve stále větší míře výsledkem kombinace nerozhodnutých voličů motivovaných pomíjivými sentimenty a zrodem politických aktivistů, ***kteří se*** *začasté* ***soustředí*** *na úzká témata a využívají přelétavosti voličů k vlastním cílům.*

Immer mehr reflektiert die Spaltung demokratischer Staaten eine Kombination aus unentschlossenen Wählern, die von flüchtigen Gefühlen angetrieben sind, und dem Hervortreten politischer Aktivisten, ***die sich*** *oft auf eng umrissene Fragen* ***konzentrieren*** *und die Unbeständigkeit der Wählerschaft zu ihren Zwecken ausnutzen.*

2.6.1.2 Ekvivalenty ruských PPČ v němčině

Také v němčině odpovídalo ruským prepozitivním PPČ nejčastěji nerozvité P I (28 z 59), v 5 případech rozvitý. V 7 případech ruskému příčestí odpovídala adjektiva, ve 3 případech PII (2 rozvitá). Pouze ve 3 případech odpovídal určitý tvar slovesný. Substantiva odpovídala v 8 případech, z toho ale v 7 případech šlo o kompozita *(*např. *стимулирующие меры / Konjunkturmaßnahmen*, viz také A). Kompozita ostatně najdeme i u P I. (*о лежащей в основе конституционной структуре / nach dem zugrunde liegenden Verfassungsrahmen*, viz také B); a mezi P II *(финансирования для выплаты подлежащих погашению долгов/Refinanzierung seiner fällig gestellten Schulden*[70] a u adjektiv *(одним из самых процветающих мест/ zu einer der wohlhabendsten Regionen*).

(A)

Напротив, когда принципиально ставится вопрос о национальной принадлежности, люди часто не выбирают принадлежность к ***принимающей*** *стране.*

---

69 Jde o částečně informačně vyprázdněná slova: „*Начиная с прошлого года, он начал пользоваться услугами людей,****обладающих историческим знанием*** *и пониманием природы тоталитарных режимов…*“ „*Od loňského roku angažuje lidi* ***s historickými znalostmi*** *a chápáním totalitních režimů, aby pomohli utvářet jeho reakci na události v Bělorusku.*“ Podobný jev můžeme pozorovat i u ruských přechodníků. (Srov. 3.5.1.1)

70 Oba poslední příklady je možné psát dohromady i odděleně (přípustná je i varianta *zu Grunde liegen*).

*Wenn Identität dagegen als krasse Entweder-oder-Entscheidung dargestellt wird, wählen die Menschen oft nicht die Identität des **Gastlandes**, die so inflexibel ist.*

*Pokud je naopak identita prezentována jako jednoznačná volba, lidé si často nezvolí identitu **hostitelské** země, která je tak nepružná.*

(B)

*Это также поможет обеспечить пространство для **увеличивающих** рост государственных инвестиций и важных систем социальных гарантий.*

*Dies wird auch dazu beitragen, den nötigen Raum für **wachstumsfördernde** öffentliche Investitionen und wichtige soziale Sicherungsnetze zu schaffen.*

*To také přispěje k zajištění prostoru pro veřejné investice **prospívající** růstu a pro důležité soustavy sociálního zabezpečení.*

Zvratným ruským PPČ odpovídaly nejčastěji tvary P I. (7), určité tvary slovesné (4), substantiva (3, z toho 1 kompozitum) a adjektiva (3).[71] V němčině se příliš nelišily ekvivalenty zvratných a nezvratných ruských PPČ.[72]

Stejně jako v češtině odpovídaly také v němčině postpozitivnímu PPČ nejčastěji určité tvary slovesné (20 ze 42) převážně ve větě vztažné (17), ve jednom případě konstrukce s infinitivem a konstrukce s *zu*-Inf. Také zde se poměrně často uplatnila kompozice, a to u substantiv (2 ze 3) a P I.: *Import- und Exportkonkurrenz*; *in den zukunftsbestimmenden Hochtechnologiebereichen*. Řada ruských PPČ neměla v němčině (9), stejně jako v češtině (11), žádný ekvivalent. Z toho ve většině případů (6) se čeština i němčina shodovaly (C1, C2).

(C1)

*…людей, **обладающих** историческим знанием и пониманием природы тоталитарных режимов …*

…lidi s historickými znalostmi a chápáním totalitních režimů …

…Experten mit historischem Hintergrundwissen und Kenntnissen über totalitäre Systeme …

(C2)

*… группа лиц, **представляющих** интересы промышленных и профсоюзных группировок …*

… tým zástupců z průmyslových a odborových zájmových skupin …

… eines Gremiums aus Vertretern der Industrie- und der Gewerkschaftsinteressen …

2.6.2 Ekvivalenty ruských PMČ

Bylo analyzováno 95 příkladů, z nichž byla většina (72) postpozitivních. V náhodně řazeném vzorku byla třetina (29) **PMČ od sloves nedokonavého** vidu.[73] Tři tvary byly

71 Adjektiva byla tvořena v jednom případě pomocí sufixu *-bar*, v jenom případě pomocí komponentu *-fähig*.

72 Také zvratným ruským PPČ nejčastěji odpovídaly určité tvary slovesné (6) ve větě vztažné (5) a nulové analogon (3).

73 V НКРЯ je poměr PMČ d. v. a n. v. přibližně 5 : 3 (v automaticky desambiguovaném subkorpusu).

tvořené od zvratných sloves, všechny byly rozvité. PMČ od zvratných sloves odpovídaly v češtině i v němčině určité tvary slovesné (A). Mezi **PMČ d. v.** převládaly tvary v postpozici (48 z 66) a vyjadřovaly význam předcházejícího děje.

U **PMČ n. v.** můžeme pozorovat různé časové významy: PMČ označující děj předcházející hlavnímu ději v přítomném čase (celkem 4, B); PMČ vyjadřující děj předcházející hlavnímu ději minulému (celkem 8, C); PMČ n. v. vyjadřující děj současný ději minulému (celkem 17, D).[74]

(A)

*Более того Китай планирует улучшить и расширить свои возможности в области военной высадки и материально-технической поддержки войск, **являвшихся** его слабыми местами.*

*Čína má navíc v plánu vylepšit a rozšířit své kapacity pro útočná vylodění a spojenou logistickou podporu, **které bývaly** její slabinoÜberdies plant China seine Kapazitäten in den Bereichen Angriffslandungen und integrierte logistische Unterstützung, **die** bisher als Schwachpunkte **galten**, zu verbessern und auszubauen.*

(B)

*Во-первых, как и при ранее **существовавших** системах, приспосабливаться к этому стандарту вынуждены страны, имеющие дефицит.*

*Za prvé stejně jako všechny systémy, **které** mu **předcházely**, klade zátěž vyrovnání nikoliv na země přebytkové, nýbrž na země deficitní.*

*Erstens wird, so wie in allen **vorangegangenen** Systemen, der Anpassungsdruck den Defizitländern aufgeladen und nicht den Nationen mit Überschüssen.*

(C)

*С середины 1990-х годов практически без предупреждения начались регулярные обвалы валютных систем, вполне прилично **функционировавших** до этого времени.*

*Kdysi úspěšné a **fungující** směnné systémy se od poloviny devadesátých let začaly najednou jeden po druhém téměř bez výjimky hroutit.*

*Seit Mitte der neunziger Jahre brechen die Systeme für den Währungsaustausch, die **sich** einst gut **bewährt hatten**, regelmäßig und jeweils fast ohne Vorwarnung zusammen.*

(D)

*Ее столица – Пхеньян - была темным и пустым городом, **освещавшимся** только вереницей наших машин, **проезжавших** от резиденции до оперного театра, и снова **погружавшимся** в темноту позади нас.*

*Hlavní město Pchjongjang bylo tehdy tmavé a vylidněné - **osvětlovala** ho jen kolona **převážející** nás z hotelu pro oficiální hosty do opery, a za námi se ulice opět **halily** do tmy.*

*Pjöngjang, die Hauptstadt, war düster und verlassen und **wurde** nur von dem Fahrzeugkonvoi **erleuchtet**, der uns von den Amtsgebäuden zur Oper **brachte**, um anschließend wieder in Dunkelheit **zu versinken**.*

74 V tomto významu jsou v ruštině možná jak PMČ n. v., tak také PPČ (srov. Сай 2014: 3.2.2.3.).

2.6.2.1 Ekvivalenty ruských PMČ v češtině

Ruským **PMČ n. v.** vyjadřujícím děj současný ději minulému odpovídala v češtině nejčastěji PPČ (9 ze 17 tvarů, A), určitý tvar slovesný v minulém čase odpovídal ve 4 případech. Naproti tomu ruským PMČ vyjadřující děj předcházející hlavnímu ději minulému (8,4 % všech tvarů) v češtině odpovídal nejčastěji určitý tvar slovesný ve větě vztažné (3) (viz 2.6.2.2 B) a PPČ (3) (viz 2.6.2 C). PMČ označujícím děj předcházející hlavnímu ději přítomnému (4 % všech výskytů) odpovídala v češtině kromě jediného případu věta vztažná se slovesem v minulém čase (B).

(A)

Среди них были, конечно, разные птицы, но Нильс узнал только диких гусей, ***летевших*** *клином.*

Bylo jich jistě mnoho druhů, ale Nils nepoznal žádné, jen divoké husy ***letící*** *ve dvou dlouhých řadách, které se stýkaly v úhlu.*

Es waren Vögel von den verschiedensten Arten; aber er kannte nur die Wildgänse, die in zwei langen, keilförmigen Reihen ***flogen****.*

(B)

Некоторые из них представляют собой выдающихся государственных служащих, когда-то ***работавших*** *в некоторых из рассматриваемых комитетов, и их свидетельства позволили получить очень ценную перспективу на данную проблему, исходя из их личного опыта.*

Někteří z nich byli někdejší význační státní zaměstnanci, kteří ***působívali*** *v několika z dotčených výborů, a přinesli na tuto problematiku cenný náhled založený na osobních zkušenostech.*

Bei ihnen handelte es sich um ehemalige hochrangige Beamte, die einigen der erwähnten Gremien ***angehörten****.*

U prepozitivních **PMČ d. v.** (18 tvarů) nebyl jednoznačně převládající ekvivalent. Adjektiva odpovídala v 5 případech (z toho ve 2 šlo o adjektivizovaná PT), určitý tvar slovesný ve 4 případech, žádný ekvivalent neměla 4 ruská PMČ d. v. PPČ odpovídalo v 1 případě. České PMČ se nevyskytlo ani v jediném případě.

Postpozitivním ruským **PMČ d. v.** odpovídaly nejčastěji určité tvary slovesné (34 ze 48) ve vedlejší větě vztažné (29) (C). V jednom případě odpovídalo české PMČ(l) (D).

(C)

Сокрушительная победа Хамас над Фатх на выборах, ***прошедших*** *на этой неделе, ставит палестинских людей на распутье.*

Drtivé volební vítězství Hamasu nad Fatahem, k němuž ***došlo*** *tento týden, přivádí palestinský lid na křižovatku.*

Nach dem Triumph der Hamas über die vernichtend geschlagene Fatah bei den palästinensischen Parlamentswahlen von voriger Woche, sind die Palästinenser an einem Scheideweg angelangt.

(D)

*Принципиальная позиция Бернанке - эхом повторенная главой Европейского центрального банка Жаном Клодом Трише и главой Банка Англии Мервином Кингом - вызвала бурную реакцию на рынках, **привыкших** к заботливому потаканию со стороны предшественника Бернанке Алана Гринспена.*

*Bernankeho principiální stanovisko - které se ozývá také od šéfa Evropské centrální banky Jeana Clauda Tricheta a šéfa Bank of England Mervyna Kinga - na trzích **uvyklých** na pozorné hýčkání, jímž je zahrnoval Bernankeho předchůdce Alan Greenspan, vyvolalo bouři.*

*Bernankes prinzipientreue Haltung – die beim Präsidenten der Europäischen Zentralbank Jean-Claude Trichet und dem Chef der Bank of England Mervyn King auf Widerhall stößt – hat ein Unwetter an den Börsen ausgelöst, die sonst das aufmerksame Verwöhnprogramm **gewohnt waren**, das Bernankes Vorgänger Alan Greenspan ihnen großzügig zuteil werden ließ.*

Ve dvou případech byla ekvivalentem podstatná jména, z toho jedno deverbativum. V češtině se nevyskytlo v analyzovaném vzorku mezi ekvivalenty ruských PMČ žádné české PMČ. Ukazuje to především na jejich nízkou frekvenci v češtině, kterou potvrzují i ostatní analýzy participií, české PMČ se v nich objevuje pouze v jediném případě, kdy odpovídá ruskému PPČ (viz 2.6.1.1). Naopak užití českého PPČ ukazuje jasnou souvislost s videm ruského PMČ – vyskytuje se převážně jako ekvivalent ruského PMČ n. v. ve významu děje současného hlavnímu ději minulému.

2.6.2.2 Ekvivalenty ruských PMČ v němčině

Ruským **PMČ n. v.** nejčastěji určitý tvar slovesný ve větě vztažné (A) (62 % nedokonavých tvarů). V menší míře byla zastoupena participia (B).

(A)

*Из-за покинутого павильона фотографа, делавшего в мирное время снимки солдат, **проводивших** молодые годы здесь, на военном стрельбище, внизу, в долине Литавы, был виден красный электрический фонарь борделя «У кукурузного початка», который в 1908 году во время больших маневров у Шопрони почтил своим посещением эрцгерцог Стефан и где ежедневно собиралось офицерское общество.*

*Von einem verlassenen Pavillon aus, wo in Friedenszeiten irgendein Photograph die Soldaten photographiert hatte, die ihre Jugend auf der Militärschießstätte **verbrachten**, konnte man unten im Tal der Leitha das rote elektrische Licht des Bordells „Zum Kukuruzkolben“ sehen, das Erzherzog Stephan während der großen Manöver bei Sopron im Jahre 1908 mit seinem Besuch beehrt hatte. Täglich versammelte sich hier eine Offiziersgesellschaft.*

*Od opuštěného pavilónku, kde dřív za času míru fotografoval nějaký fotograf vojáky **trávící** zde mládí na vojenské střelnici, bylo vidět dole v údolí u Litavy červené elektrické světlo v bordelu U kukuřičného klasu, který poctil svou návštěvou arcivévoda Štěpán*

při velkých manévrech u Šoproně v roce 1908 a kde se scházela denně důstojnická společnost.[75]

(B)

*Окончание холодной войны было результатом революционных процессов, **происходивших** в Советском Союзе.*

*Das Ende des Kalten Krieges war letztlich die Folge der in der Sowjetunion **ablaufenden** Revolution.*

*Studená válka vposledku skončila kvůli revoluci, která **probíhala** v Sovětském svazu.*

Prepozitivním i postpozitivním ruským **PMČ d. v.** nejčastěji odpovídal určitý tvar slovesný (38 z 66). Prepozitivním ruským PMČ odpovídala P I (2 z 18) i PII (3), v jednom případě se objevilo substantivizované P II a *zu*-Inf. Stejně jako v češtině odpovídal i v němčině postpozitivním ruským PMČ nejčastěji určitý tvar slovesný (33) ve větě vztažné (28) (viz 2.6.2.1 D). P II se objevilo v 5 případech (C).

(C)

*Во время холодной войны экологические последствия ядерной конфронтации стали темой для прогнозов и спекуляций, **нашедших** свое выражение в концепции «ядерной зимы».*

*Während des Kalten Krieges wurden die Auswirkungen eines totalen nuklearen Zusammenstoßes auf die Umwelt zum Gegenstand von Vorhersage und Spekulation, **veranschaulicht** durch das Konzept eines „Nuklearen Winters".*

*Během studené války se předmětem předpovědí a dohadů staly účinky totální atomové konfrontace, které **ilustruje** představa „nukleární zimy".*

2.6.3 Ekvivalenty ruských PPT

Bylo analyzováno celkem 74 tvarů. Pro vyjádření významu příčestí přítomného trpného má ruština k dispozici dva tvary, tvar na *-м-* a tvar analogický zvratnému tvaru pasiva tvořený sufixem *-щ-* a postfixem *-ся*. Z analyzovaných tvarů bylo pouze sedm tvarů s postfixem *-ся* s trpným významem. V češtině jim odpovídala PPČ, v němčině P I (A). V analyzovaném vzorku byla přibližně stejně zastoupena PPT prepozitivní (40) a postpozitivní (34). Prepozitivní PPT byla ve většině případů (25) rozvitá.

(A)

*Нужны результаты **проводящихся** в настоящее время клинических испытаний и дополнительные исследования, которые дадут больше информации.*

*Ke zdokonalení našeho vědění je zapotřebí výsledků **probíhajících** klinických experimentů a dalších studií.*

*Die Ergebnisse **laufender** klinischer Studien und weiterer Untersuchungen sind notwendig, um unser Wissen dahingehend zu erweitern.*

75 Ruskému PMČ d.v. zde odpovídá plusquamperfekt, zatímco PMČ n.v. odpovídá préteritum. V češtině pak PMČ n. v. odpovídá PPČ.

2.6.3.1 Ekvivalenty ruských PPT v češtině

V češtině se shodovaly ekvivalenty prepozitivních ruských PPT rozvitých i nerozvitých. Mezi ekvivalenty mírně převažovalo PT (17,5 %) sloves nedokonavého vidu, rozvitým ruským PPT odpovídala převážně rozvitá česká PT (PT n. v. viz A, PT d. v. viz 2.6.3.2 A).

(A)

Многое было сказано о ***проводимом*** *под руководством Джорджа Буша и Америки "крестовом походе", направленном на экспорт демократии в мусульманский мир.*

Mnohé již bylo řečeno o „křížové výpravě" ***vedené*** *Američany s prezidentem Georgem W. Bushem v čele, která měla přinést muslimskému světu demokracii.*

Es ist viel über Präsident George W. Bushs ***amerikageführten*** *„Kreuzzug" zur Demokratisierung der muslimischen Welt gesagt worden.*

Velmi často se vyskytovalo nulové analogon (26 %), v 22,6 % PT od sloves d. v. a v 10,6 % adjektiva. Určitý tvar slovesný se objevil v 17 % případů, většina těchto výskytů odpovídala postpozitivním ruským PPT a vyskytovala se ve větě vztažné. PPČ a substantiva vždy v 2,6 % případů.

Nulové analogon stejně jako u ostatních příčestí i přechodníků ukazuje na tendenci explicitnějšího vyjadřování vztahů, které v češtině i němčině pouze vyplývají z kontextu (B1, B2).

(B1)

Из-за этого возникают вопросы относительно строгости критериев выбора Всемирного банка, а также ***используемых*** *им моделей распределения, которые могут препятствовать поддержке наиболее нуждающихся.*

Vyvstává proto otázka, zda kritéria a alokační modely Světové banky nejsou příliš přísné, což může bránit poskytování podpory nejpotřebnějším.

Das wirft Fragen hinsichtlich der Rigorosität von Auswahlkriterien und Zuweisungsmodellen bei der Weltbank auf, die womöglich verhindern, dass die Bedürftigsten an Hilfe kommen.

(B2)

Среди успешных подходов, ***использующихся*** *в мире, можно назвать ограничение рекламы на телевидении, в особенности для маленьких детей, некоммерческие государственные телевизионные сети, такие как Би-Би-Си, и предоставление телевидением бесплатного (но ограниченного) времени для политических кампаний.*

Mezi úspěšné recepty z celého světa patří omezení televizní reklamy, zejména reklamy zaměřené na malé děti, existence nekomerčních a veřejně vlastněných televizních sítí, jako je BBC, a bezplatný (ale omezený) vysílací čas pro politické kampaně.

Erfolgreiche Ansätze weltweit sind Beschränkungen für Fernsehwerbung insbesondere für kleine Kinder, nichtkommerzielle öffentlich-rechtliche Sender wie die BBC und kostenlose (aber begrenzte) Sendezeit für politische Kampagnen.[76]

76 Jak ukazují vybrané příklady tvary PPT na *-м-* a s postfixem *-ся* si mohou v ruštině konkurovat.

2.6.3.2 Ekvivalenty ruských PPT v němčině

V němčině odpovídala ruským prepozitivním PPT nejčastěji P II (22,6 %) (A), rozvitým ruským PPT odpovídala nejčastěji rozvitá P II. Častěji bylo zastoupeno i nulové analogon (12 %) (viz 2.6.3.1 B1), stejným počtem byl zastoupen určitý tvar slovesný (5,3 %, většinou ve vztažné větě) a P I, v 4 % případů odpovídala substantivní kompozita.

Ruským postpozitivním PPT odpovídalo nejčastěji nulové analogon (18,6 %) (viz 2.6.3.1 B2) a určitý tvar slovesný (9,3 %, většinou ve vztažné větě) (B), předložka (6,6 %) a P II (8 %). Vysoký výskyt případů, kdy ruské PPT nemělo analogické vyjádření, může také odrážet chybějící odpovídající tvar v němčině a češtině.

(A)

Мехико постаралось решить проблему установлением ***регулируемых*** *государством цен на маисовые лепешки в сочетании с беспошлинным импортом маиса.*

Mexiko versuchte, das Problem zu lösen, indem es einen staatlich ***vorgeschriebenen*** *Höchstpreis für Maistortillas verhängte und diesen mit einer zollfreien Maiseinfuhr kombinierte.*

Mexiko se tento problém snažilo vyřešit vyhlášením státem ***stanoveného*** *cenového stropu u kukuřičných placek v kombinaci s bezcelním dovozem kukuřice.*

(B)

Однако для ***находящихся*** *в стороне от этого соглашения европейцев это выглядит как валютный и экономический унилатерализм.*

Ale Evropané, kteří jsou z paktu ***vyloučeni****, v tom měnový a ekonomický unilateralismus spatřují.*

Doch für die Europäer, die von diesem Pakt ***ausgeschlossen sind****, sieht es wie Geld- und Wirtschaftsunilateralismus aus.*

2.6.4 Ekvivalenty ruských PMT

Bylo analyzováno 99 dokladů, 41 v prepozici, 58 v postpozici. U prepozitivních převažovala nerozvitá PMT (35), postpozitivní byla vždy rozvitá. Podobně jako u PPT existuje i u PMT možnost vyjádření minulého trpného významu i pomocí tvarů s aktivním sufixem *-(в)ш-* a postfixem *-ся*.

2.6.4.1 Ekvivalenty ruských PMT v češtině

V češtině převládala PT d. v., a to jako ekvivalenty prepozitivních (rozvitých i nerozvitých), tak i postpozitivních ruských PMT. Výraznou shodu najdeme především mezi ruskými prepozitivními a nerozvitými PMT a českými prepozitivními, nerozvitými PT d.v. (20 z 35). Nerozvitá prepozitivní PMT ovšem v ruštině i v češtině velmi snadno lexikalizují. Mezi analyzovanými příklady byla jak příčestí s vyjádřeným činitelem děje, jejichž sekundárně predikační potenciál je poměrně silný (A), tak i příčestí, která se svými vlastnostmi blížila adjektivům[77](B).

77 Příp. v češtině klasifikačním adjektivům.

(A)

Таким образом они рассчитывали направить значительную часть ***полученных ими*** *денег самым эффективным благотворительным организациям…*

Tímto způsobem mohla podstatná část ***jimi vybraných*** *peněz putovat k nejefektivnější dobročinné organizaci v dané kategorii…*

Auf diese Weise würde ein erheblicher Teil des ***von ihnen aufgebrachten*** *Geldes an die effektivste Wohltätigkeitsorganisation in jeder Kategorie gehen…*

(B)

Жизнь разведенной художницы ***преданных ею*** *родителей.*

Život rozvedené malířky se nepodobal životu ***zrazených*** *rodičů.*

Das Leben der geschiedenen Malerin glich nicht dem Leben der ***verratenen*** *Eltern.*

V tomto případě se jednalo o český originál, v ruštině byl přesto vyjádřen činitel příčestí a PMT má v tomto případě silnější sekundárně predikační potenciál. Jedná se přitom o typický příklad: rozvitým ruským prepozitivním PMT odpovídala v češtině nerozvitá PT d. v. (rozvitým i nerozvitým PMT tedy odpovídaly nerozvité tvary PT d. v.). V obou jazycích se také jedná o bezpříznakové tvary. Opačná situace je ovšem u postpozitivních (rozvitých) ruských PMT, kterým v češtině nejčastěji odpovídala rozvitá postpozitivní PT d. v. (18 z 35), která vytvářela i v češtině sekundárně predikační jádro.

Prepozitivním ruským PMT odpovídal v češtině také určitý tvar slovesný ve větě vztažné (5 ze 48), nulové analogon (6) a adjektiva (6).[78] Podobné výsledky byly i u postpozitivních ruských PMT, kterým kromě PT d. v. (19 z 51) odpovídal v češtině určitý tvar slovesný (14) (C) nejčastěji ve větě vztažné (9); nulové analogon (7) a také rozvité postpozitivní PT n. v. (4).

(C)

Я оказался среди группы женщин средних лет в пиджаках и шляпах, ***покрытых*** *значками.*

Ocitl jsem se ve skupině žen středního věku, jejichž saka a kloboučky ***byly*** *zcela* ***posety*** *odznaky.*

Ich befand mich unter einer Gruppe von Frauen mittleren Alters, deren Jacken und Hüte mit Anstecknadeln ***bedeckt waren****.*

2.6.4.2 Ekvivalenty ruských PMT v němčině

Také v němčině jednoznačně převládaly tvary P II (50 ze 99). Ruským rozvitým prepozitivním PMT odpovídaly rozvité nebo kompozitivní tvary P II (A).

(A)

Егор Гайдар, известный экономист в администрации Ельцина и первый премьер-министр в посткоммунистической России, утверждает, что полный

78 Mezi adjektivy byl jeden lexikalizovaný tvar na *-lý* (*zamrzlých konfliktů*).

*переход России к **основанной на рынке** экономике, скорее всего, займет порядка семидесяти пяти лет, по причине « большой продолжительности периода социализма и связанных с ним перекосов ».*

*Jegor Gaidar, ein angesehener Ökonom in der Regierung Jelzin und Russlands erster postkommunistischer Ministerpräsident, vertritt die Auffassung, dass Russlands vollständiger Übergang in eine **marktbasierte** Wirtschaft aufgrund der langen „ sozialistischen Periode und der damit zusammenhängenden Verzerrungen “ wahrscheinlich 75 Jahre dauern wird.*

*Jegor Gajdar, význačný ekonom Jelcinovy administrativy a první ministerský předseda postkomunistického Ruska, tvrdí, že kvůli dlouhému „ trvání socialistického období a s tím souvisejícími pokřiveními “ zřejmě úplná transformace Ruska v **tržní** ekonomiku potrvá 75 let.*

P II odpovídalo ruským prepozitivním PMT v 29 případech ze 48, určitý slovesný tvar v pěti případech (kromě jednoho případu vždy ve vztažné větě), dále se vyskytlo nulové analogon (7), adjektiva (3) a substantiva (3, z toho 2 kompozita). Nerozvitým ruským PMT odpovídal v němčině ve dvou případech tvar P II. v participiální větě (B).

(B)

*А Бильбо, застрявший в ветвях кустов, в **порванной** одежде и **исцарапанный**, боялся даже пошевелиться, чтобы его не обнаружили.*

*Und Bilbo hing oben im Gesträuch, Kleider und Haut **zerrissen**, und wagte sich nicht zu bewegen, aus Furcht, daß sie ihn hören könnten.*

*… zatímco Bilbo trčel v křoví, s **potrhanými** šaty i kůží, a ze strachu, aby ho neuslyšeli, si netroufal ani se pohnout.*

Také mezi ekvivalenty postpozitivních ruských PMT převládala P II (21 z 51), ve dvou případech v participiální větě. Určitý slovesný tvar byl zastoupen v 16 případech, kromě jednoho případu vždy ve větě vztažné. Nulové analogon se objevilo v 9 případech. Opět byla hojně zastoupena kompozita, a to nejen u P II, ale v jednom případě i u P I a u substantiva.

2.7 Ekvivalenty českých příčestí

2.7.1 Ekvivalenty českých PPČ

Bylo analyzováno 96 tvarů, které se vyskytovaly téměř rovnoměrně v prepozici (47) i postpozici (48). Mezi PPČ bylo 10 tvarů od reflexivních sloves. U prepozitivních PPČ převládaly nerozvité tvary (38 ze 47), naopak všechny postpozitivní tvary byly rozvité, 8 bylo připojeno volně. V jednom případě bylo PPČ ve funkci doplňku (A).

(A)

*Tak jako hosté restaurace ve stylu ukrajinského venkova snad i Putin svou půdní archu shledal jaksi podvědomě **uklidňující**.*

*Wie jene Dorfschenke in ukrainischem Stil ihren Gästen, so vermittelt vielleicht dieser Dachboden Putin ein unbewusstes **Gefühl der Sicherheit**.*

*Может быть Путин, как клиенты деревенского ресторана в украинском стиле, подсознательно считает свой чердачный ковчег неким **утешением**.*

2.7.1.1 Ekvivalenty českých PPČ v němčině

V němčině odpovídala českým prepozitivním PPČ nejčastěji P I (23 ze 47), převážně nerozvitá (19) (A). Velmi často se mezi ekvivalenty objevovala substantiva (11): nejčastěji kompozita (7), v jednom případě substantivizované P II. Kompozita se vyskytovala i mezi adjektivními ekvivalenty (2 z 8).[79] Ve srovnání s ostatními ekvivalenty zde vystupuje především nižší počet určitých tvarů slovesných (1) a naopak vysoký počet nerozvitých P I, která se v němčině často adjektivizují a obecně se poukazuje na jejich slabší verbální charakter.

(A)

*Kromě opozice se v posledních několika letech objevil také bezpočet nepolitických veřejných iniciativ, které protestovaly proti konkrétním vládním politikám - což zákonitě vedlo ke střetu s **existujícím** politickým uspořádáním.*

*Jenseits der Opposition sind in den letzten Jahren, außerhalb der Politik, eine ganze Reihe von Initiativen entstanden, die sich gegen bestimmte staatliche Programme richten – was unweigerlich zur Konfrontation mit der **bestehenden** politischen Ordnung führt.*

*Помимо оппозиции, за последние несколько лет возникли многочисленные неполитические инициативы, чтобы протестовать против специфичной политики правительства – ведущие неизбежно к конфронтации с **существующим** политическим порядком.*

Jiná situace je u postpozitivních českých PPČ, kterým v němčině nejčastěji odpovídal určitý tvar slovesný (24 ze 48) ve větě vztažné (23) (B). P I bez závislých členů naopak odpovídalo pouze ve 3 případech, z toho v jednom případě v adverbiální pozici. Také postpozitivním českým PPČ odpovídala v němčině kompozita substantivní (3) a adjektivní (1). V jednom případě odpovídalo adjektivum (C).

(B)

*Deprese tak následkem dlouhodobé chemické nerovnováhy v systémech **ovlivňujících** činnost srdce, imunitní systém a metabolismus vede ke změnám ve zbytku těla.*

*Eine Depression führt also aufgrund langfristiger chemischer Ungleichgewichte in jenen Systemen, die Herztätigkeit, Immunsystem und Stoffwechsel **steuern**, zu Veränderungen im Körper.*

*Депрессия, таким образом, приводит к изменениям во всем организме, благодаря продолжительным химическим дисбалансам в системах, **контролирующих** работу сердца, иммунную систему и обмен веществ.*

79 Dále adjektiva na *-ig*, *-lich*

(C)

*Kupříkladu „ okopírovaný “ lék, jenž svému výrobci zajistí určitý díl z příjmu, který jinak nabíhá jen firmě **dominující** úzkému prostoru na trhu, může být nesmírně ziskový, byť je jeho hodnota pro společnost dosti omezená.*

*Ein Analogpräparat beispielsweise, das seinem Hersteller einen gewissen Anteil des Ertrags einbringt, der andernfalls nur der in dieser Nische **dominanten** Firma zugeflossen wäre, kann hoch profitabel sein, auch wenn sein Wert für die Gesellschaft eher begrenzt ist.*

*Например, терапевтический аналог, позволяющий получить изготовителю определенную часть прибыли, которая в противном случае полностью достается **доминирующей** компании, может принести большую выгоду, даже если его ценность для общества весьма ограничена.*

2.7.1.2 Ekvivalenty českých PPČ v ruštině

Také mezi ruskými ekvivalenty převládala PPČ (37 z 96, 38,5 %) (viz 2.7.1.1 A, B, C). Dominujícím ekvivalentem byla ruská PPČ pro prepozitivní česká PPČ (25 ze 47), častými byla i substantiva (10), z nichž bylo jedno substantivizované PPČ a 2 DS na *-ние* (A).

(A)

*To v letech 2000 a 2001 prohloubilo recesi a vedlo k rostoucímu rozpočtovému deficitu z důvodu **klesajících** příjmů z daní.*

*Это еще сильнее усугубило экономический спад 2000 и 2001 годов и повлекло за собой рост дефицита бюджета из-за **сокращения** налоговых поступлений.*

*Dadurch vertiefte sich die Rezession in den Jahren 2000 und 2001, was wiederum zu einem steigenden Budgetdefizit aufgrund **schwindender** Steuereinnahmen führte.*

Mezi ekvivalenty postpozitivních českých PPČ převládal určitý tvar slovesný (15 ze 48), převážně ve větě vztažné (13) (B), a PPČ (12). Ve 4 případech českým PPČ odpovídal obrat s přechodníkem přítomným, v 1 případě deverbální substantivum na *-ние,* které bylo ekvivalentem českého adverbiálního PPČ.

(B)

*Volby **vedoucí** k nesvobodným výsledkům a dokonce i k despotismu samozřejmě nejsou novým fenoménem.*

*Конечно, выборы, которые **ведут** к ограничению свободы и даже к деспотизму, не являются новым феноменом.*

*Natürlich sind Wahlen, die zu illiberalen Ergebnissen und selbst zur Gewaltherrschaft **führen**, kein neues Phänomen.*

2.7.2 Ekvivalenty českých PMČ

Bylo analyzováno celkem 70 tvarů. Většina byla prepozitivních (49), mezi nimi převládaly nerozvité tvary (35). Mezi tvary PMČ bylo celkem 17 tvarů reflexivních.

2.7.2.1 Ekvivalenty českých PMČ v němčině

V němčině odpovídalo českým prepozitivním PMČ nejčastěji P I (17 ze 49) (A). P II odpovídalo ve 14 případech. V 6 případech odpovídala substantiva, mezi nimiž byl 1 substantivizovaný infinitiv a 2 substantivizovaná P I.[80] V 6 případech odpovídal určitý tvar slovesný.

(A)

V dusivém parnu byli lékaři a sestry vystaveni obrovskému tlaku, aby zajistili péči ***přeživším*** *pacientům ležícím na promočených lůžcích.*

In der drückenden Hitze hatten Ärzte und Krankenschwestern alle Hände voll zu tun, sich um die in verdreckten Betten liegenden ***überlebenden*** *Patienten zu kümmern.*

В удушающей жаре врачам и медсестрам было тяжело ухаживать за ***выжившими*** *больными, которые* ***лежали*** *на запачканных кроватях.*

Postpozitivním českým PMČ odpovídal v němčině nejčastěji určitý tvar slovesný (12 z 21) ve větě vztažné (B). V jednom případě odpovídalo deverbální substantivum.

(B)

Právě možnost být tímto vším najednou je historickou novinkou, ***vyvinuvší se*** *v posledních několika staletích.*

Das historisch Neue daran - das sich erst in den letzten paar hundert Jahren ***herausgebildet hat*** *- ist die Möglichkeit, alle diese Dinge gleichzeitig zu sein.*

Исторически новым явлением, ***появившемся*** *на протяжении последних нескольких сотен лет, является возможность быть всем вышеперечисленным одновременно.*

2.7.2.2 Ekvivalenty českých PMČ v ruštině

V ruštině převládaly tvary PMČ (26 ze 70) mezi ekvivalenty prepozitivních (18 ze 49) i postpozitivních (8 z 21) českých PMČ. Prepozitivním českým PMČ kromě toho odpovídala ruská PPČ (5) (A1, A2) a substantiva (6), mezi kterými bylo deverbální substantivum a dvě substantivizovaná PMČ (B).

(A1)

Bezpečnost letového provozu je poněkud odlišná, protože ***ztroskotavší*** *letadlo může zabít i lidi na zemi, avšak zdaleka největší riziko nesou pasažéři a posádka.*

Ситуация с безопасностью воздушных полетов несколько отлична, потому что ***терпящий*** *катастрофу самолет может убить людей на земле, но самому большому риску безусловно подвергаются пассажиры и команда.*

80 S výjimkou jednoho případu se mezi substantivy nevyskytovala kompozita.

*Mit der Flugsicherheit verhält es sich etwas anders, denn ein **abstürzendes** Flugzeug kann Personen am Boden töten; das mit Abstand größte Risiko tragen allerdings die Passagiere und die Crew.*

(A2)

*I po odsouzení byli generálové natolik mocní, že si vynutili ukončení procesů a poté milost od **nastoupivšího** prezidenta.*

*Даже после осуждения генералы были настолько сильны, что смогли потребовать прекратить судебные разбирательства, а затем и добиться извинений от **следующего** президента.*

*Selbst nach ihrer Verurteilung waren die Generäle noch ausreichend mächtig, um die Beendigung der Prozesse und anschließend die Begnadigung durch den ihnen **nachfolgenden** Präsidenten zu erzwingen.*

(B)

*Avšak míra úmrtnosti ryb v důsledku rybářské činnosti, již jsme vyvíjeli v posledních dvaceti letech, snížila počet **přeživších** ryb na zhruba tři.*

*Но уровни рыбной смертности, которые мы применяли в течение последних двадцати лет, сокращают число **выживших** приблизительно до трех особей.*

*Fischereiliche Sterblichkeitsraten, wie wir sie in den vergangenen 20 Jahren verursacht haben, reduzieren die Zahl der **Überlebenden** auf etwa drei.*

Určitý tvar slovesný se objevil pouze v 8 případech z celkových 70 (4 odpovídaly prepozitivním PMČ). Pospozitivnímu českému PPČ odpovídal v 1 případě přechodník přítomný.

2.7.3 Ekvivalenty českých PMČ(l)

Bylo analyzováno celkem 75 tvarů.[81] Nejčastěji se vyskytovaly v prepozici (50) a byly nerozvité (48). Naopak postpozitivní tvary (17) byly rozvité. Poměrně často se vyskytovaly ve funkci doplňku (8).[82]

2.7.3.1 Ekvivalenty PMČ(l) v němčině

Nejčastějším ekvivalentem v němčině byl P II (42 % všech tvarů), který častěji odpovídal českým prepozitivním PMČ(l) (34 %). Kromě čtyř tvarů[83] byla všechna německá participia utvořená od intranzitivních sloves (A) a měla rezultativní význam.

(A)

*Pak, když si klekl vedle Sophie, všiml si **zaschlé** kalužinky nějaké tekutiny, která v černém světle slabě světélkovala.*

81 V ČNK nemají tyto tvary speciální značku a analyzované tvary byly získány pomocí dotazu:[tag="A.....1.*" & lemma=".*[^a|e|ě|i|í]lý"] s odfiltrováním lexikalizovaných tvarů.

82 Vyšší počet výskytů může souviset se způsobem vyhledávání, který se u různých příčestí lišil.

83 Např. *na zalátání díry vzniklé prasknutím bubliny/ das durch das Platzen der Immobilienblase verursachte Loch; země porostlá hnědým holým lesem/ die mit braunen kahlen Laubwäldern bedeckte Erde*

*Als er sich zu Sophie kniete, entdeckte er einen **eingetrockneten**, kleinen fluoreszierenden Tropfen irgendeiner Flüssigkeit.*

*Затем, опустившись на колени рядом с ней, разглядел крошечную капельку **высохшей** жидкости, издававшую слабое свечение.*

Atributivním PMČ(l) odpovídala velmi často adjektiva (18 %), což může souviset i s oslabeným verbálním charakterem českých PMČ(l). V 8 případech odpovídal určitý tvar slovesný (10,6 %), kromě jednoho případu ve větě vztažné. Určité tvary slovesné se objevovaly především mezi ekvivalenty postpozitivních PMČ(l) (6 ze 17 postpozitivních tvarů) (B). Ve stejném počtu (6) se ovšem mezi ekvivalenty postpozitivních PMČ(l) objevilo P II.

(B)

*Analytici **uvyklí** pracovat na rozvíjejících se trzích ovšem chápou, že takovému ochromení politiky je po finanční krizi velmi těžké se vyhnout.*

*Aber Analysten, die mit Schwellenmärkten **vertraut sind**, wissen, dass es nach einer Finanzkrise sehr schwer ist, eine derartige Lähmung zu verhindern.*

*Но аналитики, **привыкшие** работать с развивающимися рынками, понимают, что подобного паралича трудно избежать после финансового кризиса.*

2.7.3.2 Ekvivalenty PMČ(l) v ruštině

V ruštině odpovídala nejčastěji PMČ[84] (25 ze 75) (A) a adjektiva (22), z nichž 3 byla adjektiva na *-лый* (B). Určitý tvar slovesný odpovídal v 6 případech, pouze v jednom případě se jednalo o vztažnou větu, v ostatních případech šlo o větu hlavní. V 7 případech se objevilo ruské PMT (C), převážně mezi ekvivalenty postpozitivních PMČ(l) (5 ze 17).[85] V ostatních případech se ekvivalenty prepozitivních a postpozitivních PMČ(l) zásadně nelišily.

(A)

*Od Nového Jičína, „ **skleslým** hlasem ozval se c. k. dp. Martinec.*

*Из Нового Йичина, - **упавшим** голосом отозвался императорское королевское преподобие Мартинец.*

*„Aus Jitschin “, ließ sich mit **gebrochener** Stimme k. u. k. Hochwürden Martinec vernehmen.*

(B)

*To já jsem jednou honila mladého zajíčka, skoro **dorostlého***

*Вот я однажды охотился за зайчонком, почти уже **взрослым** зайцем.*

*Ich hab einmal einen jungen, beinahe **ausgewachsenen** Hasen erjagt.*

(C)

*Jak mě ovšem informoval přítel zběhlý v těchto záležitostech, zásadou je nakonec všechny **došlé** komentáře ignorovat…*

84 Jednalo se o PMČ od intranzitivních sloves: *сгребая высохшие ветви/odlamoval uschlé větvičky.*

85 U postpozitivních PMČ(l) byl v ruštině stejný počet ekvivalentů PMČ a PMT (5 ze 17).

Это создает иллюзию участия, но как заметил мой опытный в таких делах друг, целью данного подхода - проигнорировать в конце концов все ***полученные*** *замечания…*

Aber, wie mir ein Freund mit Erfahrungen in solchen Angelegenheiten sagte, der Schlüssel liegt schlussendlich darin, dass alle ***eingegangenen*** *Anmerkungen übergangen und der Bericht so geschrieben wird…*[86]

2.7.4 Ekvivalenty českých PT

Bylo analyzováno celkem 97 tvarů, z toho 77 dokonavých, 20 nedokonavých. Mezi dokonavými tvary bylo přibližně stejně prepozitivních (38) a postpozitivních (37) tvarů a ve dvou případech se jednalo o doplněk. U nedokonavých PT převládaly prepozitivní tvary (14 z 20).

2.7.4.1 Ekvivalenty českých PT v němčině

Dokonavým tvarům českých PT v němčině nejčastěji odpovídala P II (39 ze 77), která převládala mezi prepozitivními (26 ze 38) i postpozitivními tvary (13 ze 37). Rozvitým českým tvarům odpovídala rozvitá (4 z 11) i nerozvitá P II (6), z nichž však byla většina (5) kompozita (A1, A2). Naopak nerozvitým českým dokonavým PT odpovídalo kompozitum pouze v jednom případě. Paralela mezi rozvitými tvary českých a ruských příčestí a německými kompozity ukazuje na rozšířené využití inkorporace v němčině.

V ostatních případech odpovídal určitý tvar slovesný ve vedlejší větě (4 z 38) a substantivum (4).

(A1)

Toward a Sustainable Energy Future repräsentiert ein ehrgeiziges ***wissenschaftsbasiertes*** *Programm, um die äußerst schwierigen weltweiten Anforderungen an die zukünftige Energieversorgung zu erfüllen.*

Nejnovější úsilí IAC s názvem Jak osvětlit cestu : vstříc udržitelné energetické budoucnosti představuje ambiciózní ***vědecky založenou*** *agendu pro naplnění nesmírně náročných energetických požadavků.*

Последнее исследование MAC под названием « Освещение пути : к устойчивому энергетическому будущему », представляет собой амбициозную, ***основанную на научных знаниях*** *программу удовлетворения энергетических потребностей мира.*

(A2)

…což odráží ***léty prověřený*** *postřeh…*

…entsprechend dem ***altbewährten*** *Prinzip…*

…демонстрируя ***испытанный временем*** *принцип…*

86 Zde se jedná o zeugma: "*…dass alle eingegangenen Anmerkungen übergangen werden und der Bericht so geschrieben wird.*"

Mezi ekvivalenty postpozitivních českých dokonavých PT převládala P II (13 ze 37, v jednom případě v participiální větě) a určitý tvar slovesný (11), nejčastěji ve větě vztažné (9).

Také nedokonavým českým PT odpovídala nejčastěji P II (10 z 20), v jednom případě v participiální větě, ve dvou případech se jednalo o kompozita. Určitý slovesný tvar odpovídal pouze ve třech případech. V němčině tedy odpovídala českým PT nejčastěji P II bez ohledu na to, zda bylo české základové sloveso d. v. (B, D) nebo n. v.(C, D).[87]

(B)

*Ani podivná myšlenka palestinského státu s „dočasnými hranicemi," **vyhrazená** pro druhou fázi, není pro Palestince lákavá.*

*Nicht einmal die für die zweite Stufe **vorgesehene** bizarre Idee eines Palästinenserstaates mit „vorläufigen" Grenzen ist für die Palästinenser verlockend.*

*Ни даже **приберегаемая** для второго этапа эксцентричная идея создания палестинского государства с «временными границами» не привлекает палестинцев.*

(C)

*Lososi jsou však masožraví, a aby provozovatelé akvakultur uspokojili masožravý apetit obrovského počtu těchto průmyslově **chovaných** ryb, stále více upírají pozornost k malému korýši zvanému krunýřovka krillová.*

*Lachse jedoch sind Fleischfresser, und um den unersättlichen Appetit dieser Unmengen **gezüchteter** Speisefische zu befriedigen, hat die Aquakulturbranche ihre Aufmerksamkeit zunehmend einem kleinen Krustentier zugewandt, das gemeinhin als antarktischer Krill bezeichnet wird.*

*Однако лосось – рыба плотоядная, и чтобы удовлетворить неутолимый аппетит миллионов **выращиваемых** на фермах рыбин, индустрия аквакультуры все больше концентрирует внимание на маленьком ракообразном, известном как антарктический криль.*

(D)

*Nejasnosti ohledně environmentálních rizik vzniku rakoviny navíc pramení též z mnohaletých, pečlivě **rozvíjených** a dobře finančně **zajištěných** dezinformačních kampaní inspirovaných intrikami tabákového průmyslu.*

*Die Verwirrung über Krebs erregende Umweltfaktoren rührt auch von langjährigen, sorgfältig **geplanten** und gut **dotierten** Kampagnen her, die von den Machenschaften der Tabakindustrie inspiriert waren.*

*Более того, неразбериха в отношении риска развития раковых заболеваний в результате вредного воздействия окружающей среды также является результатом давних, тщательно **разработанных** и хорошо **финансируемых** кампании дезинформации, воодушевленных махинациями табачной промышленности.*[88]

87 V ruštině se uplatňuje možnost využití dvou trpných tvarů příčestí.

88 V ruštině zde odpovídá českému tvaru d.v. ruské PPT a českému PT n.v. ruské PMT, tedy opačně, než by se dalo očekávat a než ukazuje celková analýza. Zde se jednalo o překlad anglického originálu: „*Moreover, confusion about environmental cancer risks also results from longstanding, carefully cultivated, and well-financed disinformation campaigns inspired by the machinations of the tobacco industry.*"

2.7.4.2 Ekvivalenty českých PT v ruštině

V ruštině se ekvivalenty lišily v závislosti na vidu českého příčestí. U PT d. v. převládaly tvary PMT (33 ze 77), u PT n. v. s menší převahou tvary PPT (5 z 20) (viz 2.7.4.1 C). Ruská PMT převládala mezi ekvivalenty prepozitivních i postpozitivních českých PT d. v. (A). Kromě nich se uplatňovaly i jiné tvary příčestí. Českému PT d.v. odpovídala v 5 případech PMČ a PPT (také 5), ve 2 PPČ. Substantiva byla ekvivalentem v 7 případech: 2 z nich byla DS na *-ние* (B), jedno bylo substantivizovaným PMT. Určitý tvar slovesný se vyskytl v 8 případech a v jednom případě přechodník přítomný. Nedokonavým českým PT odpovídala také ruská PMT (3 z 20) a určité tvary slovesné (3).

(A)

*Všechny dosud **provedené** renomované vědecké studie došly k závěru…*

*Все **проведенные** до сих пор научные исследования показали…*

*Alle bisher **durchgeführten**, seriösen wissenschaftlichen Studien sind zu dem Schluss gekommen…*

(B)

*Jsem vděčný, že jednou z reakcí na jedenácté září byl, nemýlím - li se, poněkud **změněný** postoj uvnitř USA vůči OSN.*

*И я благодарен, что одной из реакций на события 11 сентября, если я не ошибаюсь, было некоторое **изменение** подхода США в отношении ООН.*

*Ich begrüße es, - und hoffe mich hierin nicht zu irren - dass die USA als eine der Reaktionen auf den 11. September, ihre Haltung gegenüber der UNO doch ein wenig **überdacht haben**.*

2.8 Ekvivalenty německých participií

2.8.1 Ekvivalenty německých P I

Celkem bylo analyzováno 105 tvarů. Ve 13 případech šlo o adverbiálně užitá P I, ve 3 případech o participiální věty, z nichž všechny předcházely před hlavní větou. P I se zvratnou částicí se vyskytla ve 3 případech a kompozita se v 10 případech (A). V jednom případě bylo užito gerundium (B). Vyskytlo se i P I utvořené od slovesně jmenného spojení (Funktionsverbgefüge) (C).

(A)

*Kann sich Deutschland ein Scheitern der Osterweiterung erlauben? Eine **existenzbedrohende** Krise des Euro?*

*Může si dovolit **životu nebezpečnou** krizi eura…?*

*Может ли она позволить наступить **угрожающему жизни** кризису евро…?*

(B)

Andere werfen ihm vor, „unpolitische Politik“ zu betreiben und eine Demokratie zu befürworten, deren Akteure die politischen Parteien ganz abschaffen und sie durch eine

*unscharfe und vielleicht einfacher **zu manipulierende**n*[89] *„Zivilgesellschaft“ ersetzen wollen.*

*Jiní jej viní z „nepolitické politiky,“ což je myšlenka demokracie, jejíž protagonisté se nadobro chtějí zbavit politických stran a nahradit je mlhavější a snad i snadněji **manipulovatelnou** „občanskou společností“.*

*Другие обвиняли его в том, что он способствует установлению «неполитической политики» - концепции демократии, чьи последователи желают совершенно исключить из политики политические партии и заменить их более расплывчатым «гражданским обществом» **которым**, возможно, **будет** более легко **манипулировать**.*

(C)

*In dem hiermit **in Verbindung stehenden** Bemühen, den Bürgern das Kennenlernen zu erleichtern, unterstützt die Stadtverwaltung außerdem Straßenfeste.*

*V **návazném** úsilí přimět své usedlíky ke vzájemnému poznání městská samospráva rovněž podporuje sousedské večírky.*

Похожим образом городская администрация помогает организовывать уличные праздники, чтобы познакомить жителей города друг с другом.

2.8.1.1 Ekvivalenty německých P I v češtině

V češtině se lišily ekvivalenty rozvitých a nerozvitých německých P I. Rozvitým P I odpovídala v češtině nejčastěji adjektiva (12 ze 30)[90] a určitý tvar slovesa (7), z toho v 5 případech ve větě vztažné. České PPČ odpovídalo v 5 případech, substantiva ve 3. V jednom případě odpovídal přechodník přítomný v rámci ustáleného obratu (A). Nerozvitým německým P I odpovídala nejčastěji česká PPČ (21 z 59), adjektiva (17) a určité tvary slovesné (10) ve větě hlavní a vztažné. V 7 případech odpovídala substantiva, mezi kterými byla 2 VS (B).

(A)

*…nichts Böses **ahnend** …*

*…nic zlého **netuše**…*

*…ничего не **подозревая**…*

(B)

*Der Kohlenwasserstoffsektor … und verspricht daher **fallende** Ölpreise.*

*Sektor fosilních paliv … je příslibem **snížení** cen ropy.*

*Углеводородный сектор… способствует **падению** цен на нефть.*

Adverbiálním německým P I i participiálním větám odpovídaly v češtině nejčastěji určité tvary slovesné (7 ze 16) ve větě hlavní (6) (C). Ve dvou případech odpovídal přechodník přítomný.[91]

89 Zde se jedná o tiskovou chybu: *eine einfacher zu manipulierende Zivilgesellschaft*.

90 Mezi adjektivy byl lexikalizovaný tvar na *-l,* tvary na *-vý/-ný*.

91 V obou případech se vyskytly v Osudech dobrého vojáka Švejka, kde je v rámci korpusu také vysoké zastoupení přechodníků. (viz také přechodníky 3.5.2.1 a 3.7)

(C)

*„Saunière **lag sterbend** am Boden, als er diese Information weitergab", sagte Langdon.*

*„ Pan Sauniere **umíral**, když tu informaci předával, „ podotkl Langdon.*

*- Месье Соньер оставил это сообщение, уже **умирая**, - сказал Лэнгдон.*

2.8.1.2 Ekvivalenty německých P I v ruštině

V ruštině odpovídal německým atributivním P I nejčastěji tvar PPČ (28 z 89) bez ohledu na to, zda byl německý P I rozvitý nebo nerozvitý. Určitý tvar slovesný odpovídal ve 14 případech a byl rovnoměrně zastoupen ve větě hlavní (6) a vedlejší větě vztažné (7). Adjektiva odpovídala v 17 případech, substantiva ve 13. Mezi substantivy bylo 5 deverbativ na *-ние* (A). Přechodník přítomný odpovídal atributivním P I pouze ve 2 případech. Daleko vyšší frekvenci měl ale u ekvivalentů adverbiálních P I a participiálních vět (5 ze 16), naopak nízkou frekvenci měla v tomto případě ruská PPČ (1 ze 16). Druhým nejčastějším ekvivalentem adverbiálního P I a participiální věty byl určitý tvar slovesný (4). I v ruštině se objevily 4 kompozitní tvary u substantiv, PPČ a PMT (B).

(A)

*…für die **sinkenden** Geburtenraten…*

*…**падения** коэффициента фертильности…*

*…**klesající** míry porodnosti…*

(B)

*…Embargos seitens der **Öl produzierenden** Länder…*

*…ani embarga **producentů ropy***

*эмбарго, наложенные **странами-производителями** нефти,*

*…в **нефтедобывающих** странах…*

*…**Öl produzierender** Staaten…*

*…v **ropných**… zemích…*

2.8.2 Ekvivalenty německých P II

Bylo analyzováno 100 tvarů, většina z nich byla atributivních, jeden v adverbiální pozici a ve 3 případech šlo o participiální větu. Ve dvou případech byl P II užit se srovnávacím obratem (A). Ve třech případech byl P II užit v rámci slovesně jmenného obratu (FVG) (B).

(A)

*Dies hat Auswirkungen auf die regionale Machtverteilung, da sich der Irak stärker an den Iran annähert, um den Einfluss **der als Beschützer der Sunniten wahrgenommenen** Türkei auszugleichen.*

To má své důsledky pro regionální rovnováhu moci, poněvadž Irák se sbližuje s Íránem jako protiváhou Turecka, ***u nějž se má za to, že ochraňuje sunnity.***

Это имеет значение для регионального баланса сил, потому что Ирак становится ближе к Ирану, чтобы компенсировать влияние Турции, ***которая рассматривается как защитник суннитов****.*

(B)

…in diesem ***außer Kontrolle geratenen*** *Zug…*

…tento ***splašený*** *vlak…*

*…этот «****стремительно мчащийся*** *поезд» …*

2.8.2.1 Ekvivalenty německých P II v češtině

V češtině odpovídal nejčastěji tvar PT d. v. (39 ze 100). PT n. v. odpovídala pouze ve 2 případech. Druhým nejčastějším ekvivalentem byla adjektiva (21); 6 z nich byla lexikalizovaná PT d. v. a ve dvou případech šlo o PMČ(l) (A). Adjektiva odpovídala především nerozvitým P II (16 ze 42), zatímco určitý tvar slovesný odpovídal především rozvitým P II (12 ze 42) nejčastěji ve větě vztažné (11). Substantiva odpovídala ve 4 případech a z nichž jedno bylo verbální substantivum (B).

(A)
…die ***hölzern gewordene*** *Zunge…*
*…****zdřevěnělý*** *jazyk…*
*…****одеревеневший*** *язык…*
(B)
…ohromné ***zvýšení*** *státního zadlužení…*
…die enorm ***gestiegenen*** *Staatsschulden…*
…колоссальный ***рост*** *государственного долга…*

2.8.2.2 Ekvivalenty německých P II v ruštině

V ruštině se lišily ekvivalenty německých P II u rozvitých a nerozvitých tvarů. Nerozvitým P II odpovídala nejčastěji adjektiva (15 ze 42) (A) a různé tvary příčestí (v 8 případech PMT, v 5 případech PPT, ve 2 případech PMČ), substantivum odpovídalo v 5 případech a z toho v jednom šlo o deverbální substantivum na *-ние*. Přechodník minulý i určitý tvar slovesný odpovídaly pouze v jednom případě.

Rozvitým P II odpovídala v ruštině nejčastěji PMT (15), všechna rozvitá. V 8 případech odpovídal určitý tvar slovesný. V jednom případě šlo o PMT jako součást pasiva užitého s nulovou sponou (B). Substantiva se objevila v 6 případech, z nichž 1 bylo deverbativum a 1 substantivizované PMT. PMČ a PPT odpovídala vždy v 5 případech a adjektiva v pouhých 4 případech.

(A)

Zudem muss man sich darauf einigen, dass die mehrjährigen Pläne der einzelnen Länder zum Defizitabbau von einer Beschleunigung der Verbraucherausgaben im Osten und der ***zielgerichteten*** *Investitionen in Bildung und Innovation im Westen begleitet werden.*

Соглашение необходимо еще и потому, что многолетние планы сокращения дефицита каждой страны будут сопровождаться увеличением потребительских расходов на Востоке и ***целевых*** *инвестиций в инновации и образование на Западе.*

Potřebná je také dohoda, že víceleté plány snižování deficitu všech zemí bude doprovázet zrychlování spotřebitelských výdajů na Východě a ***cílených*** *investic do vzdělávání a inovací na Západě.*

(B)

Durch diesen Aufruf war der Plan um zehn Tage vorverlegt, sodass wir uns ***mit weniger gut geordneten*** *Räumen zufrieden geben mussten.*

Но из-за повестки пришлось уйти раньше, так что наше новое жилище еще не совсем ***благоустроено****.*

Předvoláním byl plán uspíšen o deset dní, takže jsme se museli spokojit ***s neúplně zařízenými*** *místnostmi.*

2.9 Závěr

V češtině i ruštině byla většina prepozitivních tvarů nerozvitých a postpozitivních rozvitých. Výjimku tvořila ruská PPT, u kterých převládaly rozvité tvary i v prepozici (26:14). V ruštině byly v analyzovaném vzorku přibližně stejně zastoupeny tvary v prepozici a postpozici. Výjimku představovala PMČ, u kterých převládaly tvary v postpozici. V češtině se u jednotlivých příčestí poměr mezi prepozitivními a postpozitivními tvary lišil: u PT n. v. a PMČ převládala prepozice – a to jak u PMČ, tak u PMČ(l). Postpozitivní užití bylo frekventovanější u PPČ a PT d. v., tedy u tvarů, které jsou v češtině aktivně užívány a nepodléhají stylistickým ani nářečním omezením.

V němčině se podle očekávání nevyskytlo žádné atributivní participium v postpozici. Zatímco čeština i ruština umísťují rozvité participiální obraty i za substantivum, němčina tuto možnost prakticky nevyužívá a vytváří charakteristické prepozitivní obraty s participiem na konci:

Mittlerweile ist es ein anerkanntes Faktum, dass ***der beispielsweise durch ansteigende Meeresspiegel, häufigere und intensivere Hitzeperioden, Überschwemmungen und Dürren verursachte*** *massive* ***Schaden*** *auch bei geringen Anstiegen der globalen Durchschnittstemperatur eintreten wird.*

Dnes se uznává, že rozsáhlé ***škody způsobené například zvýšením hladiny moří a častějšími a prudšími vlnami veder, záplavami a suchy*** *nastanou i při malých přírůstcích globální průměrné teploty.*

Сегодня признано, что широко распространенный ***ущерб, например, в результате подъема уровня моря, а также более частных и интенсивных тепловых волн, наводнений и засух,*** *будет наноситься даже при незначительном глобальном повышении средней температуры.*

Pozice příčestí se ukázala významná především pro ruštinu, kde prepozitivním tvarům odpovídala v češtině i němčině participia a postpozitivním, tedy roz-

vitým tvarům, určitý tvar slovesný. Výjimkou byla prepozitivní ruská PMČ, kterým v němčině i češtině odpovídal určitý tvar slovesný. V češtině se kromě určitého tvaru slovesného objevovala často i adjektiva. Je to jediný tvar ruského prepozitivního příčestí, u kterého nepřevládalo v češtině odpovídající příčestí. Je to dáno celkovou nízkou frekvencí PMČ v češtině, viz Izotov: „Так, чешская форма на *-ší* типа *přišedší* не может рассматриваться в качестве типового функционально-семантического эквивалента русской форме на *-(в)ший* типа *пришедший* в связи с малоупотребительностью данного причастного типа.“ (Изотов 1993: 9)

Podobnou tendenci vidíme i u českých příčestí: prepozitivním odpovídala participia v němčině i ruštině, ovšem postpozitivním odpovídal určitý tvar slovesný pouze v němčině. V ruštině odpovídaly českým příčestím odpovídající tvary ruských příčestí a nebyl zde proto výraznější rozdíl mezi ekvivalenty prepozitivních a postpozitivních příčestí.

Potvrdila se také nízká frekvence českých PMČ (jediný výskyt mezi ekvivalenty, viz 2.6.1.1) a českých PMČ(l) (dva výskyty). Českým PMČ(l) odpovídala v ruštině PMČ, nebyla však jednoznačně převládajícím ekvivalentem: v prepozici se vyskytovala kromě PMČ i adjektiva (tři z nich byla adjektiva na *-лый*) a v postpozici PMT. Na tuto ekvivalenci upozorňuje i Izotov: „Типовым функционально-семантическим эквивалентом в данном случае [u PMČ] являются формы на *-lý* типа *přišlý*.“ (Изотов 1993: 9) České PMČ(l) má poměrně nízkou frekvenci a v opačném směru, při analýze ruských PMČ, se objevilo pouze v jednom případě. V němčině českým PMČ(l) odpovídal nejčastěji tvar P II, u postpozitivních PMČ(l) byl kromě toho přibližně stejně zastoupen i určitý tvar slovesný.

Postpozitivním, rozvitým ruským tvarům odpovídal v němčině i češtině nejčastěji určitý tvar slovesný, stejně tak českým postpozitivním, rozvitým tvarům odpovídal nejčastěji určitý tvar slovesný v němčině (ale nikoli v ruštině). Výjimkou byla ruská PMT, kterým v němčině odpovídala nejčastěji P II a v češtině kromě určitého slovesného tvaru i PT d. v. Ruská postpozitivní PPT neměla ve většině případů v němčině ani v češtině žádný ekvivalent, určitý tvar slovesný byl až na druhém místě. Nulové analogon bylo poměrně často zastoupeno i u prepozitivních PPT. Může to souviset s tím, že odpovídající tvar v češtině i němčině chybí, to by ovšem nevysvětlovalo, proč není užit určitý tvar slovesný. Pravděpodobnějším vysvětlením je použití významově vyprázdněných slov, srov. *возглавляемый, проводимый, практикуемый, создаваемый, контролируемый, называемый*… Kromě jediného příkladu se jednalo o žurnalistické texty.

Česká postpozitivní příčestí neměla v ruštině mezi ekvivalenty nejčastěji určité tvary slovesné, ale odpovídající tvary příčestí. Naopak to ovšem neplatí. Potvrzuje se tak častější užití ruských příčestí především v postpozici, kde čeština volila místo příčestí spíše určitý tvar slovesný. Českým PT n. v. odpovídaly v ruštině tvary různých příčestí: nejčastěji PPT a PMT, ale také PPČ. Hrabě v této souvislosti upozorňuje na rozdíl mezi příčestími trpnými n. v.: v ruštině se tento typ používá spíše řídce, v češtině je poměrně užívaným tvarem. Proto jsou při překladech jeho ekvivalenty v ruštině: PPT (*делаемый*) a tvary s postfixem *-ся делающийся* i PMT *делавшийся* (Hrabě 1955: 378n.).

Německá participia se převážně vyskytovala v atributivní funkci, adverbiální participiální obraty se častěji vyskytovaly u P I. Těmto konstrukcím v ruštině často

odpovídaly konstrukce s přechodníkem přítomným. Mezi ekvivalenty německých participií nepřevládal určitý tvar slovesný u žádného z tvarů. Častěji se vyskytoval pouze u ekvivalentů rozvitých P II v češtině (spolu s PT d. v.).

Při srovnání nejčastějších ekvivalentů vyplývá i určitá vzájemná ekvivalence:

1. Ruské a české PPČ a německé P I:

Nejčastějším ekvivalentem ruského PPČ v češtině bylo české PPČ a platí to i naopak, tedy nejčastějším ekvivalentem českého PPČ byla ruská PPČ. Pro němčinu platí podobně: nejčastějším ekvivalentem P I v češtině i ruštině je PPČ a naopak nejčastějším ekvivalentem ruských a českých prepozitivních PPČ je P I, srov.:

*… kehrte er als **treibende** und **einigende** Kraft zurück.*

*… se… navrátil jako **oživující** a **sjednocující** síla.*

*Он вновь стал **оживляющей** и **объединяющей** силой…*

2. Ruské PMT, české PT d. v. a P II:

Nejčastějším ekvivalentem ruských PMT bylo české PT d. v. a německé P II, nejčastějším ekvivalentem českého PT d.v. bylo PMT v ruštině a P II v němčině a obdobně i německé P II mělo nejčastější ekvivalent v českém PT d.v. a ruském PMT, srov.:

*…мы живем в условиях экономики, **объединенной** в общую сеть, охватывающую весь мир.*

*…žijeme v globálně **propojené** ekonomice.*

*…dass wir in einer global **vernetzten** Wirtschaft leben.*

3. S menší četností platila i vzájemná ekvivalence prepozitivního ruského PPT, českého PT n. v. a německého P II.:

*…присоединение **населяемых** ими территорий к их родным странам.*

*…připojit jimi **obývaná** území k jejich „mateřským" státům.*

*…die von ihnen **bewohnten** Gebiete wieder an ihre „Mutterländer" anzuschließen.*

	Tvar / Nejčastější ekvivalenty	čeština	ruština	němčina
čeština				
prepozice	**PPČ**	–	PPČ	P I
	PMČ	–	PMČ	P I/P II
	PMČ(l)	–	PMČ/Adj.	P II
	PT d.v.	–	PMT	P II
	PT n.v.	–	Různá příčestí (PPT)	P II

postpozice	**PPČ**	–	PPČ	Vf
	PMČ	–	PMČ	Vf
	PMČ(l)	–	PMČ/PMT	Vf/P II
	PT d.v.	–	PMT	Vf/P II
	PT n.v.	–	Různá příčestí	P II
ruština				
prepozice	**PPČ**	PPČ	–	P I
	PMČ	Vf/Adj.	–	Vf
	PPT	PT n.v.	–	P II
	PMT	PT d.v.	–	P II
postpozice	**PPČ**	Vf	–	Vf
	PMČ	Vf	–	Vf
	PPT	0/Vf	–	0 (Vf)
	PMT	Vf/PT d.v.	–	P II
němčina				
	P I	Adj./PPČ	PPČ	–
	P II	PT d.v.	PMT/Adj.	–

Tabulka 2.9 *Přehled ekvivalentů příčestí v ruštině, češtině a němčině*

U všech jazyků se mezi ekvivalenty objevovaly nejčastěji určité a neurčité tvary slovesné (včetně deverbálních substantiv, substantivizovaných příčestí a infinitivů), z neslovesných tvarů se uplatňovala šířeji pouze adjektiva a s odstupem za nimi substantiva. Obecně ruština využívá nejvíce neurčitých slovesných tvarů ve srovnání s češtinou i němčinou. Němčina využívá aktivně polysyntézu, kterou volně kombinuje s gramatickými prostředky. Čeština volí nejčastěji větnou strukturu s určitým tvarem slovesným. V řadě případů je pak možné příčestí vypustit zcela:

*Чтобы **избежать повторения дорогостоящих** ошибок, **допущенных** в Ираке, Ливии потребуется искусное руководство, которое сможет **разработать** новую убедительную национальную концепцию для **объединения конкурирующих** властей, **обуздания** недисциплинированных ополченцев и минимизации стратегической уязвимости страны.*

*Má - li se Libye **vyhnout opakování** nákladných chyb z Iráku, bude potřebovat obratné vedení, jež dokáže **formulovat** přesvědčivou novou národní vizi - vizi, která sjednotí znesvářené autority, přitáhne uzdu neukázněným milicím a sníží na minimum strategickou zranitelnost země.*

*Um die kostspieligen, im Irak **begangenen** Fehler **zu vermeiden**, bedarf es in Libyen einer geschickten Führung, die eine **überzeugende** nationale Vision ausarbeitet, mit der es gelingt, **konkurrierende** Autoritäten **zu vereinen**, undisziplinierte Milizen in die Schranken **zu weisen** und die strategische Verwundbarkeit des Landes **zu minimieren**.*

3 Přechodníky

3.1 Přechodníky z hlediska typologie

Přechodníky (vzhledem k frekvenci především ty ruské) nejsou jediným a ani základním prostředkem pro vyjádření závislé predikativní konstrukce (tou je v ruštině i češtině Vf ve vedlejší větě). Přesto jsou významným prostředkem pro vyjádření sekundární predikace. Přechodníkové obraty se z neurčitých slovesných tvarů nejvíce blíží větám, a to jak svým vztahem k podmětu, tak celkovou strukturou přechodníkové konstrukce. Od věty se liší nevyjádřenou osobou (i když v češtině kongruuje i s podmětem v rodě a čísle) a odkazováním na podmět, který je mimo samotnou konstrukci (tuto vlastnost mají i některé druhy vedlejších vět).

Přechodníky jako přechodné formy bývají považovány za projev **aglutinačního** typu, stejně tak upřednostňování polopredikativní konstrukce před větou vedlejší. To je podpořeno i nedostatkem formálních slov u aglutinačního typu.[92] Přechodníky jsou přechodnou formou jak z hlediska syntagmatického (věta jednoduchá – složená), tak z hlediska paradigmatického (verb-nomen).

V rámci ruštiny i češtiny se projevují dvě jazykové tendence: (1) vyjadřovat polypredikaci několika určitými slovesnými tvary a tvořit v souvětí a (2) spojením určitého a neurčitého slovesného tvaru a vytvoření polopredikativní konstrukce. Přechodníkové konstrukce umožňují kondenzovat sdělení, vyjadřují děj jako závislý na ději druhém, ale neumožňují charakterizovat blíže druh tohoto závislého vztahu. Na rozdíl od příčestí nemohou přechodníky vystupovat v atributivní pozici a proto ani vyjadřovat shodu s řídícím jménem.

3.2 Přechodníky jako neurčité tvary slovesné

Přechodníky jsou neurčité tvary slovesné, které přejímají sémantiku slovesa, jeho dějový význam i valenci. Vyjadřují vid a slovesný rod. Na rozdíl od příčestí jsou přechodníky v ruštině i češtině víceméně jednotně spojovány se slovesným paradigmatem.[93]

Na syntaktické úrovni vyjadřuje přechodník především oslabenou predikaci a vytváří vlastní valenční vztahy. Přechodníkové konstrukce se od věty hlavní liší strukturní nedostatečností a od věty vedlejší silnější závislostí na hlavní větě. Nepřimykají pouze ke slovesu jako příslovečné určení, ale vstupují i do vazby s podmětem. Právě shoda logických podmětů je jednou z podmínek užití přechodníkové konstrukce. Přechodník tedy můžeme chápat jako slovesnou formu vyjadřující druhý děj k ději hlavnímu a vstupujícím s ním do časových vazeb.[94] V ruštině se tato sekundárně pre-

92 Viz také Popela (1985: 62).

93 Některé práce v ruštině upozorňují na přechodný charakter přechodníku mezi slovesem a adverbiem (Виноградов 1947: § 27), případně vydělují přechodník jako samostatný slovní druh (Шанский/Тихонов 1981: 222).

94 V ruských dialektech a „просторечии“ se používají tvary se sufixy *-вши/-мши/-ши*, které se kromě sekundárně predikativních konstrukcí využívají i jako tzv. predikativní přechodníky. Vyjadřují stav subjektu nebo objektu, který vyplynul z předchozího děje. Tyto konstrukce (a konstrukce na *-но / -то*) vyjadřují rezultativní významy a v souvislosti s nimi se hovoří o kategorii perfekta v ruštině (Биккулова 2011: 1.4).

dikativní role označuje jako второстепенное сказуемое (Шахматов 2001: 178). Isačenko (1960: 518) a Kozincevová v ЛЭС používají termín „второстепенное действие". V češtině se používá termín „polovětná vazba" (Hrabě 1964, polovětná konstrukce (Šmilauer 1972: 273n.), případně polopredikativní konstrukce (Marková 1967: 245n.). Všechny uvedené termíny poukazují na spojení přechodníkové konstrukce s predikátem, případně větou.

Při srovnání češtiny a ruštiny právě u přechodníků nejvíce vystupuje do popředí rozdíl mezi systémem a skutečnou realizací. Čeština zná tvary jednotného a množného čísla, činné a trpné, přítomné a minulé, v singuláru i tvary rodové. I v češtině docházelo postupně k převážení funkce vidové nad časovou (Dvořák 1983: 152), nicméně zjednodušení systému nedosáhlo té míry jako v ruštině. Ruský systém je prostší. Nerozlišuje se rod a číslo, časové formy jsou více provázány s vidovými formami. Systém přechodníkových forem je tedy bohatší v češtině než v ruštině. Pokud se však zaměříme na formy zastoupené v parole, zjistíme, že české přechodníky jsou zde zastoupeny velmi řídce. Naproti tomu v ruštině jsou přechodníky živou, aktivně používanou formou, vyskytující se především v psané formě jazyka. V češtině dokládá postupný ústup přechodníků z aktivního užívání už Dvořákova práce (Dvořák 1983) i slovník Frekvence slov, který v roce 1961 doporučuje zvážit, zda přechodníky v rámci výuky nezahrnout k pasivním znalostem.[95] Vzhledem k malému počtu dokladů je velmi obtížné vyvozovat závěry o úzu v češtině. Hojněji se v psaném i mluveném jazyce vyskytují pouze ustrnulé tvary, tzv. absolutní přechodníky (viz níže).

3.3 Přechodníky v analyzovaných jazycích

3.3.1 Přechodníky v ruštině

Ruský přechodník má více aglutinačních rysů než přechodník český. Přechodník nevyjadřuje redundantní kategorie jmenného rodu a čísla, nemůže tudíž vyjadřovat ani kongruenci s podmětem. I v ruštině platí pravidlo stejných podmětů, toto pravidlo však ponechává stranou konstrukce se všeobecným podmětem a neosobní konstrukce. Jejich hodnocení se liší; striktní pojetí považuje za normativní pouze konstrukce s nominativním podmětem a všeobecným podmětem (АГ: § 2104), za nenormativní se považují i konstrukce s dativním subjektem, jejichž součástí není infinitiv. Méně striktní pojetí užití v neosobních konstrukcích připouští (РГ 1960: 655).[96] Proti striktní normě se staví Yokoyama, která přípustnost těchto konstrukcí uvádí i do souvislosti s aktuálním větným členěním (Йокояма 1983).

95 V současné době se někdy hovoří o určitém návratu přechodníků i pod vlivem překladů z angličtiny (např. Auerspergová 2013, s. 86- 93), takový jev ale zatím nedokládá žádná studie a vzhledem k tomu, že analýzy uváděné v této práci, ani analýzy Dvořákovy neprokázaly nárůst užívání přechodníků pod vlivem ruštiny (kde by se to možná vzhledem k podobnosti jazyků dalo předpokládat více) i francouzštiny (v Dvořákových analýzách), nepovažuji za pravděpodobné, že by se užívání přechodníků výrazně změnilo pod vlivem angličtiny, jedná se spíše o užití přechodníků v rámci specifických (často úředních) obratů.

96 Např. *„…потом, убедившись, что понять этого он не может, ему стало скучно. / Потом, вспомнив все то волнение и озлобление, которые он видел на всех лицах, ему стало грустно…"* (Русская грамматика 1960: 655)

Ruské názvosloví reflektuje gramatikalizovanější pozici vidu a rozlišuje přechodníky vidu dokonavého a nedokonavého. Každý slovníkový tvar slovesa se prakticky může pojit jen s jedním sufixem tvořícím přechodník (dochází však i kolísání, srov. *увидя/увидев*). Používají se sice i přechodníky vidu dokonavého s koncovkou *-я(сь)/-а(сь)*, tedy primárně koncovkou vidu nedokonavého. Tyto tvary mají stejné významy jako přechodníky d. v. se standardní koncovkou *-в/-вши/-вшись*.[97] Funkce přechodníku je tedy primárně svázána s vidovým tvarem, nikoli s koncovkou. V ruštině jsou tvary dokonavého vidu s koncovkou *-я/-а* považovány za zastaralé a využívají se převážně v ustálených spojeních (např. *очертя голову*, *положа руку на сердце*). V paralelním česko-ruském korpusu je možné najít několik dokladů,[98] ovšem plošné vyhledávání pomocí morfologických značek (tagů) není možné provést. Novější korpusová studie analyzující texty z let 1990 až 2010, jejíž výsledky publikuje РКГ (Биккулова 2011: 2.1), ukazuje vysokou aktivitu tvarů se sufixem *-я/-ясь*, které mají největší četnost ve spojení s kmenem n. v. (*зная)*, ale poměrně frekventované jsou i ve spojení s tvary d. v. (*придя*).[99] Aktivně se tvoří především tvary přechodníků d. v. na *-я* od sloves na *-ти* (*прийти*) a zvratných sloves druhého typu časování (Исаченко 1960: 533). U sloves na *-ти* se ještě na počátku 20. století používal sufix *-ши* (*пришедши*), dnes se tento sufix objevuje pouze v 0,5 % případů. Stejnou tendenci potvrzuje i analýza Dobrušiny, která konstatuje, že „модель суффикс настоящего времени -а, присоединяющийся к глаголу совершенного вида» стала единственной нормативной и образованные по такой модели формы к настоящему времени практически вытеснили аналоги с суффиксом -ши“ (Добрушина 2009: 26) (viz příklad 3.6.1.2 B2). U tvarů odvozených od sloves d. v. převládal sufix *-в*, frekventovaný byl i sufix *-вшись*. Drtivá většina tvarů na -учи připadala tvaru *будучи* (3911 z 3985 tvarů na *-учи*).[100]

Ruský přechodník vyjadřuje i slovesný rod. Jak ovšem upozorňuje Биккулова (Биккулова 2011: 1.2) v ruské tradici se obvykle pasivní tvary na morfologické rovině neanalyzují. Kategorii slovesného rodu nezmiňuje ani Isačenko, ani Švedova.[101] Jako nepříliš častou formu ji zmiňuje např. Bulanin (Буланин 1983). Weiss zmiňuje analytický tvar s *будучи*, který se pojí s oběma vidovými tvary pasivních příčestí (Weiss 1995: 246).

Mezi adverbiálními rysy přechodníku bývá uváděna i jeho neměnnost. Tento rys však nemůže být jednoznačně považován za jmenný, protože v ruštině jsou i jiné neměnné slovesné formy, srov. formy imperativu, podmiňovacího způsobu, popř. mi-

97 Okrajově se vyskytují i tvary n. v. se sufixem *-в/-вши/-вшись* (*знав, гадавши, пытавшись*). V korpusové studii НКРЯ bylo v textech z let 1990-2010 těchto tvarů 237 a tvarů n. v. se sufixem *-а/-я/-ась/-ясь* přibližně 260 tisíc (Биккулова 2011: 2.1.).

98 (a) *Так как вас все-таки зовут? – **прищурясь** спросил Чапаев.*
*Tak jakže vy se tedy jmenujete doopravdy, – zeptal se Čapajev a **přimhouřil** oči.*
*(b) Стояла у булочной, **прислонясь** к стене…*
*Stála u pekařství, **opřená** o zeď…*

99 Tvary typu ***зная*** (n. v. se sufixem ***-я/-ясь***) se vyskytovaly v 194 916, resp. 58974 případech, tvary typu ***придя*** od sloves d. v. v 8 324, resp. 1154 případech. Celý podkorpus zahrnoval 74 148 796 slov.

100 РКГ v této souvislosti upozorňuje na tvar ***едучи,*** který se vyskytuje 25krát ve stylisticky neutrálních kontextech. Tuto četnost РКГ vysvětluje tím, že tvar ***едя*** je homonymní s přechodníkem slovesa ***есть.***

101 Биккулова také zmiňuje syntetický tvar pasiva se *-ся*, s tím, že „осмысление возвратной формы в пассивном значении обычно затруднено“. (Биккулова 2011: 1.2)

nulého času. Od adverbií se přechodníky především liší svou vazbou s podmětem a dějovým významem.

Přechodníky vyjadřují relativní čas a jsou typickým příkladem tzv. „зависимого таксиса" Jakobsonova pojetí. Obecně vyjadřují přechodníky n. v. současnost s hlavním dějem, přechodníky d. v. pak různočasovost, obvykle předcházející děj. Přechodník d. v. může za určitých podmínek vyjadřovat i současnost. Přechodníky n. v. vyjadřují zřídka i předcházející děj nebo logický důsledek.[102]

АГ mluví o konstrukcích vyjadřujících „сопутствующее действие" a konstrukcích, které mají „обстоятельственно-характеризующие значения" (АГ: § 2104). V ruské tradici se objevují dvě základní charakteristiky syntaktické funkce přechodníku: jako příslovečné určení a jako sekundární predikát (např. АГ). Kuzněcov (2001: 109n.) chápe funkci sekundárního predikátu (полупредикативная репрезентация) jako základní funkci přechodníku, která je potenciálně vlastní každému přechodníku nezávisle na jeho lexikálním významu a významu hlavního predikátu. Adverbiální význam přechodníku na rozdíl od běžných příslovečných určení vyplývá z kontextu (Богуславский 1977: 270n.). Weiss přitom dokládá, že se může jednat i o obligatorní adverbiální aktant (*…проводить весь день играя…;* Weiss 1995: 243).

3.3.2 Přechodníky v češtině

Český přechodník vykazuje z hlediska morfologie více flexivních rysů než přechodník ruský. Především vyjadřuje redundantní kategorie rodu, která je však v plurálu neutralizovaná. Koncovka je polyfunkční, vyjadřuje rod, číslo, popř. spolu s videm i čas. Formy ženského rodu a množného čísla je možné posuzovat jako sufix časový *(-ouc/-íc/-ejíc)* a sufix množného čísla (*e): nesouc – nesouc-e;* resp. *vykona-v, vykonav-š-i, vykonav-š-e;* a tedy jako projev aglutinačního typu. Na úrovni věty se tyto vlastnosti projevují částečnou kongruencí s podmětem (rod, číslo).

Přechodníky přítomné se tvoří od sloves nedokonavých (vyjadřují současný děj, *nesa, nesouc, nesouce*).[103] Přechodník minulý se tvoří zpravidla od sloves dokonavých (děj předcházející děj minulý: *přines, přinesši, přinesše)*. ESČ zmiňuje čtyři možné tvary přechodníků (dokonavý přítomný/minulý; dokonavý přítomný/minulý). Jestliže přechodník přítomný n. v. a minulý d. v. mají velmi nízkou frekvenci výskytu, oba zbývající tvary přechodníků se v textech téměř nevyskytují a je proto velmi obtížné blíže se vyjadřovat k jejich vlastnostem v současném jazyce. U přechodníku přítomného d. v. se mluví o významu předčasnosti v budoucnosti (ECČ: 352). MČ II ho označuje za tvar, který vyšel z užívání (154).[104] Komárek prakticky přirovnává český systém ruskému,

102 РКГ uvádí, že u tzv. „následných" dějů se obvykle jedná o jeden děj vyjádřený několika predikáty: *Медведь задел лапой мое правое плечо, разодрав комбинезон…*(Биккулова 2011: 3.2)

103 Dříve se uváděly i tvary od sloves dokonavých, označující děj předcházející děj budoucí: *přinesa, přinesouc, přinesouc*e. Například ještě v roce 2007 odpověděla jazyková poradna ÚJČ, že v češtině existují tři typy přechodníků. „Problém však je v tom, že se přechodníky obecně používají jen okrajově. Přechodník budoucí již v podstatě zanikl, neužívá se." (viz http://www.ujc.cas.cz/jazykova-poradna/dotazy/0087.html)

104 V ČNK SYN lze najít tvary přech. přít. d. v., a to i v publicistických textech novějšího data., často se ovšem jedná o citování staršího textu. Např. „*…odejíti na soud boží, hořekovala matka tohoto dítěte, pravíc…*" (Britské listy, 4. 7. 2001)

když jako určující pro relativní časový význam přechodníku považuje vid slovesa (Komárek 2006: 121n.).

Čeština zná i pasivní tvary přechodníků (přechodník slovesa *být* a PT). ESČ neuvádí, s kterým tvarem PT se konkrétní tvary přechodníku pojí, v příkladech uvádí pouze PT n. v. (*jsa/bývaje/byv volán)*. MČ II uvádí, že konstrukce s PT n. v. mají procesuální význam, s PT d. v. buď procesuální, nebo statický, rezultativní (155). Tvary typu *jsa předvolán* a *byv psán* se v příručkách neuvádějí, nicméně je lze v ČNK dohledat:[105]

*Zde bylo velmi příjemno; **jsouce** skalami **sevřeny** byly zde jako v pokojíku, temperaturu, v rokli beztoho poměrně nízkou, snižovaly ještě miliony vodního prášku z tříštícího se o četné skalní tesy kataraktu, v jehož velebně monotonní hudbě za chvíli blaze usnuly. (Klíma, Velký román)*

*Když jsem ho - **byv tázán** - doporučil na šéfa souboru u soutoku Labe s Orlicí, odpověděli mi, že „jednoho Morávka bylo už na Hradec dost". (Právo: 2009)*

Na rozdíl od ruštiny se české přechodníky téměř nepojí s konjunktory. V ruštině se přechodníkové konstrukce mohou pojit se spojkami (*словно, точно, как бы*).

Vzhledem k malému zastoupení v textu jsou úvahy o flexivní či aglutinační povaze českých přechodníků velmi formální a nemají dostatečnou oporu v textu.

V češtině, nejen psané,[106] se poměrně aktivně používají tzv. ustrnulé (absolutní)[107] přechodníky. Neplatí pro ně podmínka stejných podmětů a často přecházejí k jiným slovním druhům (ESČ: 353). Ustrnulý tvar přechodníku se vyskytuje i v některých nářečích, kde se užívá jediný tvar přechodníku přítomného bez ohledu na číslo a jmenný rod (Dvořák 1983: 55). I tyto ustrnulé tvary však většinou stále představují sekundárně predikační jádro a lze je nahradit určitým tvarem slovesným. MČ II (156) rozlišuje stejně jako Dvořák (Dvořák 1983: 121n.) autosémantické ustrnulé tvary, které nemohou být rozvíjeny (typu *nechtě, leže, kleče)*, a synsémantické tvary, které naopak vyžadují rozvíjející výrazy (typu *vyjma, nehledě, nemluvě)*. I posledně jmenované si však podle MČ II zachovaly omezenou část slovesného valenčního potenciálu (MČ II: 156). Mezi ustrnulými přechodníky převládají v současnosti tvary na *-e/-ě* a v menší míře tvary na *-íc*.[108]

Dvořák upozorňuje i na to, že tendence k lexikalizaci některých přechodníků „je obecně slovanská; projevuje se v obdobných sémantických i syntaktických okruzích." (Dvořák 1983: 121). Pro češtinu i ruštinu je především typický přechod přechodníků k předložkám (*благодаря, несмотря, спустя)*. Tuto tendenci známe i z němčiny (*betreffend, entsprechend, angenommen, ungeachtet;* některé se vyskytují spolu s předložkami *angefangen bei, ausgehend von*).

105 Příklady z korpusu SYN2013PUB

106 Doklady ustrnulých přechodníků je možné nalézt i v mluveném korpusu Oral 2013.

107 Termín absolutní přechodníkové vazby zahrnuje u Gebauera i různopodmětové přechodníky (601n.) (citováno z Dvořák 1983: 121)

108 Tvar *-e/-ě* převládal i v překladech ze slovenštiny, kde by se dal předpokládat nárůst tvarů na *-íc* (Dvořák 1983: 127).

3.3.2.1 Přechodníky v současné češtině

Většina jazykových příruček neuvádí frekvenci přechodníků v současné češtině. Podrobná Dvořákova práce končí v 70. letech a dokládá postupný úbytek přechodníků v překladových textech. Frekvence slov, slovních druhů a tvarů v českém jazyce (1961: 90) uvádí, že přechodníky mají četnost 0,89 % všech tvarů. MČ II charakterizuje přech. přít. jako „knižní" a „ustupující", přech. min. jako „výrazně knižní" a „výrazně ustupující" (154). V česko-německo-ruském subkorpusu InterCorpu verze 8 bylo nalezeno 186 tvarů českého přechodníku minulého a po ručním vytřídění zbylo 159 tvarů. Velikost tohoto subkorpusu je 223 220 871 pozic. Ze 159 tvarů pochází 107 tvarů z knihy Osudy dobrého vojáka Švejka, 30 výskytů bylo v překladu Puškinovy Kapitánské dcerky od Bohumila Mathesia a 16 výskytů v překladu Kiplingovy Knihy džunglí od Miloše Maixnera. Nebyl nalezen žádný doklad ze subkorpusu Syndicate; tento subkorpus je poměrně rozsáhlý a nulový výskyt českého přechodníku minulého dokládá, že se v současných žurnalistických textech přechodník minulý téměř nepoužívá.[109]

U přechodníku přítomného je situace lepší, v česko-rusko-německém subkorpusu Intercorpu verze 8 se vyskytuje 1558 dokladů, z toho 277 v žurnalistických textech. Pokud se podíváme na složení jednotlivých tvarů je 114krát zastoupen tvar *nemluvě,* 44krát *počínaje*, 29krát *soudě*, 14krát *konče* a 11krát *nevyjímaje.*[110] Pokud se ve stejném korpusu zaměříme na současné texty (s rokem vydání po roce 2000),[111] je výsledek podobný. Celkem bylo vyhledáno 297 výskytů. Po odfiltrování synonymních[112] a chybně desambiguovaných tvarů[113] zbylo 65 výskytů (a 32 z Kafkovy Proměny), které ale z větší části také vykazují silný stupeň lexikalizace (*doufaje, hledě, nechtíc*…). Velikost tohoto subkoprusu je 9 471 385 pozic;[114] pro srovnání ve stejném vzorku je 12 371 výskytů ruských přechodníků.[115]

Uvedené příklady dokládají, že přechodníky se v češtině užívají velmi zřídka. Přechodníky minulé mají velmi nízkou frekvenci a jejich výskyt je velmi ovlivněn autorským, příp. překladatelským stylem. U přechodníků přítomných je v češtině počet výskytů zdánlivě vyšší, výsledek je ovšem ovlivněn vysokou frekvencí několika ustrnulých tvarů.[116] V češtině jsou tedy nejaktivnější tzv. ustrnulé přechodníky typu *nehledě, soudě, doufaje, nemluvě* apod., které jsou „prostředkem knižním – ne však tak výrazně jako TC [přechodníkové konstrukce]." (Dvořák 1983: 137) Z Dvořákovy analýzy vyplývá, že ustrnulé přechodníky mají dlouhodobě stabilní frekvenci užití cca 0,03 %[117]

109 Pro srovnání v českém korpusu Syn2010 je 55 a po ručním vytřídění 46 výskytů českého přech. min. v publicistických textech, většinou se jedná o citaci starších textů. Např.: *„Jiné to bylo, když se připojil třeba S. K. Neumann*: *„Jinošský do šedin uchovav si zápal, zmužilý, přímý jen pravdu politiky chápal, křivdy netrpěl*."

110 Tvary *počínajíc, počínajíce* se vyskytovaly v daleko menší míře (každý jeden výskyt).

111 Bohužel je ukazatel roku vydání pouze orientační, protože zahrnuje např. Kafkovu Proměnu v překladu Vladimíra Kafky, která vznikla na počátku 60. let minulého století.

112 *počínaje, konče, soudě* apod.

113 *žena, pra, duše* atd.

114 Tj. zahrnují i interpunkci.

115 Po odfiltrování synonymních tvarů.

116 Nejedná se jen o výsledky z malého paralelního korpusu. Pro srovnání v korpusu Syn2010 je 3048 výskytů přech. přít. Nejfrekventovanějšími tvary jsou: *počínaje* (1311 tvarů), *nemluvě* (1285), *nechtě* (456), *konče* (406), *soudě* 405), *nevyjímaje* (291) atd.

117 Analýza zahrnovala texty z let 1857-1978, které byly rozděleny do 4 časových úseků.

(Dvořák 1983: 136). Jedná se přitom o stále stejné tvary, např. v textech z let 1857-1918 jsou nejčastější ustrnulé přechodníky *nehledě, počínaje, nemluvě*. Tyto tři tvary mají v textech dlouhodobě vysokou frekvenci, v textech po roce 1945 tvoří více než 60 % ustrnulých přechodníků. Frekvence „neustrnulých" přechodníků byla v textech ze 70. let 0,14 % a kontinuálně klesá s mírným nárůstem v době národního obrození (Dvořák 1983: 85).

3.4 Přechodníky z hlediska typologie

Čeština je jazykem se silně zastoupeným flexivním typem (Skalička 2004: 475n), který nebývá příznivý k využívání prostředků sekundární predikace. Můžeme tedy vycházet z toho, že český přechodník nebude nejvyužívanějším ekvivalentem, ale budou upřednostňovány buď určité tvary slovesné, nebo naopak tvary jmenné. Podrobněji lze také vycházet z uváděných ekvivalentů přechodníků v rámci češtiny (tj. syntakticky synonymních konstrukcí).[118] Z vedlejších vět jsou to především věty časové, způsobové, příčinné/důvodové, přípustkové, podmínkové, vztažné a také kopulativně spojená věta hlavní. Mezi ekvivalenty větnočlenskými jsou uváděna různá příslovečná určení vyjádřená substantivy v předložkových pádech, event. v instrumentálu, případně adverbia, možné jsou i jiné polopredikativní konstrukce především s příčestím trpným.

V němčině se přechodníkům svou funkcí blíží adverbiálně užitá participia, která mohou vyjádřit druhou predikaci ve větě a vstupují do různých, především časových vztahů, s hlavní predikací. Nelze ovšem konstatovat korelaci jednotlivých tvarů, oba tvary německých přechodníků mohou být ekvivalenty jak pro ruský n. v., tak i d. v.[119]

3.5 Ekvivalenty ruských přechodníků

3.5.1 Přechodník nedokonavého vidu

Analýza ekvivalentů ruských přechodníků v češtině byla provedena na korpusu InterCorp verze 2.[120] Analýza ekvivalentů v němčině byla provedena v Korpusu InterCorp verze 7.

118 Např. Marková 1990

119 V této souvislosti by bylo možné poukázat na výsledky analýzy Diany Wunschové, kterou provedla ve své dizertaci týkající se ekvivalentů ruských přechodníků v němčině (obhájena 2009). Jak se však ukázalo velmi rozsáhlé části práce, často celé kapitoly, byly převzaty bez uvedení zdroje z dizertace Салихен-Мунтаха (z roku 1984) týkající se ekvivalentů ruských přechodníků v angličtině. Vzhledem k tomu, že byl převzat doslova téměř celý teoretický úvod a závěr práce, ale také texty doplňující analýzu, je možné pochybovat o skutečné relevantnosti výsledků analýzy. Nelze také souhlasit s tvrzením, že «Из активных причастий в качестве обстоятельства образа действия выступает только причастие I, в качестве обстоятельства времени — причастие II…» (Wunschová: 53). Sama ve své práci uvádí mezi ekvivalenty ruských temporálních přechodníkových konstrukcí obě německá participia (Wunschová: 73), ovšem tato část je opět převzatá z dizertace Салихен-Мунтаха (Салихен-Мунтаха: 69), nicméně P I má schopnost vyjadřovat časové děje (např.…*hielt dem Kind, weiter in der Zeitung lesend, den Sahnelöffel hin*…) a P II způsob slovesného děje (*Wir gingen gestärkt an die Arbeit*.).

120 Nevýhodou tohoto česko-ruského subkorpusu byla jeho nevyváženost. Skládal se až na výjimky z literárních a žurnalistických textů v poměru asi 2 : 1. To pravděpodobně ovlivňuje vyšší zastoupení nepravých vět vztažných, které se častěji objevují v žurnalistických textech. V literárních textech

3.5.1.1 Ekvivalenty přech. n. v. v češtině

Bylo analyzováno celkem 329 výskytů ruského přechodníku n. v.

Podle očekávání byl nejčastějším ekvivalentem určitý tvar slovesný (196 tvarů). Určité slovesné tvary byly téměř rovnoměrně zastoupeny ve větě hlavní a vedlejší. Věta hlavní byla uvozena nejčastěji spojkou *a* (necelých 20 % všech výskytů) (A), méně často asyndeticky (B):

(A)

*Короче говоря, регулирование стремится разрушить инициативность, **стимулируя** то, что экономисты называют поведением, направленным на поиск ренты…*

*Stručně řečeno, regulace má tendenci zkreslovat pobídky a **podporuje** to, čemu ekonomové říkají chování zaměřené na vyhledávání rent…*

(B)

*В шкафу, **дрожа** от холода, сидел небольшой зеленый человек и грыз остренькими зубками ананас.*

*V chladničce seděl malý zelený mužíček, **třásl se** zimou a ostrými zoubky hryzal ananas.*

Z **vět vedlejších** měla nejvyšší frekvenci věta vztažná (asi 5 % všech výskytů) (C), následovala věta časová, předmětná (uvozená spojkami *aby*, *že*) a věta způsobová (*tím*, *že; tak*, *že*). Překvapivě vysokou četnost (5 %) měla i nepravá věta vztažná (*čímž*, *což*, *přičemž)* (D).

(C)

*… спросил деликатный Полосков, **сдаваясь** на милость победительницы.*

*… zeptal se ohleduplný Poloskov, který **se vzdal** na milost a nemilost.*

(D)

*Как утверждается, китайские солдаты заняли огневые позиции, **заставляя** индийцев отступить, чтобы не спровоцировать начало огня.*

*Čínští vojáci údajně zaujali palebné pozice, což Indy **přimělo** se stáhnout, aby nevyprovokovali přestřelku.*

U českých slovesných ekvivalentů nebyl jednoznačně zachován vid nedokonavý. 23 % ze všech českých slovesných tvarů bylo vidu dokonavého. Často se objevovaly obě vidové formy pro jeden ruský přechodník, srov.:

(E)

***Чувствуя** необыкновенный прилив энергии, я огляделся по сторонам.*

***Pocítil** jsem v sobě neobyčejnou vinu energie a rozhlédl se kolem sebe.*[121]

*… спросил я, **чувствуя**, как за моей спиной сжимаются туго стянутые рукавами кулаки.*

---

se pak výrazněji projevuje autorský styl.

121 Zde se jedná pravděpodobně překlep: *vinu energie* > *vlnu energie*.

*… zeptal jsem se a **cítil** jsem, jak se mi za zády v pevně utažených svázaných rukávech kazajky svírají pěsti.*

Volnější využití vidů v češtině je provázáno s volbou jiných výrazových prostředků a jiným strukturováním sdělení:

(F)

*Хотелось бы сказать, что **дискредитируя** себя Леппер занимается самоуничтожением.*

*Kéž bych mohl říci, že se Lepper těmito kroky **zdiskreditoval** a zničil.*

*… при этом **выигрывая** время и **экономя** деньги.*

*… čímž **získáme** čas a **ušetříme** peníze.*

Substantiva tvořila přes 12 % ekvivalentů. Převládaly tvary instrumentálu a tvary s předložkou (G). Z předložek byly více zastoupeny primární předložky (*v*, *s*, *při*), okrajově sekundární (*prostřednictvím*). Sekundární předložky naopak převládaly v případech, kdy substantivum významově neodpovídalo ruskému přechodníku a ekvivalenci je možné doložit až na úrovni celé přechodníkové konstrukce (viz níže nulový analogon). Mezi substantivy bylo 45 % verbálních substantiv na *-ní/tí* s dějovým významem. Byla užita především v instrumentálu (G1) (srov. *uzavíráním*, *vyplácením*, *zachraňováním*, *vychvalováním*, *omezováním*) a s předložkou *při* (G2). Verbální substantiva mají predikativní potenciál a jejich ekvivalentnost s ruskými přechodníky je nejen na úrovni lexikální, ale do určité míry se blíží i vyjádření průběhu slovesného děje. Podstatná jména v instrumentálu však vyjadřovala všechna různou měrou dějový význam (G3). Naproti tomu u substantiv s předložkou byl verbální charakter zachován minimálně (*ve víře / полагая*; *bez zájmu / не обращая внимания*; *v domnění / думая*); výjimkou byla spojení s předložkou *při* a sekundárními předložkami *prostřednictvím, během* (např. *při prosazování / преследуя*; *prostřednictvím omezování / ограничивая*).

(G)

*А то, что она в отчаянии выхватывала из куч и прикладывала к себе, тревожно **всматриваясь** в зеркало, было смехотворно мало, коротко или глупо. Жизнь ушла, и голос будущего поет для других.*

*To, co v zoufalství vyrvala z hromad a přiložila k obličeji s **pohledem** plným obav upřeným do zrcadla, bylo směšně malé, krátké nebo hloupé. Život uplynul a hlas budouc[n]osti zpívá pro jiné.*

*Маргарита, **улыбаясь,** помахала ему рукой.*

*Markéta mu **s úsměvem** pokynula.*

(G1)

*Позволить потерпевшим рассказывать свои истории, а затем дать подсудимому право затягивать процесс, **расхваливая** свои заслуги в качестве политического лидера, – вот формула бесконечного судебного разбирательства.*

Povzbuzovat oběti, aby hovořily, a pak dávat obžalovanému právo mařit jednání ***vychvalováním*** *svých zásluh v pozici politického lídra je recept na nekonečné zdržování.*

Чем выше будет спрос на нефть и газ из данных регионов, тем более вероятно, что данные регионы станут повышать цены и поддерживать их неизменными, ***откладывая*** *инвестиции и* ***ограничивая*** *добычу.*

Čím větší bude poptávka po ropě a plynu z těchto oblastí, tím pravděpodobněji budou tyto oblasti usilovat o vyšší ceny a udržovat je ***odkládáním*** *investic a* ***omezováním*** *produkce.*

Она, главным образом, является доброй силой, которая позволяет бедным странам подняться из бедности, ***принимая участие*** *на глобальных рынках?*[122]

Je převážně pozitivní silou, která umožňuje chudým státům vybřednout z chudoby ***účastí*** *na globálních trzích?*

(G2)

Преследуя *эти цели, Россия должна помнить, что империализм - дорогое удовольствие и ведёт к конфликту с Западом.*

Při prosazování *svých cílů by Rusko mělo mít na paměti, že imperialismus je nákladný a že podnítí konfrontaci se Západem.*

Наблюдая *за экономическим подъёмом Китая, Индии и России и за проблемами Америки на Ближнем Востоке, появилось искушение поверить в то, что США уже не играет такой большой роли в мире.*

Při sledování *hospodářského vzestupu Číny, Ruska a Indie i amerických debaklů na Blízkém východě bylo lákavé věřit, že americká moc už opravdu příliš neznamená.*

V řadě případů (7 %) odpovídala ruské přechodníkové konstrukci **předložková spojení**. V analýze jsou tedy odlišeny případy, kde je substantivum hlavním nositelem lexikálního významu ruského přechodníku (H), a případy, kde substantivum významově neodpovídá ruskému přechodníku a samotný přechodník nemá kromě určitého sémantického a syntaktického významu vyjádřeného předložkou odpovídající protějšek (I). V těchto případech převládaly předložky sekundární. Přechodníky mají obecně tendenci přecházet k předložkám a tyto ekvivalence ukazují v řadě případů na oslabený verbální charakter některých ruských přechodníků např. *учитывая, используя:*

(H)

США пытались контролировать развитие Японии в Азии, ***ограничивая*** *импорт энергии (особенно нефти).*

USA se pokusily dostat pod kontrolu expanzi Japonska v Asii ***prostřednictvím omezování*** *japonských energetických dovozů (zejména ropy).*

(I)

Это не означает, что правительство должно править, ***опираясь*** *на устрашение, как это делали правительства России в прошлом…*

122 K tomuto typu přechodníků v rámci verbonominálních konstrukcí viz níže.

Z toho ještě nevyplývá, že vláda musí vládnout ***prostřednictvím*** *strachu, jak to činily předchozí ruské kabinety…*

V některých případech (20) neměl samotný ruský přechodník **žádný ekvivalent.** V těchto případech bylo nutné rozšířit ekvivalent na celou přechodníkovou konstrukci (sponová slovesa, ustálená verbonominální spojení, konstrukce s předložkou).

V ruštině se jednalo především o sémanticky vyprázdněná slovesa sponového typu (*являясь*, *находясь*, *будучи*), jejichž funkce ve větě je velmi formální a spíše syntaktická (J). Mezi taková spojení patřil mezi ekvivalenty i srovnávací obrat uvozený *jako*, *jakožto*, kterému odpovídaly ruské konstrukce s tvarem sponového slovesa *будучи*[123] (K).

(J)

Представляющие же основное политическое направление левоцентристские и правоцентристские партии, ***находясь*** *перед лицом подобной перспективы, просто прячут голову в песок, надеясь без всяких на то оснований, что проблема исчезнет сама по себе.*

Pravicové i levicové strany soustředěné kolem politického středu schovávají před tímto problémem hlavu do písku, doufajíce navzdory všemu, že otázka imigrace jednou sama zmizí.

(K)

Будучи *еврейкой, она так и не смогла к этому привыкнуть.*

Jako Židovka si na to nikdy nedokázala zvyknout.

Будучи *свидетелем и участником тяньанмэньских событий, а также пользуясь доступом к историческим архивам, я видел свой долг в том…*

Jakožto svědek a účastník událostí na Tchien-an-menu a navíc člověk s přístupem do historických archivů jsem cítil jako svou povinnost zveřejnit tyto záznamy o rozhodnutích, jež stála za tím, co se nakonec přihodilo.

V určitém smyslu neměly žádný ekvivalent ani přechodníky, které byly součástí ustálených ruských **verbonominálních spojení** (*получая возможность*, *проявляя интереса*), které měly odpovídající ekvivalent jako celek. V těchto spojeních je slovesná část sémanticky vyprázdněná, má formální charakter. Její funkce je strukturní a vyjadřuje gramatické významy a procesuálnost. Hlavní informativní jádro nese substantivum:

(L)

… основное ***внимание*** *при этом* ***уделяя*** *вопросам доступа на рынки и установлению твердых правил.*

… ***zaměřují se*** *na přístup na trh a pevné zásady.*

123 V analyzované části se vyskytovaly přechodníky s koncovkou -***учи*** (-***ючи***) pouze ve tvaru ***будучи*** a jeden tvar ***ожидаючи***. Ve dvou případech byl přechodník ***будучи*** v opisném tvaru pasiva a v češtině mu odpovídal aktivní tvar:
Будучи вынужден *по роду своих занятий встречаться со множеством тяжелых идиотов из литературных кругов…*
A jelikož mne mé zájmy přímo ***předurčovaly*** *k setkáním se spoustou těžkých idiotů z literárních kruhů…*

České přechodníky se mezi ekvivalenty vyskytovaly pouze v ustrnulé formě (*soudě, nemluvě, počínaje)*:

*Во-вторых, **исходя** из исторического опыта, благодаря его влиянию на общественное мнение и экономическую политику, жизнь огромного множества людей изменилась к лучшему.*

*Zadruhé, **soudě** podle dějinné zkušenosti, jeho vliv na veřejné mínění a hospodářské zákonodárství změnil k lepšímu životy bezpočtu lidí.*

3.5.1.2 Ekvivalenty přech. n. v. v němčině

Celkem bylo analyzováno 111 tvarů ruského přechodníku n. v. Stejně jako u přechodníku d. v. byl i zde nejčastějším ekvivalentem určitý tvar slovesa (72), a to ve **větě hlavní** (44) a vedlejší (28). Věta hlavní byla ve třetině případů (15 ze 44) připojená spojkou *und:*

(A)

*Забыв об опасности, он стоял, **не сводя глаз** с Деревянного…*

*Er blieb vor dem Mann stehen und **betrachtete** ihn.*

*Они громко разговаривали, перекликались, **поднимая** сокровища с пола пещеры или **снимая** их со стены, и разглядывали их перед факелами, **лаская** и **поглаживая**.*

*Laut sprachen sie, riefen einander zu, **hoben** die alten Schätze aus dem großen Durcheinander auf oder **hingen** sie von der Wand **ab**, hielten sie ins Licht und **streichelten** sie **zärtlich**.*

Z **vedlejších vět** byly častěji zastoupeny věta časová (B) (vyjadřující současnost, spojky *während, als, wenn*) a modální (C) (oba typy v 6 případech), nepravá věta vztažná (tzv. weitergeführter Nebensatz, 5, se spojkami *wobei, was*[124]) (D), v. v. vztažná (5) (E) a příčiny (4).

(B)

*Во-вторых, Кэмерон был прав, **говоря**, что «Европейский Союз, который выйдет из кризиса еврозоны… будет изменен до неузнаваемости теми мерами, которые необходимо принять для спасения еврозоны».*

*Zweitens hatte Cameron Recht, als er **sagte**, „ die Europäische Union, die aus der Krise der Eurozone hervorgeht… wird durch die zur Rettung der Eurozone erforderlichen Maßnahmen bis zur Unkenntlichkeit verwandelt werden. “*

***Восхищаясь** всеми этими чудесами и желая получше осмотреть необыкновенный город, Нильс ускорил шаги.*

*Doch während der Junge alles dies **bewunderte**, wurde er von einer ihm selbst unbegreiflichen Hast überfallen.*

124 Po *was* následovalo vždy sloveso v opisném tvaru konjunktivu (tzv. *würde*-Form).

(C)

Вместо того чтобы решать эти конкретные угрозы для Японии, Хатояма продолжает действовать как оппозиционный политик, ***нападая*** *на ЛДП и* ***подрывая*** *одно из вызывающих самое сильное чувство гордости достижений правления ЛДП, глубокий и доверительный альянс с США.*

Anstatt sich mit diesen konkreten Bedrohungen für Japan auseinanderzusetzen, verhält sich Hatoyama weiterhin wie ein Oppositionspolitiker, indem er die LDP ***angreift*** *und eine der stolzesten Errungenschaften der LDP-Herrschaft* ***untergräbt****, das tiefe und vertrauensvolle Bündnis mit den USA.*

(D)

В результате, общие налоговые поступления Америки в процентах от национального дохода являются одними из самых низких среди стран с высокими доходами, ***составляя*** *примерно 30%, по сравнению с около 40% в Европе.*

Infolgedessen zählen Amerikas Gesamtsteuereinnahmen als Anteil am Nationaleinkommen zu den niedrigsten aller Länder mit hohem Einkommen, wobei der amerikanische Wert bei 30 und der europäische bei 40 Prozent ***liegt****.*

Но если причины системного риска не до конца будут поняты, возможно, что все небольшие банки тоже обанкротятся или будут испытывать трудности, негативно ***влияя*** *на реальную экономику.*

Doch wenn systemische Risiken auftauchen, die noch nicht vollkommen verstanden werden, könnten die kleineren Banken alle gleichzeitig in Konkurs gehen oder finanzielle Probleme bekommen, was der Realwirtschaft ***schaden würde****.*

(E)

Одно за другим правительства проводили политику, ***делая упор*** *на рост и развитие внутри страны, значительно* ***ограничивая*** *взаимодействия с остальным миром.*

Die aufeinander folgenden Regierungen machten sich eine Politik zu eigen, die den Staat Wachstum und Entwicklung ***lenken ließ*** *und gleichzeitig wirtschaftliche Interaktionen mit dem Rest der Welt stark* ***einschränkte****.*

V 9 případech neměl přechodník **žádný ekvivalent**. Byly mezi nimi i tři tvary na *-учи* (tvar *будучи*), ve všech případech jim v němčině odpovídaly srovnávací obraty s *als,* samotný tvar *будучи* neměl žádný ekvivalent, smysl celé konstrukce to však podstatně nezměnilo (F). Ruské přechodníky byly i součástí ustálených verbonominálních spojení (viz také E). Ruskému obratu *принимая во внимание* odpovídala v němčině předložka *angesichts* (G).[125]

125 Stejný ekvivalent měl i přechodník *учитывая:*
Свободный приток капитала из СФБ этих регионов в корпорации в развитых странах имеет решающее значение для балансирования глобальной экономики и обеспечения ликвидности финансовых рынков, особенно ***учитывая*** *перспективы еще одной рецессии на Западе.*
Der freie Kapitalfluss aus den Staatsfonds dieser Region in Richtung Konzerne in Industrieländern ist von entscheidender Bedeutung für das Gleichgewicht der Weltwirtschaft und die Bereitstellung von Liquidität auf den Finanzmärkten, vor allem ***angesichts*** *der Aussicht auf eine weitere Rezession im Westen.*

(F)

Будучи *самым густонаселенным и самым богатым из 50 штатов Америки, Калифорния долгое время была маяком возможностей для талантливых и инициативных людей со всех континентов.*

Als bevölkerungsreichster und wohlhabendster der 50 amerikanischen Staaten übt Kalifornien seit langem große Anziehungskraft auf talentierte und geschäftstüchtige Menschen aus aller Welt aus, die ihre Chance nutzen wollen.

Во время кризиса семья Обамы направляет мощное послание, и госпожа Обама, ***будучи*** *женщиной, поднявшей эстафетную палочку, которую уронила принцесса Диана, является основным инструментом в создании этого послания*

In Zeiten der Krise senden die Obamas eine prägnante Botschaft aus und Mrs. Obama als weiblicher Archetypus in der Nachfolge von Prinzessin Di ist von entscheidender Bedeutung für die Formulierung dieser Botschaft:

(G)

Например, итальянские политики, которые, ***принимая во внимания*** *неутешительные экономические показатели Италии в последнее время, могли бы показаться наименее компетентными для того, чтобы давать ЕЦБ советы в области кредитно-денежной политики, тем не менее выступают в поддержку понижения ставок процента.*

Italienische Politiker z. B., die ***angesichts*** *Italiens kläglicher Wirtschaftsleistung in letzter Zeit am wenigsten qualifiziert erscheinen, die EZB in Sachen Währungspolitik zu beraten, befürworten nichtsdestoweniger Zinssatzsenkungen.*

Infinitivy se objevily v 9 případech. Ve třech případech byl infinitiv použit v konstrukci *ohne zu*-Inf (H1), dvakrát jako účelový infinitiv v konstrukci s *um zu*-Inf (H2). Čtyři infinitivy byly bez konjunktoru (tři s *zu,* jeden bez *zu*) (H3).

(H1)

Воды в природе имеется в изобилии, и большинство людей могли бы прожить более десяти тысячелетий, ***даже не задумываясь*** *об этом.*

Wasser ist in der Natur reichlich vorhanden, und der Großteil der Menschheit hat über zehntausend Jahre existiert, ***ohne sich*** *je darüber* ***Gedanken zu machen****.*

(H2)

Частично намеренно и частично случайно около десяти лет назад Китай стал последовательно накапливать большие объемы валютных резервов, поддерживая положительное сальдо торгового баланса и делая интервенции, ***скупая*** *доллары, которые это сальдо порождало.*

Teils absichtlich, teils zufällig begann China vor einem Jahrzehnt beständig riesige Summen an Währungsreserven anzuhäufen. Man wies einen Handelsbilanzüberschuss auf und intervenierte, ***um*** *die damit verbundenen Dollar-Zuflüsse* ***aufzukaufen****.*

(H3)

Очень полезное упражнение, когда ***сидя*** *на полу, пытаешься обеими руками приподнять ноги.*

*Eine tolle Übung finde ich: auf dem **Boden** sitzen, mit jeder Hand eine Ferse halten und dann die Beine in die Höhe heben.*

*Действия России направлены на разжигание антиправительственной негативной реакции в Грузии, тем самым **прокладывая** путь для прихода к власти пророссийских политических сил.*

*Russlands Maßnahmen zielen darauf ab, in Georgien eine Bewegung gegen die Regierung in Gang zu bringen und somit russlandfreundlichen Kräften den Weg zur Machtergreifung **zu ebnen**.*

Participia byla použita v 5 případech, ve 4 případech se jednalo o P I, pouze v 1 případě šlo o P II. P I jistě více odpovídají ruským přech. n. v. právě možností vyjádřit současný děj, ovšem jak naznačují i jiné analýzy ekvivalentem mohou být obě německá participia (Paul/Maslova: 23).

(I)

*Хочу! **всхлипывая**, вскрикивала она, вне себя от нежданного счастья.*

*„Ja! O ja!" Vittoria drückte sich volle fünf Minuten vor Freude **weinend** an ihn.*

*Затем она коснулась грязной посуды в мойке волшебной палочкой, и та стала сама себя мыть, легонько **позвякивая**.*

*Lässig schnippte sie mit dem Zauberstab gegen das Geschirr in der Spüle, das sich, leise im Hintergrund **klirrend**, selber abwusch.*

Podstatná jména byla užita v 11 případech, kromě jediné výjimky vždy s předložkou. Ve třech případech se jednalo o dějová substantiva (J) a v ostatních případech docházelo často k většímu či menšímu významovému posunu (K).

(J)

*Для начала заплатил за лайку, причем заплатил сполна, не **ворча** и нисколько не **торгуясь**.*

*Als erster bezahlte er das Ziegenleder, und zwar den vollen Preis, ohne **Murren** und ohne die geringste **Feilscherei**.*

*Карл Маркс преувеличивал достоинства социализма, но он был прав, **утверждая**, что глобализация, нестесненный финансовый капитализм и перераспределение дохода и богатства от труда к капиталу могут привести капитализм к самоуничтожению.*

*Karl Marx übertrieb es mit der Anpreisung des Sozialismus, doch er hatte Recht **mit seiner Behauptung**, Globalisierung, unbeschränkter Finanzkapitalismus und die Umverteilung von Einkommen und Vermögen von den Arbeitnehmern zum Kapital könnten zur Selbstzerstörung des Kapitalismus führen.*

(K)

*Пять минут назад ей позвонили с телефонного коммутатора ЦЕРНа и, **заикаясь** от волнения, сообщили, что ее босса срочно просят к телефону.*

Die Telefonzentrale CERNs hatte vor ein paar Minuten ***voller Hektik*** *durchgeklingelt und gesagt, dass ein wichtiger Anrufer in der Leitung warte…*

Ve dvou případech byla užita **adverbia**:

(L)

- Куда теперь метишь? - спросил бродяга немного погодя, когда оба закурили трубки и, ***не*** **торопясь**, *огибали деревню.*

„ Wohin gehst du? " fragte der Landstreicher nach einer Pause, als sich beide die Pfeifen angezündet hatten und ***langsam*** *ums Dorf herumgingen.*

3.5.2 Ruský přechodník dokonavého vidu

3.5.2.1 Ekvivalenty přech. d. v. v češtině

Analýza českých ekvivalentů ruských přechodníků minulých byla provedena na základě výskytů v paralelním korpusu InterCorp.[126] V paralelních korpusech češtiny a ruštiny jsem vyhledala doklady ruských přechodníků minulých zakončených na **ив/ыв, *вшись, *ав/*яв, *ув/*ювь*. Z technických důvodů jsem vynechala zakončení na **ев/*ов,* které se shodují s genitivem podstatných jmen. Korpus se skládal z beletrie a textů publicistických článků na webu Syndicate.[127]

Bylo analyzováno 425 výskytů ruského přechodníku minulého. V analyzovaném vzorku převládaly mezi ekvivalenty **určité slovesné tvary** (308 výskytů, 72 %), a to z větší části v souřadném souvětí (144), 11 dokladů bylo v samostatné větě (A1). Ze souřadných spojek převládalo *a* (A2), okrajově se vyskytly i spojky *nebo, ale* (viz E), *neboť.* 47 ekvivalentů bylo v asyndeticky připojené větě (A3). U ekvivalentů v rámci závislých vět (153 výskytů) převládaly věty časové (42 výskytů), v menší míře věty vztažné (19) (B, viz také G), podmínkové (C) (19). U vět časových se potvrdil předpoklad, že přechodník minulý v ruštině nemusí vyjadřovat nutně předcházející děj. Ruské konstrukce a jejich ekvivalenty v češtině vyjadřovaly jak předcházející děj (D1), tak i děj současný (D2) a následný (D3). Význam děje předcházejícího však převládal. Negativním přechodníkům v ruštině často odpovídaly negativní důsledkové věty uvozené *aniž* (D4).[128] Pokud po sobě následovalo více přechodníkových konstrukcí v ruštině, byly spojené buď asyndeticky nebo spojkami *u, или, но*. Spojky byly v češtině zachovány jako *a, ale, nebo* (E). V ruštině se přechodníku minulého využívá často k vyjádření slovesa promluvy. V češtině jim odpovídaly určité slovesné tvary (viz A, D2), okrajově jmenné obraty typu *slovy, se slovy, po příslibu (*viz I5).

126 Analýza ekvivalentů ruských přechodníků v češtině probíhala ve verzi 1 až 2.

127 V této verzi ještě nebylo dostupné morfologicko-syntaktické značkování pro všechny jazyky. Paralelní korpus obsahoval omezené množství textů. Ekvivalenty se v literárních a publicistických textech značně odlišovaly (např. téměř nulové zastoupení adjektiv, nulové zastoupení adverbií a neurčitých slovesných forem v Syndicate), proto jsou tyto texty v analýze zastoupeny přibližně 1:1.

128 Ale i negativní určité slovesné formy a adjektiva, viz D3 nebo např.:
Не взглянув *на него, не раздеваясь, она сразу легла…*
Nepohlédla *na něho, neodstrojila se, ulehla…*

(A1)

"Это верно," - подтвердил Бенций, впервые ***улыбнувшись*** *и чуть ли не* ***просияв,…***

„To je pravda," řekl Bengt. Vůbec poprvé se ***usmál*** *a obličej se mu málem* ***rozzářil****.*

(A2)

Падение Багдада 9-ого апреля 2003 года в арабском мире считается днем позора, напоминающим 5-ое июня 1967 года - день, когда Израиль нанес поражение армиям трех арабских государств, ***завоевав*** *в течение шести дней Западный берег, сектор Газы и Восточный Иерусалим.*

V celém arabském světě se na pád Bagdádu z 9. dubna pohlíží jako na den hanby, připomínající 5. červen roku 1967, kdy Izrael během pouhých sesti dní porazil vojska tří arabských zemí a ***dobyl*** *Západní břeh, pásmo Gazy a východní část Jeruzaléma.*

(A3)

Спрошу, - сказала, видимо колеблясь, горничная и, ***приоткрыв*** *дверь в кабинет покойного Берлиоза, доложила:…*

«Já se zeptám,» slíbila nerozhodně panská, ***pootevřela*** *dveře do pracovny nebožtíka Berlioze a oznamovala:…*

Он стоял, слегка расставив ноги и ***заложив*** *за спину руки, державшие шляпу.*

Stál trochu rozkročen, ruce, v nichž držel klobouk, ***svíral*** *za zády.*

(B)

Сорок лет назад Израиль захватил Западный берег, сектор Газа и Голанские высоты в результате молниеносной шестидневной войны, ***разгромив*** *армии Египта, Иордании и Сирии.*

Před čtyřiceti lety se Izrael po bleskové šestidenní válce, v níž ***odrazil*** *armády Egypta, Jordánska a Sýrie, zmocnil Západního břehu, Gazy a Golanských výšin.*

(C)

Возможно, они добились бы гораздо большего успеха, ***просветив*** *их или* ***рассказав*** *им, что вопреки всеобщему представлению, глобальная популяция белых медведей удвоилась, а возможно даже учетверилась за прошлую половину столетия, приблизительно до 22 000 особей.*

Možná by udělali lépe, kdyby své děti ***poučili*** *a* ***informovali*** *je, že navzdory rozšířenému přesvědčení se světová populace ledních medvědů v uplynulých padesáti letech zdvojnásobila a možná dokonce zečtyřnásobila na přibližně 22 000 kusů.*

(D1)

Добежав *до цели, он перебрался через край бассейна и спрыгнул в пенящуюся жидкость.*

Když ***dorazil*** *k fontáně, přelezl okraj nádrže a ponořil se do zpěněné vody.*

Закончив *разговор, горничная положила трубку и обратилась к буфетчику:*

Když ***domluvila****, zavěsila a obrátila se k Šťávinovi:*

Едва ***переступив*** *порог, они посыпали все перцем…*

Jakmile ***vešli****, poprášili pokaždé všechno pepřem…*

(D2)

*Теперь же ось разрушила надежды на принятие в Брюсселе конституции ЕС, **потребовав** введения правила «двойного большинства», серьёзно ослабляющего влияние средних и малых стран по сравнению с договорённостями трёхлетней давности в Ницце.*

*V Bruselu pak tato osa rozdrtila naděje na schválení nové evropské ústavy, když **prosazovala** pravidlo takzvané "dvojí většiny", které by vážně oslabilo hlasovací práva středně velkých a menších zemí oproti rozsahu dohodnutému před třemi lety v Nice.*

(D3)

*Не **дойдя** до оседавшего облака пара и газа, эскадра повернула к северу и скрылась в черных сумерках.*

*Po nějaké chvíli, ještě předtím, než **dopluly** k zvolna opadajícímu mračnu, se válečné lodi obrátily nejprve k severu a pak náhle změnily směr a zmizely jim k jihu v houstnoucí večerní mlze.*

(D4)

*Даже **не двинув** телом, Каренин взял в пасть конец рогалика, торчавший изо рта Томаша.*

***Aniž pohnul** tělem, pes vzal do huby část rohlíku, co trčela Tomášovi z úst.*

*«Нью-Йорк Таймс» за 6 ноября сообщила, что «боевые самолеты наносили удары по позициям повстанцев» в Фаллудже, **не упомянув** при этом, что «позиции повстанцев» фактически находятся в жилых кварталах.*

*List The New York Times (6. listopadu) napsal, že „ vojenská letadla rozdrtila pozice rebelů " ve Fallúdži, **aniž by upozornil,** že tyto „ pozice rebelů" jsou ve skutečnosti civilní obytné čtvrti.*

(E)

*…не только не запнувшись, но даже не **нарушив** синтаксиса.*

*… a nejen že se **neodmlčel**, ale ani **nenarušil** skladbu věty.*

Neurčité slovesné tvary (13) byly podle očekávání zastoupeny jen okrajově. Infinitiv se vyskytoval pouze ve spojení s modálním nebo fázovým slovesem (F). Infinitiv má v těchto spojeních jednoznačně slovesné vlastnosti – je zde součástí hlavní predikace a nevytváří predikaci sekundární. Dalšími formami bylo příčestí trpné, které skutečně vytváří vedlejší predikační jádro ve větě. Ve zkoumaném textu se vyskytovalo pouze v literárních textech (G). Mezi ekvivalenty se nenacházel žádný tvar českého přech. min.

(F)

*Их стратегия также изменилась, **сосредоточившись** на растущей важности религиозных ценностей в формировании общества и международных отношений.*

*Rovněž jejich strategie zaznamenala posun a **začala se zaměřovat** na rostoucí význam náboženských hodnot při utváření společnosti a globálních vztahů.*

*Первые наступательные операции 1915 г. были успешными, **оттеснив** турков из Ахваза на восток, и установив Британский контроль на Персидских нефтяных месторождениях.*

*První útočné operace v roce 1915 byly úspěšné - **podařilo se vyhnat** Turky z Ahvázu směrem na východ a dostat perská ropná pole pod britskou kontrolu.*

(G)

*Капитан, **передернувшись** от отвращения, схватил ее, вытащил на верхнюю палубу корабля и выкинул за борт.*

*Kapitán, **naplněn hnusem,** ji popadl, vytáhl ji na palubu a hodil do vln.*

***Испытав** от этого сильное **огорчение**, он обратился к Восточной Европе…*[129]

***Znechucen,** obrátil se papež k jisté představě východní Evropy…*

U **podstatných jmen** (66 výskytů, 20 %) převládala forma s předložkou (37) (H1) a o něco méně výskytů tvořily bezpředložkové formy v instrumentálu (23) (H2). Mezi ekvivalenty bylo 28 verbálních substantiv na *-ní/-tí,* 14 v instrumentálu (H3) a 14 s předložkou (H4). Slovesům promluvy odpovídala také substantiva s předložkou (*slovy, se slovy, po příslibu)* (H5). Mezi substantivními ekvivalenty byly i frazeologismy, které odpovídaly ruským frazeologismům; např. *не моргнув глазом – bez mrknutí oka*; *пожав плечами – s pokrčením ramen*. Pomocí frazeologismu *„tváří v tvář“* byl do češtiny překládán i ruský přechodník *„столкнувшись“* (J).[130]

(H1)

*„Что тревожит меня“, - сказала мисс Прыг, **посмотрев** на часы и начав обсуждать весь вопрос сызнова, -“…*

*„Dělá mi starosti, « řekla znovu slečna Prattová **s pohledem** na hodinky a spustila to celé nanovo,“…*

(H2)

*Официально <u>заявив</u> о признании ранее заключенных соглашений и **поддержав** арабскую мирную инициативу, новое правительство сможет восстановить нормальные экономические возможности Палестинской администрации, казна которой пуста.*

*<u>Prohlášením</u>, že přijímá dřívější dohody, a **podporou** arabské mírové iniciativy by nová vláda měla být schopna finančně zruinovanou palestinskou samosprávu ekonomicky normalizovat.*

(H3)

*Премьер-министр Тони Блэр приложил героические усилия для оказания влияния на Соединенные Штаты, сначала <u>объявив</u> о полной военной поддержке кампании США в Афганистане, **а** потом **заявив** во всеуслышание, что война против терроризма может завершиться победой, только при условии решения политических и экономических вопросов наряду с вопросами военными.*

129 V tomto případě odpovídá ekvivalent celému verbonominálnímu spojení.

130 Frazeologismy byly častěji zastoupeny v žurnalistických textech.

Britský premiér Tony Blair se hrdinsky snažil uplatnit svůj vliv vůči Spojeným státům, nejprve totální vojenskou podporou americké kampaně v Afghánistánu ***a*** *později hlasitým* ***vyhlašováním,*** *že válku proti terorismu lze vyhrát jen tehdy, pokud se vedle vojenských otázek zaměří také na stránku politickou a ekonomickou.*

(H4)

Предположив *такую возможность, мы приближаемся к примеру с Ирландией, где уже воплощено решение о создании двух государств.*

Při zvažování *této možnosti automaticky vytane na mysli příklad Irska, kde toto řešení funguje.*

Остановив *гиперинфляцию и* ***заявив*** *о стабилизации цен, она сократила свой государственный сектор, проведя приватизацию сталелитейной и нефтяной промышленности, банковского сектора, предприятий связи и авиакомпаний…*

Po zastavení *hyperinflace a* ***nastolení*** *cenové stability zredukovala veřejný sektor, privatizovala nejen ocelárny, petrolejářské podniky, banky či letecké společnosti …*

(H5)

Командующий американскими войсками в Гуантанамо, контр-адмирал Гарри Б. Гаррис, недавно выступил в защиту жесткого обращения с заключенными, ***заявив****:*

Velitel speciální jednotky na Guantánamu, kontraadmirál Harry B. Harris mladší, nedávno obhajoval drsné zacházení ***se svými věžni slovy:***

(J)

Столкнувшись *с неспособностью Совета Безопасности ООН принять меры по обеспечению соблюдения своих резолюций в связи с этим конфликтом, страны НАТО пришли к выводу о том, что единственным имеющимся у них вариантом было прибегнуть к военным средствам для прекращения гуманитарной катастрофы и восстановления стабильности в регионе.*

Tváří v tvář *neschopnosti Rady bezpečnosti OSN dosáhnout prosazení příslušných rezolucí nabyly členské státy Aliance přesvědčení, že jedinou možností, jak zastavit humanitární katastrofu a znovunastolit stabilitu v této oblasti, je uchýlit se k vojenskému zásahu.*

Adverbia (J) se vyskytovala okrajově po jednom výskytu v časovém, způsobovém a v místním významu.

(J)

Румата явился во дворец, слегка ***запоздав****.*

Rumata přišel do paláce trochu ***později****.*

Но не успел он и шага ступить, как Даламанек ухватил его за отворот пиджака и шепнул, ***приблизив*** *лицо:*

Ale než se mohl rozhoupat k odchodu, čapl ho Dalamánek za klopu brebtal mu ***zblízka*** *do tváře:*

Nulové analogon se vyskytlo v 8 případech. Šlo o případy, kdy byl tvar přechodníku vypuštěn bez zásadní změny významu věty. Patřily sem například konstrukce *„достигнув“* ve spojení s významy množství (K). Tyto případy ukazují většinou na redundantní užívání v ruštině, popř. na možnost upřesnit hlavní děj pomocí přechodníku podobného významu. V některých případech se naopak vytratil význam ruského určitého tvaru slovesného a zůstal vyjádřen jen význam přechodníku (L).

(K)

*Цены на нефть постепенно понизились, и рынок ценных бумаг начал долгий подъем, **достигнув** своего пика в 2000 году.*

Ceny ropy se postupně snížily a akciový trh zahájil dlouhé stoupání k maximu z roku 2000.

В конце 1990-х Европейская интеграция стала углубляться, достигнув своей кульминационной точки при создании Европейского валютного союза.

S koncem devadesátých let pak přišla hlubší evropská integrace, jež vyvrcholila Evropskou měnovou unií.

*…иными словами, правительство должно уменьшить налоги, **урезав** при этом пенсии и другие выплаты на семью…*

…jinými slovy soudilo, že vláda by měla snížit daně a rovněž důchody a další dávky domácnostem…

(L)

*По схожему сценарию развивалась Коммунистическая революция в Китае, **начавшись** с десятилетия борьбы со средним классом и интеллигенцией и аграрной реформы и достигнув своего апогея в ходе «Большого скачка вперед» 1958-59 годов.*

*Podobně i komunistická revoluce v Číně **započala** desetiletím útoků na střední třídu i stavovské vrstvy a přetvářením venkova, které v letech 1958-9 vyvrcholilo takzvaným „velkým skokem“.*

3.5.2.2 Ekvivalenty přech. d. v. v němčině

Bylo analyzováno celkem 100 příkladů. V analyzovaném vzorku byly 4 tvary přechodníků d. v. se sufixem *-я*. Všechny byly utvořeny od slovesa na *-ти* (viz 3.3.1):

(A1)

*Почти 31 год тому назад 25 декабря 1974 года мощное землетрясение сравняло с землей города вдоль Каракорумского шоссе, **унеся** жизни около десяти тысяч человек.*

*Vor fast 31 Jahren machte am 25. Dezember 1974 ein gewaltiges Erdbeben die Städte an der Autobahn von Karakorum dem Erdboden gleich und **forderte** nahezu 10.000 Menschenleben.*

(A2)

***Войдя** в кабину для голосования в ноябре, американцы будут голосовать за " культурные войны " – проблемы секса и оружия – или основываясь на том, могут ли они позволить себе выплатить свои ипотечные кредиты?*

*Werden die Amerikaner, **wenn** sie im November an die Wahlurnen **treten**, über Themen wie den „Kampf der Kulturen " – Sex und Waffen – abstimmen oder auf der Grundlage dessen, ob sie sich ihre Hypotheken noch leisten können?*

Nejčastějším ekvivalentem byl určitý tvar slovesný (71 ze 100), který byl přibližně stejně zastoupen ve větě hlavní (38) a vedlejší (33). Věta hlavní byla ve 13 případech uvozena spojkou *und* (B). V základních rysech se tedy ekvivalenty ruských přechodníků n. v. a d. v. shodují (viz 3.5.1.2).

(B)

***Пожав** плечами, Томаш сказал:*

*Tomas **zuckte** die Schultern und sagte:*

*В довольно туманном лингвистическом дебате предыдущих раундов переговоров, Хамас отказался «связывать себя обязательствами» предыдущих соглашений между ООП и Израилем, **предложив** вместо этого «уважать» эти соглашения.*

*In einer recht obskuren sprachlichen Debatte hat sich die Hamas in den bisherigen Verhandlungsrunden geweigert, sich zu den früheren Vereinbarungen der PLO mit Israel zu „bekennen", und stattdessen **angeboten**, sie zu „respektieren".*

Vedlejší věty byly nejčastěji časové (10) a modální (10) (C) uvozené spojkou *indem*. Objevila se i věta vztažná (3) (D), způsobová (2), předmětová a důsledková (obě 1 výskyt). Časové věty vyjadřovaly v němčině současný děj minulému ději (E), následný děj (F), předcházející děj (G).

(C)

*…Китай - крупнейший в мире загрязнитель с наиболее быстро растущим уровнем выбросов углекислого газа – ловко уклонился от давления, **спрятавшись** за спиной развивающихся стран.*

*…China – der größte Umweltverschmutzer der Welt, mit den am schnellsten ansteigenden CO2-Emissionen – dem Druck raffiniert auswich, indem es sich hinter Entwicklungsländern **versteckte**.*

*- Я восхищаюсь, - сказал Маленький принц, слегка **пожав** плечами, - но какая тебе от этого радость?*

*«Ich bewundere dich», sagte der kleine Prinz, indem er ein bisschen die Schultern **hob**, „aber wozu nimmst du das wichtig?"*

(D)

Вместо этого на финансовых и жилищных рынках мира может образоваться избыточная ликвидность и новые «мыльные пузыри» активов, ***замедлив****, а то и* *уничтожив* *экономический рост.*

Stattdessen könnten überschüssige Liquidität und neue Spekulationsblasen auf den weltweiten Finanz- und Immobilienmärkten der Welt entstehen, ***die*** *das Wachstum* ***behindern****, wenn nicht gar* *torpedieren*.

(E)

Увидев их, хозяин усадьбы сказал:

Als *der Vater dies* ***sah****, sagte er*

С неприсущей ему решительностью, правительство Чехии озвучило взгляды Европы, ***определив*** *астрономические суммы, выделенные Обамой для финансового стимулирования, как «дорогу в ад».*

Die unentschlossene tschechische EU-Präsidentschaft brachte ausnahmsweise einen europäischen Konsens zum Ausdruck, ***als*** *sie Obamas astronomisches Konjunkturprogramm als „Weg zur Hölle“* ***bezeichnete****.*

(F)

Да, много, - выпалил Бильбо, ***не*** ***успев*** *сообразить, что выдавать друзей не годится.*

» Ja, massenweise «, schrie Bilbo, ***bevor*** *er sich daran* ***erinnerte****, daß man seine Freunde nicht preisgeben darf.*

(G)

Ну, - повторил Бильбо, ***позволив*** *Голлуму подумать довольно долго.*

» Nun «, fragte Bilbo, ***nachdem*** *er lange genug* ***gewartet hatte****,» wie steht es mit Eurer Antwort? «*

Analýza ukazuje, že participia jsou pouze okrajově používaným ekvivalentem. 100 ruským přechodníkům odpovídalo mělo 5 participiálních konstrukcí[131], tři s P II (H) a 2 s P I (I). Pouze v jednom případě bylo participium použito v jeho nejčastější, tedy atributivní pozici (J). V ostatních případech byla participia užita v rámci participiálních vět a v adverbiální funkci. Potvrzuje se tak dvojí funkce německých participií, zatímco u ekvivalentů příčestí převládala atributivně užitá participia (srov. Ekvivalenty ruských příčestí *2.1*), u ekvivalentů přechodníků jsou to participiální věty a adverbiálně užitá participia.[132]

131 Stejný výsledek byl u přech. přít., kde bylo ze 111 analyzovaných dokladů 5 participií.

132 Wunschová ve své disertaci konstatuje, že se německá participia nevyskytují jako ekvivalent ruských přechodníkových konstrukcí s významem podmínky (Wunschová 2009: 174). V zásadě však takovou možnost mají, srov.: *Verglichen mit anderen Vorschlägen, ist eure Lösung die beste*. Možnost užití německého participia ve významu podmínky potvrdila i analýza provedená na základě InterCorpu:
Потеряв *однажды, его очень сложно восстановить.*
Einmal ***verloren****, ist es schwer wiederaufzubauen.*

(H)

***Очнувшись** от своих мыслей, она увидела его улыбку.*

*Aus ihren Betrachtungen **herausgerissen**, bemerkte sie sein Lächeln.*

(I)

*…тут же его косматая шкура вспыхнула, и волк, **взвыв**, заметался по поляне.*

*Entsetzlich **kläffend** sprang der Warg hin und her.*

*Несмотря на это, он не поддался панике, но, холодно **поразмыслив**, сказал себе следующее:*

*Trotzdem geriet er nicht in Panik, sondern sagte sich, kühl **überlegend**, das folgende:*

(J)

*Элиты многих стран, **захватив** власть и быстро обогатившись, чувствуют себя в опасности.*

*Die Eliten dieser Länder fühlen sich ihrer allzu schnell **erworbenen** Macht und ihres Reichtums vielfach unsicher.*

Infinitivy byly mezi ekvivalenty zastoupeny přibližně ve stejném počtu jako participia (1 důsledková konstrukce *um zu*-Inf (K), 2 negativní důsledková konstrukce *ohne zu*-Inf (L) a 2 příčinná konstrukce *zu*-Inf (M)):

(K)

*Этот «честный революционер», Ласаро Карденас, исколесив всю страну, заручился поддержкой населения и затем взялся за Кальеса, **выслав** его из Мексики.*

*Der „ehrliche Revolutionär“, Lázaro Cárdenas, reiste durchs Land und baute seine Unterstützung bei der Bevölkerung aus, **um** sich dann plötzlich gegen Calles zu wenden und ihn des Landes zu **verweisen**.*

(L)

*- Я ничего не могу сделать для вас,…не **уличив** при этом себя, а на это я не пойду.*

*- Es gibt nichts, was ich tun kann… **ohne** mich selbst **zu verurteilen,** und das werde ich nicht tun.*

(M)

***Назвав** нацию «коммунистической», новая Народная Республика Китая заручилась поддержкой со стороны Советского Союза, которую Мао считал более надежной, чем со стороны Соединенных Штатов.*

*Die Nation «kommunistisch» **zu nennen**, sicherte der neuen Volksrepublik China die Unterstützung der Sowjetunion, die von Mao als verlässlicher als die Vereinigten Staaten eingeschätzt wurde.*

Substantivní ekvivalenty se vyskytly v 6 případech, 3 z nich byla substantiva s dějovým významem na *-ung* (N). V ostatních případech byl význam ruské konstrukce mírně pozměněn (O). U těchto konstrukcí se v ruštině jednalo o více či méně ustálená verbonominální spojení: ***Сосредоточив внимание** на создании рабочих мест/**Durch***

den Schwerpunkt** auf Schaffung von Arbeitsplätzen; **отдав предпочтение** новой инфраструктуре информационной технологии/**durch die Entscheidung** für die neue informationstechnologische Infrastruktur; **окончив** обучение/**Absolventen (viz také P).

(N)

***Опубликовав** такой подробный отчет и **осмелившись** назвать Мубарака и его семью главными виновными, «Кифая» бросает открытый вызов режиму.*

***Die Veröffentlichung** eines derart detaillierten Berichts, **in dem** man es **wagt**, Mubarak und seine Familie als Haupttäter zu präsentieren, ist ein Frontalangriff der Kifaya auf das Regime.*

(O)

*С тех пор, как популярность Лорана Фабиуса резко упала после того, как он посмеялся над ее кандидатурой, **спросив:***

*Seit Laurent Fabius in den Umfragen absackte, nachdem er ihre Kandidatur **mit den Worten** verhöhnte:*

(P)

*что, даже **остановившись на мертвой точке**, ЕС продолжает существовать.*

*....dass die EU sogar **im Stillstand** weitergeht*

V 7 případech neměl ruský přechodník žádný ekvivalent, aniž by došlo k výraznější významové změně věty.

(Q)

***Возникнув как антикапиталистические**, эти все партии (в большей или меньшей степени) пришли к принятию свободного рынка как основы экономики.*

*Ursprünglich **antikapitalistisch**, haben diese Parteien im Laufe der Zeit (in mehr oder weniger starkem Umfang) alle den freien Markt als Grundlage der Wirtschaft akzeptiert.*

3.6 Ekvivalenty českých přechodníků

V InterCorpu je i ve verzi 8 stále velmi málo dokumentů, ve kterých lze najít doklady českého přechodníku. Pro přechodník minulý je možné najít 304 dokladů od 18 autorů a z kolekce SUBTITLES.[133] V tak omezeném zastoupení autorů a zvláště u takového jevu, jakým jsou v češtině přechodníky, se silně projevuje autorský a překladatelský styl, který negativně ovlivňuje výsledky analýzy (po odfiltrování silně chybových dokladů z části Subtitles, zbývá 225 dokladů, z nichž 113 je v knize Osudy dobrého vojáka Švejka).[134] Nevyskytl se ani jediný doklad z kolekce Syndicate.

133 V této kolekci je 78 dokladů, ale reálně pouze 4 přechodníky přítomné. Ostatní jsou hovorové tvary typu *vodved*, *přijet* apod.

134 Pro srovnání dalším nejfrekventovanějším dílem je překlad Puškinovy Kapitánské dcerky (33 dokladů), následuje Verneho Cesta kolem světa (18) a Kiplingova Kniha džunglí (16) a Pavićův Chazerský slovník (14). U ostatních 15 autorů se vyskytují přechodníky v daleko menší míře, např.: Kudera – Žert (2), Levý – Umění překladu (3), Nabokov – Lolita (2), Orwell – 1984 (1) apod.

U přechodníku přítomného je situace lepší, zde je 13751 výskytů v česko-německo-ruském subkorpusu, vyskytují se i v kolekcích AQUIS a Syndicate. I zde v analyzovaném vzorku převládaly doklady z knihy Osudy dobrého vojáka Švejka (37 ze 105), Kiplingovy Knihy džunglí (14) a Puškinovy Kapitánské dcerky (13), ale vyskytly se i přechodníky z kolekce Syndicate (8) a v novějších překladech i původních textech (Rowlingová, Brown, Kundera, Eco).[135]

3.6.1 Přechodník přítomný

Analýza byla provedena u 106 dokladů česko-rusko-německého subkorpusu InterCorp verze 6.

3.6.1.1 Ekvivalenty přech. přít. v ruštině

Mezi ruskými ekvivalenty ve většině případů převládal přech. n. v. (69 výskytů, tj. 66 %) (A), v jednom případě pasivní (A1) a v jednom případě jako součást verbonominálního spojení (A2). Ostatní ekvivalenty měly daleko nižší zastoupení: byly to přech. d. v. (13 výskytů, tj. 12 %) (B), Vf ve větě hlavní (9 výskytů) (C), substantivum s předložkou (4) (D), mezi substantivy nebylo žádné dějové substantivum na *-ние*. Mezi ruskými přechodníky d. v. byly i dva tvary se sufixem *-я* (B1). Jednalo se přitom o typické příklady: sloveso na *-ти* a tvar *наклонясь* (B2).[136] V jednom případě byl přechodník použit v rámci verbonominálního spojení (B3). V jednom případě byly slovesné tvary obráceny: přechodníku v češtině odpovídal určitý tvar a určitému tvaru přechodník (E). Ve třech případech odpovídala předložka (F). Vedlejší věta odpovídala pouze ve dvou případech. Ve čtyřech případech neodpovídal žádný ekvivalent. Nejednalo se zde o vypuštění přechodníku a zachování významu, ale o celkově novou formulaci a změnu významu (G).

(A)

*Snad nikdo neudělal víc pro to, aby bil na poplach – **získávaje** uznání za mnohé úspěchy a **jsa si** velice jasně **vědom** přetrvávajících nedostatků - než James Wolfensohn, odstupující prezident Světové banky.*

*Вероятно, ни один человек не сделал больше для поднятия тревоги – **зарабатывая** заслуженный авторитет за многочисленные успехи и с полной ясностью **осознавая** существующие по-прежнему недостатки – чем Джеймс Вольфенсон, уходящий в отставку президент Всемирного банка.*

*Es gibt vielleicht niemanden, der so viel dafür getan hat Alarm zu schlagen – und dabei Anerkennung für viele Erfolge **verdient** und nur allzu deutlich die verbleibenden Mängel **versteht** – wie den scheidenden Präsidenten der Weltbank, James Wolfensohn.*

135 Uvedená čísla se týkají analyzovaného vzorku, ale odrážejí proporcionálně výskyt v celém subkorpusu. Pro srovnání – u českých přech. min. se uvedená čísla v předcházející poznámce týkají **všech** výskytů v subkorpusu. Např. jestliže je v Kiplingově Knize džunglí 16 přech. min., přech. přít. zde najdeme celkem 132, podobně v Kunderově žertu jsou 2 přech. min. a 51přech. přít.

136 Viz 3.3.1

(A1)

*Byl to nějaký Šimek z Budějovic, který **neznaje** ničeho o tom vznešeném poslání těch dam, prohodil k svým soudruhům po odchodu dam: „Jsou ale tady ty kurvy drzý.*[137]

*Шимек, **не будучи осведомлен** о высокой миссии дам, после их ухода по-своему расценил такое поведение и сказал своим товарищам: - Ну и нахальные же эти шлюхи.*

*Es war ein gewisser Schimek aus Budweis, der von der erhabenen Stellung der Damen **nichts wußte** und, als sie gegangen waren, zu seinen Freunden sagte: „Sind aber die Huren hier frech!*

(A2)

***Ohánějíc** se hrozbou svého veta v Radě bezpečnosti, Rusko věnovalo značnou část uplynulých dvou let osekávání navrhovaného seznamu sankcí, jež mohly být uvaleny na Írán za to, že ohledně svého jaderného programu odmítá dodržovat závazky vůči Mezinárodní agentuře pro atomovou energii.*

***Имея в** своем **распоряжении** право вето в Совете Безопасности ООН, Россия, в течение прошлых двух лет, большую часть времени сводила на нет предлагаемые санкции, которые могли быть наложены на Иран за отказ следовать своим обязательствам перед Международным агентством по атомной энергии.*

*Russland hat, indem es mit seinem Veto im UN-Sicherheitsrat **drohte**, einen Großteil der letzten beiden Jahre damit verbracht, die vorgeschlagene Liste von Sanktionen zu stutzen, die dem Iran dafür aufgebürdet werden könnten, sich mit seinem Atomprogramm nicht an seine Verpflichtungen gegenüber der Internationalen Atomenergiebehörde zu halten.*

(B)

*„Herba majoranae," řekl účetní šikovatel Vaněk, **vzpomínaje** na to, že je drogistou.*

*«Herba majoranae», - вымолвил старший писарь Ванек, **вспомнив**, что он торговец аптекарскими товарами.*

*„Herba majoranae", sagte Rechnungsfeldwebel Waněk, der **sich** darin **erinnerte**, daß er Drogist war.*

(B1)

*Nadporučík Lukáš řekl, **oblékaje** se rychle, když slyšel, že měl být již před půlhodinou u plukovníka Schrödra:*

*Услышав, что еще полчаса тому назад он должен был явиться к полковнику Шредеру, поручик **стал** быстро **одеваться**.*

*Als Oberleutnant Lukasch hörte, daß er bereits vor einer halben Stunde hätte bei Oberst Schröder sein sollen, sagte er, **während** er sich schnell **ankleidete**:*

(B2)

*…a tu teď náměstek, **skláněje** se nad stůl, provedl tužkou, kterou vzal K. z ruky, na psacím bloku, určeném pro podání.*

137 Na tomto příkladu je vidět autorský styl Haška, který používá přechodník (zde ještě podtrženo genitivem záporovým) jako prostředek komiky, k docílení protikladu mezi „vysokým" výrazovým prostředkem a „nízkým" obsahem.

*…и заместитель директора, **наклонясь** над столом К., взял у него из рук карандаш и набросал рисунок на листке блокнота, предназначенном для черновика.*

*… die nun der Direktor-Stellvertreter, über K. s Tisch **gebeugt**, mit K. s Bleistift, den er ihm aus der Hand nahm, auf dem Schreibblock ausführte, der für die Eingabe bestimmt gewesen war.*

(B3)

*„Nemyslete si, že nesleduji události," pokračoval, **dívaje se** zuřivě na nadporučíka, který klidně vypouštěl z úst kolečka cigaretového dýmu…*

*Пожалуйста, не думайте, что я не в курсе событий, - продолжал он, **бросив** яростный **взгляд** на поручика, который спокойно пускал изо рта кольца дыма.*

*Denken Sie nicht, daß ich die Ereignisse nicht verfolge", fuhr er fort und **blickte** den Oberleutnant wütend **an**, der ruhig Rauchringe aus dem Munde blies…*

(C)

*Hrábl ostýchavě do kornoutu, **otáčeje se** provinilýma očima po tovaryši, který seděl obrácen k nim zády a ničeho si nevšímal.*

*Он робко влез рукой в пакетик, виновато **взглянул** на Чепека, который сидел, повернувшись к нему спиной, и, казалось, ничего не видел.*

*Scheu griff er in den Beutel und **wandte sich** mit schuldbewußten Augen seinem Gehilfen zu, der beiden mit dem Rücken zugekehrt dasaß und niemanden beachtete.*

(D)

*Na druhé straně vidíme, že velitelé, **zápasíce** na život a na smrt se svými sluhy nové doby, používají nejrozmanitějších prostředků, aby udrželi svou autoritu.*

*С другой стороны, мы видим, что **в борьбе** за свой авторитет - в борьбе не на жизнь, а на смерть со своими денщиками - начальники прибегают к самым решительным мерам.*

*Anderseits sehen wir, daß die mit ihren Dienern der Neuzeit auf Tod und Leben **kämpfenden** Gebieter die mannigfachsten Mittel anwenden, um ihre Autorität zu wahren.*

(E)

*Poručík Dub odcházel **bruče**:*

*Подпоручик Дуб, <u>уходя</u>, **проворчал**:*

*Leutnant Dub entfernte sich und **brummte** dabei:*

(F)

*Své cíle budeme uskutečňovat bez ohledu na to, kde nakonec skončíme – v parlamentu (na straně vlády či v opozici), v prezidentském paláci či dokonce ve vězení, **pykajíce** za své přesvědčení (jako třeba já ještě před nedávnem).*

*Мы будем стремиться к нашим целям независимо от того, где мы можем оказаться - в парламенте (поддерживая правительство или будучи в оппозиции), в президентском дворце, или даже в тюрьме **за** наши убеждения (как это случилось со мной всего несколько недель назад).*

*Wir werden unsere Ziele verfolgen, unabhängig davon, wo wir uns wiederfinden werden, - im Parlament (zur Unterstützung der Regierung oder in der Opposition), im Präsidentenpalast oder sogar **aufgrund** unserer Überzeugung im Gefängnis (wo ich mich erst vor einigen Wochen selbst wiederfand).*

(G)

*Ztrávil celý den **čenichaje** a **slídě**.*[138]

Он целый день бегал по дому…

*Den ganzen Tag **spürte** er in allen Winkeln **umher**.*

3.6.1.2 Ekvivalenty přechodníku přítomného v němčině

V němčině převládaly mezi ekvivalenty určité tvary slovesné (48 výskytů, 45 %), většinou ve větě hlavní (31 výskytů) (A). V 18 případech byla věta připojena spojkou *und*. Mezi vedlejšími větami mírně převládaly věty časové, uvozené spojkou *während* (9 výskytů) (B), a věty vztažné (4 výskyty) (B1), objevovaly se i jiné druhy vedlejších vět (B2). Vysoké zastoupení měla participia, která se vyskytovala v 38 případech, přičemž převládala P I (32 výskytů) (C). Participia byla užita v participiálních větách nebo adverbiálně. Ve dvou případech byly slovesné tvary obráceny: přechodníku v češtině odpovídal určitý tvar a určitému tvaru P I (D). P II se vyskytlo ve 4 případech (E, viz také 2.2.1.1. (A). Substantivní ekvivalenty (8 výskytů) (F) se vyskytovaly vždy s předložkou a v 5 případech šlo o dějová substantiva (F1). Ve 3 případech odpovídaly infinitivy s *zu*, z toho ve dvou případech případě s *ohne zu*-Inf (G). Samostatné předložky se objevily ve 2 případech. Nulový analogon se objevil ve 2 případech, na rozdíl od ruštiny nebyl spojen s výraznou změnou významu (H).

(A)

*Vzlykala stále s tváří sklopenou k zemi, **polykajíc** slzy.*

*Sie weinte immer noch mit zur Erde gewandtem Gesicht und **schluckte** die Tränen herunter.*

*Девушка все плакала, низко опустив голову, **всхлипывая**.*

(B)

*„Kam mne to vedete?“ protestovala Helena, **jdouc** za mnou do domu.*

*„Wohin führen Sie mich denn?“ protestierte Helena, während sie hinter mir das Haus **betrat**.*

*- Куда вы меня ведете? - протестовала Гелена, **проходя** за мной в дом.*

(B1)

***Pěstujíce** stovky plodin, z nichž prakticky všechny byly geneticky zdokonaleny, praktici „konvenčního“ zemědělství v Severní Americe se vší pečlivostí vyvinuli postupy…*

*Die Anwender der „konventionellen“ Landwirtschaft in Nordamerika, die Hunderte Arten von genetisch verbesserten Nutzpflanzen **anbauen**, haben in minutiöser Arbeit Strategien entwickelt…*

138 Zachován původní pravopis.

Выращивая *сотни культур, которые все, виртуально, генетически улучшены, сотрудники «конвенционального» сельского хозяйства в Северной Америке тщательно разработали стратегии…*

(B2)

Když to Eberhardus viděl, ***jsa*** *mladík lehkomyslný a chlípný, předstíral, že je adept…*

Als Eberhardus das alles sah, gab er - jung und wollüstig, wie er **war** *- sich als neuer Anhänger der Bewegung aus,…*

Эвергард, увидевши все это и ***быв*** *тогда еще юношею веселым и наклонным к роскошам, решил сойти за их ученика.…*

(C)

- „Upadnu," opakoval ještě jednou ***usmívaje*** *se pitomě.*

„Fall um", wiederholte er nochmals, blödsinnig ***lachend****.*

Он сделал кляксу, слизнул ее языком и, глупо ***улыбаясь*** *…*

Zakousla se do krajíců s živočišnou hltavostí, ***zapíjejíc*** *sousta neslazenou meltou, a než se nadál, všechno snědla a setřela rukou drobečky s pusy.*

Mit animalischer Gier biß sie in das Brot, die Bissen mit ungesüßtem Malzkaffee ***hinabspülend****, und ehe er sich's versah, hatte sie alles aufgegessen und wischte nun mit der Hand die Brotkrümel vom Mund.*

Она жадно вцепилась в горбушку, ***запивая*** *хлеб несладким суррогатом кофе.*

A pak, ***využívaje*** *toho, že jsem se sám na Helenu ptal, zeptal se nenápadně a jakoby mimochodem:*

Und dann, den Umstand ***ausnützend****, daß ich selbst mich nach Helena erkundigt hatte, fragte er unauffällig und wie nebenbei:*

А потом, ***пользуясь*** *тем, что я сам спросил его о Гелене, поинтересовался скромно и как бы невзначай:*

(D)

Opice na zdech a prázdných domech přestaly křičet a v tichu zavládlém nad městem slyšel Maugli, jak si Bagýra protřásá smáčené boky ***vylézaje*** *z nádrže.*

Die Affen auf den Mauern und Häuserruinen verstummten, und in der Grabesstille, die plötzlich über der Stadt lag, hörte Mogli, wie Baghira triefend und sich schüttelnd dem Wasserbecken ***entstieg****.*

Обезьяны на стенах и на пустых домах замолчали, и в тишине, спустившейся на город, Маугли услышал, как Багира отряхивалась, ***покинув*** *водоем.*

(E)

„Podívejte se na něho," odvozoval z nejnevinnějšího výrazu na tváři Švejka, který ***obraceje*** *se k zástupu pronášel:*

„Schaut euch ihn an", folgerte er aus dem unschuldigen Gesichtsausdruck Schwejks, der, zu der Menge ***gewandt****, erklärte:*

- Вы только посмотрите на него, - показывал он на невинное выражение лица Швейка, казалось, говорившее:

(F)

*Proces evropské integrace postupoval celé půlstoletí – občas **klopýtaje** přes překážky, občas mílovými kroky vpřed - a budováním velice úzkých obchodních vztahů spojoval dříve odloučené trhy.*

*Ein halbes Jahrhundert lang schritt der Prozess der europäischen Integration voran – manchmal **mit Rückschlägen**, manchmal mit riesigen Schritten nach vorn – und verband zuvor getrennte Märkte durch die Schaffung sehr enger Handelsbeziehungen.*

*В течение полувека продолжался процесс европейской интеграции (иногда **сталкиваясь** с серьезными препятствиями, иногда делая гигантские шаги вперед), объединивший отдельные рынки путем создания очень тесных торговых отношений.*

(F1)

***Naslouchaje** těmto matčiným slovům, poznal Řehoř, že nedostatek jakéhokoliv bezprostředního dorozumění s lidmi, spojený s jednotvárným životem uprostřed rodiny, mu určitě za ty dva měsíce pomátl rozum, jinak si totiž nedovedl vysvětlit, že mohl vážně zatoužit, aby mu pokoj vyprázdnili.*

***Beim Anhören** dieser Worte der Mutter erkannte Gregor, daß der Mangel jeder unmittelbaren menschlichen Ansprache, verbunden mit dem einförmigen Leben inmitten der Familie, im Laufe dieser zwei Monate seinen Verstand hatte verwirren müssen, denn anders konnte er es sich nicht erklären, daß er ernsthaft danach hatte verlangen könne, daß sein Zimmer ausgeleert würde.*

***Услыхав** слова матери, Грегор подумал, что отсутствие непосредственного общения с людьми при однообразной жизни внутри семьи помутило, видимо, за эти два месяца его разум, ибо иначе он никак не мог объяснить себе появившейся у него вдруг потребности оказаться в пустой комнате.*

(G)

*A **nečekaje** na odpověď, vyjasňoval:*

*Und **ohne** eine Antwort **abzuwarten**, legte er dar:*

*- И, **не ожидая** ответа, пояснил:*

(H)

*Matka Vlčice ležela, **majíc** svůj veliký čumák položený napříč přes svá čtyři válející se a kňučící mláďata…*

Neben ihm lag Mutter Wolf, die lange graue Nase quer über den vier winselnden und quarrenden Jungen…

*Волчица Мать лежала, **прикрыв** своей большой серой мордой четверых барахтавшихся, повизгивавших волчат…*

3.6.2 Přechodník minulý

Analýza byla provedena u 106 dokladů z InterCorp verze 6 v česko-rusko-německém subkorpusu.

3.6.2.1 Ekvivalenty přechodníku minulého v ruštině

Analogicky přechodníkům přít. převládaly i mezi ekvivalenty přech. min. v ruštině výrazně přechodníky d. v. (85 výskytů, 77 %) (A). Tři měly sufix *-я (ударя, найдя, спустясь)*. Přechodníky n. v. se vyskytovaly ve 4 případech (B). Určitý tvar slovesný se objevil pouze v 10 případech, kromě jednoho případu vždy ve větě hlavní (C). Substantivum se vyskytlo ve 2 případech, v jednom případě se jednalo o dějové substantivum na *-ние* (D).

(A)

Udělivv *ještě* ***rozkazy*** *týkající se kanárka a angorské kočky, odešel,* ***neopomenuv*** *ještě ve dveřích prohodit několik slov o poctivosti a pořádku.*

Отдав приказания*, касающиеся канарейки и ангорской кошки, он ушел, не* ***преминув*** *еще раз в дверях проронить несколько слов о честности и порядке.*

Nachdem er noch ***Anordnungen*** *betreffs des Kanarienvogels und der Angorakatze* ***getroffen hatte****, ging er fort,* ***nicht ohne*** *noch in der Türe einige Worte über Ehrlichkeit und Ordnung* ***zu sagen****.*

(B)

… a Švejk ***nepromluviv*** *již ani slova odcházel ze skupiny šarží, které byly stejně překvapeny jako četař Fuchs.*

А Швейк, не ***произнося*** *ни слова, ушел, оставив унтер-офицеров, ошеломленных не меньше, чем взводный Фукс.*

… und Schwejk, der kein Wort mehr ***sagte****, entfernte sich aus der Gruppe der Chargen, die ebenso überrascht waren wie Zugführer Fuchs.*

(C)

Strážmistr přešel vážně kolem ní, a ***zastaviv*** *se podruhé před ní, promluvil slavnostně:*

Вахмистр прошелся раза два мимо нее, потом ***остановился*** *и торжественно изрек:*

Der Wachtmeister schritt ernst vor ihr auf und ab, ***blieb*** *dann vor ihr* ***stehen*** *und sagte feierlich:*

(D)

„Svolají velkou džunglí radu k poradní skále a pak - a pak mám to!“ vzkřikl náhle Bagýra ***vyskočiv****.*

Они соберут Совет на скале, и тогда, тогда… Ага, придумала! - сказала Багира и одним ***прыжком*** *очутилась на четырех лапах.*

„Einen Dschungelrat werden sie halten am Felsen, dann aber - dann - - - Ich hab's!» rief Baghira erregt und ***sprang auf****.*

3.6.2.2 Ekvivalenty přechodníku minulého v němčině

Mezi německými ekvivalenty převládal určitý tvar slovesný (celkem 76 výskytů, 71 %). Určité tvary slovesné byly častěji ve větě vedlejší (45) (A), méně často ve větě hlavní (31). Mezi vedlejšími větami byly věty časové (25 výskytů), vztažné (7) (B1), modální

uvozené spojkou *indem* (6) (B2), nepravé věty vztažné uvozené spojkou *wobei* (6) (B3) a věta podmínková. Časové věty vyjadřovaly současný děj (spojky *während* a *als,* 12 výskytů) (B4) a předcházející děj se spojkou *nachdem* (13) (B5), po které následovalo sloveso vždy ve tvaru plusquamperfekta. Participia odpovídala v 17 případech a převládal mezi nimi P I (14) (C). P II se vyskytl ve 3 případech (D). Mezi ekvivalenty se nevyskytovala participia v atributivní pozici. Substantiva se vyskytla v 6 případech (E), 3 z nich byla substantiva s dějovým významem (E1). Ve dvou případech se mezi ekvivalenty vyskytl infinitiv s *zu* (F, viz také 2.2.2.1. (A).

(A)

*- „To se nestane!" vykřikl jsem, **chytiv** ji za ruku.*

*„Nichts dergleichen!" rief ich und **ergriff** ihre Hand,…*

*- Этому не бывать! - вскричал я, **схватив** ее за руку;…*

(B1)

*Rusové, **vypátravše** tyto vozy, počali je obstřelovati granáty.*

*Die Russen, die diese Wagen **bemerkten**, fingen an, sie mit Granaten zu belegen.*

*Русские, **обнаружив** местонахождение санитарного отряда, начали обстреливать его гранатами.*

(B2)

*Bylo ticho jako v kostele, které přerušil náhle Švejk, **sepjav** ruce:*

*Es herrschte Grabesstille, die Schwejk plötzlich unterbrach, indem er die Hände **faltete**:*

*Было тихо, словно в церкви. Тишину внезапно нарушил Швейк, **он сложил** руки, как на молитве, и заговорил:*

(B3)

*Naleznuv polní oltář v pohovce, starý pán domníval se, že je to nějaké řízení boží, a daroval jej místnímu vršovickému kostelu do sakristie, **vyhradiv** si na druhé straně skládacího oltáře nápis:*

*Als nämlich der Lehrer den Feldaltar im Kanapee gefunden hatte, war dem alten Herrn die Vermutung aufgetaucht, dies sei eine Fügung Gottes, worauf er ihn der Ortskirche in Wrschowitz für die Sakristei schenkte, wobei er **zur Bedingung machte**, daß auf der andern Seite des Altars die Inschrift angebracht werde:*

*Найдя в диване походный алтарь, старик вообразил, что это божье провидение, и подарил алтарь вршовицкому костелу в ризницу, **выговорив** себе право сделать на оборотной стороне алтаря надпись:*

(B4)

*Druhý nový host byl hostinský Palivec, který **zpozorovav** svého známého Švejka, vzbudil ho a hlasem plným tragiky zvolal:*

*Der zweite neue Gast war der Wirt Palivec, der seinen Bekannten Schwejk, als er ihn **bemerkte**, weckte und mit einer Stimme voller Tragik rief:*

*Вторым был трактирщик Паливец, который, **увидав** Швейка, разбудил его и трагическим голосом воскликнул:*

Chtěl jsem mu znovu objasnit svůj názor (hledal jsem přirozenější slova) a Honza, ***polknuv*** *poslední sousto, řekl pomalu:*

Ich wollte ihm abermals meine Ansicht auseinandersetzen (ich suchte natürlichere Worte), aber Honza sagte, während er den letzten Bissen ***hinunterschluckte****, bedächtig:*

Я хотел было снова объяснить ему свой взгляд на вещи (подыскивая более естественные слова), но Гонза, ***проглотив*** *последний кусок, сказал медленно:*

(B5)

Učiniv *tento zoologický objev, dodával:*

Nachdem er diese zoologische Entdeckung ***gemacht hatte****, fügte er hinzu:*

Сделав *это зоологическое открытие, он прибавлял:*

(C)

„Pojďte, pane," řekl Švejk, ***uchopiv*** *nemilého hosta za rameno, „do třetice všeho dobrého."*

„Kommen Sie, Herr", sagte Schwejk, den unliebsamen Gast an der Schulter ***packend****, „aller guten Dinge sind drei."*

- Пойдемте, сударь, - пригласил Швейк, ***схватив*** *незваного гостя за плечо. - Бог троицу любит.*

(D)

Vrátiv *se do své komory, oznámil Švejk všem zatčeným, že takový výslech je legrace.*

In seine Zelle ***zurückgekehrt****, verkündete Schwejk allen Arrestanten, daß so ein Verhör eine Hetz sei.*

Вернувшись *в свою камеру, Швейк сообщил арестованным, что это не допрос, а смех один: немножко на вас покричат, а под конец выгонят.*

(E)

Tak ***pravivše****, udělali čelem vzad a vypochodovali ze dveří vstříc životnímu stylu, o jakém se jim nikdy nesnilo.*

Mit diesen Worten *machten sie auf dem Absatz kehrt, spazierten zur Tür hinaus und geradewegs in einen Lebensstil hinein, der ihre kühnsten Träume überstieg.*

С этими словами *они развернулись и вышли прочь, навстречу новой жизни, какая не снилась им даже в самых сладких снах.*

(E1)

ŠVEJK OPĚT DOMA, ***PRORAZIV*** *ZAČAROVANÝ KRUH*

Schwejk kehrt nach ***Durchbrechung*** *des Zauberkreises wieder nach Hause zurück*

ПРОРВАВ *ЗАКОЛДОВАННЫЙ КРУГ, ШВЕЙК ОПЯТЬ ОЧУТИЛСЯ ДОМА*

(F)

Poručík Dub začal s tím, že velice lituje toho, jak hejtman Ságner odešel, ***nevyslechnuv*** *jeho důvody o ofenzívě na východní frontě.*

Leutnant Dub sagte, er bedaure sehr, daß Hauptmann Sagner fortgegangen sei, ohne seine Begründung der Offensive an der Ostfront ***anzuhören****.*

Подпоручик Дуб выразил свое сожаление по поводу того, что капитан Сагнер ушел, ***не выслушав*** *его выводов относительно наступления на Восточном фронте.*

3.7 Závěr

Výchozí jazyk	**ČEŠTINA**		**RUŠTINA**	
Ekvivalenty	**přech. přít.**	**přech. min.**	**přech. n.v.**	**přech. d.v.**
v češtině	–	–	HV (30 %)	VV (36 %)
	–	–	VV (29 %)	HV (34 %)
	–	–	subst. (12 %)	subst. (20 %) (6,5 % verbálních substantiv)
v ruštině	přech. n. v. (65 %)	přech. d.v. (80 %)	–	–
	přech d.v. (12 %)	HV (10 %)	–	–
	HV (8 %)	přech. n. v. (3,7 %)	–	–
	0 analogon (3,7 %)	subst. (1,8 %)	–	–
	subst.	0 analogon	–	–
v němčině	P I (30 %)	VV (42 %)	VH (40 %)	VH (38 %)
	HV (29 %)	HV (29 %)	VV (25 %)	VV (33 %)
	VV (17 %)	P I (13 %)	subst. (9 %)	0 7 %
	subst. (7,5 %)	subst. (5,6 %) (3 % verbální)	0 analogon (8 %) Inf.	subst. 6 % (3 % verbální)

Tabulka 3.7 *Přehled ekvivalentů přechodníků v ruštině, češtině a němčině*

Na rozdíl od příčestí jsou přechodníky šířeji využívány jen v ruštině. V češtině jsou přechodníky často součástí autorského nebo překladatelského stylu, jejich frekvence výskytu se mezi jednotlivými autory podstatně liší (viz 2.2). V žurnalistických textech se objevily pouze přechodníky přítomné, které najdeme i v novější beletrii a překladech. Také mezi ekvivalenty se objevily pouze přechodníky přítomné. Analýza ekvivalentů dokládá významný rozdíl mezi češtinou a němčinou na jedné straně a ruštinou na straně druhé. Zatímco ruským přechodníkům odpovídají české a německé určité tvary slovesné, v ruštině mezi ekvivalenty německých i českých přechodníků převládají přechodníky. Mezi ekvivalenty českých přechodníků v ruštině výrazně převládaly právě přechodníky a to v míře (65 % a 80 %), kterou nenajdeme ani u příčestí (kde ruská příčestí odpovídala českým ve 30–40 %, viz 2.9). Naopak ruským přechod-

níkům v češtině a němčině odpovídal určitý tvar slovesný v o něco menším rozsahu (v češtině 59 % a 70 %, v němčině 65 % a 71 %). České a německé ekvivalenty ruských přechodníků se shodovaly i v jiných rysech – mezi větami vedlejšími převládala věta časová; časté byly v obou jazycích věty vztažné a podmínkové (resp. v němčině tradičně modální). V češtině se objevily i věty s aniž, přičemž němčina v tomto případě využívala negativně konsekutivních infinitivních konstrukcí s *ohne*. V obou jazycích také u parataxe převládalo spojení spojkou *und*, resp. *a*.

V češtině se mezi ekvivalenty uplatňují ve větší míře i verbální substantiva. Mezi ekvivalenty ruských přech. n. v. byla substantiva vyjadřující nedokonavý vid (*uzavíráním, vyplácením, zachraňováním…*). U ekvivalentů ruských přech. d. v. převládala substantiva s významem d. v. (*dosažení, zastavení, nastolení*), ale objevila se zde i substantiva vyjadřující n. v. (*vyhlašováním, zvažováním, přebíráním*). V němčině se verbální substantiva vyskytovala méně často než v češtině. Polysyntéza, která byla výraznějším prostředkem u ekvivalentů příčestí, se u ekvivalentů přechodníků uplatnila v menší míře, a to především u sloves (*dastehen, hinausgerissen, hinunterschlucken)*. V němčině se mezi ekvivalenty ruských přechodníků okrajově uplatnily i infinitivní konstrukce a participia.[139]

Adverbia byla ve všech jazycích mezi ekvivalenty využívána okrajově. Jako ekvivalent přechodníkové konstrukce využívaly jazyky buď přechodníkovou konstrukci (ruština), nebo hlavní predikaci (němčina a čeština). Částečně se tím ukazuje důležitost predikativní funkce přechodníkových konstrukcí, protože právě tuto funkci v ekvivalentech zkoumané jazyky nejčastěji reflektují. Naopak nenajdeme mnoho ekvivalentů, které reflektují čistě adverbiální (nepredikativní) funkce výchozí přechodníkové konstrukce – patří mezi ně právě adverbia a některé substantivní ekvivalenty.

Mezi ekvivalenty českých přechodníků v ruštině jednoznačně převládaly ruské přechodníky. U substantivních ekvivalentů se objevilo jediné dějové substantivum na *-ние*. Mezi ekvivalenty českých přechodníků v němčině opět převládal určitý tvar slovesný ve větě hlavní nebo vedlejší. Vedlejší věty byly stejné jako u ekvivalentů ruských přechodníků. Významnou změnou bylo vysoké zastoupení německého P I, které bylo mezi ekvivalenty českých přech. přít. zastoupeno ve 30 % případů. P I se ve vyšší míře vyskytoval i mezi ekvivalenty českých přech. min. Kromě jediné výjimky se německá participia nevyskytovala v atributivní pozici, ale vždy v adverbiální pozici nebo

139 Lze pochybovat o tvrzení Wunschové (81n.), že se německá participia II pojí se spojkou *nachdem*. Předně je tato pasáž převzatá z práce Салихен-Мунтаха (79) (viz výše) a z 6 uvedených příkladů obsahuje *nachdem* jediný, kde se podle mého názoru nejedná o participiální větu, ale o časovou větu (i s vyjádřeným podmětem) a vypuštěným pomocným slovesem ve tvaru plusquamperfekta: „*Endlich drehte ich entschlossen die Zeitordnung um, tauchte in die Kabine schon nachmittags hinab, nachdem ich mich zuvor mit ein paar Gläsern Bier betäubt, um das Souper und den Tanzabend zu überschlafen*. (Zw. 153)“
Daná pasáž u Wunschové (81n.) (podtržené části se odlišují od anglicko-ruské práce): „Приведенные примеры показывают,что немецкие причастия I (А) и причастия II или сочетание союза „nachdem“ или наречия „kaum“ + причастие II (Б), выражающие значение предшествования, передаются на русский язык деепричастиями СВ аналогичного значения.“
A odpovídající pasáž Салихен-Мунтаха (79): „Приведенные примеры показывают,что английские причастия I аналитической формы (а) и сочетание предлогов „after“ или „on“ +герундий простой формы (б), выражающие значение предшествования, передаются на русский язык деепричастиями СВ аналогичного значения.“

v rámci participiální věty. Důvodem nižšího zastoupení německých participií mezi ekvivalenty ruských přechodníků a naopak vyššího zastoupení u českých ekvivalentů může být omezený počet textů, ve kterých se české přechodníky vyskytují.[140]

140 Z 30 ekvivalentů českého přech. přít. bylo 11 z knihy Osudy Dobrého vojáka Švejka, 3 v Kunderově Žertu, 2 v Otčenáškově Romeo, Julie a tma. Vyskytoval se i v překladech z třetího jazyka (Kipling, Eco, Rowlingová).

4 Slovesná substantiva

4.1 Substantiva v rámci neurčitých tvarů slovesných

V některých jazycích patří k neurčitým tvarům slovesným i tvary, které formálně odpovídají substantivům. Tyto tvary se tvoří paradigmaticky, s minimálními výjimkami, od většiny sloves. Pravidelná je i transformace verbální valence do jmenného rámce.

4.1.1 Dějová a verbální substantiva – problém kategorizace

Tvoření deverbálních substantiv s dějovým významem je v jazycích běžné, tato substantiva si v různé míře zachovávají slovesné vlastnosti. Mezi deverbálními substantivy se obvykle vydělují nomina actionis (dějová substantiva), nomina acti, nomina agentis a nomina instrumenti, případně nomina rei a nomina loci. Nejsilnější predikativní náboj mají dějová substantiva. Mají schopnost vyjadřovat slovesný význam v jeho abstraktní podobě. V jednotlivých jazycích není neobvyklé vydělení skupiny dějových substantiv, která je těsněji spjata se slovesem. Jejich tvoření je paradigmatické a přejímají některé syntaktické vlastnosti slovesa.[141] Čeština má k dispozici skupinu tzv. verbálních substantiv (VS) na *-ní/-tí*, která jsou řazena mezi neurčité tvary slovesné. Tvary na *-ní* jsou rozšířené ve všech moderních slovanských jazycích,[142] mají však v systému neurčitých tvarů slovesných různé postavení. V ruštině jsou substantiva na *-ние* pojímána jako jeden z typů dějových substantiv, byť s výsadním postavením – jsou nejfrekventovanější a tvoří se jen s malými omezeními a zachovávají si nejvíce prvků verbálnosti. Němčina má k dispozici tzv. substantivizovaný infinitiv (sInf), který se obecnou charakteristikou velmi blíží českým VS: jde o neutrum s omezeným paradigmatem (téměř netvoří plurál), které se potenciálně tvoří od všech sloves a zachovává si slovesnou valenci.[143]

Především sémantická shoda se slovesem a pravidelnost tvoření od slovesa odlišuje VS a sInf od deverbálních dějových substantiv (DS)[144], která se netvoří se stejnou pravidelností, nelze je utvořit od každého slovesa, dochází u nich k různým významovým posunům a snadno nabývají konkrétních významů. VS a sInf přebírají valenční rámec slovesa. Tuto schopnost mají ovšem také některá DS. VS a sInf se odlišují pravidelností transformace valenčního rámce a sInf také obligatorností některých aktantů. V této souvislosti se ukazuje, že často není zřejmá výchozí definice slovesné valence[145].

141 Pro angličtinu viz rozsáhlá literatura od Leese, přes Chomského Remarks on Nominalizations, Abneye a Grimshaw(ovou), které pak pro češtinu reflektují např. Karlík, Veselovská, Stehlíková, pro němčinu např. Blumeová, Esau, pro ruštinu např. Pazel'skaja, Tatevosov.

142 Rozšíření tvarů na *-ní* bývá někdy spojováno s vlivem církevní slovanštiny: „Man nimmt eine besondere Verbreitung in den Sprachen an, die unter stärkerem Einfluss des Kirchenslavischen standen, dem Süd- und Ostslavischen. Doch auch im Westslavischen, wo das Verhältnis zum Kirchenslavischen loser war, war es immer produktiv, neben der Literatursprache auch in den Dialekten." (Müncho 1995: 44) Substantiva na *-ние* jsou ovšem rozšířená i v ruských dialektech, což oslabuje význam vlivu církevní-slovanštiny (např. Bulatova 1957: 352).

143 Jak však ukazuje analýza, německé sInf se objevily jen v malém počtu jako ekvivalenty českých VS; naopak česká VS převládala mezi ekvivalenty německých sInf. (viz 4.6.2 a 4.7.1)

144 Pro potřeby této práce se dějovými substantivy (DS) rozumí deverbální substantiva s dějovým významem s výjimkou verbálních substantiv v češtině a substantivizovaného infinitivu v němčině.

145 Někteří lingvisté se domnívají, že je nutné vždy rozlišovat verbální a substantivní valenci (Teubert

Obecně se u deverbativ považují všechny pozice za fakultativní, i když v některých případech podléhají lexikálním požadavkům na realizaci (Grimshaw 1991). Často je obtížné oddělit ta doplnění, která přecházejí ze slovesné valence, a ta, která vyplývají ze samotné sémantiky substantiva. Z toho plyne i nejasná hranice mezi skutečně nutnými aktanty a takovými, které je potenciálně možné (v závislosti na kontextu) vypustit.

4.2 Verbální substantiva v češtině

Jak již bylo řečeno VS se v češtině tvoří sufixem *-n/-t(-í)*. Tvoří se i od sloves, která netvoří PMT na *-n/-t*[146]*,* např. *dostávat – *dostáván – dostávání* (příklad z Karlík 2007: 240).

Mezi charakteristikami VS bývají uváděny následující rysy:

a) Produktivita

VS se teoreticky tvoří od všech plnovýznamových sloves. Ukazuje se však, že se VS netvoří od některých sloves, od kterých by se tvořit mohla. Karlík (Karlík 2004: 77) upozorňuje na struktury typu *zbývat – zbytek, růst – růst, bát se – strach,* kde by byla VS teoreticky možná, ale neužívají se.[147] Také Křížková (1968: 134) a Šmilauer (1972: 83) upozorňují na nedostatek VS od frekventativ. Havránek/Jedlička (1960) upozorňují, že se VS netvoří od některých stavových sloves, např. *stát se, náležet.* Stehlíková uvádí, „že v ČNK není ani jeden spolehlivý doklad na DS_i [zde VS] tvořené z iterativa. Naproti tomu pro mnoho Čechů jsou slova jako *spávání, hrávání* přijatelná, přičemž přijatelnost klesá, je-li sloveso prefigované: ?*polehávávání*, ??*dopisovávání*." (Stehlíková 2010: 16). Dnes už v korpusu syn 2015 lze najít doklady typu *spávání.*[148]

b) Homogennost slovotvorného procesu

VS se tvoří jen pomocí omezeného počtu sufixů a patří ke stejnému tvarotvornému paradigmatu, naproti tomu DS jsou tvořena různými sufixy a patří k různým paradigmatům.[149]

c) Supletivnost

Karlík/Nübler uvádí, že pouze u DS dochází k využívání supletivních tvarů (Karlík/Nübler 1998: 106n.). Ovšem jak bylo popsáno v bodě a) existuje restrikce užívání tvarů VS u některých sloves typu *zbývat*, resp. jejich nahrazování právě supletivními tvary DS.

1979), případně se hovoří o redukci a potenciálnosti verbální valence při nominalizaci (Sommerfeld 1973: 97; Karlík 2004, Stehlíková 2010). Naproti tomu se setkáme i s názorem, že doplnění u substantiv nejsou vždy fakultativní (Sandberg 1979) (viz 4.2.1 a 4.4.1).

146 Srov. Trávníček předpokládal, že se VS tvoří právě od PMT. (MČ I: 294)

147 V korpusu Syn je však možné najít 4 příklady *bání se*: *Takové se nehodí do všeobecné uspokojující koncepce nenápadného **„bání se"**./ Ale ne, neodpíral jsem mu radost z příjemného **bání se**,* … Tvar *zbývání* se v korpusu nevyskytuje, lze ho dohledat na internetu*: O nějakém **zbývání** nemůže být řeč, lidi jezdí pořád./… ale zabrání i **zbývání** tekutiny v brčku.* Dokonce i ve zvratné variantě: *„Nojo, to už jsme taky probírali/y víckrát, to **zbývání** si."* Stejně tak se *rostení* nevyskytuje v korpusu, ale několik dokladů na internetu najdeme, především v textech týkajících se růstu dětí a vegetace: *„já myslím, že je to od **rostení** zoubků"/"ale celá procedura **rostení**, zrání a sklizně vás zcela pohltí"*

148 Např.: *„Ona si vzala právo zničit jeho **spávání** vedle chlapce."*

149 Tato charakteristika je ovšem relativní, plyne pouze z předchozího vydělení VS z DS. V ruštině, kde jsou tvary na *-ние* součástí DS, je *-ние* jedním z řady sufixů a paradigmat DS.

d) Významová emancipace

Plné významové osamostatnění je podle Karlíka/Nüblera možné pouze v případě DS v užším smyslu (Karlík/Nübler 1998: 106n.). Existuje však několik substantiv, která už synchronně nespojujeme se slovesným významem: *stavení, brnění, rčení* (Jelínek 1967: 570).

e) Zpětná transpozice

Zatímco od VS není možné odvodit zpětně sloveso, od DS v širším smyslu to možné je.

Mezi další vlastnosti VS se obvykle řadí jejich neschopnost tvořit adjektiva a deminutiva. Poslední předpoklad relativizuje Stehlíková (2010: 24), která uvádí několik příkladů deminutiv od VS s dějovým významem: *Tak si mohla v klidu dopřát šálek čaje a počteníčko v novinách.* VS jsou také součástí verbo-nominálních konstrukcí. Zpravidla netvoří plurál, mají-li dějový význam.[150]

Z morfologických (morfologicko-syntaktických) kategorií slovesa přejímají VS vid, slovesný rod a pojí se s reflexivním *se/si*. Ke jmenným charakteristikám patří jmenný rod, možnost pojit se s předložkami, ukazovacími zájmeny (*to hřmění*) a s posesivy (*její zkoušení*).

Konkurenčními formami VS je kromě DS i infinitiv. VS mohou nahradit infinitiv především ve třech oblastech: a) je-li pojem děje identifikován s pojmem vlastnosti, substance (*Chytání/Chytat ryby je vzrušující);* b) tam, kde je podmět s dějovým významem, který implikuje okolnost (*Splnění úkolu/Splnit úkol/Jestliže se splní úkol (,) přináší (to) uspokojení*.); c) ve spojení se slovy s modální složkou (*snaží se o vyniknutí/vyniknout*) (MČ II: 138n.).[151]

4.2.1 Syntaktické vlastnosti

Česká VS vykazují pravidelnost při převodu verbální struktury do struktury nominální. Generativní pojetí vysvětluje dvojí interpretaci některých konstrukcí (*malování Heleny, zkoušení profesora* – ve významu agnes nebo patiens) derivací z výchozí aktivní nebo pasivní struktury (viz Karlík/Nübler 1998: 107n.). Veselovská (2001: 10) upozorňuje, že je dvojí interpretace charakteristická i pro DS: *malba bratra, dopis sestry.* DS mohou mít také různá doplnění, která se shodují s verbální strukturou, odlišná je ovšem pravidelnost této transformace u VS. Pro česká VS jsou formulovaná transformační pravidla, podle kterých se nominativ aktivní i pasivní věty transformuje do genitivu (*mytí auta, psaní Petra*) a u životných konkuruje s posesivním adjektivem. Do genitivu se transformuje i akuzativní objekt Vf (*psaní dopisu*), přičemž může být genitivem vyjádřena pouze jedna z těchto pozic. Ostatní doplnění se nemění. Tím se liší česká VS

150 Karlík tuto vlastnost uvádí v souvislosti s dělením dějových jmen na process nominals a result nominals (Abney 1987, Grimshawová 1991), kde process nominals jsou nepočitatelná a result nominals počitatelná. Tomu ovšem neodpovídá situace v češtině, kde jak upozorňuje mohou mít VS i DS význam jak dějový, tak nedějový (Karlík 2004: 79).

151 Zdá se ovšem, že podobnou konkurenci můžeme pozorovat i u DS. Srov: a) *Chov/Chování skotu/chovat skot je vzrušující.* b) *Výkon/Vykonání/Vykonat úkol přináší uspokojení.* c) *Snaží se o úspěch/uspět/?o uspění.*

od německého sInf, kde má postnominální genitiv většinou interpretaci patientu (viz 4.4.1.)

Syntaxí VS ve srovnání s ruštinou (a slovenštinou) se zabývala Vicherková, která zjistila, že genitiv u VS vyjadřuje v češtině i ruštině nejčastěji patiens (90 % v češtině, 86 % v ruštině), zbývající tvary měly agentní význam (v analýze se nevyskytl ani jeden genitiv z původní slovesné vazby). Naopak polovina instrumentálových doplnění VS měla doplňkový význam, agentní roli mělo pouhých 16 % dokladů. VS s agentem v instrumentálu pak měla v polovině případů i vyjádřený patiens v genitivu či pomocí posesivního zájmene. Oproti předpokladu, že se vyjadřují spíše aktanty odpovídající pozici nominativu ve výchozí větné struktuře (tedy genitiv u substantiva), byla řada dokladů pouze s vyjádřeným aktantem v instrumentálu (Vicherková 2008: 46).

Karlík uvádí, že všechny valenční pozice Vf jsou v nominální struktuře potenciální (1998: 111), ovšem později (Karlík 2004: 78) upozorňuje, že dokonavá VS mají někdy obligatorní vyjádření aktantu (**po napsání – po napsání dopisu*).[152]

4.2.2 Vid u verbálních substantiv

Téměř všechny studie se shodnou, že VS nějakým způsobem reflektují vid. Už Šmilauer (1972: 83) uvádí, že VS pozbývají všechny slovesné kategorie s výjimkou vidu. Tato vlastnost je většinou formulovaná jako „citlivost k vidu" či „dědění vidu". VS jsou také citlivá na vidové předložky (*během opravování/*během opravení*) (Karlík 2004: 78). Stehlíková (2010: 56) uvádí, že v konstrukci s fázovými slovesy mají stejnou distribuci jako dokonavé a nedokonavé infinitivy: *začal s dopisováním románu / *s dopsáním románu*. Nicméně zde není situace tak jednoznačná, srov. parafrázi Kopečného (1962: 44) příkladu: **Začíná s věnováním knihy Petrovi;* ale: *Už zase začíná s věnováním svých knih*. Na rozdíl od DS si VS zachovávají jak slovesné prefixy, tak sufixy, které se podílejí na tvorbě vidového významu.[153] Tyto prefixy a sufixy si ovšem zachovávají i DS na *-ние* v ruštině, u kterých se vidové významy často stírají (viz níže 4.3). Pravděpodobně to souvisí s omezenou produktivitou DS na *-ние*, která se ne vždy tvoří od obou sloves vidové dvojice, čímž klesá i možnosti vyjádřit vidovou opozici.

Některé jednotlivé rysy způsobu slovesného děje najdeme i u DS v češtině, (viz také Karlíkova analýza DS na *-ot/-b(a)/-0;* Karlík 2007: 241). Jelínek (Jelínek 1967: 626) ji popisuje jako tendenci k dokonavosti nebo nedokonavosti v závislosti na formální příbuznosti se slovesem.[154]

4.2.3 Slovesný rod u verbálních substantiv

V otázce slovesného rodu u VS nejsou názory jednotné. Zatímco Jelínek (1967: 563) se přiklání k názoru, že VS si ponechávají kategorii slovesného rodu v jeho abstraktní

152 V němčině jsou faktultativní jen doplnění u DS (viz 4.4.1.). V některých případech však obligatornost doplnění pravděpodobně vyplývá ze sémantiky výpovědi: **durch die Berücksichtigung hat er Erfolg gehabt*.

153 Jelínek (1967: 562n.) uvádí, že vid mohou vyjadřovat i substantiva na *-ná/-tá*.

154 Ale ukazuje i opačné příklady, kde DS utvořená od nedokonavých sloves vyjadřují ohraničený děj, např.: *procházka, srážka*.

podobě bez určitého vztahu k činiteli, Šmilauer vyjadřuje názor, že tuto kategorii ztrácejí. MČ II uvádí, že VS mohou mít aktivní nebo pasivní význam jen rámci kontextu a mimo něj je rod neutralizován. Mluví pro to několik argumentů: především stejné VS může vyjadřovat aktivní i pasivní význam (viz *týrání vojáků*; Kopečný 1958: 49) a VS se tvoří i od sloves, která nemají pasivní participia (*dostávat, sněžit)*, případně mají reflexivní postfix (*umývání se*), který pasivní participia nemají (*umýván)*. Karlík pak ve svém derivačním popisu vychází z předpokladu, že některá VS se derivují z aktivní a některá VS z pasivní struktury (Karlík 2007: 240). Tento předpoklad umožňuje vysvětlit dvojí význam některých VS jako syntaktickou homonymii (*týrání vojáků – vojáci byli týráni/ vojáci týrali)*.

4.2.4 Reflexivní postfix u verbálních substantiv

VS jsou jediná substantiva v češtině, která se mohou pojit s postfixem *se/si*. U VS se tato možnost objevuje až v době národního obrození a její frekvence stoupá. Jelínek dává používání *se/si* u VS do souvislosti s mechanickým užitím „zvratného zájmena pod vlivem příslušných tvarů slovesných" (Jelínek 1963: 231) a tedy s verbálním charakterem VS. Domnívá se, že se spíše pojí k VS, která nepatří k běžným výrazovým prostředkům, a v kontextech, kde je třeba odlišit zvratný a nezvratný tvar.

Na rozdíl od sloves, kde je hodnocení prvku „*se/si"* nejednoznačné a jeho pozice ve větě není pevná, panuje u VS shoda na tom, že se jedná o prvek s pevnou pozicí za jménem, je tedy postfixem (viz také Nádeníček 2004, Jelínek 1963). Souvisí to také s obecně pevnou pozicí konstituentů v nominální struktuře, prvky za jménem obvykle nelze přesunovat: *Doporučuji pozvání Petra* / **Doporučuji Petra pozvání* (viz Karlík 2004a: 33n.).

Se/si plní u sloves poměrně širokou škálu různých funkcí sémantických i morfologických – kromě vyjádření diateze (*most se staví)*, reflexivity (*holí se)*, reciprocity (*zdraví se*) mohou vyjadřovat i ideosynkratickou vlastnost slovesa (*smát se*), případně dodávají slovesu dodatečný sémantický rys (*pokuřovat – pokuřovat si*). VS mohou přejímat *se/si* pouze v některých jeho funkcích. Vyloučeny jsou podle Nádeníčka (2004) VS od neosobních konstrukcí typu **tancování se* a od mediopasivu typu **zapomínání se* (ve smyslu *To se lehce zapomene.)*. Postfix *se/si* se nemůže pojit ani k substantivům odvozeným od sloves, která se nepojí s částicí *se/si* (**blednutí se*). Na rozdíl od sloves je *se/si* u VS vždy fakultativní, ale v některých konstrukcích může mít i rozlišovací význam (*stranění/stranění se)*. Stehlíková (2010: 131) v této souvislosti upozorňuje i na konkurenční formu tvořenou pomocí inkorporace *sebe* + VS: *sebelitování, sebepoznávání* (byť nefunguje pro všechna VS: **sebeumývání*).

Také německý sInf se může pojit se zvratným *sich* (z. B. *Das Sichwaschen ist Martin ein Genuss)*. Ruská DS na *-ние* tuto možnost nemají.

4.2.5 Verbální substantiva z hlediska typologie

Verbální vlastnosti se u VS projevují především v jejich lexikálním a morfologicko-sémantickém, tj. vidovém a reflexivním, významu a v možnosti nebo naopak nemožnosti

pojit se s určitým okolím (fázová slovesa, předložky citlivé na vid, doplnění z valenční struktury slovesa). Žádná z těchto vlastností se ovšem zásadně nevymyká běžným možnostem substantiva, tj. pojí se s předložkami, nikoli spojkami, s posesivními a demonstrativními zájmeny, nikoli adverbii. Ani aktanty vycházející z valenční struktury slovesa se svou formou ani umístěním neliší od aktantů běžných substantiv.

Výjimkou je reflexivní postfix *se/si*, který má v této formě analogii pouze u PPČ a PMČ. V rámci češtiny jde o neobvyklý jev a jde o projev aglutinačního typu. Typologicky zajímavá je redukce pádových tvarů nepříliš obvyklá pro češtinu. Vzhledem k tomu, že VS s dějovým významem nemají plurál, jde o paradigma s 2 tvary. Malá distinkce slovních tvarů (nízká pádová distinkce a netvoření plurálových tvarů) je rysem isolačního typu. Omezené paradigma i singularia tantum však známe v češtině i u jiných tříd substantiv (*paní, znamení*).

Z neurčitých tvarů slovesných VS (a participia) nejvíce odpovídají převládajícím kategoriím češtiny, jinak řečeno verbálnost VS neklade formální překážky jeho realizaci jako substantiva. Nevyžaduje samostatné paradigma jako přechodníky ani není neměnné jako infinitiv. Může být tedy chápáno jako realizace verbálnosti v rámci stávajících (flexivních) možností substantiv.

4.3 Dějová substantiva na -ние v ruštině

Na rozdíl od češtiny nejsou v ruštině dějová substantiva na *-ние/-тие* (dále DS na *-ние*) zahrnována do verbálního paradigmatu. „Allgemein verbreitet ist die Ansicht, dass deverbale Substantive im Polnischen, Tschechischen und Slovakischen im Gegensatz zu den russischen Ableitungen einen derart hohen Regularitätsgrad aufweisen, dass sie häufig als Verbformen betrachtet werden“ (Kukla 2013: 60). Münchová uvádí, že sufix *-ние* na rozdíl od *-ка* a *-0* má dvojí funkci – substantivizuje sloveso, ale přitom formálně vyjadřuje zachování slovesných prvků v substantivu (Müncho 1995: 49). V současné ruštině můžeme pozorovat tři různé vývojové tendence DS na *-ние*: a) substantiva, která mají úzký vztah ke slovesům a zachovala si zcela slovesnost; b) substantiva, která se zcela emancipovala od slovesa c) substantiva, která v závislosti na kontextu spojují obě kategorie. Všechna ale stojí vždy v úzkém vztahu ke slovesu a jejich verbálnost se může znovu aktivovat. Také v ruštině se hovoří o blízkosti DS na *-ние* k infinitivu a konkurenčních funkcích (*хочу знать / хочу знания)*. DS na *-ние* jsou také často součástí ustálených verbonominálních spojení *(уделять внимание)*. Synchronně se nicméně DS na *-ние* jako celek neřadí k neurčitým tvarům slovesným.[155] Na rozdíl od češtiny se netvoří od všech sloves, netvoří se vždy od obou sloves vidové dvojice, nemohou se pojit s postfixem *-ся* a některá DS na *-ние* zcela pozbyla dějového významu.

Na některá omezení tvoření od prefigovaných sloves upozorňuje Pazel'skaja (2012: 248n.).[156] Mimo tato pravidla ovšem existuje řada případů, pro která nejsou nebo nemohou být pravidla formulována. „What we see ... are preferences and ten-

155 K vývoji substantiv na *-ние* i vývoji vidové kategorie u těchto substantiv viz Müncho 1995: 51.

156 Především tzv. externí (superlexikální) prefixy brání nominalizaci, pokud se nepojí se sufixem *-ыва*.

dencies, sometimes suggesting pragmatic or euphonical factors to be responsible for the distribution, and sometimes we are just faced with lexicalized properties of the stems." (Pazel'skaja 2012: 250). Neomezeně se tvoří od sloves n. v. na *-ивать/-ывать,* zde je podle Zalizňaka tvoření téměř paradigmatické[157] (Зализняк 2007: 43).

Přesto mají mezi ruskými DS substantiva na *-ние* zvláštní postavení[158] — obvykle se uvádí, že nejvýrazněji vyjadřují kategorii děje, určitým způsobem odrážejí kategorii způsobu slovesného děje[159] a jsou nejfrekventovanějším typem DS (44 % slovníkových tvarů DS) (Müncho 1995: 111). Na rozdíl od jiných sufixů tvořících ruská DS se *-ние* pojí pouze se slovesnými kmeny a jako jediná DS obsahují i prostředky vyjadřující vid u slovesa, tj. jak prefixy, tak vidové sufixy (Зализняк 2007: 43).[160]

V ruštině se DS na *-ние* nemohou na rozdíl od češtiny[161] pojit s postfixem *-ся: мотание – мотать/мотаться.* V některých případech se odpovídající DS na – *ние* od zvratného slovesa asociuje s jedním tvarem z původně vidového páru, buď jako jeho jediný význam (*простить – прощение; проститься – прощание)* nebo jako jeden z významů (*спасти/спастись – спасение; спасать – спасание).* I v ruštině pak existuje kompozitní varianta vyjádření reciprocity *взаимо-* (např. *взаимозаменение*).

Zatímco obecně se abstrakta řadí k singularia tantum, některá DS tvoří i tvary plurálu, které se liší dodatečným sémantickým významem: *гонка – гонки, бег – бега.* Zdá se, že tvar plurálu DS na – *ние* může mít i význam trvání děje, srov. *колебания, искания, странствия* (Арбатский 1970: 71).

V analýze Pazel'ské tvořila DS na *-ние* nejčastěji plurál ve srovnání s DS na *-ка* a -0,[162] v ostatních sledovaných kritériích se blížila DS na *-ка* (Празельская 2009: 68).

4.3.1 Syntaktické vlastnosti dějových substantiv na -ние

Také v ruštině se slovesná rekce DS na *-ние* transformuje do jmenného rámce: u tranzitivních sloves je přímý objekt v genitivu, subjekt v instrumentálu (*разрушение города врагом)*. Subjekt intransitivních sloves je také v genitivu. I v ruštině je možná dvojí funkce genitivu typu: „o*бъявление президента/ объявление войны/объявление Президентом Республики законопроектов".* V již zmiňované analýze Vicherkové byl závislý genitiv nejčastěji patientem (v ruštině 86 %), zbývající tvary měly agentní vý-

157 Nárůst „отглагольных существительных на *ание/ение*" pozoruje Peškovskij už od roku 1911 (Пешковский 1959: 102).

158 Zalizňak uvádí, že mají těsný vztah „со сложоизменительной парадигмой глагола [, которая] лишь немногим слабее, чем связь причастий с личными формами." (Зализняк 2007: 43) Také Müncho uvádí, že „Nomina actionis auf *-ние* entsprechen mehr als andere Typen dieser Wortbildungskategorie [zde DS] dem Begriff eines Verbalsubstantivs und nehmen eine besondere Position ein." (Müncho 1995: 47)

159 Münchová mluví o vyjadřování trvání a četnosti opakujícího se děje v lexikálním, nikoli gramatickém smyslu. (Müncho 1995: 47)

160 Pazel'skaja s Tatevosovem ovšem polemizují s tím, že by vidové prefixy a sufixy měly u DS vidový význam (Пазельская/Татевосов 2008: 359).

161 A také polštiny a lotyštiny (Müncho 1995: 65)

162 Analýza může být zkreslena výběrem 10 DS od každého typu (*-ние, -ка, -0*), u kterých byly kontexty analyzovány (pro každý tvar 110 kontextů). Pazel'ská nerozlišuje v jakém významu se substantivum vyskytuje (mezi vybranými substantivy je např. *желание, отношение, исследовние,* u kterých se dá předpokládat užití i v jiném než dějovém významu).

znam, tj. ani jeden nebyl převzat z původní slovesné vazby (Vicherková 2008: 46n.). Vyjádření patientu je pravděpodobně typické pro všechna DS, jak ukazuje analýza Pazel'ské (Пазельская 2009: 74n.)[163] Kromě toho byl v analýze Pazel'ské agens přechodných sloves vyjádřen často posesivním adjektivem (Пазельская 2009: 84). V analýze Vicherkové mělo 40 % tvarů DS na *-ние* v instrumentálu agentní význam (více než v češtině) a ve většině těchto případů byl vyjádřen i patiens v genitivu. Přejímání slovesných aktantů do jmenného rámce je tedy velmi frekventované. Ve srovnání s češtinou se také mění pořadí členů nominální skupiny, v ruštině je v rozvitých nominálních strukturách v distantní pozici (*освоения ребёнком правил и норм социальной жизни/ osvojení pravidel a norem společenského života dítětem; распитие студентами спиртных напитков/vypití alkoholických nápojů studenty*) (Vicherková 2008: 46n.).

4.3.2 Vid u dějových substantiv na -ние

Z hlediska vidové kategorie se objevují různé názory: vid není zachován (Виноградов 1947: § 20.I., Хохлачева 1962: 89, Isačenko 1982: 210), zachovány jsou zbytky vidového významu (Пешковский 1959: 101n.), vid je zachován (Митрофанова 1973: 63; Левин 1941: 63; viz Müncho 1995: 51). Zalizňak (Зализняк 2007: 45) se domnívá, že DS na – *ние* integrují významy obou vidů a v závislosti na kontextu, příp. komunikačních cílech se mohou aktualizovat. Zachovávají „некоторые элементы исходного видовово значения", přičemž DS na *-ние* od n. v. mají většinou význam procesu rozvíjejícího se v čase, případně opakujícího se děje, od d. v. význam jednorázového, ukončeného děje. Od d. v. často získávají i jiné lexikální významy (např. výsledku, produktu: *собрание, расписание, задание).* To tedy poukazuje na souvislost mezi videm a významovými možnostmi substantiva, tedy na vliv vidu. Na rozdíl od češtiny nejsou DS na *-ние* v ruštině citlivá na spojení s fázovými slovesy: ***Вася начал писание/написание письма.*** (Srov. Vasja začal psaní dopisu/ *napsání dopisu).[164]

Obecně se spojení DS na *-ние* s videm v moderní ruštině oslabuje, vznikají omezení volného odvozování DS na *-ние*, snižuje se jejich počet od obou vidových dvojic, a tím i možnost formálně vyjádřit vidovou opozici. Na rozdíl od češtiny, kde převážná většina VS může vystupovat v dějovém významu, ztratila některá ruská DS na – *ние* tento význam zcela (*название, вдохновение, показание).*

I mezi ruskými DS na – *ние* existuje řada vidových dvojic (typu *подписывание – подписание)*. U řady sloves je však synchronně schéma neúplné. DS na *-ние* od d. v. mohou označovat i proces (*во время сочинения поэмы* x *v průběhu psaní/*sepsání básně*). Ale i tam, kde jsou k dispozici tvary od obou vidů, nenacházíme např. citlivost k vidovým předložkám (*в течение написания всей работы/ в течение писания письма*). Méně často i DS na *-ние* od n. v. označují dokončený děj (*заболевание*). Řada DS na *-ние* s původně různými vidovými významy dnes může být používána ve stej-

163 Patiens u přechodných sloves a jediný člen u nepřechodných sloves (v terminologii Prazel'ské „внуренний аргумент") byl nejčastěji vyjádřeným aktantem u všech typů DS. Pro výpovědní hodnotu této analýzy platí stejná omezení uvedená v předcházející poznámce. Některé aktanty vyplývaly ze struktury základových sloves zvolených DS a ovlivnily tak celkové výsledky, např. instrumentál u DS *управление*, závislý infinitiv u DS *желание*.

164 Vid v češtině viz 4.2.3.

ných kontextech (*сжигание – сожжение*), případně slovesům různých vidů odpovídá pouze jedno DS na – *ние*.[165] Ve slovníku převládají DS na *-ние* od sloves n. v. (podle analýzy Münchové je to 66,5 %; Müncho 1995: 237).

S předpokladem generativní syntaxe (Abney 1987), že v jazycích, které derivují substantiva ze slovesného kmene «with all its aspectual morphology», musí být nominalizace z hlediska vidu shodné s větami, ze kterých se derivují, polemizuje Tatevosov a snaží se dokázat, že vidové operátory nejsou součástí verbálního kmene.[166]

DS na *-ние* se častěji tvoří od sloves n. v., ale jejich frekvence je nižší než DS od sloves d. v. (Prazel'skaja 2012: 252).[167] Tomu odpovídají i data z rozsáhlé analýzy Müncho(vé), kde bylo 66 % substantiv na *-ние* tvořeno od sloves n. v. (Müncho 1995: 237). Platila tedy nepřímá úměra — několik perfektivních tvarů s vysokou frekvencí a mnoho imperfektivních tvarů[168] s nízkou frekvencí.[169] To potvrzuje i další analýza Prazel'ské (2012: 255), která se zaměřuje na nejfrekventovanější DS na – *ние* v НКРЯ, mezi nimiž byly ¾ od perfektivních kmenů a ¼ od imperfektivních kmenů.[170]

4.3.3 Ostatní typy dějových substantiv v ruštině

Münchová uvádí 33 sufixálních typů (a podtypů), kterými se tvoří DS v ruštině (Müncho 1995). Nejčetnějšími sufixy jsou *-ни(е), -к(а), -б(а), 0* (Мусатов 2012: 73). DS na *-ка* jsou druhá nejčetnější (18 %), třetí jsou DS s nulovým sufixem (12 %) (Müncho 1995: 111).

U těchto typů existují často omezení jejich tvoření, některá DS se tvoří pouze od sloves d. v. (*-ыш, -ация)* nebo od n. v. (*-тие, -ачка*). Od obou vidů se tvoří pomocí sufixů *-ка, -0*. Někdy se u DS na *-ка* a s nulovým sufixem hovoří o motivaci „усредненной основой», tedy významem zahrnujícím oba vidy (např. *протянуть/протягивать — протяжка*) *(*Кузмин 1971: 198). Podle Kuskové se sufixy *-к(а)* a -0 častěji pojí se slovesnými kmeny s významem konkrétního, krátce trvajícího děje (Кускова 1996: 15).

Sufix *-к(а)* má ve srovnání s DS na *-ние* oslabený verbální charakter především ve vztahu k vidu. Přesto není vid zcela nevýznamný, tato DS se častěji tvoří od d. v. a mohou označovat i výsek děje. DS na *-ка* mají také vysokou produktivitu tvoření,

165 Přičemž častěji zůstává DS od n. v. Zalizňak zde formuloval i morfologické pravidlo, podle kterého se používají DS na – *ние* od sloves n. v. s výjimkou případů, kdy je základem vidová dvojice na *-ить / -ять, -ать* (Зализняк 2007: 45 a 47). Ovšem toto pravidlo se týká jen vidových dvojic, kde jsou obě slovesa neprefigovaná nebo obě perfigovaná.

166 „…verbs stems in languages like Russian are aspectless no matter if aspectual morphology is there." (Tatevosov: 2013)

167 Důvodem bylo především to, že se řada potenciálně možných DS v НКРЯ nevyskytovala. Z 88 předpokládaných imperfektivních DS se v korpusu vyskytlo 41 tvarů, ovšem z 48 perfektivních DS jich bylo zastoupeno celých 30. Základem této analýzy byly nejfrekventovanější slovesné kmeny, u nichž se zkoumala možnost a případně frekvence DS na *-ние*.

168 V této analýze se potvrdila vysoká pravidelnost tvoření DS na – *ние* od sloves na *-ыва-,* ovšem jejich frekvence byla nejnižší.

169 Toto pravidlo pak Prazel'skaja shrnuje: the higher the number of nominals derived from a stem of a certain type, the less is their average frequency" (2012: 257).

170 Výsledky obou analýz Pazel'ské si ovšem odporují ve frekvenci DS na *-ние*: u tvarů tvořených od nejfrekventovanějších sloves měly vysokou frekvenci tvary od d. v. Naproti tomu mezi nejfrekventovanějšími DS měly nejvyšší frekvenci tvary n. v. a několik DS – *ние* od obouvidových sloves. (Pazel'skaja 2012: 255)

především v odborném jazyce, ale chybí jim homogennost slovotvorného významu ve srovnání s DS na *-ние*. Často získávají konkrétní význam. DS na *-ка* může korelovat se slovesy obou vidů i s reflexivními slovesy. Panuje shoda, že tvary na *-ние* a *-ка* mohou být ve vztahu vzájemné synonymie, případně si konkurovat. Na paralelu mezi DS na *-ние* a *-ка* poukazuje i Akademická gramatika (АГ: § 262). Korjakovceva (Коряковцева 2002: 346) se dokonce domnívá, že jsou tvary ve vztahu komplementární distribuce. Vychází z toho, že sufix *-ние* ztratil možnost pojit se s perfektivními kmeny, se kterými se naopak pojí sufix *-ка*. Analýzy Prazel'ské (Пазельская 2009, Pazel'ská 2012) ukazují, že DS na *-ние* se sice potenciálně častěji tvoří od sloves n. v., to ovšem nemusí vypovídat o jejich frekvenci. Pravděpodobnější je domněnka Bulina (Булин 1964: 69, citováno z Kukla 2013: 82), že synonymie tvarů na *-ние* a *-ка* vede k vytlačení jednoho z tvarů. Existuje mnoho dvojic DS, kde je od slovesa n. v. utvořeno DS na *-ние* a od slovesa d. v. na *-ка*, tyto dvojice se často liší dodatečným sémantickým rysem. Nicméně Müncho(vá) si klade otázku zda se i tímto způsobem nepřenáší vidová opozice i na substantiva (Müncho 1995: 66).

Nulový sufix tvoří třetí nejpočetnější skupinu ruských DS (Müncho 1995), mezi nimiž převládají DS tvořená od sloves d. v. Často nabývají konkrétních významů. Označují děj nezávisle na jeho charakteru a trvání a často mají význam jednotlivého aktu (*полив*). Podle Moisejeva (Мойсеев 1987: 148) jsou DS na *-ка* a -0 spolu v komplementární distribuci, pokud existují obě, jedno se přestává používat nebo se používá pouze v jiném než dějovém významu (např. *вынос/выноска*).

4.4 Substantivizovaný infinitiv v němčině

V němčině patří mezi neurčité tvary slovesné substantivizovaný infinitiv.[171] Hranice mezi infinitivem a substantivem je v němčině velmi plynulá. Infinitiv se lehce transponuje z jedné funkce do druhé (*Er gab mir etwas zu lesen/zum Lesen)*. V některých kontextech nelze hranici jednoznačně stanovit (např. *Irren ist menschlich. Er lernt Schreiben und Geschichte.)*.[172] Sandberg tyto pomezní útvary, které neumožňují žádné substantivní rozšíření ale ani afix *zu* ani spojení s tzv. Ersatzinfinitivem, nazývá „merkmalloser Infinitiv" (Sandberg 1976: 14) (srov. *Er hat Singen gehört./*Er hat Singen hören.)*. Ani spojení se členem nemění význam celé konstrukce: srov. *Der Gehörgeschädigte lernt deutlich sprechen/das deutliche Sprechen/deutliches Sprechen*. Člen je

171 Kann navrhuje termín „infinitiviertes Substantiv" (Kann 1974: 151ff), Sandberg vyjadřuje svým termínem „neutrale -(e)n-Ableitung" (Sandberg 1976) pochybnost, zda se jedná skutečně o substantivizaci infinitivu nebo o náhodnou homonymii sufixu *-en*. Oba posledně uvedení upozorňují na to, že sInf není vždy odvozen z určitého slovesného tvaru (např. *das Herunterdividieren*, srov. Kann 1974: 162). Poitou (Poitou 2014: 86) považuje sInf za tvar infinitivu, čemuž částečně odporuje různé syntaktické chování infinitivu a sInf, především ve vztahu k aktantové struktuře. Není také zcela jasné, jakému slovnímu druhu přiřazuje infinitiv (sInf řadí k substantivům, infinitiv neřadí ke slovesům). Blumeová používá termín „nominalisierter Infinitiv" (Blume 2004).

172 „Dass ein Infinitiv zum Substantiv geworden ist, ist mit Sicherheit dann zu erkennen, wenn er Ergänzungen bei sich hat, die nur dem Substantiv zukommen…wenn er in echte Kompositionen eintritt, wenn er in einer Weise als Ergänzung verwendet wird, die nur dem Substantiv zukommt, wenn er konkrete Bedeutung besitzt." (Behagel 1924: 356)

nicméně signálem jeho nominálního užití, přičemž častější a bezpříznakové je spojení s určitým členem.[173]

Tato substantiva mají shodný tvar s infinitivy, jsou vždy středního rodu, mohou se stát součástí kompozitního tvoření (*das Gläsertrocken*, *das Kopfschütteln, das Augenzwinkern*). Mohou být součástí ustálených verbo-nominálních konstrukcí (Funktionsverbgefüge). Často netvoří plurál[174] a pokud jej tvoří, je tvar plurálu vyjádřen pouze členem. Vyskytuje se také v konstrukcích se slovesem *sein* a předložkami *an/bei (*resp. ve tvaru *am/beim*), kdy má platnost primárního predikátu. Na rozdíl od predikátu vyjádřeného Vf vyjadřuje pouze význam právě probíhajícího děje, srov.: *Sie liest./Sie ist am Lesen. Er trinkt./Er war beim Trinken.*

Sandberg také reviduje tvrzení, že substantivizovaný infinitiv je možné utvořit od každého infinitivu. Na úrovni parole logicky existují určitá omezení a ne každé sloveso je možné transformovat do substantivizovaného infinitivu. *(Ich weiss, dass er zu Hause ist. – * Mein Wissen,…*) (Sandberg 1976: 74n.). Blumeová testovala akceptovatelnost různých typů sInf u mluvčích, největší omezení se týkala sInf od stavových sloves[175]. Ehrichová v této souvislosti vyslovuje domněnku, že sInf jsou vždy durativní bez ohledu na Aktionsart základového slovesa, srov. durativní interpretaci: *Das Sprengen des Stadions dauerte mehrere Studnen.* (Erich 1991: 441n.) Některé substantivizované infinitivy se také zcela lexikalizovaly a ztratily dějový význam (*das Leben, das Abkommen*).

4.4.1 Valence substantivizovaných infinitivů

Substantivizovaný infinitiv v transformované podobě přebírá syntaktický rámec slovesné konstrukce, podléhá ovšem sémantickým i syntaktickým restrikcím. Blumeová dokazuje, že substantivizované infinitivy mají schopnost ponechávat si argumenty výchozího slovesa, zatímco u DS na *-ung* je v zásadě možné je vypustit (Blume 2004: 20). Na rozdíl od českých VS tak jsou některé aktanty u sInf obligatorní.[176.] Vždy fakultativní je u sInf nominativní argument výchozího slovesa. Substantivizovaný infinitiv také nemůže převzít více než 2 aktanty slovesa.

Také v němčině se někdy uvažuje o transformačních pravidlech z výchozí pasivní nebo aktivní struktury (Sandberg 1976: 175n.; Hartung 1967: 58n., Blume 2004), v zásadě to však není podstatné. Patiens (aktivní i pasivní věty) se stává genitivním atributem (*Die Polizei verhaftet einen Verbrecher/Ein Verbrecher wird von der Polizei verhaftet.*

173 Poitou dokonce přirovnává užití se členem určitým a neurčitým opozici aspektu: „Irgendwie gleicht die Opposition zwischen definit und indefinit aspektuellen Unterschieden: die von einem bestimmten Agens zu einem bestimmten Zeitpunkt konkret vollzogene oder zu vollziehende Handlung – im Gegensatz zur Handlung an sich." (Poitou 2014: 90)

174 Často se k vyjádření významu plurálu používá adjektiv (*mehrfaches Klingen*, *regelmässiges Schwimmen* apod.), příp. subjekt vyjádřený v genitivu pl. (*das Klatschen der Zuschauer*, viz také Poitou 2014: 87n.)

175 Akceptovatelnost souvisela s typem situace: v konkrétní situaci byly sInf obecně lépe akceptovány, např. „*Ja, das Gehören einer eigenen Wohnung war schon immer mein Traum."* získalo v průměru známku 3,7 na škále, kde 1 znamela zcela akceptovatelné a 5 zcela neakceptovaltelné. Naproti tomu „*Ihr frühzeitiges Bemerken der Rauchwolken hat uns das Leben gerettet."* získalo známku 1,4. (Blume 2004)

176 Ale i v češtině se u některých konstrukcí uvažuje o nutnosti doplnění (viz 4.2.1).

– Das Verhaften eines Verbrechers, Das Kind wurde befreit. – Das Befreien des Kindes). V některých případech není možné rozhodnout, zda sInf vychází z aktivní nebo pasivní věty (*Das Warmmachen der Suppe durch die Mutter – Die Suppe wird von der Mutter warm gemacht./Die Mutter macht die Suppe warm.*).[177] Na rozdíl od obou slovanských jazyků se v němčině agens stává předložkovým pádem (*Das Verhaften eines Verbrechers durch den Polizisten*).[178] Zdá se, že němčina tak nezná dvojznačnost typu *týrání vojáků (das Foltern der Soldaten/durch die Soldaten)*. Předložková doplnění slovesa jsou zachována (*Ein Kuchen wurde aus der Form befreit/Beim Befreien des Kuchens aus der Form)*. V němčině je možné současné vyjádření agentu i patientu genitivem, srov. *des Feindes Zerstörung der Stadt* (Esau 1971: 155). V takovém případě je agens realizován prenominálně a patiens postnominálně. Pokud může substantivizovaný infinitiv od slovesa převzít pouze agens v nominativu, je jeho postnominální realizace omezeně akceptovatelná:[179] *das nächtliche Schreien des Säuglings, das monotone Vorlesen des Referenten* (Blume 2004: 103). U sInf je také silná tendence interpretovat posesivní zájmeno jako agens a není možná jeho interpretace jako patientu (Knobloch 2002: 333n.).[180]

Podobná pravidla v němčině platí i pro nelexikalizovaná deverbativa na *-ung*. Jak dokázala Blumeová liší se fakultativností valenčních doplnění. Substantivizované infinitivy (příklad a) od sloves s obligatorním akuzativním objektem byla bez těchto doplnění považována většinou za neakceptovatelná, zatímco DS na *-ung* (b) byla téměř vždy akceptována (příklad z Blume 2004: 76):

Wird die andere Gruppe nicht sauer, wenn sie uns den Raum überlassen muss?

(a) Ja, aber ich finde, ein Räumen für zwei Stunden ist noch zumutbar.

(b) Ja, aber ich finde eine Räumung für zwei Stunden ist noch zumutbar.

4.4.2 Reflexivita

Substantivizovaný infinitiv od reflexivních sloves u sebe může mít zvratné *sich*, které může být za určitých okolností eliminováno (Hartung 1967: 55, Schäublin 1972: 26). „Sobald ein Handlungsträger vorkommt und somit die Bindung an eine finite Form gegeben ist, wird das sich nicht explizit ausgedrückt." (Sandberg 1976: 124) To by odpovídalo částečně i užívání postfixu *se/si* u VS v češtině, kde se obvykle vynechává, pokud význam vyplývá z kontextu. A podobně jako v češtině závisí užití *sich* na řadě faktorů: kontextu, stupni lexikalizace daného slova, významu *sich* (reciproční/reflexivní) atd. Srov. *Sie haben das Sich-die-Hände-Schütteln ganz verlernt./* Ich habe das Sich-Ausruhen verlernt./* aber *Ich habe die Fähigkeit des Sich-Ausruhens verlernt. Sich* se u sInf chová jako afix, řadí se před tvar slovesa. Tvar *sich* je přitom neměnný.

177 Podle Karlíka by v češtině byla možná pouze pasivní interpretace: *Ohřátí polévky matkou. - Polévka byla ohřáta matkou.* (Karlík 2004: 41)

178 Tato nominalizace odpovídá aktivní i pasivní konstrukci typu: *Der Polizist hat einen Verbrecher verhaftet./Ein Verbrecher wurde von dem Polizisten verhaftet*. Naopak konstrukce s *von* u nominalizací odpovídá genitivu: *Verhaften von Bettlern.*

179 Blumeová doplňuje kritérium životnosti/neživotnosti, tj. neživotný argument v prepozici je u sInf s jedním argumentem neakceptovatelný (Blume 2004:102).

180 Schefflerová ovšem uvádí příklad patientu vyjádřeného posesivním zájmenem: „*Dieser Raum enthält vertrauliches Material. Sein Betreten ist verboten.*" (Scheffler 2005:7)

4.4.3 Kompozice

Kompozice, jako projev polysynetického typu, je významným prostředkem i u sInf, produktivní jsou především tvary P II s *-werden/-sein* (*Missverstandenwerden)*, které často konkurují tvarům na *-ung* (*Berechtigung/das Berechtigtsein)*. Jak bylo zmíněno, polysynteticky se tvoří také reflexivní tvary (srov. také 4.2.4.). V rámci kompozita mohou být vyjádřeny i aktanty slovesa: agens (*Kindersingen*), patiens (*Brotbacken, Aussageverweigern*). Případně vyjadřuje souhrnně predikát: *das Gelbwerden* (to je, zdá se, jediná možnost vyjádření adjektivního predikativu při nominalizaci).

4.4.4 Dějová substantiva v němčině

Substantivizivanému infinitivu konkurují v němčině především deverbativa na *-ung*. Mezi méně produktivní a neproduktivní patří sufixy -0, *-e, -t, -ion, -ur, -heit*. Ve srovnání se sInf mají oslabený verbální charakter (Schneider 1976: 7). U deverbativ existují restrikce tvoření[181] a mohou stejně jako v češtině i ruštině nabývat konkrétních významů. Esau proti sobě staví sInf jako durativní a DS na *-ung/-0* jako perfektivní (Esau 1971: 151). Na rozdíl od sInf mohou být DS různého rodu a v některých případech tvoří i plurál. Sémantika těchto nominalizací je nejednotná. Na rozdíl od sInf mohou také označovat výsledek děje jako stav nebo objekt: *Die Beklebung der Wand besteht unverändert fort./Der Hausmeister hat die Beklebung der Wand entfernt. / *Das Bekleben der Wand besteht unverändert fort./* Der Hausmeister hat das Bekleben der Wand entfernt.*

Není zcela jasné, zda a do jaké míry si DS zachovávají verbální valenci. Wiegand se domnívá, že ztráta valence, ve smyslu obligatorních aktantů, je podstatným rysem substantivizace sloves (Wiegand 1996: 138).[182] Teubert prosazuje verbální a substantivní valenci jako dva odlišné jevy (Teubert 1979: 212). Pro to by svědčily především případy, kdy se liší doplnění substantiva od slovesa, ze kterého bylo substantivum odvozeno: *jemanden Rat geben/ Rat an…; etwas loben/ Lob auf…*. Většina diskuzí týkajících se valence substantiv se odvíjí od nejasnosti, do jaké míry se nutnost[183] a forma doplnění odvíjí od lexikálních vlastností slov a do jaké míry jde o systematický jev.

181 U DS na *-ung* ovlivňuje možnost tvoření tranzitivnost slovesa a prefigovanost, častěji se tvoří od sloves odvozených od adjektiva nebo substantiva (**Erblühung – erblühen/ Erblindung – erblinden – blind)*.

182 «… eine systemverankerte Eigenschaft von Substantiven, die ihm in dem Sinne strukturelle Korrektheitsauflagen macht, dass er Attribute setzen muss oder nicht, gibt es nicht.“

183 V některých případech se o obligatorních doplněních hovoří i u DS, např. *die Errichtung… (des Denkmals)*.

4.5 Substantivizovaný infinitiv z hlediska typologie

Tvar substantivizovaného infinitivu nemá kromě genitivu (sufix *-s*) formálně vyjádřenou příslušnost k slovnímu druhu. Nominální užití infinitivu je (s výjimkou genitivu) formálně vyjádřeno pouze izolačně, tedy pomocí členu, zájmene, shodného atributu nebo ve spojení s předložkou.[184] Na rozdíl od českých VS se sInf formálně neodlišuje od infinitivu a může být použit i bezpříznakově, tedy bez jasného zařazení ke slovesnému nebo jmennému paradigmatu. Nejasné zařazení ke slovnímu druhu je také znakem izolačních jazyků.

Kromě prostředků izolačního a aglutinačního typu využívá němčina, jak je pro ni typické, i možností polysyntentického typu a typy kombinuje. I pro polysyntetický typ je charakteristická nedefinovanost slovních druhů a neexplicitnost vyjádření gramatických významů. Prostřednictvím kompozit může němčina vyjádřit člen aktantové struktury základového slovesa, nejčastěji patiens.

4.6 Ekvivalenty českých verbálních substantiv

Celkem bylo analyzováno 122 tvarů českých VS na *-ní*/*-tí*[185] získaných z česko-rusko-německého koprusu InterCorp verze 8.[186] Poměr tvarů na *-ní* a *-tí* byl 111:11. Převládaly tvary d. v. (83 tvarů), 1 tvar byl od obouvidového slovesa. V jednom případě bylo VS v plurálu s dějovým významem (viz A). Mezi analyzovanými tvary nebyl ani jeden se zvratným postfixem *se,* resp. *si*.

(A)

*Zprávy odmítla a místo toho zahájila svá vlastní **vyšetřování**, jejichž vedení a personální obsazení neponechávají prostor pro důvěru v jejich věrohodnost.*

*Sie hat die Berichte zurückgewiesen und stattdessen eigene **Untersuchungen** eingeleitet, deren Durchführung und personelle Ausstattung jedes Vertrauen in ihre Glaubwürdigkeit ausschließen.*

*Но хунта предпочитает орвелианское двоемыслие, отказываясь признать достоверность существующей информации и начав собственное **расследование**, методы проведения которого и личности работающих над ним людей не вызывают уверенности в его объективности.*

4.6.1 Ekvivalenty českých verbálních substantiv v němčině

Mezi ekvivalenty v němčině převládala DS na *-ung* (46 %) (A), z toho bylo 11 kompozit (B) a 8 plurálových tvarů (C). Tvar plurálu se přitom mezi ekvivalenty nevyskytl ani u DS na -0 a podle očekávání ani u substantivizovaných infinitivů. DS na *-ung* přitom přibližně ve stejné míře odpovídala českým tvarům d. v. (47 %) i n. v. (42 %). Tvar

184 Vycházíme zde z toho, že se nejedná o sufixální tvoření pomocí sufixu *-(e)n*, který je homonymní se sufixem infinitivním, jak se domnívá Sandberg (Sandberg 1976). Proti jeho domněnce mluví především použití bezpříznakového infinitivu a konverze celých vět.

185 Z analýzy byly vyloučeny lexikalizované tvary, typu vězení, a tvary bez dějového významu, typu *dvě psaní*.

186 Byl zadán dotaz na lema neuter zakončených na.**ní*|.**tí* a negativním filtrem a poté ručně odfiltrována jiná než verbální substantiva.

na *-ung* odpovídá i obouvidovému slovesu. Následující příklady A-C jsou zvoleny pro jeden tvar českého VS od d.v. a jeden tvar od n.v. V ruštině jim odpovídá kromě jediné výjimky DS na *-ние,* což odráží i celkové výsledky analýzy. Ve 40 případech (32 % všech dokladů) odpovídaly českým VS zároveň německá DS na *-ung* a ruská DS na *-ние*. Z ostatních DS se v němčině mezi ekvivalenty vyskytoval tvar s nulovým sufixem (D), a to v 9 případech (7,3 %). Vyskytlo se i DS na *-erei* (H II), které se vyskytlo i mezi ekvivalenty přechodníků (viz přechodníky, 3.5.1.2 J).

(A)

Propuštěním *Miloševiče?*

Mit der ***Freilassung*** *Milosevics?*

Освобождением *Милошевича?*

To se jeví jako další ozvěna řeckého scénáře, kdy se cíle ***snižování*** *dluhového břemene opakovaně neplní, až začnou být nevyhnutelné drastičtější kroky.*

Das scheint eine Wiederholung des griechischen Szenarios zu sein, bei dem Ziele zur ***Reduzierung*** *der Verschuldung wiederholt verpasst werden, bis drastischere Schritte notwendig werden.*

Это похоже на очередное повторение греческого сценария, когда наблюдалось неоднократное несоответствие целевым показателям по ***снижению*** *долгового бремени, пока более решительные шаги не стали неизбежными.*

(B)

Rozdělení *moci v politice současnosti jsem přirovnal k období třírozměrné hry v šachy.*
Ich habe die ***Machtverteilung*** *in der heutigen Politik mit einem dreidimensionalen Schachspiel verglichen.*

Я сравнил ***распределение*** *силы в сегодняшней политике с трехмерными шахматами.*

Tyto diskuse se inspirovaly závazkem mezinárodního společenství k řešení strukturálních příčin chudoby, nerovnosti a ***zhoršování*** *životního prostředí.*

Diese Diskussionen wurden verstärkt durch das Bekenntnis der internationalen Gemeinschaft, die strukturellen Ursachen von Armut, Ungleichheit und ***Umweltzerstörung*** *zu bekämpfen.*

Участники обсуждений также были проинформированы о приверженности международного сообщества решению структурных причин бедности, неравенства и ***деградации*** *окружающей среды.*

(C)

Mezi další návrhy patří ***usnadnění*** *imigrace vysoce kvalifikovaných jednotlivců, zejména absolventů amerických univerzit, řešení pokřivených vztahů v mezinárodním obchodu a investicích, rozvoj trvaleji udržitelného federálního rozpočtového rámce, zjednodušení daní a regulací a zahájení ambiciózního infrastrukturálního programu.*[187]

187 Zde není v češtině jasné, zda se jedná o singulár nebo plurál VS.

Die Vorschläge umfassen Vereinfachungen der Unternehmenssteuer, handelspolitische Aktivitäten vor allem in Bezug auf China und ***Einwanderungserleichterungen*** *für hochqualifizierte Absolventen amerikanischer Universitäten.*

Другие предложения включают в себя ***упрощение*** *иммиграции высококвалифицированных специалистов, особенно выпускников университетов США; устранение перекосов в международной торговле и инвестициях; разработка более устойчивого бюджета в федеральных рамках; упорядочение налогов и законодательства, а также запуск амбициозной программы по инфраструктуре.*

Mnohé bojovníky za drastické ***snižování*** *globálních uhlíkových emisí zachvacuje panika.*

Unter vielen Aktivisten, die sich für drastische ***Kürzungen*** *der globalen CO2-Emissionen einsetzen, breitet sich Panik aus.*

Ощущение паники охватывает многих активных участников кампании за решительное ***сокращение*** *глобального выброса углерода.*

(D)

Výměnou za to by se Palestinci museli zaručit, že se jednou provždy zřeknou ***používání*** *násilí a teroru.*

Im Gegenzug müssten sich die Palästinenser verpflichten, dem ***Einsatz*** *von Gewalt und Terror ein für alle Mal abzuschwören.*

В ответ на это палестинцам было бы необходимо отказаться от ***применения*** *насилия и террора раз и навсегда.*

Ve 12 případech (9,8 %) odpovídal českým VS substantivizovaný infinitiv (E), z toho 4 tvary byly kompozitní (F) a jeden negovaný (G).

(E)

Údaje Světového ekonomického fóra naznačují silnou souvztažnost mezi pokrokem určité země při ***překlenování*** *genderové propasti - zejména v oblasti vzdělání a pracovní síly - a její hospodářskou konkurenceschopností.*

Aus Daten des WWF geht hervor, dass es eine starke Korrelation gibt zwischen dem Fortschritt eines Landes ***beim Schließen*** *der Lücke zwischen den Geschlechtern - besonderes in den Bereichen Bildung und Erwerb - und dessen wirtschaftlicher Wettbewerbsfähigkeit.*

Данные ВЭФ предполагают сильную корреляцию между прогрессом страны в ***ликвидации*** *гендерного разрыва - в частности, в образовании и на рынке труда - и ее экономической конкурентоспособности.*

(F)

Tamní bezohledná krutost nese až příliš mnoho příznaků systémového ***selhání****.*

Die schamlose Gewalt ist ein allzu klares Symptom für ***Systemversagen****.*

Совершенно ясно, что беспричинная жестокость в этой тюрьме была симптомом ***провала*** *системы.*

(G)

*Ještě podstatnější bylo, že „trest" za jejich **nedodržení** byl zřetelný, tvrdý a jistý:…*

*Wichtiger noch, die „Strafe" für ihr **Nichteinhalten** war eindeutig, empfindlich und gewiss, nämlich:…*

*Что более важно, «наказание» за **не послушание** было ясным, строгим и четким:…*

V ostatních případech odpovídala českým VS substantiva, která neměla dějový význam (H I a H II). Použití jiných než dějových substantiv bylo většinou spojeno s částečnou změnou významu (např. *zadrhnutí úvěrů – Kreditklemme; zorganizovala pokání – organisierte ein Bußehochamt; setkali se na místě přistání – sie an ihrem Landeplatz zu erwarten*). Celkem bylo mezi ekvivalenty v němčině 16 nedějových substantiv (13 %), z nichž bylo 7 kompozit.

(H I)

*Ztratí - li navíc fond veškerou důvěryhodnost v oblasti **urychlování** rozpočtové reformy, poslouží jeho velkorysé sanace pouze ke zhoršení rozsáhlejší globální krize suverénních dluhů, která bublá pod povrchem nejen v Evropě, ale i ve Spojených státech, Japonsku a jinde.*

*Mehr noch: Wenn der Fonds alle Glaubwürdigkeit als **Katalysator** für Haushaltsreformen verliert, werden seine großmütigen Rettungsaktionen nur dazu führen, die umfassendere globale Länderschuldenkrise, die nicht nur in Europa, sondern auch in den USA, Japan und anderswo am Gären ist, zu verschärfen.*

*Кроме того, если Фонд утратит доверие из-за **ускорения** реформ бюджета, то его великодушная помощь приведет к углублению более крупного глобального кризиса суверенного долга, который в настоящее время назревает не только в Европе, но также в США, Японии и еще где-нибудь.*

(H II)

Pražské jaro vyvolala krize v komunistické straně, ale tvrzení, že bylo pouhým

***vyústěním** politického hašteření mezi členy partaje, falšuje historii a odmítá význačný kus národního dědictví.*

*Der Prager Frühling wurde durch eine Krise in der Kommunistischen Partei ausgelöst, doch verfälscht die Behauptung, er sei lediglich das **Ergebnis** politischer **Plänkeleien** unter Parteimitgliedern gewesen, die Geschichte und leugnet einen bedeutsamen Teil des nationalen Vermächtnisses.*

*Пражская Весна была вызвана кризисом коммунистической партии, но мнение, что это было всего лишь **результатом** политических дрязг между членами партии, искажает историю и противоречит многозначительному фрагменту национального наследия.*

Mezi ostatními ekvivalenty se v 11 případech (9 %) objevil infinitiv s *zu* (I) (v jednom případě *um zu*-Inf), ve dvou případech P II a v jednom P I. Určitý tvar slovesný se objevil v 6 případech (J).

(I)

*A především platí, že **zpochybňování** a **napadání** statu quo přináší hodnotu.*

*Am wichtigsten ist es immer, den Status Quo **zu hinterfragen** und **herauszufordern**.*

*Прежде всего, есть смысл в **опросах** и **вызовах** статуса-кво.*

(J)

*Hlavní výjimky představuje **nepotvrzení** Volckera Reaganem a nepotvrzení Arthura Burnse Jimmym Carterem.*

*Die wichtigsten Ausnahmen sind Volcker, der von Reagan **nicht** wieder **ernannt wurde**, und Arthur Burns, der sich von Jimmy Carter eine Abfuhr holte.*

*То, что Рейган **не назначил** вновь Волкера и что Джимми Картер не назначил вновь Артура Бернаса, являются основными исключениями.*

Celkem se mezi ekvivalenty v němčině vyskytovalo 22 kompozit (18 %), 15 z nich u dějových substantiv. To opět potvrzuje konstantní produktivnost tohoto prostředku v němčině. Mezi ekvivalenty VS n. v. byla v němčině méně zastoupena dějová substantiva s nulovým sufixem (pouze ve 2 případech proti 7 u ekvivalentů VS d. v.; přičemž poměr VS od n. v. a d. v. byl přibližně 1:2). To odpovídá omezené možnosti DS na -0 vyjádřit opakovaný děj. Zajímavé může být vyšší zastoupení infinitivu s *zu* u ekvivalentů VS n. v. (4 pro d. v.: 7 pro n. v.) (viz I) a naopak jediný výskyt Vf u ekvivalentů VS n. v. (oproti 5 u VS d. v.). Infinitiv s *zu* byl druhým nejčastějším ekvivalentem českých VS n. v. (po DS na *-ung*).

4.6.2 Ekvivalenty českých verbálních substantiv v ruštině

V ruštině mezi ekvivalenty převládaly jednoznačně tvary DS na *-ние/-тие,* které odpovídaly více než polovině příkladů (A, viz také 4.6 A, 4.6.1 H I). Mírně vyšší zastoupení měly mezi ekvivalenty českých VS dokonavého vidu (54 % ekvivalentů pro VS d. v.; oproti 44 % ekvivalentů pro VS n. v.). V jednom případě byl tvar negovaný (viz 4.6.1 G), ve třech případech se vyskytl v množném čísle (B).

(A)

*Zatímco evropští občané převážně podporují **zavedení** společné bezpečnostní a obranné politiky, většina evropských představitelů dává najevo zřejmý nezájem o její vytvoření - naposledy minulý měsíc na jednání Evropské rady.*

*В то время как граждане Европы в основном поддерживают **установление** общей политики в области безопасности и обороны,…*

*Obwohl die Bürger Europas die **Einführung** einer gemeinsamen Sicherheits- und Verteidigungspolitik weitgehend unterstützen,…*

*Zatímco akcie mají dividendy, dluhopisy kupóny a domy nájemné, zlato je čistě hra na **zhodnocování** kapitálu.*

При этом акции имеют дивиденды, облигации - купоны, недвижимость обеспечивает получение ренты, а золото представляет собой игру на ***повышение*** *цены капитала.*

Wertpapiere haben Dividenden, Anleihen haben Zinsscheine und Immobilien Mieten, mit Gold setzt man lediglich auf die ***Anlagewertsteigerung****.*

(B)

Máme možnost tento problém zcela vyřešit a tím předejít škodám v hodnotě půl bilionu dolarů a nevýslovnému ***utrpení****.*

У нас есть возможность решить эту проблему полностью, понеся полутриллионные убытки и избежав огромных ***страданий****.*

Wir sind in der Lage dieses Problem vollends zu lösen, eine halbe Billion Dollar an Schäden zu vermeiden und unermessliches ***Leid*** *zu ersparen.*

Ostatní ruská DS se mezi ekvivalenty objevila v daleko menší míře. Šlo především o DS na -0, *-ция, -ка, -ство*. Tvary DS s nulovým sufixem se vyskytly ve 14 případech (11 % všech výskytů) (C), DS na *-ция* v 7 případech (D). V této analýze se nepotvrdila ekvivalentnost s ruskými DS na *-ка,* která se objevila pouze ve 2 případech, v obou pak jako ekvivalent českého VS d. v. (1,6 %) (E).

(C)

Může - li nevyléčitelně nemocný pacient odmítnout tíživou léčbu s vědomím, že toto

odmítnutí *bude znamenat jeho smrt…*

Если неизлечимо больной пациент может отказаться от обременительного лечения, осознавая, что его ***отказ*** *означает смерть…*

Wenn ein unheilbar kranker Patient eine belastende Behandlung in dem Wissen ablehnt, dass dieser ***Verzicht*** *seinen oder ihren Tod bedeutet …*

Poháněna potřebou nacházet další zdroje obživy, evoluce - jak mikrobů, tak člověka – vyžaduje ***posouvání*** *hranic, vykročení o něco dál než včera nebo vloni.*

Эволюция - как микробов, так и человека - это ***выход*** *за границы, дальше, чем вчера или в прошлом году, вызванный необходимостью поиска новых источников пищи.*

Zum Wesen der Evolution - der von Mikroben wie der des Menschen - gehört es, angetrieben vom Bedürfnis nach zusätzlichen Nahrungsquellen die Grenzen weiter ***hinauszuschieben****, einen Schritt weiter vorzudringen als gestern oder vor einem Jahr.*

(D)

Je načase, aby se američtí a čínští představitelé dohodli na skutečném a životaschopném východisku ze současné krize a přitom plodně prozkoumali možnosti, jak opětovně zahájit jaderné ***odzbrojení*** *na Korejském poloostrově.*

Теперь пришло время американским и китайским лидерам обсудить реальный и действенный выход из нынешнего кризиса, в то же время продуктивно изучая способы возобновления процесса ***денуклеаризации*** *на Корейском полуострове.*

Für die amerikanische und die chinesische Führung ist es jetzt an der Zeit, einen echten und realisierbaren Ausweg aus der gegenwärtigen Krise zu verhandeln und dabei produktiv Möglichkeiten zu erkunden, wie der ***Denuklearisierungsprozess*** *auf der koreanischen Halbinsel wieder in Gang gesetzt werden kann.*

Po svém dějinném rozšíření na východ bude Evropská unie pochopitelně plně zaujata ***vstřebáváním*** *nových členů a vyjednáváním s uchazeči, kteří jsou již na cestě k přistoupení:*

После продвижения своих границ на восток Европейский Союз, очевидно, займётся ***адаптацией*** *своих новых членов и переговорами с очередной группой претендентов:*

Nach ihrer historischen Erweiterung nach Osten wird die Europäische Union verständlicherweise zunächst primär damit beschäftigt sein, die Neumitglieder ***einzugliedern*** *und mit den Bewerberländern zu verhandeln, deren Beitritt als Nächstes ansteht: mit Rumänien, Bulgarien, Kroatien und möglicherweise der Türkei.*

(E)

Obava, že podvodní vědci budou sportovce využívat - nebo že sportovci budou usilovat o účast na experimentech s genetickým přenosem ve snaze zajistit si nevystopovatelné ***zvýšení*** *výkonnosti -, je však velmi reálná.*

Но опасение, что нечестные ученые будут использовать спортсменов в своих интересах – или что спортсмены будут стремиться записаться на эксперименты по передаче генов в попытке получить какую-то неуловимую ***прибавку*** *к результативности – является совершенно реальным.*

Doch ist die Befürchtung sehr real, dass skrupellose Wissenschaftler Sportler ausnutzen oder dass Sportler versuchen, an Gentransferexperimenten teilzunehmen, um einen nicht nachweisbaren ***Leistungsvorteil*** *zu erhalten.*

Substantiva bez dějového významu se objevila v 7 případech (5,7 %) (viz 4.6.1 H II) a v jednom případě se jednalo o kompozitum. Infinitiv se vyskytl ve 4 případech (F), určitý tvar slovesný pak v 9 případech (G). Objevily se i dva přechodníky n. v. – oba jako ekvivalenty českého VS d. v. (H).

(F)

Když OECD navrhovala dohodu o ***omezení*** *bankovního tajemství, Bushova administrativa iniciativu vetovala rovněž.*

Когда ОЭСР предложила соглашение для того, чтобы ***ограничить*** *банковскую тайну, администрация Буша наложила вето и на эту инициативу.*

Als die OECD ein Abkommen zur ***Einschränkung*** *des Bankgeheimnisses vorschlug, legte die Regierung Bush auch gegen diese Initiative ihr Veto ein.*

(G)

Aby se zmírnily závislost na půjčkách u spotřeby i vrtošivý charakter FDI, musí se v regionu po ***obnovení*** *poptávky zvýšit míra úspor domácností.*

Чтобы уменьшить зависимость от заимствования для потребления и капризов притока ПИИ, отечественные сберегательные ставки в регионе должны подняться, как только ***поднимется*** *спрос.*

*Um die Abhängigkeit von Konsumkrediten und die Unwägbarkeiten des Zustroms ausländischer Direktinvestitionen zu verringern, müssen, wenn die Nachfrage wieder **steigt**, die Sparquoten innerhalb der Region gesteigert werden.*

(H)

*Člověk by doufal, že banky si snad riziko suverénní platební neschopnosti u dluhopisů ve svých portfoliích ošetřili **uzavřením** pojištění.*

*Можно было бы надеяться, что банки смогут справиться с риском дефолта по облигациям в своих портфелях, **покупая** страховку.*

*Man sollte hoffen, dass die Banken das Ausfallrisiko der von ihnen gehaltenen Anleihen **durch den Abschluss** entsprechender Versicherungen gesteuert haben.*

4.7 Ekvivalenty německých substantivizovaných infinitivů

Analýza byla provedena na 100 dokladech z paralelního německo-česko-ruského subkorpusu InterCorp verze 8. I zde se uplatňovala kompozice (10 výskytů). První část kompozita měla agentní význam (A), význam patiens (B) nebo význam, který nevycházel z valence slovesa (C). Z analyzovaných sInf byly pouze tři v plurálu (D).

(A)

*Lassen Sie sich vom **Grillenzirpen** leiten.*

*Jen následuj **hlas** cvrčka.*

*Послушайте, послушайте **стрекотание** сверчков.*

(B)

*...wie er ja auch sein Leben nicht mit einem hoffnungsvollen **Atemholen** begonnen hatte, sondern mit einem mörderischen Schrei.*

*...tak jako přece ani svůj život nezačal nadějným **nadechováním**, nýbrž vražedným křikem.*

*...ведь он же и начал жизнь не полным надежды **вдохом**, а убийственным криком.*

(C)

*Dies ist eine klassische Beschreibung des **„Herdenverhaltens“**, das George Soros als das beherrschende Merkmal der Finanzmärkte beschreibt.*

*Toto je klasický popis „ tvrdého **chování** “, které George Soros označil za převládající rys finančních trhů.*

*Это классический пример « стадного **поведения** », которое Джордж Сорос охарактеризовал как доминантную особенность финансовых рынков.*

(D)

*Aufgrund dieses Ergebnisses kamen **Bedenken** hinsichtlich einer Krise der Verwaltung des Internets auf...*

*Tento výsledek vyvolal **obavy** z krize v oblasti řízení internetu - nedávná konference v Brazílii sice tyto obavy zmírnila, ale jen lehce.*

*Такой исход голосования породил опасения по поводу кризиса в области управления Интернетом – **опасения**, которые недавняя конференция в Бразилии развеяла, но лишь немного.*

Jednoznačně převládaly tvary se členem určitým (44 %), ať už užitým samostatně nebo ve spojení s předložkou (*beim, am, im, ins, zum, vom)*.[188] Neurčitý člen byl použit pouze v 9 případech a v 10 případech byl sInf ve spojení s posesivním zájmenem. Potvrzuje se tak domněnka Poitoua, že tvar určitého členu je pro sInf bezpříznakový (viz 4.4). Naopak analyzované doklady nepotvrzují jeho domněnku, že spojení s určitým a neurčitým členem u sInf nese aspektový význam: i spojení s neurčitým členem měla význam konkrétního děje (E). Řada sInf (20 %) neměla žádným formálním způsobem vyjádřený člen, ani pád (nepojila se se členem, posesivním, demonstrativním nebo neurčitým zájmenem, ani s adjektivem). V této formě odpovídají bezpříznakovému infinitivu (merkmalloser Infinitiv) (F). V některých případech jeho jmennou formu formálně vyjadřovalo pouze spojení s předložkou (G).

(E)

*Einen Moment lang dachte er, der Brief wäre tatsächlich explodiert; ein ohrenbetäubendes **Dröhnen** erschütterte die riesige Halle und Staub rieselte von der Decke.*

*Chviličku si myslel, že dopis opravdu vybuchl; rozlehlou síň naplnil hromový **řev**, při kterém ze stropu padal prach.*

*Сначала ему показалось, что письмо взорвалось : громадный зал наполнился **грохотом**, от которого с потолка посыпалась пыль.*

*Trotzdem beschrieb die EZB auf ihrer jüngsten Sitzung im November die Zinssätze als „ noch immer angemessen “ – was signalisiert, dass die Bank die erforderliche Schwelle für ein **Eingreifen** noch nicht erreicht hat.*

*Navzdory tomu na své nedávné listopadové schůzce ECB současné úrokové sazby opět popsala jako „ stále přiměřené “ - což signalizuje, že banka ještě nepřekročila prahovou hodnotu nezbytnou pro **zásah**.*

*Несмотря на это на своем самом последнем совещании в ноябре ЕЦБ продолжил описывать текущие учётные ставки как « всё ещё приемлемые », сигнализируя о том, что ЕЦБ ещё не достиг необходимого для **принятия решения** порога.*

(F)

*Also gut, wir sind **Essen** gegangen.*

*Byli jsme na **večeři**.*

*Мы пошли **поужинать**.*

***Vertrauen** beruht nicht allein auf Ausgaben und Krediten.*

***Důvěra** se nebuduje čistě na základě útrat či půjčování.*

***Доверие** строится не только на основе расходов или кредитов.*

188 Z analýzy byly vyloučeny konstrukce typu: *sein* + *am/beim* + sInf, ve kterých má sInf platnost primární predikace: *Er war beim Abwaschen/am Arbeiten.*

(G)

*Er verdient mit **Fliegen** sein Geld!*

*Je profesionální **létající** kohout.*

*Он профессиональный **летающий** петух.*

4.7.1 Ekvivalenty substantivizovaných infinitivů v češtině

V češtině mezi ekvivalenty jednoznačně převládala substantiva: 33 % ekvivalentů byla VS (A), 22 % DS a 22 % jiná než dějová substantiva (B). Mezi dějovými substantivy byla ve významnější míře zastoupena maskulina s nulovým sufixem (8 dokladů) (C1) a feminina s nulovým sufixem (7 tvarů) (C2). Určitý tvar slovesný se vyskytl v 10 případech (D) a infinitiv v 5 případech (E).

(A)

*Land wird durch Verstädterung, Wüstenbildung und Versalzung ebenso schnell verloren, wie es durch das **Abholzen** von Wäldern und das **Pflügen** von Weideland hinzukommt.*

*V důsledku urbanizace, rozšiřování pouští a zasolování ubývá půdy stejně rychle, jako jí přibývá díky **kácení** pralesů a **rozorávání** luk.*

*Земельные ресурсы уменьшаются из-за урбанизации, опустынивания и засоления также быстро, как они увеличиваются за счет **вырубки** лесов и **вспахивания** лугопастбищных угодий.*

(B)

*Damit vermeidet man auch das hoffnungslose **Unterfangen**, Millionen komplexer Hypothekarkredite und der noch komplizierteren Finanzprodukte, in die sie eingebettet sind, bewerten zu müssen.*

*Vyhýbá se beznadějnému **úkolu** pokusit se ohodnotit miliony spletitých hypoték a ještě spletitějších finančních produktů, do nichž jsou vloženy…*

*Он избегает безнадежной **необходимости** пытаться оценить миллионы сложных ипотечных кредитов и даже более сложной финансовой собственности в виде ценных бумаг, в которых они заложены, и подход этот имеет дело с проблемой « брака в товаре » : правительство вязнет в самых худших или очень дорогих активах.*

(C1)

*Heute sind „ Notschalter “ eingebaut , um ein **Abgleiten** in die Katastrophe wie 1929 zu verhindern .*

*Dnes máme k dispozici jisticí mechanismy , které brání tomu , aby se **pokles** na způsob roku 1929 změnil v katastrofu .*

Сегодня принимаются меры для нарушения цикличности, чтобы предотвратить катастрофу наподобие 1929 года .

(C2)

*Liebe äußert sich nicht im **Verlangen** nach dem Liebesakt…*

*Láska se neprojevuje **touhou** po milování…*

*Любовь проявляется не в **желании** совокупления…*

(D)

*Die meisten von den Vögeln wollten weiterreisen und hatten sich nur zum **Ausruhen** hier niedergelassen .*

*Valná většina ptáků chtěla letět dál a usadila se zde , jen aby si **odpočinula** ;*

*Большинство птиц собирались лететь дальше и опустились на остров лишь **передохнуть** .*

(E)

*In den letzten drei Monaten lebte Golubchuk mit einer Kanüle, die ihm das **Atmen** erleichterte und mit einer Magensonde, um ihm Nahrung zuzuführen.*

*Už tři měsíce tedy panu Golubchukovi prochází hrdlem trubice, která mu pomáhá **dýchat**, a další má kvůli krmení zavedenu do břicha.*

*Так что, в течение последних трех месяцев у Голубчука в горле установлена трубка для того, чтобы помочь ему **дышать**, …*

4.7.2 Ekvivalenty substantivizovaných infinitivů v ruštině

V ruštině se výsledky téměř shodovaly s češtinou. Tvary DS na *-ние* odpovídaly v 31 % (A), DS v 27 % (B). Mezi dějovými substantivy se také významněji uplatňovala maskulina s nulovým sufixem (12 %) (B1), naopak velmi malé zastoupení měla DS na *-ка* (2 výskyty; viz 4.7.1 A, D). Ve srovnání s češtinou bylo mezi ekvivalenty o něco méně nedějových substantiv (14 %) (C). Naopak se mezi ekvivalenty vyskytlo více infinitivů (12 %) (D, také 4.7.1 D). Určitý tvar slovesný se objevil ve 4 případech (E). Okrajově se objevily i jiné neurčité tvary slovesné, přech. n. v. (2 výskyty, F) a d. v. (1 výskyt), PPČ (2 výskyty) a PMČ (1 výskyt).

(A)

*Der Schwellenwert der Arbeitslosenquote, verknüpft mit dem Niedrigzinsversprechen, kann als **Hinzufügen** eines zweiten Ziels durch die Hintertür gesehen werden.*

*Установление порога безработицы, связанного с дальновидным руководством, можно рассматривать как хитрый способ **добавления** второй задачи.*

*Práh nezaměstnanosti navázaný na dopředu avizované řízení lze chápat jako zadní vrátka, jimiž lze **přidat** druhý cíl.*

(B)

*Auch die Erwartungen und das **Vertrauen** in Demokratie, Marktwirtschaft und in das größere europäische Projekt haben gelitten.*

*Ожидания и **вера** в демократию, рыночная экономика и проект большой Европы также пострадали.*

*Utrpěla také očekávání a **víra** v demokracii, tržní ekonomiku a širší evropský projekt.*

(B1)

*Ein Schrei des **Entsetzens** erhob sich aus allen Kehlen.*

*Крик **ужаса** вырвался у всех животных.*

*Z hrdel zvířat se ozvaly výkřiky **hrůzy**.*

(C)

*Sie sehen in diesem **Messen** mit zweierlei Maß eine mögliche Quelle für das öffentliche Misstrauen in den biomedizinischen Forschungsbetrieb .*

*Они рассматривают двойной **стандарт** в качестве возможного источника общественного недоверия к предприятиям биомедицинских исследований .*

*Dvojí **metr** považují za možnou příčinu veřejné nedůvěry v konání biolékařského výzkumu .*

(D)

*Und ist das **Sitzen** auf der Türschwelle dort nicht Euer Geschäft, gar nicht vom **Hineingehen** zu sprechen?*

*И разве **сидеть** на крылечке - не твоя забота, не говоря уж о том, чтобы **проникнуть** внутрь?*

*A není **sedění** na prahu vaše práce, a to ani nemluvím o tom, jak se tím vchodem **dostaneme** dovnitř?*

(E)

*Man war sich zunehmend einig, dass die zu Beginn des **Treffens** veröffentlichte IWF-Prognose für 2009, die von einer globalen Stagnation und dem niedrigsten Wachstum der Nachkriegszeit ausgeht, noch optimistisch angelegt war.*

*Почти все пришли к согласию насчёт того, что прогноз МВФ на 2009 г. (вышедший как раз в то время, когда участники **съезжались** на форум) о мировом экономическом застое и самом низком экономическом росте за весь послевоенный период был оптимистичным.*

*Rodící se konsenzus říkal, že prognóza MMF na rok 2009, která byla zveřejněna, právě když se shromáždění **sešlo**, a předpovídala globální stagnaci, tedy nejnižší růst od druhé světové války, je příliš optimistická.*

(F)

*lch habe mich am Rücken verletzt. Heute Morgen beim **Gewichtheben**.*

*Я потянул спину, **занимаясь** со штангой.*

*Namohl jsem se, když jsem ráno **posiloval**.*

4.8 Závěr

Následující tabulka ukazuje nejčastější ekvivalenty českých VS a sInf.

	VS v češtině	**sInf v němčině**
ekvivalenty v ruštině	DS na *-ние* (50,8 %)	DS na *-ние* (31 %)
	DS (22 %)	DS (27 %)
	Vf (7,3 %)	nedějová substantiva (14 %)
	nedějová substantiva (5,7 %)	infinitiv (12 %)
	infinitiv (3,2 %)	Vf (4 %)
ekvivalenty v němčině	DS *-ung* (46 %)	–
	nedějová substantiva (13 %)	–
	sInf (9,8 %)	
	infinitiv (s *zu*) (9 %)	–
	DS (7,3 %)	–
	Vf (4,9 %)	
ekvivalenty v češtině	–	VS (33 %)
	–	DS (22 %)
	–	nedějová substantiva (22 %)
	–	Vf (11 %)
	–	infinitiv (5 %)

Tabulka 4.8 *Přehled ekvivalentů českých verbálních substantiv a německých substantivizovaných infinitivů*

Analýzy ukázaly zajímavé výsledky především u ekvivalentů českých VS. Vysoká ekvivalentnost ruských a českých substantiv na *-ní*/*-tí* a *-ние*/*-mue* přinejmenším ukazuje, že se vyskytují v podobných kontextech. To platí i pro jejich téměř shodné zastoupení mezi ekvivalenty německých sInf (31 % v ruštině, resp. 33 % v češtině, viz tabulka). U 15 % všech dokladů sInf se české a ruské ekvivalenty shodovaly, tj. ekvivalentem bylo v češtině VS a v ruštině DS na *-ние*.[189] Také analýza Vicherkové ukazuje, že DS na *-ние* zachovávají stejně nebo dokonce častěji (agens v instrumentálu) valenční rámec slovesa ve srovnání s českými VS. Obojí ukazuje, že ruská DS na *-ние* mají stále poměrně silný verbální charakter a specifické postavení v rámci DS. Zatímco v ruštině pozorujeme oslabování slovesných kategorií u DS na *-ние,* v češtině se naopak vyjád-

189 Také Münchová uvádí, že DS na – *ние* nejvíce odpovídá německému substantivizovanému infinitivu (Müncho 1995: 48).

ření verbálních kategorií rozšiřuje o možnost spojení s postfixem *-se/-si*. Zároveň analýza ukazuje i omezení použití ruských DS na *-ние;* u poloviny ekvivalentů českých VS volí ruština jiné prostředky, nejčastěji DS s nulovým sufixem, srov.:

*Po svém dějinném **rozšíření** na východ bude Evropská unie pochopitelně plně zaujata **vstřebáváním** nových členů a **vyjednáváním** s uchazeči, kteří jsou již na cestě k přistoupení:*

*После **продвижения** своих границ на восток Европейский Союз, очевидно, займётся **адаптацией** своих новых членов и **переговорами** с очередной группой претендентов:*

*Nach ihrer historischen **Erweiterung** nach Osten wird die Europäische Union verständlicherweise zunächst primär damit beschäftigt sein, die Neumitglieder **einzugliedern** und mit den Bewerberländern **zu verhandeln**, deren Beitritt als Nächstes ansteht: mit Rumänien, Bulgarien, Kroatien und möglicherweise der Türkei.*

Německý sInf byl ekvivaletem českých VS jen v omezené míře. Nejčastějším ekvivalentem byla německá DS na *-ung*. DS na *-ung* mají v rámci německých DS specifické postavení, zachovávají si dějový význam, tvoří se s malými restrikcemi a také predikatabilně transformují valenční rámec slovesa. Substantivizovaný infinitiv má na rozdíl od českých VS některá obligatorní doplnění. Německý substantivizovaný infinitiv mezi ekvivalenty českých VS odpovídal většinou českým VS d. v. (8 z 12 dokladů).

Naopak to ovšem neplatilo, protože německým substantivizovaným infinitivům odpovídala nejčastěji česká VS. To může ukazovat na vyšší frekvenci českých VS a jejich širší možnosti využití. Česká VS a ruská DS na *-ние* se objevila také jako ekvivalent německých PI (*fallende Ölpreise – snížení cen ropy – падению цен на нефть)* (viz 2.8.1.1 B) i PII (*ohromné zvýšení státního zadlužení – die enorm gestiegenen Staatsschulden; über stark steigende Ölpreise – до резкого повышения цен)* (viz 2.8.2.1 B) Německý sInf se objevil okrajově mezi ekvivalenty ruských přechodníků n. v. (*не ворча – ohne Murren) (*viz 3.5.1.2) a českého přechodníku přítomného (*naslouchaje – beim Anhören*) (viz 3.6.1.2 F1). Mezi ekvivalenty ruských přechodníků d. v. se objevila pouze DS (*опубликовав – die Veröffentlichung).*

V češtině jsou VS frekventovaným prostředkem (viz např. 4.6.1 H II), podobně jako se často v ruštině kombinuje několik přechodníků, případně přechodníků a příčestí v jedné větě, v češtině je často v jedné větě použito několik VS. Významnější zastoupení měla česká VS i mezi ekvivalenty ruských přechodníků (*při prosazování – преследуя; заявив – vyhlašováním)* (viz 3.5.1.1 a 3.5.2.1). Naopak ruská DS na *-ние* se objevila mezi ekvivalenty českých přechodníků minulých pouze okrajově. [190]

Zatímco čeština dovoluje ambigní konstrukce typu *malování Heleny, týrání vojáků,* němčina tuto dvojznačnost nezná. V ruštině je sice možná (*рисование детей)*, ale i z analýzy Vicherkové vyplývá, že ruština ve větší míře umožňuje vyjádření agentu v instrumentálu (Vicherková 2008: 49).[191]

190 Okrajově se DS na *-ние* objevila i jako ekvivalent českých PPČ (viz 2.7.1.2) a PT d. v. (viz 2.7.4.2).

191 U transformace slovesné valence by bylo zajímavé podrobnější srovnání právě nejen potenciálně možného, ale skutečně využívaného vyjádření aktantů VS a DS na *-ние.*

Je vidět, že možnosti jsou vedeny také lexikálními restrikcemi v jednotlivých jazycích. I když je v němčině teoreticky možné utvořit sInf téměř od každého infinitivu, není možné ho použít v každém kontextu, srov.:

*Auch die **Erwartungen** und das Vertrauen in Demokratie, Marktwirtschaft und in das größere europäische Projekt haben gelitten.*

***Ожидания** и вера в демократию, рыночная экономика и проект большой Европы также пострадали.*

*Utrpěla také **očekávání** a víra v demokracii, tržní ekonomiku a širší evropský projekt.*

Platí to i pro česká VS, ovšem v menší míře. Podobné restrikce platí i pro ruštinu: tyto restrikce jsou pravděpodobně nejvýraznějším rozdílem oproti češtině:

*…, aby odradila ženy od **demonstrací** na náměstí Tahrír v Káhiře…*

*…um Frauen vom **Demonstrieren** auf dem Tahrir-Platz in Kairo abzuhalten;…*

*…чтобы удержать женщин от **демонстраций** на площади Тахрир в Каире…*

5 Infinitiv

Stejně jako přechodníky, bývá infinitiv většinou bez výhrad řazen mezi neurčité tvary slovesné. Ve sledovaných jazycích nemá formální znaky jména; jmennými rysy infinitivu jsou jeho syntaktické role. V současné době je využíván jako reprezentativní forma slovesa. Pérennec uvádí, že infinitiv vyjadřuje „den situationell nicht determinierten nicht aktualisierten semantischen Inhalt eines Verbs" (citováno z Marschall 2005: 22). Modalita samotného infinitivu bývá označována jako obecná, nespecifikovaná (Poldauf 1954: 23).[192] Význam infinitivu je aktualizován v kontextu.

Infinitivy jsou v němčině, češtině i ruštině neflexivní. Některé jeho funkce mohou být vyjádřeny samostatným elementem (např. v němčině *um*, v ruštině *бы*). Nejčastěji jeho význam vyplývá z kontextu, kde může nabývat jak temporálních, tak i modálních významů.[193]

Celková soustava infinitivů se v ruštině a češtině neliší. Oba jazyky rozlišují aktivní[194] a pasivní formy a tvary vidové, případně zvratné tvary. Němčina má kromě aktivních tvarů i stavové a průběhové pasivum a rozlišuje tvary prézentní a perfektivní.

U infinitivu jsou redukovány jeho slovesné vlastnosti, ale kromě syntaktických rolí nenabývá žádných jmenných vlastností.[195] Ze slovesných vlastností si především ponechává slovesný rod a slovesnou valenci, případně vid. Infinitiv se může vztahovat ke členu řídící věty jako ke svému podmětu, případně podmět vyplývá z kontextu. Existencí nevyjádřeného (tzv. „tichého") podmětu se vysvětluje i shoda ve větách typu: *Jít do divadla neoholený!* Funkce infinitivu se dělí buď z hlediska jeho větné funkce (subjekt, objekt, adverbiále), nebo z hlediska slova, ke kterému se vztahuje (modální slovesa, substantiva, adjektiva atd.). Generativní gramatika infinitivy klasifikuje podle jejich vnitřní struktury a rozlišuje v souvislosti se subjektem infinitivu kontrolu a nadzvednutí (raising) (Karlík/Veselovská 2009, Veselovská 2013a, Poitou 2005, Kiss 2005, Perlmutter/Moore). Toto dělení však ve sledovaných jazycích přináší některé problémy.[196]

Nedostatek vyjádřených vlastností otevírá infinitivu řadu potenciálních funkcí. Ve sledovaných jazycích může vystupovat jako primární i sekundární predikát a také v konstrukcích vyjadřujících různé temporální i modální významy. Infinitiv se v zásadě může vystupovat v samostatných infinitivních větách, tvořit složený predikát s jinými slovesy (modálními, fázovými, pomocnými), tvořit sekundární predikát a závislé infinitivní věty. Problematická je klasifikace závislé infinitivní věty, která má téměř všechny rysy vedlejší věty (např. účelový infinitiv). Nejasná je často i hranice oddělující in-

192 Kopečný označuje děj vyjádřený infinitivem za neaktualizovaný (Kopečný 1952: 90) a Hrabě charakterizuje modus infinitivu jako neskutečnostní (Hrabě, 1957, s. 389).

193 Např.: *Zabránili mu odejít./aby odešel.*(kondicionál); *Rozhodli se odejít zítra./ že odejdou zítra.* (indikativ). Viz také Svoboda 1962: 18/19; Потебня 1958: 346, 390.

194 Tento tvar je bezpříznakový a frekventovanější. V češtině může nabývat i pasivních významů: *Viděl jsem ho bít./Viděl jsem ho bít psa.*

195 V češtině může ovšem s infinitivem kongruovat adjektivum ve tvaru neutra: *Stále na něho dohlížet bylo mi nepříjemné.* Srov. v ruštině a němčině užití adverbia: *Мне не было приятно приглядывать за ним. Es war unangenehm, sich um ihn ständig zu kümmern.*

196 V češtině se nadzvednutí subjektu pravdpodobně týká jediné konstrukce *zdá se (*případně *dalo se/šlo/mohlo se)+ být*, v němčině je z tohoto hlediska problematické řazení tzv. polomodálních sloves (*versprechen, drohen*) a sloves ACI (Poitou 2005, Kiss 2005), v ruštině také otázka nadzvednutí (Koenig/Davis 2004).

finitivy tvořící jediný predikát (*mohl vstát*) a infinitivy tvořící samostatné sekundárně predikační jádro (*pokusil se vstát,* příp. *pomohl mu vstát*). Haider využívá pro němčinu dělení na cluster constructions (všechna spojení s pomocnými, modálními, polomodálními a fázovými slovesy), které tvoří jedinou větu,[197] a infinitival clause construction. Haider rozlišuje pro němčinu i tzv. třetí konstrukci[198] (Haider 2010: 272n.). ESČ mluví v této souvislosti o samostatných a nesamostatných, syntakticky začleněných a nezačleněných infinitivních skupinách (ESČ: 180n.).

5.1 Infinitiv jako predikát

Infinitiv může vyjadřovat ve sledovaných jazycích primární i sekundární predikaci. Primární predikaci může vyjadřovat buď samostatně (*Rauchen verboten! Что мне делать?Nerušit!),* nebo vytváří jediný predikát s jiným tvarem (*Nebudu poslouchat. Буду читать. Ich würde lieber Fußball spielen.).* Infinitiv v samostatných větách má různé modální významy (*Не ходить бы тебе туда. Já to vědět! So lange zu baden!)*, vystupuje také ve větách tázacích (*Co dělat? Jít tam? Куда бы нам спрятаться? Was zu tun? Sie wecken?)* a rozkazovacích (*Nekouřit! Не ходить туда! Alles aussteigen!).* Subjekt nezávislého infinitivu může být: a) vyjádřen nominativem v ruštině a češtině: *Já to vědět!/ Она хохотать.* b) vyjádřen dativem v ruštině (zastarale v češtině): *Мне еще дать тебе книгу. Je nám čísti knihu.* c) nevyjádřen: *Работать! Pracovat! Arbeiten!*

Infinitiv může vytvářet také jedinou větu a jedinou predikaci spolu s jiným slovním tvarem, nejčastěji slovesem (tzv. *cluster constructions;* Haider 2010: 274). Jde především o spojení s auxiliárními a modálními slovesy. Ve všech třech jazycích je infinitiv součástí (analytického) budoucího času, v němčině i součástí tzv. Ersatzinfinitivu a opisného tvaru konjunktivu s *würde,* v ruštině inkluzivního imperativu (*давай/давайте петь).* K tomuto typu konstrukcí patří i spojení s modálními a tzv. polomodálními slovesy (*scheinen, zdát se*), modálními predikativy (*надо, нужно*), fázovými slovesy. Významu infinitivu s fázovým slovesem může v některých případech konkurovat vidový význam (*rozbíhá se – začíná běžet*), tyto možnosti jsou rozvinuté především v češtině, která má k dispozici i tvary pro násobený děj (*spává, chodívá*): *Dopoledne spává. – Er pflegt vormittags zu schlafen. – У него была привычка спать до полудня.* K primárně predikativním konstrukcím patří i tzv. absentiv v němčině a češtině: *Byl se koupat./ Er war Milch holen.* (viz Berger 2009: 9n.)

V češtině a němčině se infinitiv používá i v pasivních parafrázích se slovesy *sich lassen/dát se; beleiben/es gibt/sein; jít.*

Jako sekundární predikát vyjadřuje infinitiv druhý děj a druhé sdělení ve větě. Na rozdíl od samostatných infinitivních vět není v tomto případě infinitivní konstrukce soběstačná, například na rozdíl od spojení s modálním slovesem vyjadřuje Vf ve větě samostatný význam.[199] Hranice mezi oběma typy však není ostrá a v některých případech je obtížné rozlišit, zda se jedná pouze o modifikaci nebo je již vyjád-

197 Bech používá termín koherentní infinitiv (Bech 1955).

198 Jde o konstrukce, které se vyskytují v hovorové němčině a narušují běžný větný rámec: *Da habe ich mich angefangen, damit zu beschäftigen.* (Haider 2010: 284)

199 V Haiderově klasifikaci infinitival clause constructions (Haider 2010: 274).

řen další samostatný význam. Také přístup k těmto konstrukcím je různý. Holk (Holk 1953) je nazývá „subordinate infinitive clauses“, Engel mluví o „satzartige Glieder“ (Engel 1994: 207), Buscha a Zochová (Buscha/Zoch 1992) rozlišují závislý a nezávislý infinitiv, popř. mluví obecně o infinitivních konstrukcích, Bricyn rozlišuje infinitivní věty (s infinitivem v roli primárního predikátu) a věty s infinitivními konstrukcemi (Брицын 1990), Akademická gramatika je řadí mezi *„предложения нерасчлененной структуры“* (АГ: § 2767).

Ve sledovaných jazycích k těmto konstrukcím patří spojení s plnovýznamovými slovesy, jejichž okruhy se však liší. Infinitiv jako sekundární predikát může také záviset na substantivu, adjektivu, adverbiu, participiu.

Těmto infinitivním konstrukcím konkuruje především vedlejší věta, v němčině také substantivizovaný infinitiv (*Talent zum Schreiben*), v češtině VS (*talent na psaní*) a jak ukázala analýza v ruštině také DS na *-ние*.

Především ruština a němčina využívají široce i infinitivní věty, které se svou strukturou blíží vedlejším větám, nemohou však mít subjekt vyjádřený v nominativu.

Subjekt závislého infinitivního děje[200] může být vyjádřen: a) podmětem řídícího slovesa: *Pokusil se zamaskovat rozbitou dlaždici na podlaze./Er hatte auch versucht, das Loch wieder zu verschließen./Он пытался замаскировать дыру в полу.* b) jiným členem řídící věty: *Nařídil mu přejít ulici./Er befahl ihm die Strasse zu überqueren./Он приказал ему перейти улицу.* c) může zcela chybět: *Diese Lücke ist zu groß, um sie unerwähnt zu lassen.*

5.2 Infinitiv v češtině

Infinitiv v češtině se tvoří sufixem *-t/-ti/-ci/-ct.* Soustava infinitivů zahrnuje dva neměnné tvary (činné a trpné), případně je možné vydělovat vidové opozice. Frekvence a možnost užití je u obou forem odlišná. „Pasivního infinitivu opisného se… užívá vcelku málo.“ (Svoboda 1962: 29). Ve srovnání s němčinou jsou možnosti užití pasivního infinitivu omezenější (Štícha: 568). Aktivní tvar je bezpříznakový a může být užit i pro vyjádření pasivního významu: *Viděl jsem ho bít.* Jindy má aktivní tvar pouze pasivní význam: *Ten plot potřebuje natřít.* Toto užití je specifické pro češtinu. Podobné využití aktivního tvaru není možné ani v ruštině ani v němčině. Zvratné pasivum se užívá pouze ve spojení s modálními slovesy *míti, moci, museti, směti* a po slovesech fázových (Svoboda: 30), tj. nevyskytuje se jako sekundární predikát.[201]

ESČ (ESČ: 108n.) rozlišuje kromě samostatných infinitivních konstrukcí i nesamostatné, které mohou být buď syntakticky infinitivy začleněné (ve funkci podmětu,

200 Terminologie není jednotná. Hrabě navrhuje *určovaný větný člen* (Hrabě 1964: 22*),* tedy člen, který na rozdíl od subjektu věty vedlejší patří zároveň do struktury základní věty, Trávníček jej označuje za „nepřísudkový podmět“ (Trávníček 1951: 145, Hrabě 1957: 383), v německé tradici se používá termín logický subjekt (Hartung 1983: 15) a v novější literatuře nejčastěji subjekt (Haider 2010; Madariaga 2011, Добрушина 2012). Svoboda používá výraz konatel/nositel infinitivního děje (Svoboda 1962: 10n.).

201 Navíc se může vyskytovat jen v takových případech, kdy podmět nemůže být chápán jako konatel děje (*Škola se začala stavět před měsícem.).*

předmětu, přívlastku, doplňku) nebo nezačleněné (především podmínkový a účinkový infinitiv, tj. tzv. infinitivní věty; ale i tzv. navozovací infinitivy: *To víš, Karel a hádat se.*).

Český infinitiv redukuje verbální vlastnosti[202] (na rozdíl od ruštiny nemůže vyjádřit čas ani podmínku), ale nemá rozvinuty ani vlastnosti jmenné (nepojí se s předložkou, adjektivem, je neměnný).[203] Právě nespecifikovaný charakter infinitivu umožňuje jeho široké syntaktické využití, které je rozsáhlejší než u jiných slovesných tvarů.

5.2.1 Infinitiv jako predikát

Verbální charakter infinitivu se plně uplatňuje ve funkci **primárního** predikátu v samostatných infintivních větách: vyjadřuje rozkaz (*Platit!)*, různé modální významy[204] (pochybnosti, odmítnutí, údiv: *Já tančit? Koupit to?)* a podmínku (*Já mít peníze, tak to koupím)*. V těchto konstrukcích může mít i vyjádřený subjekt v nominativu.

Infinitiv v češtině se nejčastěji využívá ve spojení s modálními[205] a fázovými slovesy. Vystupuje i ve spojeních se slovesy s modálním významem (*troufá si/račte přijít*). Tato spojení tvoří škálu mezi jediným složeným přísudkem a závislým infinitivem jako sekundárním predikátem. Infinitiv vystupuje i v různých konstrukcích se slovesem *být:* v tzv. možnostních větách: *Je vidět Sněžku.*; jako (archaické) vyjádření nutnosti: *Je nám čísti knihu,* případně jako absentiv (vyjádření nepřítomnosti spojené s určitou (potenciální nebo reálnou) činností): *Byl jsem se koupat.*[206] Čeština také využívá pasivní parafráze s významem možnosti se slovesy *dát (se)/jít* a infinitivem: *Dá se to opravit?/Jde to opravit?*[207] Možná je i modifikace s agens v podmětu typu *nechám se/dám se obehrát.* Kopečný uvádí i konstrukce s *přijít: Ten dům přijde zbořit.* (Kopečný 1952: 120n.).

Naopak funkce **sekundárního** predikátu jsou v češtině ve srovnání s němčinou a ruštinou omezené. Čeština má z daných jazyků nejomezenější možnosti infinitivu jako předmětu a příslovečného určení. Jen velmi málo spojení s předmětovým infinitivem nelze nahradit vedlejší větou. S výjimkou podmínkových a srovnávacích vět (*když, jako, než*) se infinitiv nepojí s konektory a má tak omezené možnosti explicitního vyjádření syntaktických významů konstrukce. Konektory, se kterými se pojí, mají status spojky a nemají přechodný charakter jako konektory v němčině.

K odchylkám mezi češtinou, ruštinou (a polštinou) Řeháček shrnuje, „že tu nejde o rozdílnost zásadní, kvalitativní, ale spíše o odchylky druhořadé, jež bychom mohli označit za kvantitativní." (Řeháček 1958: 56) Okruh plnovýznamových sloves, které se

202 Kopečný navrhuje infinitiv „vyloučit po syntaktické stránce ze slovesa" (Kopečný 1952: 132).

203 Infinitiv sice nevyjadřuje jmenný rod, ale je-li adjektivum v predikačním vztahu k infinitivu, má v češtině i ruštině formu středního rodu singuláru (*Je nemožné se s ním hádat./ Спорить с ним невозможно*.) Adjektivum může ale také vyjadřovat rod subjektu: *Jít k lékaři neoholený! Идти небритым на экзамен!*

204 Hansen mluví i o užití tzv. frustrativu v češtině u konstrukcí typu *ne a ne zapršet* (Hansen 2010: 166n.).

205 Mohou mít i pasivní tvar: *Může se počkat.* Ruština takovou konstrukci nezná. Němčina může využívat konstrukcí s *man.*

206 Tyto konstrukce jsou možné i v němčině: *Ich war baden.* Na rozdíl od němčiny se vyskytuje v češtině auxiliár *být* převážně jen v prézentu. (viz Berger 2010)

207 Hovorově i *nechá se: nechá se to v pohodě opravit; nechá se to poškodit docela snadno* (příklady z internetu). Tato konstrukce koresponduje s německou: *Es läßt sich reparieren.*

pojí pouze s infinitivem a nikoli s vedlejší větou, je v češtině omezený. Jde o slovesa vyjadřující záměr, snahu vykonat děj (*hodlat, opovážit se, osmělit se, zdráhat se, ostýchat se*) a slovesa učení (*učit (se), naučit se)*, které nelze substituovat vedlejší větou v žádném ze sledovaných jazyků (*beabsichtigen, sich beeilen, weigern*; *стараться, стремиться/ lehren, lernen; научиться*). Na rozdíl od ruštiny se v češtině pojí s infinitivem i slovesa smyslového vnímání (stejně jako v němčině): *Slyšel jsem zpívat slavíka – Я слышал, как поет соловей./пение соловья. Viděl jsem ho pracovat. – Я видел, как работает/что он работает/работал.* Tyto konstrukce je možné substituovat vedlejší větou (*Slyšel, jak zpívá slavík*).

U řady sloves je v češtině spojení s infinitivem sice možné, ale běžnější je vedlejší věta. Patří sem okruhy sloves vyjadřující slib, donucení, radu, prosbu, svolení, u kterých v němčině a ruštině nemůže být infinitiv substituován vedlejší větou: *Она предложила Ленке переселиться. – Navrhla Lence, aby se přestěhovala/ přestěhovat se. – Sie hat ihr vorgeschlagen umzuziehen/ dass sie umzieht.*

Řada sémantických slovesných tříd se pojí jen s vedlejší větou. Jde o slovesa vyjadřující kladný vztah k ději (*těšit se)*, domnění, naději (*věřit, domnívat se)* a formy myšlení, slovesa sdělování a vyjádření nepřímé řeči. Na rozdíl od němčiny i ruštiny není v češtině možná vazba se slovesy *vzít, dát, podat*: *Возьми почитать. - Nechceš si to přečíst? – Nehme etwas zu lesen/zum Lesen.*

Na rozdíl od ruštiny a němčiny má čeština velmi omezené možnosti využití závislých infinitivních vět. Infinitiv může vyjadřovat podmínku reálnou (*Být vámi, šel bych dělat na Erzberg*.), nebo ireálnou (*Vědět to otec, pomohl by mu.*). Tyto věty se mohou pojit pomocí spojky *když* (*Když už mýt, tak pořádně*).[208] Podmínkové infinitivní věty se často používají se slovesem *být* s vyjádřeným podmětem. Jedná se o zvláštní užití primární predikace bez vyjádřené kongruence: *Já tam být…, nebýt doktor pohotový…* Se spojkou *než, jako* se pojí i srovnávací infinitivní věty: *Nezbývá, než se těšit nadějí.* V češtině existují i konstrukce s mít, které mají účelový význam: *Mám prádlo sušit na půdě.* (Svoboda 1962: 95).

Čeština široce využívá vedlejších vět, které konkurují i většině infinitivních konstrukcí. V některých svých funkcích konkuruje infinitiv VS, se kterými má částečně shodnou distribuci. VS na rozdíl od infinitivů nevyžadují vyjádření subjektu.

5.2.2 Typologie

Kromě vidu a zvratnosti (případně pasivní diateze) jsou všechny charakteristiky infinitivu potenciální. V závislosti na různých kontextech se mohou aktualizovat různé významy – modální, temporální i aktivní nebo pasivní význam (pouze u aktivního tvaru). Se jmény má shodné pouze některé syntaktické role.[209]

Čeština využívá infinitivu především k vyjádření různých modálních významů – nejčastěji ve spojení s modálním slovesem, v menší míře s adjektivy a adverbii s modálním významem. Čeština má také řadu konstrukcí s různými modálními významy, ve kterých zastává infinitiv funkci primárního predikátu.

208 I ve větách bez Vf: *Když jet, tak jet.*

209 K postavení infinitivu v rámci slovanských jazyků viz také Giger 1999, Giger/Vykypěl 2001: 74n.

Otázkou je, zda tyto vlastnosti jsou ve shodě s „přechodným charakterem“ infinitivu.[210] Infinitivní konstrukce v češtině jsou odklonem od flexivního typu především proto, že čeština má i jiné prostředky k vyjádření daných významů, které jsou ve shodě s převládajícím flexivním typem (např. vedlejší věty). Na rozdíl od ruštiny ale nemůže v infinitivních konstrukcích vyjádřit modus ani tempus a nemá ani ustálený způsob vyjádření subjektu. Rysem izolačního typu je také užití infinitivu v gramatikalizovaných formách analytického budoucího času.

5.3 Infinitiv v němčině

Německý infinitiv se tvoří pomocí sufixu *-(e)n*. Kromě neutrální a frekventovanější formy prézentu aktiva má němčina i tvar perfekta, kterým může vyjadřovat i relativní čas (*Es ist schön, dich zu sehen/dich gesehen zu haben.*), a tvar pasivní (*Es muss jedenfalls gesagt werden,…*). Kromě toho může mít tvar s *zu* a bez *zu* (viz 5.3.1). Tvar německého infinitivu je shodný s formami slovesa 1. a 3. osoby plurálu prézentu, případně perfekta aktiva (pouze u sloves s pomocným slovesem *haben*) a prézentu průběhového pasiva. Funkce verba finita těchto tvarů vyplývá z postavení slovesa ve větě a izolačně vyjádřené osoby.

Infinitiv se používá i jako tzv. Ersatzform, jde o zvláštní užití infinitivu místo participia ve spojení se slovesy s modálním významem a většinou i sloves smyslového vnímání. Ersatzinfinitiv se používá ve formách perfekta, plusquamperfektu a infinitivu perfekta: *Ich habe nicht antworten können.* Tyto formy mají také jiné postavení finitního slovesa v následující větě vedlejší: (*Ich glaube, dass ich nicht so gut hätte antworten können.*)[211] Haider v této souvislosti upozorňuje, že inverzní slovosled není omezen na užití Ersatzinfinitivu: … *dass er sie nicht wird fragen können.* Pozice finitiního slovesa ovšem není při inverzním slovosledu zcela jednoznačná, srov.: … *ob die Todesgefahr erkannt hätte werden müssen./… ob die Todesgefahr erkannt werden hätte müssen.* (Haider 2010: 290) V případě Ersatzinfinitivu se infinitiv používá místo existujících a frekventovaných tvarů. Může se jednat o tendenci, která je známá z aglutinačních jazyků, kdy jsou z důvodu ekonomičnosti redukovány redundantní kategorie. U „Ersatzform“ jde o vyjádření gramatických významů pouze na jednom elementu (verbum finitum) a vztah mezi závislým infinitivem a „Ersatzinfinitivem“ vyplývá jen z příznakového slovosledu.

5.3.1 Status zu

Element *zu* je nejčastěji interpretován jako afix nebo partikule. Jako partikuli, jejíž jedinou funkcí je uvozovat infinitiv, jej hodnotí např. Buscha/Zochová a Štícha (Buscha/Zoch 1992; Štícha 2003). Teorii afixu prosazuje především Eisenberg (Eisenberg 1999) a gramatika IDS (Zifonun 1977). Haider jej nazývá prefixed particle (Haider 2010: 272). Pro afix hovoří především jeho postavení přímo před infinitivem, a to i v případě, že

210 Skalička nejprve považoval infinitivy za neslučitelné s flexivním typem právě pro jeho přechodný charakter. Později Sgall uvádí ohebný infinitiv jako vlastní flexivnímu typu (Sgall 1995: 66).

211 V některých východorakouských varietách a vídeňské varietě se používá Ersatzinfinitiv bez inverze slovosledu: …, *dass er sie nicht fragen können/müssen/lassen hätte*. (Haider 2010: 288)

se jedná o prefigovaný nebo složený infinitiv (*abzufahren, kennen zu lernen)*. V této práci se přikláním k pojetí *zu* jako afixu. Vycházím z toho, že rozdíl mezi izolačními jednotkami a aglutinačními afixy je snadno zjistitelný: „Zde užijeme s užitkem jiného kriteria, že totiž slova (x morfémy) se mohou přemístit a oddělit od sebe." (Mathesius, 1911) V němčině je *zu* nepřemístitelné, srov.: *Ich versuche, es ihm zu sagen./Es ihm zu sagen, versuche ich./Ich habe es ihm zu sagen versucht./Ich versuche es ihm nicht zu sagen./Ich versuche ihm das Geheimnis nicht zu sagen./*Ich versuche es zu ihm sagen./*zu es ihm sagen*. K podobným závěrům dochází i Joachim Sabel ve své stati, ve které srovnává i užití anglického *to*-infinitiv a německého *zu*-infinitiv. Na základě tohoto srovnání dochází k závěru: „dass *zu* anders als *to* ein Affix (ein gebundenes Morphem) ist, das obligatorisch erscheint." (Sabel 2005: 91). Poitou považuje formy infinitivu s *zu* a bez *zu* za alomorfy v komplementární distribuci (Poitou 2005: 36). Proti tomu ovšem mluví příklady, kde je možné užít obě formy: *Die Planung hilft Zeit zu sparen. x Eine gute Planung hilft Zeit sparen.*

Přesto zůstává otázka, jakou funkci *zu* plní. Jeho užití závisí na mnoha faktorech. Nejdůležitějším ale zůstává syntaktická role infinitivu. Obecně lze říci, že forma infinitivu bez *zu* se užívá tam, kde tvoří sloveso s řídícím výrazem jeden významový celek, tj. u analytických forem, při modální modifikaci atd. Naopak jedná-li se o vyjádření závislosti užívá se forma s *zu*. Infinitiv bez *zu* je možné použít jen s omezeným počtem sloves, tyto konstrukce však mají vysokou frekvenci (čtyřikrát vyšší než u infinitivu s *zu;* Poitou 2005: 38).

5.3.2 Status um, anstatt, ohne, außer

Německé *um, anstatt, ohne, außer* mohou uvozovat infinitivní věty. Klasifikace uvedených elementů není jednoznačná. Sabel je chápe jako předložky uvozující infinitivní větu (Sabel 2005: 93). Wöllstein (Wöllstein 2005: 48-51) uvádí, že *um, ohne, anstatt, außer* nemají status konektoru,[212] naproti tomu *ohne dass, anstatt dass, außer dass* mají. Odůvodňuje to tím, že tato spojení jsou syntakticky independentní a sémanticky dependentní na větě hlavní. Buscha/Zochová je pojímají jako spojky (Buscha/Zoch 1992: 60).

Nejednoznačnost statusu *um, ohne, anstatt, außer* je charakteristiká a souvisí s nejednoznačností pojetí samotné infinitivní konstrukce, kterou uvozují. Jde o jev izolační, kdy s nediferecováním nominálních a verbálních vlastností v rámci slova mizí i jasné rozlišení spojek a předložek.

5.3.3 Infinitiv jako predikát

Infinitiv s *zu* i bez *zu* může vystupovat jako **primární** predikát, vyjadřuje rozkaz (*Zahlen!),* otázku (*Was? Spazierengehen?*), konstatování (*Einfach weitergehen.)*. U infinitivu s *zu* vyjadřuje komentář vlastního nebo cizího chování (*So lange zu schlafen!*) nebo konstatování (*Nichts zu finden. Kaum zu galuben.*)[213] (Behr 2005: 173n.).

212 Podle definice od Pasche (Pasch 2003) spojují konektory syntakticky nezávislé pozice a tvoří tak větnou strukturu.

213 Tyto věty lze chápat také jako elipsu: *Es ist nichts zu finden.*

V rámci složeného predikátu se infinitiv pojí především s modálními slovesy, ale i se slovesy. Modální význam mají i konstrukce se slovesy *scheinen, bekommen*, která se ovšem pojí s *zu*-Inf a mají specifikovanější význam. Infinitiv s *zu* se pojí i s fázovými slovesy. Modální význam má i spojení *haben* s *zu*-infinitivem,[214] které vyjadřuje nutnostní nebo možnostní modalitu (*Wir haben viel zu lernen.*) Němčina využívá řadu pasivních parafrází s infinitivem: konstrukcemi *sein, bleiben, gehen* s infinitivem s *zu* a *lassen* s infinitivem bez *zu (Das Problem ist (von uns) zu lösen./Das Fenster lässt sich öffnen.). Sein* s infinitivem bez *zu* má význam absentivu (*Er war baden.*).

Němčina disponuje i gramatikalizovanými prostředky k vyjádření epistémické modality (*Er konnte/musste zu Hause sein.; Er kann/muss zu Hause gewesen sein*.).[215]

Velmi široké možnosti má infinitiv jako **sekundární** predikát. V němčině je jen málo sloves, která se nemohou pojit s infinitivem. Patří sem některá slovesa vyjadřující schopnost konat děj (*vertragen, erdulden*).[216] Naopak němčina má ze sledovaných jazyků nejširší paletu sloves, u nichž se preferuje spojení s infinitivem. Stejně jako v češtině a ruštině se pojí se slovesy učení (*lehren, lernen*),[217] odmítání opomenutí (*weigern, vergessen*). Stejně jako v ruštině je možné spojení se slovesy vyjadřující prosbu (*Попроси его зайти к нам. /Popros ho, ať k nám přijde./ Bitte ihn, zu uns zu kommen.*) a slovesy *nehmen, geben*: *Er gab mir etwas zu essen/zum Essen*. Němčina a ruština mají podobný okruh sloves, která se pojí fakultativně s infintivem i s vedlejší větou: slovesa vyjadřující hodnotící vztah k ději (*lieben, hassen/любить, жалеть),* naději, domnění *(hoffen, glauben, vermuten/думать, верить*), rozkaz (*befehlen/велеть*), svolení *(erlauben, gestatten/ разрешить, позволить)*, slib *(versprechen/ обещать)*. Srov.: *Erlauben Sie mir, mich zu verabschieden. – Позвольте мне с вами прощаться. – A teď dovolte, abych se s vámi rozloučil*. Na rozdíl od ruštiny se může v němčině i češtině pojit infinitiv se slovesy smyslového vnímání *(hören, spüren, sehen)*. Němčina má na rozdíl od češtiny a ruštiny možnost vyjadřovat infinitivem nepřímou řeč (pouze při shodě subjektů): *Der Angeklagte behauptet, die Tat nicht begangen zu haben.*

Kromě toho se infinitiv v němčině pojí i s deverbativy, jejichž základem je sloveso pojící se s infinitivem. Počet spojení je poměrně omezený a vždy je možné je nahradit vedlejší větou: *Er war in Gefahr, das Spiel zu verlieren. Er ist der Meinung, alles Notwendige getan zu haben.* Kromě toho se infinitiv pojí v určitých případech i s jinými něž deverbálními substantivy: *Die Idee des Schriftstellers, einen Roman zu schreiben.* V němčině je pouze omezený počet substantiv, u kterých nemůže být infinitiv nahrazen vedlejší větou (*Angewohnheit, Versuch, Weigerung)*. Širší je okruh substantiv, u nichž konkuruje spojení s infinitivem a předložkovým pádem (*Berechtigung einzugreifen/ zum Eingreifen*) (Buscha/Zoch 1992: 69). Štícha k rozsahu užití uvádí jen nejasně, že se „užívá patrně i atributivního infinitivu v němčině častěji než v češtině." (Štícha 2003: 395).

Infinitiv se pojí i se skupinou adjektiv vyjadřujících náladu, stav mysli. Také tyto konstrukce mohou být koherentní nebo nekoherentní (Bech 1983). Cooková/Ørsnes

214 Srov. také věty typu *„Má tam hned zavolat."*

215 Ruština a čeština využívají lexikální prostředky, jako jsou modální částice a adverbia (*возможно; может быть; asi, snad, nejspíš možná*).

216 Mohou se ovšem pojit se substanitivzovaným infintivem: *Er verträgt ihr Singen nicht.*

217 Zde kolísá užití infinitivu s *zu* a bez *zu*.

analyzovali tendenci tvořit koheretní (začleněné) nebo nekoherentní (má znaky vedlejší věty) infinitivní konstrukce po adjektivech a dělí německá adjektiva na tři skupiny: adjektiva vyjadřující schopnost (*fähig, imstande, bereit)* vždy tvoří nekoherentní konstrukce, tzv. subjektivní adjektiva (*eifrig*) měla slabou tendenci netvořit inkoherentní konstrukce, naopak emoční adjektiva (*beunruhigt*) měla silnou tendenci tvořit inkoherentní konstrukce (Cook/Ørsnes 2010: 124n.).

Nekoherentní infinitivní konstrukce se mohou také pojit s hlavní větou pomocí konektorů (viz 5.3.2). Pomocí konektoru i bez něj se může pojit účelový (bez *um* po slovesech pohybu)[218] a účinkový infinitiv: *Er war so klug, (um) seinen Fehler einzusehen.* S konektory se pojí ireálně-konsekutivní infinitiv (*Er ist zu jung, um das verstehen zu können.),* negativně-konsekutivní infinitiv (*Er hat kalt gebadet, ohne sich zu erkälten.),* substitutivní infinitiv (*Anstatt seine Hausaufgaben zu machen, sieht er fern.*), restriktivní infinitiv *(Ich habe am Sonntag nichts getan, außer den ganzen Tag zu lesen.)* a negativní modální infinitiv (*Er betrat das Zimmer, ohne zu grüßen.*)[219]

Také v němčině je možná srovnávací konstrukce s *als* a komparativem: *Nichts ist schöner, als zu reisen.* Možné je i srovnání dvou infinitivních konstrukcí: *Lieber zu viel essen, als zu viel wissen.* Také němčina zná podmínkové věty s infinitivním predikátem: *Wenn schon untergehen, dann wenigstens hübsch.*

5.3.4 Typologie

Užití infinitivů v němčině má řadu izolačních rysů: splývání tvarů (infinitivu a určitých tvarů); nevyjádření vlastností infinitivu v rámci tvaru, ale pomocí samostatných slov (konektory, pasivní a perfektivní infinitiv, vyjádření modality pomocí modálních sloves, adjektiv, tvoření analytických slovesných tvarů atd.), pevný slovosled v infinitivních konstrukcích a nevyjádřenost verbálních nebo nominálních vlastností v rámci tvaru. Z nerozlišenosti verbálních a nominálních vlastností v rámci slova vyplývá i nerozlišenost konektorů, se kterými se pojí (předložek a spojek) (viz 5.3.2).

Jak již bylo řečeno výše (5.3.1 Problematika „*zu*"), hlavní funkcí afixu *zu* je pravděpodobně vyjádření syntaktické závislosti. Jedná se o aglutinační rys. Kombinaci typologických prostředků můžeme pozorovat u závislých infinitivních konstrukcí, tj. ve spojení s konektory *ohne, anstatt, um,* které vykazují silně izolační charakter, ovšem pojí se jen s formou *zu*-infinitiv, tedy aglutinačně utvořené formě. Tato tendence kombinovat prvky různých jazykových typů je v souladu s celkovou typologickou charakteristikou němčiny (viz Popela 1996: 89).

5.4 Infinitiv v ruštině

Infinitiv v ruštině má aktivní a pasivní tvar, aktivní infinitiv je tvořen sufixem *-mь/-mu/-0 (-чь*). Infinitiv vyjadřuje vidové významy, případně reflexivitu. Samotný infinitiv nemá časové tvary, některé infinitivní konstrukce ovšem mají úplné temporální para-

218 Účelovým infinitivům mohou konkurovat i kompozita: *Die Ärztin gab ihm eine Spritze, um ihn zu beruhigen./eine Beruhigungsspritze.*

219 V ruštině se v této funkci využívají přechodníkové konstrukce (viz Weiss 1995: 251).

digma: *Здесь было/0/будет не пройти*. Vyjádření agentu infinitivu má v ruštině ustálenou formu dativu a může být vyjádřen i u infinitivu v samostatné i závislé větě. Infinitivní konstrukce mohou vyjádřit explicitně i podmínku: *Здесь было бы не пройти.* Dobrušina nazývá toto spojení „безглагольное сослагательное наклонение" (Dobrušina 2013). Ruský infinitiv tak má ve srovnání s češtinou i němčinou nejvíce verbálních charakteristik. Jako nezávislý infinitiv má také nejširší možnosti vyjádřit predikační vlastnosti (modu, času, subjektu). Konstrukce s explicitně nevyjádřenou predikací jsou navíc v ruštině velmi frekventované (nevyjádření slovesa *быть* v prézentu, vč. vazby *у меня есть,* věty s modálními predikativy apod.).

Infinitivní konstrukce mohou být uvozeny řadou spojek nebo spojovacích výrazů (*чтобы; прежде чем; раньше чем; вместо того, чтобы; без того, чтобы; если; ежели; коли бы)*, které neslouží jako předložka a nemají tedy přechodný charakter jako německé konektory.

5.4.1 Infinitiv jako predikát

V ruštině jsou frekventované věty s infinitivem jako **primárním** predikátem, které vyjadřují různé modální významy: objektivní nevyhnutelnost (*Быть дождю.);* neuskutečnitelnost (*Мне не решить этих вопросов.);* přání (*Не простудиться бы вам!)*; subjektivní nutnost (*Мне еще дать тебе книгу.)* a další (blíže Maurice 1996: 80n.**)**. Konkrétní modální význam vyplývá z různých faktorů: intonace, částic, slovesného vidu. Oproti němčině a češtině má ruština výrazně širší možnosti využití infinitivních vět. Stejně jako v češtině a němčině mohou mít infinitivní věty i formu tázací, příp. zvolací věty: *Куда бы нам спрятаться?*, *Не ходить туда!* V těchto konstrukcích může být i vyjádřen logický subjekt ve formě dativu, některé konstrukce dovolují i vyjádření času, případně podmínky. Dobrušina zjistila, že většina konsrukcí infinitivu s částicí *бы* bylo právě v samostatných větách (85 % + 1 % v tázacích větách), které měly většinou význam přání nebo nutnosti (Добрушина 2012). Moore/Perlmutter formulují pro ruštinu pravidlo: «*Surface subjects of finite clauses are nominative; surface subjects of infinitival clauses are dative.*" (Moore/Perlmutter 2002: 628n.) Např. *Что я должен делать? / Что мне делать?* Z toho také vyvozují, že infinitivní věty s neosobními slovesy nejsou možné,[220] protože neosobní slovesa předpokládají (i nevyjádřený) nominativní subjekt. Dativní subjekt není možné použít v těch infinitivních větách, ve kterých není možné použít auxiliární sloveso *быть* (Madariaga 2011: 319).[221] V těchto případech jde o formu nekongrující predikace.

V rámci složeného predikátu vyjadřuje primární predikaci s modálními slovesy. Ruština má ve srovnání s němčinou a češtinou omezenější počet modálních sloves, využívá ale řady modálních predikativů (*можно, надо*), modálních adjektiv a již zmíněných infinitivních konstrukcí. Řada těchto konstrukcí neumožňuje vyjádření nominativního subjektu a v přítomném čase se používá s nulovou formou slovesa *быть.* Formálně se tedy blíží samostatným infinitivním větám, které mají modální význam. Na rozdíl od nich je zde modální význam vyjádřen explicitně.[222]

220 Tj. s neosobními slovesy ve tvaru infinitivu.
221 Dativ může mít ale v infinitivních konstrukcích i jinou funkci než subjektu: *Умом его не понять.*
222 Ovšem i v samostatných infinitivních větách může být vyjádřen částicí *бы, ли,* případně jinými

Také infinitiv jako **sekundární predikát** má v ruštině široké možnosti, může se pojit s většinou sémantických okruhů sloves. Na rozdíl od němčiny nelze vyjádřit infinitivem nepřímou řeč a na rozdíl od němčiny a češtiny se infinitiv nepojí se slovesy smyslového vnímání, které v ruštině vyžadují vedlejší větu (*Я слышал, как поет соловей)*, případně DS (*Я слышал пение соловья)*. V ostatních okruzích se shoduje s němčinou. I u závislého infinitivu ve spojení s neosobním slovesem může být vyjádřen dativní subjekt (*Ему вздумалось спорить со мной.)*.

Infinitiv se pojí i k deverbativům s modálním významem (*Он обратился к ним с призывом вспомнить историю города.*), v těchto případech je v češtině běžná vedlejší věta. Na rozdíl od češtiny a ve shodě s němčinou se pojí i se substantivy vyjadřujícími hodnocení děje (*честь, радость, счастье*).[223] Weiss upozorňuje i na konkurenci infinitivů a přechodníků v konstrukcích typu *так сказать/так говоря*.

Frekventované jsou i závislé infinitivní věty. Užití infinitivu je většinou fakultativní, pouze v účelových větách při stejných podmětech se užívá závazně infinitivní konstrukce (*Мы сели у окна, чтобы видеть демонстрацию*). Kromě vedlejších vět konkurují infinitivním větám i přechodníky (С*пасая свою шкуру, он пожертвовал товарищами*.) a spojení s imperativem (*Иди выкупайся! Я пойду осежусь.)*. V ruštině může mít význam účelového infinitivu i infinitiv závislý na konkrétních substantivech: *Есть даже машинка сапоги стягивать*.

Podmínkové infinitivy mohou být spojeny asyndeticky nebo spojkou (*если, ежели, коли)*. Dobrušina zjistila, že v závislých větách byly více zastoupeny infinitivy s částicí *бы* v hlavní větě než ve větě vedlejší (většinou bez spojky) (Добрушина 2012). Existují i podmínkové věty s implicitním modálním významem (bez částice *бы* i bez spojky): *Биться в одиночку, жизнь не перевернуть*. Tyto konstrukce jsou blízké indikativním větám s všeobecným významem a větám orientovaným do budoucnosti. Závislé infinitivní věty mohou mít také význam účinku (*Он слишком был счастлив, чтобы хранить в сердце чувство неприязненное.),* temporální význam (*Прежде чем начать такую работу, я хочу хорошо подготовиться*.), substitutivní (*Вместо того, чтобы идти спать, люди всю ночь сидят в интернете.)* a je součástí srovnávacích konstrukcí (*Чем обижаться, ты лучше объяснил бы всё по-хорошему.)*.

5.4.2 Typologie

Ruština má mnoho závislých infinitivních konstrukcí i konstrukcí, ve kterých má infinitiv roli primárního predikátu. Ruský infinitiv nemá jmenné vlastnosti s výjimkou syntaktických funkcí, které ovšem sdílí nejen se jmény, ale i se závislými větami. Redukovány jsou některé verbální predikační vlastnosti. Nekongruující predikace je častá v aglutinačních jazycích (nominální věta) a v ruštině je běžným prostředkem (např. *Мишка и расскажи обо всем родителям. Он – смеяться.*). U infinitivních konstrukcí se jedná jak o konstrukce s modálními predikativy s nulovou sponou v prézentu,

lexikálními prostředky *(лишь, хоть*).

223 Svoboda uvádí příklad i pro češtinu: *V dětech je zrovna ďábelství, zkazit vám každou jasnou chvíli (*Svoboda 1962: 102).

tj. fakticky ve větě bez formálně vyjádřené kongruence, tak o některé typy vět (*Мне (была) пора идти.)*, v nichž vyplývá modální význam z větné struktury.

5.5 Analýza ekvivalentů infinitivů

Analýza byla provedena na datech z paralelního česko-německo-ruského subkorpusu InterCorpu, verze 8. Vzhledem k zaměření práce na neurčité tvary slovesné z hlediska sekundární predikace a vzhledem k omezenému rozsahu analýzy, byly z analýzy vyloučeny infinitivy v rámci analytických tvarů a ve spojení s modálními slovesy.[224]

5.6 Ekvivalenty českých infinitivů

Bylo zanalyzováno 108 tvarů. Ve většině získaných dokladů závisel infinitiv na určitém tvaru slovesném (35 %), většina těchto konstrukcí měla modální význam, který vyplýval buď přímo z Vf[225] (A) nebo z celé konstrukce: infinitiv se třikrát vyskytl v neosobních konstrukcích se slovesem *dát se* (B). Sloveso pohybu se vyskytlo pouze v jednom případě.

(A)

*Dokáže **sestavit** fungující vládní orgán, který bude spravovat pásmo Gazy…*

*Wird man auf palästinensischer Seite in der Lage sein, eine wirksame Regierungsbehörde für den Gazastreifen **zu etablieren**…*

*Сможет ли она **сформировать** эффективное правительство для управления сектором Газы…*

(B)

*I ty sprosté lojové škvarky se dají **jíst**…*

*Sogar die ordinären Rindsfettgrieben kann man **essen**…*

*Даже самые простые свиные шкварки можно **есть**…*

22 % infinitivů (24 tvarů) záviselo na substantivu (C). V 6 případech se jednalo o DS (D). 16,6 % infinitivů záviselo na adjektivech: buď s významem možnostním (E) nebo hodnotícím (*těžké, správné, drahé, jednodušší)* (F). Méně častý byl infinitiv závislý na příčestí (4,6 %) (G). V infinitivních závislých větách se infinitiv vyskytoval většinou ve srovnávacích konstrukcích (7,4 %) (H).

(C)

*…ale předpokládá mohutné strukturální úpravy s cílem **obnovit** americkou konkurenceschopnost na globálních trzích.*

*Aber dieser setzt massive strukturelle Anpassungen voraus, die darauf abzielen, die Wettbewerbsfähigkeit der USA auf dem Weltmarkt **wiederherzustellen**.*

224 Ve všech třech jazycích jsou to nejfrekventovanější funkce infinitivu a vzhledem k omezenému rozsahu analýzy by se jiné funkce v anylýze projevily buď okrajově, nebo vůbec.

225 Jednalo se o slovesa *pokusit se*, *umožnit*, *dokázat*, *snažit se*.

*…но оно предполагает основательную структурную перестройку, нацеленную на **восстановление** конкурентоспособности США на мировых рынках.*

(D)

*… ohromili v srpnu svět tím, že nedostáli slibu **vyslat** do jižního Libanonu 2 000 příslušníků mírových jednotek a místo toho jich vyčlenili jen 200.*

*Und dennoch schockierten führende französische Politiker… im August die Welt, als sie von ihrem Versprechen Abstand nahmen, 2.000 Soldaten zur Friedenssicherung in den südlichen Libanon **zu entsenden** und stattdessen nur 200 zusagten.*

*Однако французские лидеры, … удивили мир в августе, когда они нарушили своё обещание **отправить** 2 000 миротворцев в южный Ливан, а вместо этого отправили туда только 200 миротворцев.*

(E)

*Zájmy firem, jež jsou de facto schopné **koupit si** volby, podkopávají základní principy demokracie.*

*Demokratien werden durch die Macht der Konzerne, sich Wahlergebnisse letztlich **kaufen** zu können, ausgehöhlt.*

*Демократическое правление может быть подорвано корпоративными интересами, ради которых **покупаются** даже выборы.*

(F)

*Na americkém západu byla sdílená půda zadarmo, mohli jste na ní pást, protože bylo příliš drahé ji **oplotit**.*

*Im amerikanischen Westen, war das Weideland frei und alle konnten es nutzen weil es einfach zu teuer war es zu **umzäunen**.*

*На Диком Западе, пастбища были бесплатны, все могли пасти там скот, потому что **обносить** заборами их было слишком дорого.*

(G)

*Ale… jsem připravený **jít** do školy.*

*Tut noch ein bisschen weh, aber… ich kann wieder in die Schule **gehen**.*

*Может, немного побаливает, но я могу **идти** в школу.*

(H)

*Nebyl si jistý, jak to co nejlépe **vysvětlit**.*

*Er wusste nicht recht, wie er sich **verständlich machen** sollte.*

*Лэнгдон замялся, не зная, как лучше **объяснить**.*

5.6.1 Ekvivalenty českých infinitivů v němčině

Nejčastějším ekvivalentem v němčině byl infinitiv 77,7 %. Téměř polovinu všech výskytů tvořil infinitiv s *zu* (48 %). Tvar infinitivu s *zu* závisel nejčastěji na určitém tvaru slovesném (17,5 %) a na substantivu (13,8 %). Mezi určitými tvary slovesnými převládala polomodální slovesa (*heissen, scheinen)* (A) a slovesa s modálním významem (*versuchen, sich bemühen*) (B). Mezi substantivy převládala substantiva s nedějovým

významem (C), méně byla zastoupena DS a v jednom případě sInf. V 10 případech záviselinfintiv s *zu* na adjektivech (9,2 %) (D). Účelový infinitiv uvozený *um* se vyskytl ve 3 případech (E).

(A)

*Zároveň platí, že upírat Turecku evropskou budoucnost z náboženských důvodů znamená **popírat** pestrost naší Unie.*

*Würde man der Türkei eine europäische Zukunft aus religiösen Gründen verwehren, hieße das, die Vielfalt unserer Union **zu verleugnen**.*

*В то же самое время отказать Турции в европейском будущем на религиозных основаниях – это все равно, что **отказаться** от существующего многообразия в нашем Союзе.*

(B)

*Na veřejnosti se všichni členové kontaktní skupiny snaží **ponechat** otázku konečného statusu Kosova otevřenou, ale neoficiálně již USA a někteří další spojenci oznámili oběma stranám, že letos navrhnou nezávislost.*

*In der Öffentlichkeit haben alle Mitglieder der Kontaktgruppe versucht, die Frage nach dem endgültigen Status des Kosovo **offen zu lassen**, aber inoffiziell haben die USA und einige ihrer Verbündeten den beiden Parteien erklärt, dass sie die Unabhängigkeit dieses Jahr vorschlagen werden.*

*Публично все члены Контактной группы стараются **оставить** вопрос об окончательном статусе Косово открытым, но неофициально США и некоторые их союзники сообщили, что предложат провозгласить независимость Косово в текущем году.*

(C)

*Nikdo nezpochybňuje Buttiglioneho právo **uvažovat** takovým způsobem.*

*Kein Mensch stellt Buttigliones Recht, so **zu denken**, infrage.*

*Никто не ставит под сомнение право Буттильоне **придерживаться** таких **взглядов**.*

(D)

*Rovněž v Pákistánu je nebezpečné **sázet** na to, že místní prodemokratičtí právníci, intelektuálové a studenti vyjdou z vřavy a možného krveprolití v ulicích vítězně.*

*In Pakistan ist es ähnlich gefährlich, darauf **zu setzen**, dass die prodemokratischen Anwälte, Intellektuellen und Studenten des Landes siegreich aus den Tumulten und potenziellem Gemetzel einer Politik der Straße hervorgehen werden.*

*Аналогично этому, в Пакистане опасно **уповать** на то, что демократически настроенные юристы, интеллигенция и студенты одержат победу в результате беспорядков и потенциальных побоищ, являющихся частью уличной политики.*

(E)

*Uvolnění potenciálu k růstu v Pobaltí je jedním ze silných způsobů, jak toho **dosáhnout**.*

*Das Freigeben des Wachstumspotentials in der baltischen Region ist ein wirksamer Weg, um dieses Ziel tatsächlich **zu erreichen**.*

Реализация потенциала к экономическому росту в Балтийском регионе является одним из мощных способов ***достижения*** *этой цели.*

Infinitiv bez *zu* se vyskytl mezi ekvivalenty v 28,7 % případů. Převážná většina těchto infinitivů tvořila predikát s modálním slovesem (22 z 31 tvarů) (F1), analytické tvary se objevily pouze ve 4 případech (G). Ve spojení s modálním slovesem se vyskytl i pasivní tvar infinitivu (F2). Ve 3 případech závisel infinitiv bez *zu* na slovese *lassen* (H).

(F1)

Nyní už stačí jen ***stanovit****, zda tato metoda v praxi funguje.*

Jetzt muss nur noch ***festgestellt werden****, ob die Methode in der Praxis funktioniert.*

Все, что теперь нужно – ***определить****, работает ли это на практике.*

(F2)

Nyní už stačí jen ***stanovit****, zda tato metoda v praxi funguje.*

Jetzt muss nur noch ***festgestellt werden****, ob die Methode in der Praxis funktioniert.*

Все, что теперь нужно – ***определить****, работает ли это на практике.*

(G)

Hluboké rány posledních několika let násilí se ovšem podaří ***vyléčit*** *jen za toho předpokladu,…*

Die tiefen Wunden, die die Gewalt der letzten Jahre geschlagen haben, ***werden*** *jedoch erst dann* ***verheilen****,…*

Однако глубокие раны, нанесенные за прошедшие несколько лет насилия, ***не затянутся*** *до тех пор,…*

(H)

Co mě přimělo Bushe trochu ***politovat****, byla reakce na jeho oznámení.*

Was mich ein wenig Mitleid mit Bush ***verspüren*** *ließ, war die Reaktion auf seine Bekanntmachung.*

Мне стало немного ***жаль*** *Буша из-за того, какую реакцию вызвало его заявление.*

V případech, kde českému infinitivu neodpovídal infinitiv v němčině (22,3 %), byl význam infinitiv nejčastěji vyjádřen substantivem (13,8 %), kromě dvou případů se jednalo o DS (I). V 8 případech (7,4 %) byl infinitivní význam vyjádřen určitým tvarem slovesným (J).

(I)

Strategií, pro niž jsme se rozhodli, bylo „ ***vyvažovat*** *a* ***integrovat****“.*

Wir entschieden uns für eine Strategie des „ ***Ausgleichs*** *und der* ***Integration*** *“.*

*Мы выбрали стратегию «****баланса*** *и* ***интеграции****».*

(J)

Sním a spřádám plány, jak ji zase ***dostat*** *zpátky.*

*Moortje ist so lieb, und ich habe sie so gern, und ich mache schon Traumpläne, dass sie wieder **zurückkommt**.*

*Я так люблю милого Морши, что иногда строю несбыточные планы его **возвращения** к нам.*

5.6.2 Ekvivalenty českých infinitivů v ruštině

Nejčastějším ekvivalentem českých infinitivů byl v ruštině také infinitiv, i když se vyskytoval méně často než v němčině (71 %). V ostatních případech (28,7 %) byl význam infinitivu nejčastěji vyjádřen substantivy (22 %) (A) a určitým tvarem slovesným (6,7 %) (B). Případy, kdy byl ekvivalentem jiný tvar než infinitiv, se částečně shodovaly s němčinou (11 ekvivalentů bez infinitivu v němčině i v ruštině, přičemž celkem bylo bez infinitivu 23 výskytů v němčině a 31 v ruštině). Zajímavé bylo složení substantivních ekvivalentů: kromě 5 případů odpovídala českému infinitivu ruská DS na *-ние* (17,5 %) (C, viz také 5.8.1 E, J), což znovu ukazuje na jejich zvláštní postavení v ruštině.

(A)

*Přesto jsou ekonomové nejlepší cestou, jak **zhodnotit** to, co je před námi.*

*Тем не менее, экономисты остаются пока лучшими **предсказателями** того, что будет впереди.*

*Dennoch bleiben Ökonomen die verlässlichste Quelle, wenn es um die **Einschätzung** zukünftiger Entwicklungen geht.*

(B)

*Tento přístup dokáže inflaci velice dobře **sledovat**, kromě zlomových okamžiků, poněvadž modely postrádají fundamentální či dlouhodobé vlivy.*

*Такой подход **отслеживает** инфляцию довольно хорошо, кроме как при поворотных моментах, потому что данные модели не учитывают основные или долгосрочные факторы воздействия.*

*Mit diesem Ansatz lässt sich die Inflation durchaus gut **verfolgen**, außer an Wendepunkten, weil es den Modellen hier an wichtigen zugrunde liegenden oder langfristigen Informationen fehlt.*

(C)

*Je načase **zavést** mezinárodní daň ze zisku bank, realizovanou třeba jako poplatek z mezinárodních finančních transakcí, která by mohla každoročně vynést desítky miliard dolarů.*

*Настало время **введения** международного налога на прибыли банков (возможно, в виде сбора по международным финансовым сделкам), который принесёт десятки миллиардов долларов в год.*

Es ist Zeit für eine internationale Steuer auf Bankengewinne - vielleicht als Abgabe auf internationale Finanztransaktionen – die jährlich zweistellige Milliardenbeträge einbrächte.

V ostatních případech odpovídal českému infinitivu infinitiv v ruštině. Také v ruštině byly nejčastěji zastoupeny infinitivy závislé na určitém tvaru slovesném

(22 %) a substantivu (18 %). Určité tvary slovesné nesly většinou modální význam (*попытаться, намеряться, стараться, намереваться*) (D), bylo mezi nimi i 6 modálních sloves (5,5 %) (E) a jeden tvar analytického budoucího času. Modální predikativy se objevily v 5 případech (4,6 %) (F). Méně častý byl infinitiv závislý na adjektivu (10 %) (G). Stejně jako v češtině, měla i adjektiva hodnotící význam (*трудно, дорого, опасно)*. Závislé infinitivní věty se vyskytly v 5 případech: 3 účelové věty uvozené *чтобы* (H), 2 srovnávací věty s *что*.

(D)

*Cynici řeknou, že vyspělé země zcela v tradici předchozích obchodních dohod hodlaly **poskytnout** pouze nezbytné minimum ústupků a zároveň **vyprodukovat** maximum rétorického přikrášlení, aby získaly rozvojové země na svou stranu.*

*Циники скажут, что развитые страны, по традиции предыдущих торговых сделок, намеревались **пойти** на минимум уступок, в то же время стремясь по максимуму " **раскрутить** " свои собственные интересы, чтобы взять развивающиеся страны на борт.*

*Zyniker werden sagen, dass die Industrieländer in der Tradition vorheriger Handelsabkommen lediglich das absolute Minimum an Zugeständnissen **machen** wollten, während sie das volle Maximum an „PR" **erzeugten**, um die Entwicklungsländer an Bord zu holen.*

(E)

*John McCain dokázal **porazit** své konvenčnější republikánské soupeře tím, že jevil zdání naprosté odlišnosti:...*

*Джон Маккейн смог **победить** своих более консервативных соперников из республиканской партии благодаря тому, что казался совсем не похожим на них:...*

*John McCain ist es gelungen, seine konventionelleren republikanischen Rivalen **zu schlagen**, indem er völlig anders zu sein schien als sie:...*

(F)

*Dalo se zřejmě **očekávat**, že lišky přijdou po ní.*

Auf diesem würden die Füchse wohl daherkommen.

*Видно, тут и надо **ждать** гостей.*

(G)

*...a přesto ani státy, kde kvůli zločinům souvisejícím s drogami dochází k popravám, nedokázaly problému **učinit přítrž**.*

*...даже те страны, где людей казнят за преступления, связанные с наркотиками, оказались бессильны **преградить им путь**.*

*Aber nicht einmal Länder, wo Menschen für Drogendelikte hingerichtet werden, konnten die Entwicklung des Drogenhandels **aufhalten**.*

(H)

*Ještě to ušlo, když si chalupu přišli **prohlížet** lidé,...*

*Хорошо еще, если в дом, чтобы **осмотреть** его, заходили посетители.*

*Wenn Leute kamen, die sich das Haus **ansahen**, dann ging es ja noch an...*

5.7 Ekvivalenty ruských infinitivů

Bylo analyzováno 105 tvarů. Z analýzy byla vyloučena modální slovesa a modální predikativy. Nejčastěji se infinitiv vyskytoval v závislé pozici: ve spojení s určitým tvarem slovesným (48,5 %), substantivem (14,5 %), adjektivem (8,5 %) a adverbiem (3,8 %). Určité tvary slovesné řídící infinitiv měly většinou modální (*пытаться, позволить, заставить, стараться*) význam. 19 % tvořily infinitivní věty: nejčastěji účelová (10,5 %), méně často srovnávací (3,8 %) a podmínková věta.

5.7.1 Ekvivalenty ruských infinitivů v češtině

Potvrdilo se, že čeština nevyužívá infinitivů tak široce, jako ruština. Ve 41,9 % případů neodpovídal ruskému infinitivu český infinitiv. V těchto případech odpovídal ruským infinitivním konstrukcím nejčastěji určitý tvar slovesný (11 %) (A) a vedlejší věta (15,2 %). Ruským konstrukcím s *чтобы/дабы* odpovídaly v češtiny převážně vedlejší věty uvozené *aby*, bez ohledu na jejich význam (B1; B2). Méně často bylo ekvivalentem substantivum (10,4 %), v tomto případě se jednalo o VS a DS (C, E1; viz také 5.7.2 G).

(A)

*Реформаторов заставили **замолчать** во имя сохранения стабильности.*

*Reformátoři **byli umlčeni** ve jménu udržení stability.*

*Die Reformer **wurden** im Namen der Aufrechterhaltung der Stabilität **mundtot gemacht**.*

(B1)

*Оставив блюдо на потире, старец потряс сосуд, дабы **перемешать***

все бюллетени.

*Mortati potřásal hlasovacími lístky, aby je **promíchal**.*

*Mit der einen Hand hielt er den Teller auf dem Kelch, während er das Gefäß mit der anderen Hand hob und die Stimmzettel **durchschüttelte**.*

(B2)

*Надо признать, что корреляция не может быть безупречной при выборке из всего 16 стран, достаточного богатых для того, чтобы **включить** их в исследование.*

*Faktem je, že pouze 16 zemí je natolik bohatých, aby **se daly** do průzkumu **zařadit**, takže korelace není dokonalá.*

*Natürlich trifft diese Korrelation bei nur 16 Ländern, die reich genug sind, um bei dieser Erhebung **berücksichtigt zu werden**, nicht vollkommen zu.*

(C)

*...чтобы как 19 стран, входящих и в НАТО, и в ЕС, так и остальные страны Евросоюза согласились совместно **взять** на себя ответственность за Афганистан.*

*..., aby jeho vlastních 19 dvojích členů i ostatní země EU vyjádřily souhlas s **převzetím** sdílené zodpovědnosti v Afghánistánu.*

, dass die 19-Doppelmitglieder und der Rest der EU sich auf eine geteilte Verantwortung in Afghanistan einigen.

Téměř 60 % výskytů tvořily různé konstrukce s infinitivem. Nejčastěji se jednalo o spojení s určitým slovesným tvarem 22,8 % (D) a modálním slovesem (E1) (16,1 %). V jednom případě se jednalo o pasivní parafráze *dát se* s infinitivem (E2). Infinitiv závislý na substantivu se vyskytl v 6 případech (5,7 %), kromě jediného případu odpovídal i v ruštině infinitiv závislý na substantivu (F). Infinitiv v závislé větě se objevil okrajově (2,8 %), a to ve srovnávací větě (G).

(D)

*«Университеты Европы в целом не способны **предоставить** интеллектуальную и творческую энергию, необходимую для того, чтобы улучшить плохие экономические показатели континента».*

*„ Evropské univerzity, brané jako jedna skupina, nedokáží **zajistit** intelektuální a kreativní energii, jíž je zapotřebí ke zlepšení chabé hospodářské výkonnosti kontinentu.“*

*„ Europas Universitäten schaffen es als Gruppe betrachtet nicht, die intellektuelle und kreative Energie **zu liefern**, die notwendig ist, um die schlechte Wirtschaftsleistung des Kontinents zu verbessern. “*

(E1)

*Однако спустя три дня – именно дня – после признания его виновным, президент Ричард Никсон приказал, чтобы его освободили из тюрьмы и позволили **отбывать** приговор в комфортабельном доме с двумя спальнями.*

*Přesto pouhé tři dny - ano, dny - po jeho usvědčení prezident Richard Nixon nařídil, aby byl Calley propuštěn z vězení a mohl si svůj trest **odpykat** v pohodlném třípokojovém domku.*

*Drei Tage – jawohl, Tage – nach seiner Verurteilung wurde er dennoch auf Befehl von Präsident Richard Nixon aus dem Gefängnis entlassen und durfte seine Strafe in einem komfortablen Haus mit zwei Schlafzimmern **verbüßen**.*

(E2)

*Даже в Соединенных Штатах растет обеспокоенность по поводу того, что так называемые патенты «hold-up … не дают наиболее продуктивно **использовать** скудные исследовательские ресурсы.*

*Dokonce i ve Spojených státech sílí obavy, že takzvané „ hold - up patenty „… odvádějí vzácné prostředky na výzkum z míst, kde by se daly nejproduktivněji **využít**.*

*Selbst in den USA mehren sich die Bedenken, dass sogenannte Blockadepatente knappe Forschungsressourcen von ihrem produktivsten **Einsatz** ablenken.*

(F)

*Например, если способность матери **кормить** своих детей не зависит напрямую от уровня ее образования…*

*Například zatímco schopnost matky **nakrmit** své dítě není silně spojena s její úrovní lidského kapitálu…*

*Zum Beispiel steht die Fähigkeit einer Mutter, ihr Kind **zu nähren**, in keiner rechten Beziehung zu der Stufe, die sie als Humankapital einnimmt…*

(G)

*Ну, у меня уже созревал план, как **протянуть** вам руку помощи.*

*Připravoval jsem plán, jak vám **podat** pomocnou ruku.*

*Ich hatte mir bereits einen Plan zurechtgelegt, um Ihnen eine hilfreiche Hand **entgegenzustrecken**.*

5.7.2 Ekvivalenty ruských infinitivů v němčině

Přibližně ve čtvrtině případů odpovídal ruskému infinitivu v němčině jiný tvar než infinitiv (23,8 %), ve většině těchto případů (80 %) odpovídal i v češtině jiný tvar než infinitiv. V těchto případech nejčastěji odpovídal významu infinitivu určitý tvar slovesný (17 %) ve větě vedlejší (věta podmínková, předmětná) (A) nebo ve větě hlavní – u těchto ekvivalentů oproti ruštině nebyl vyjádřen modální nebo fázový význam (B). Druhým nejčastějším ekvivalentem bylo substantivum (6,6 %), ve většině případů šlo o dějová substantiva a substantivizovaný infinitiv (C).

(A)

*Было бы лучше для обеих стран **отбросить** некоторые из этих цветочных гирлянд приторных прилагательных.*

*Es wäre besser für beide Länder, wenn sie auf einige dieser Girlanden aus schmalzigblumigen Adjektiven **verzichten würden**.*

*Pro obě země by bylo lepší část těchto květinových girland přeslazených adjektiv **odhodit**.*

(B)

*Малыш облокотился о подоконник и стал **смотреть** в окно.*

*Lillebror stellte sich ans Fenster und **guckte** hinaus.*

*Ben přistoupil k oknu a **hleděl** ven.*

(C)

*… а технология компьютерных чипов (встроенных схем) позволила спутникам связи **работать** без периодического ремонта людьми.*

*… und die Computerchiptechnologie (integrierte Schaltkreise) erlaubte den **Betrieb** von Kommunikationssatelliten ohne regelmäßige Reparaturen von Menschenhand.*

*… zatímco technologie počítačových čipů (integrovaných obvodů) umožnila **provoz** telekomunikačních satelitů bez periodických lidských oprav.*

Infinitiv odpovídal v 76,2 % výskytů, o něco více byl zastoupen infinitiv s *zu* (44,7 %) a bez *zu* (28,5 %). Infinitiv bez *zu* byl až na dvě výjimky (se slovesem *lassen*) vždy ve spojení s modálním slovesem (D1). Jeden z těchto výskytů byl pasivní tvar infinitivu (D2).

(D1)

*Все время **держаться** за эльфами, вышедшими на охоту, хоббиту не удавалось, поэтому он так и не выяснил, как можно выбраться из леса, а бродил сам по себе, все время со страхом заблудиться, пока не выпадал случай вернуться обратно.*

*Bei den jagenden Elben konnte er nicht die ganze Zeit **mithalten**, und so entdeckte er niemals die Wege hinaus aus dem Wald. Es blieb ihm also nichts anderes übrig, als verlassen durch den Wald zu streunen. Immer mußte er fürchten, daß er sich verirrte, bis ihm ein Glücksfall die Rückkehr erlaubte.*

*Nemohl **zůstat** s elfy na lovu po celou dobu, co byli venku, takže nikdy neobjevil žádnou cestu z hvozdu a nezbývalo mu nežli nešťastně bloumat po lese, v hrůze, že zabloudí, dokud se mu nenaskytla příležitost k návratu.*

(D2)

*Страны с сильной бюджетной позицией (то есть с меньшим структурным дефицитом) следует **поощрять** к принятию более экспансионистской политики, чтобы содействовать подъему общего спроса.*

*Länder, die sich in einer besseren haushaltspolitischen Situation befinden (also geringere strukturelle Defizite aufweisen) sollten **ermutigt werden**, eine expansivere Politik zu verfolgen, um einen Beitrag zur Erhöhung der allgemeinen Nachfrage zu leisten.*

*Země se silnější fiskální pozicí (tedy s nižšími strukturálními schodky) by se měly **podněcovat** k přijetí expanzivnější politiky, aby přispěly k pozvednutí celkové poptávky.*

Infinitiv s *zu* byl nejčastěji ve spojení s určitým tvarem slovesným (15, 2 %) (E), který měl často modální význam (*scheinen, versuchen*). Ve 13 % výskytů se jednalo o infinitivní konstrukci s *um*. Kromě jediné výjimky těmto konstrukcím odpovídala také v ruštině konstrukce *чтобы* s infinitivem (F). Ruskému substitutivnímu infinitivu[226] odpovídala také v němčině substitutivní konstrukce s *anstatt* (G). V 10, 4 % závisel infinitiv s *zu* na substantivu, těmto případům s jedinou výjimkou odpovídaly infinitivy závislé na substantivu i v ruštině a češtině (H).

(E)

*… но и среди большинства избирателей социалистов, которые решили **отвергнуть** позицию партийного руководства, поддерживающего объединение Европы.*

*…, sondern auch bei den meisten sozialistischen Wählern, die beschlossen hatten, die pro-europäische Haltung ihrer Parteiführung **mit Füßen zu treten**.*

*…, nýbrž i u většiny socialistických voličů, kteří se rozhodli **zavrhnout** proevropský postoj stranického vedení.*

(F)

*Впервые у него появилось достаточное количество персонала, медикаментов, а также обучающих программ, чтобы тысячам людей **проводить** АРВ-терапию.*

*Zum ersten Mal hätte er ausreichend Personal, Medikamente und Ausbildungsmaßnahmen, um Tausende mit der ARV-Therapie **zu behandeln**.*

226 V ruštině tzv. сопоставительные предложения (АГ: § 2815).

*Mohl tak poprvé mít dostatek kvalifikovaných lidí a léků, aby konečně **mohl začít** s léčbou první tisícovky nemocných.*

(G)

*Вместо того чтобы **продолжать** двигаться этим бесплодным путем, ФРС следует сейчас же покончить с КСЗ, которому конца и края не видно.*

*Anstatt diesen zwecklosen Pfad weiter **zu verfolgen**, sollte die Fed ihre unbefristete dritte Runde der monetären Lockerung jetzt beenden.*

*Namísto **pokračování** v této marné cestě by měl Fed okamžitě ukončit QE3, které má běžet do odvolání.*

(H)

*Например, если способность матери **кормить** своих детей не зависит напрямую от уровня ее образования, то ее способность помогать детям с выполнением домашних заданий увеличивается в зависимости от уровня образования.*

*Zum Beispiel steht die Fähigkeit einer Mutter, ihr Kind **zu nähren**, in keiner rechten Beziehung zu der Stufe, die sie als Humankapital einnimmt, während ihre Befähigung, ihren Kindern bei den Schularbeiten zu helfen, mit dem Grad ihrer eigenen Ausbildung zunimmt.*

*Například zatímco schopnost matky **nakrmit** své dítě není silně spojena s její úrovní lidského kapitálu, její schopnost pomoci svému dítěti se školními úkoly vzrůstá s úrovní jejího vlastního vzdělání.*

5.8 Ekvivalenty německých infinitivů

Bylo analyzováno 112 tvarů, z nichž bylo pouze 9 tvarů bez *zu*. Tyto infinitivy byly ve spojení se slovesem *lassen* (A) a slovesy smyslového vnímání (*hören, sehen*).

(A)

*Das ließ mich darüber **nachdenken**, was die Industrie tun könnte.*

*To mě přivedlo k **přemýšlení** o tom, co bychom měli dělat v průmyslu.*

*Ну и, это натолкнуло меня на **размышления**, насчёт того что мы должны сделать в производстве.*

Většina infinitivů s *zu* byla závislá na určitém tvaru slovesném (44,6 % všech tvarů) (B), jednalo se především o polomodální slovesa *(scheinen, versuchen*). 17,8 % infinitivů bylo závislých na substantivu (C), přibližně třetina substantiv měla dějový význam. 13 % infinitivů záviselo na adjektivech, která měla převážně hodnotící význam (*schwer, einfach*). Infinitní věty s *um* se objevily v 10 % případů (D), ve dvou případech byl infinitiv součástí negativní modální věty uvozené konektorem *ohne*.

(B)

*Und die reichen Länder werden es sich leisten können, die armen Länder bei der Bezahlung der neuen, saubereren Technologien **zu unterstützen**.*

*A bohaté země si budou moci dovolit chudým zemím **pomoci** s úhradou nových, čistějších technologií.*

*И богатые страны могут позволить себе **помочь** бедным странам заплатить за новые, более чистые технологии.*

(C)

*Nicht **zu handeln** wäre ein Betrug an den Menschen in Afghanistan, die US-Armee und NATO-Streitkräfte in 2001 als Befreier begrüßt hatten.*

***Nečinnost** by znamenala zradu afghánského lidu, který v roce 2001 přivítal americkou armádu a jednotky NATO jako osvoboditele.*

***Отказ действовать** означал бы предательство по отношению к афганскому народу, который в 2001 г. приветствовал американскую армию и силы НАТО в качестве освободителей.*

(D)

*China und Indien haben überall auf dem Globus finanziell und politisch kostspielige Geschäfte abgeschlossen, um sich die Produktion neuer Öl fördernder Länder **zu sichern**.*

*Čína a Indie brázdí celý svět a uzavírají finančně i politicky nákladné dohody ve snaze **zajistit si** produkci z nových ropných států.*

*Китай и Индия рыщут по свету, заключая затратные как с финансовой, так и с политической точки зрения сделки, пытаясь **забронировать** для себя запасы новых нефтедобывающих стран.*

5.8.1 Ekvivalenty německých infinitivů v češtině

Téměř polovině německých infinitivů neodpovídal infinitiv v češtině (42,8 %). V těchto případech (17,8 %) byl význam nejčastěji vyjádřen samostatnou větou (účelovou, předmětnou) (A). Druhým nejčastějším ekvivalentem byl určitý tvar slovesný (8,8 %), v těchto případech byl vyjádřen určitým tvarem slovesným význam německého infinitivu, zatímco význam německého Vf (jednalo se převážně o slovesa *lassen, scheinen*) byl vyjádřen jiným prostředkem, nebo nebyl vyjádřen vůbec[227] (B). O něco menší zastoupení (7 %) měla VS a DS (4,4 %) (C).

(A)

*Chinas Regierung hat den Krieg gegen den Terror benutzt, um scharf gegen jene **durchzugreifen**, die sich für eine größere Autonomie einsetzen, auch wenn sie dafür friedliche Mittel eingesetzt haben.*

*Čínská vláda využila válku proti teroru, aby tvrdě **zasáhla** proti těm, kdo usilují o větší autonomii, a to včetně těch, kdo o ni usilují mírovými prostředky.*

227 Německému spojení *scheinen* s infinitivem často v češtině odpovídala konstrukce s podmiňovacím způsobem:
*Die europäischen Staatsführungen **scheinen** nirgendwo hin **zu führen**, weil sie keine Vision haben, auf der sie aufbauen können.*
*Evropští vůdci **jako by** nikam **nevedli**, protože nemají vizi, ze které by mohli čerpat.*
***Создается впечатлени**е, что европейские лидеры **не имеют** четкого **направления**, поскольку у них нет видения ситуации, на котором можно было бы основываться.*

Китайское правительство использует войну с терроризмом для того, чтобы ***сломить*** *сопротивление всех, кто пытается добиться большей автономии от центральной власти, включая и тех, кто делает это мирным путем.*

(B)

Erstaunlich viele regionale Beobachter scheinen ***zu erwarten****,* ***hoffen*** *oder* ***fürchten****, dass solche Entwicklungen irgendwie fast automatisch zu einem „ neuen Sykes-Picot “ führen würden – also zu einer neuen, von den heutigen Großmächten geschaffenen regionalen Ordnung im Nahen Osten.*

Je ohromující, kolik regionálních pozorovatelů podle všeho ***očekává****,* ***doufá*** *nebo* ***se obává****, že takový vývoj událostí nějakým způsobem téměř automaticky povede k „nové Sykesově - Picotově dohodě“ - tedy k vytvoření nového regionálního uspořádání na Blízkém východě současnými mocnostmi.*

Удивительно, насколько многие наблюдатели в регионе ***ожидают****,* ***надеются*** *или* ***опасаются****, что такие изменения каким-то образом почти автоматически приведут к «новому Сайксу-Пико» – то есть к установлению нынешними сверхдержавами нового регионального порядка на Ближнем Востоке.*

(C)

Sollen Industrieländer Vermögensteuern einführen, um die Staatsschulden mittelfristig ***zu stabilisieren*** *und* ***zu reduzieren****?*

Měly by vyspělé země zavést daně z bohatství jako prostředek ***stabilizace*** *a* ***snížení*** *veřejného dluhu ve střednědobém výhledu?*

Стоит ли развитым странам вводить налог на роскошь в качестве средства ***стабилизации*** *и* ***снижения*** *госдолга в среднесрочном периоде?*

Převládajícím ekvivalentem byl infinitiv, který nejčastěji závisel na určitém tvaru slovesném (18,7 %). I v tomto případě se jednalo převážně o slovesa s modálním významem (*snažit se, pokoušet se*) (D). V němčině jim ve většině případů odpovídal také infinitiv závislý na určitém tvaru slovesném. Druhou nejčastější konstrukcí byl infinitiv závislý na substantivu (16,9 %) (E), mezi těmito substantivy se VS objevilo pouze v jediném případě. Méně často byl zastoupen infinitiv závislý na adjektivu (6,9 %) a adverbiu (4,4 %).

(D)

Tatsächlich wird nun mit der offiziellen Rhetorik wieder einmal versucht, die Märkte davon ***zu überzeugen****, die Realität zu ignorieren.*

Oficiální rétorika se znovu snaží ***přesvědčit*** *trhy, aby ignorovaly realitu.*

Действительно, официальная риторика вновь обратилась к попыткам ***убедить*** *рынки игнорировать реальность.*

(E)

Andererseits kann vernetzte Kommunikation die Vorteile von wechselseitiger Kommunikation und Peer-to-Peer-Beziehungen nutzen, um kulturelle Unterschiede zu ***überwinden****.*

Naopak síťové komunikační prostředky mohou využívat obousměrné komunikace a vztahů lidí na stejné úrovni s cílem ***překonávat*** *kulturní odlišnosti.*

С другой стороны, общение с помощью сетей может дать преимущество двустороннего общения и равноправных взаимоотношений с целью ***преодоления*** *культурных различий.*

5.8.2 Ekvivalenty německých infinitivů v ruštině

V ruštině bylo mezi ekvivalenty zastoupeno více infinitivů než v češtině (63 %). Analýza jiných než infinitních ekvivalentů ukázala zajímavý výsledek: mezi těmito ekvivalenty převládala ruská DS na *-ние* (16 % všech výskytů). Vyšší zastoupení DS na *-ние* oproti českým VS je převážně způsobeno odlišnou vazbou některých substantiv (*цель*) a sloves, která se v němčině i češtině pojí s infinitivem (A, viz také 5.8.1 C). Vysoké zastoupení DS na *-ние* ovšem opět ukazuje na stále široké možnosti jejich verbálního využití.

Určitý tvar slovesný odpovídal německému infinitivu v 9,8 % výskytů (B). Vedlejší věty se objevily okrajově.

(A)

Ein vorrangiges Ziel der Europäischen Union ist es daher, Stabilität und Sicherheit durch eine dynamische Struktur ökonomischer und politischer Interdependenz ***zu fördern****, an der alle Länder entsprechendes Interesse haben.*

Таким образом, главная цель Европейского союза заключается в ***продвижении*** *стабильности и безопасности через динамическую структуру экономической и политической взаимозависимости, в которой очень заинтересованы все страны.*

Prvořadým cílem Evropské unie tedy je ***prosazovat*** *stabilitu a bezpečnost prostřednictvím dynamické struktury vzájemné ekonomické a politické závislosti, na níž mají vlastní zájem všechny národní státy.*

(B)

Eine wachsende Zahlen[228] *von Menschen, sogar gemäßigte, lassen sich zu aktivem Widerstand* ***bewegen****.*

Растущее число людей, даже из числа самых умеренных, ***примыкает*** *к дейcтвующей оппозиции.*

Stále větší počet lidí, a to i umírněných, se ***zapojuje*** *do aktivní opozice.*

Infinitiv však mezi ekvivalenty převládal. Nejčastěji závisel na určitém tvaru slovesném (20,5 %) (C), opět převážně s modálními významy. Modální sloveso bylo zastoupeno pouze ve třech případech, modální predikativy ve dvou. Infinitiv závislý na substantivu se vyskytl v 9,8 % případů (D1), polovina těchto případů byla DS a DS na *-ние* (D2). Přibližně stejné zastoupení měly infinitivy závislé na adjektivu (8 %) (E) a adverbiu (7,1 %) (F). Adjektiva i adverbia měla často hodnotící význam.

(C)

Manche von ihnen wurden nicht eingeladen, sich an offiziellen Institutionen ***zu beteiligen****, oder sie erhielten nicht genug Anreize dafür.*

228 Zde se jedná o tiskovou chybu: Eine wachsende Zahl von Menschen

*Некоторым не предложили – или не дали достаточных стимулов – **присоединиться** к официальным структурам.*

*Některé nebyly vyzvány nebo nedostaly dostatečnou motivaci, aby se do oficiálních orgánů **zapojily**.*

(D1)

*„Niemand ist von Furcht befreit, der es nicht wagt, seinen Platz auf der Welt so **zu sehen**, wie er ist;…“*

*«Ни один человек не свободен от страха **увидеть** свое истинное место в мире;… »*

*„Žádný člověk se neosvobodí od strachu, pokud nenajde odvahu **vidět** své místo ve světě takové, jaké je;…“*

(D2)

*Die Entscheidung, wer ermächtigt werden, und wer teilhaben soll, wird die Zukunft der politischen Parteien und des Systems, indem sie regieren, entscheiden - nicht der Entschluss, die heutigen Medien **zu retten.***

*Решение, кого уполномочить и кому позволить участвовать, скорее, чем решение, **сохранить** ли существующие медиа-технологии, будет определять будущее политических партий и систем, в которых они правят.*

*Budoucnost politických stran a systémů, v nichž vládnou, nebude určovat rozhodnutí, zda **zachrání** stávající mediální technologie, ale rozhodnutí, komu dát moc a komu umožnit účast na politickém procesu.*

(E)

*Selbstverständlich lautet ein Teil der Antwort, die relativ wenigen Personen zu identifizieren, die bereit sind, ihr Leben dafür **einzusetzen**, das Leben anderer ohne Unterscheidung oder Zweck zu zerstören.*

*Конечно, часть ответа заключается в том, чтобы идентифицировать относительно небольшое количество людей, которые готовы **потратить** свои жизни для того, чтобы разрушить жизни других без различия или цели.*

*Částečnou odpověď pochopitelně skýtá identifikace relativně malého počtu lidí, kteří jsou připraveni **položit** životy za zmaření životů jiných, bez rozlišování či smyslu.*

(F)

*Es mag für China schwierig sein, jemals mit dem Erfolg eines kleinen asiatischen Landes wie Singapur **gleichzuziehen**…*

*Китаю, возможно, будет нелегко **сравниться** с успехом такой небольшой азиатской страны, как Сингапур…*

*Pro Čínu bude možná obtížné **vyrovnat** se někdy úspěchu malé asijské země, jako je Singapur…*

5.9 Závěr

Následující tabulka ukazuje nejčastější ekvivalenty infinitivů v němčině, češtině a ruštině:

<table>
<tr><td></td><td colspan="3">infinitivy v češtině</td><td colspan="3">infinitivy v ruštině</td></tr>
<tr><td rowspan="5">Ekvivalenty v němčině</td><td rowspan="4">inf (77,7 %)</td><td rowspan="3">inf s zu (48 %)</td><td>závislý na Vf (17,5 %)</td><td rowspan="4">inf (76,2 %)</td><td rowspan="3">inf s zu (44,7 %)</td><td>závislý na Vf (15,2 %)</td></tr>
<tr><td>substantivu (13,8 %)</td><td>infinitivní věty s um (13 %)</td></tr>
<tr><td>adjektivu (9,2 %)</td><td>závislý na substantivum (10,4 %)</td></tr>
<tr><td>inf bez zu (29,7 %)</td><td>modální slovesa</td><td>inf bez zu (28,5 %)</td><td>modální slovesa + lassen</td></tr>
<tr><td>bez infinitivu (22,3 %)</td><td colspan="2">substantiva (13,8 %)</td><td>bez infinitivu (23,8 %)</td><td colspan="2">Vf ve větě hlavní a vedlejší (17 %)</td></tr>
<tr><td colspan="3"></td><td colspan="3">substantiva (6,6 %)</td></tr>
</table>

<table>
<tr><td></td><td colspan="3">infinitivy v češtině</td><td colspan="2">infinitivy v němčině</td></tr>
<tr><td rowspan="5">Ekvivalenty v ruštině</td><td rowspan="3">inf (71,3 %)</td><td colspan="2">závislý na Vf (22 %)</td><td rowspan="3">infinitiv (63 %)</td><td>závislý na Vf (20,5 %)</td></tr>
<tr><td colspan="2">substantivu (18 %)</td><td>substantivech (9,8 %)</td></tr>
<tr><td colspan="2">adjektivu (10 %)</td><td>adjektivu (8 %)</td></tr>
<tr><td rowspan="2">bez infinitivu (28,7 %)</td><td>Substantiva (22 %)</td><td>DS na – ние (17,5 %)</td><td rowspan="2">bez infinitivu (37 %)</td><td rowspan="2">adverbiu (7,1 %)
DS na – ние (16 %)</td></tr>
<tr><td colspan="2">Vf (6,7 %)</td></tr>
</table>

<table>
<tr><td></td><td colspan="3">infinitivy v ruštině</td><td colspan="3">infinitiv v němčině</td></tr>
<tr><td rowspan="6">Ekvivalenty v češtině</td><td rowspan="3">infinitiv (58,1 %)</td><td colspan="2">závislý na Vf (38,9 %)</td><td rowspan="4">infinitiv (59 %)</td><td rowspan="3">Vf (43,7 %)</td><td>závislý na modálním slovese (25,7 %)</td></tr>
<tr><td colspan="2">na adjektivech (6,6 %)</td><td>Vf (18 %)</td></tr>
<tr><td colspan="2">na substantivech (5,7 %)</td><td colspan="2">substantivu (5,7 %)</td></tr>
<tr><td rowspan="3">bez infinitivu (41,9 %)</td><td rowspan="2">Vf (26,2 %)</td><td>Vf ve větě hlavní (11 %)</td><td rowspan="3">bez infinitivu (41 %)</td><td rowspan="2">Vf (33,2 %)</td><td>Vf 18 %</td></tr>
<tr><td>Vf ve vedlejší větě (5,2 %)</td><td>15,2 %Vf ve vedlejší větě</td></tr>
<tr><td rowspan="2">substantiva (10,4 %)</td><td>VS (7 %)</td><td colspan="2">substantiva (7,6 %) (DS a VS)</td></tr>
<tr><td>DS (3,4 %)</td><td colspan="3"></td></tr>
</table>

Tabulka 5.11 *Přehled ekvivalentů infinitivů v ruštině, češtině a němčině*

Rámcově se ekvivalenty neliší: nejčastějším ekvivalentem je vždy infinitiv. Ve všech sledovaných jazycích převládá využití infinitivu ve spojení s modálními a fázovými slovesy. Zdá se, že kromě toho se možnosti infinitivu nejvíce shodují u infinitivu závislého na substantivu, kde byly největší shody napříč sledovanými jazyky. Nejvyšší zastoupení infinitivů mezi ekvivalenty má němčina, potvrzují se tak její široké systémové možnosti jak pro infinitiv závislý na slovese, tak pro závislé infinitivní věty. O něco nižší zastoupení měl infinitiv mezi ekvivalenty v ruštině, vyplývalo to především z vysoké frekvence DS na –*ние*. Na rozdíl od češtiny však má ruština k dispozici závislé infinitivní věty. Účinkové a účelové konstrukce s *ит/чтобы* v němčině a ruštině si ve velké míře odpovídaly. Nízké zastoupení infinitivů mezi ekvivalenty v češtině není překvapující a je způsobeno malými možnostmi využití především závislých infinitivních vět v češtině. V češtině měla naopak mezi sledovanými jazyky nejvyšší zastoupení vedlejší věta, vysoké zastoupení měla i VS.

Naopak velmi zajímavým je využití **DS na – *ние*** v ruštině, která byla velmi frekventovaná jak pro ekvivalenty českých (17,5 %), tak i německých (16 %) infinitivů. Četnost využití ruských DS na – *ние* překročila výrazně i četnost využití českých VS.[229] Znovu se tak nepřímo potvrzuje jejich výjimečné postavení mezi ruskými DS. Rozdíl mezi poklesem verbálních možností DS na – *ние* (omezení jejich tvoření, neutralizace vidových významů) a jejich vysokým zastoupení mezi ekvivalenty neurčitých tvarů slovesných může ukazovat na heterogennost této třídy substantiv. Jako celek pravděpodobně ztrácí některé své verbální vlastnosti, ovšem v jazyce jde o stále frekventovaný prostředek, který minimálně v některých kontextech má charakter neurčitého tvaru slovesného. DS na – *ние* konkurují i vedlejší větě ve spojení se slovesy smyslového vnímání (*Я слышал пение соловья)*.

V němčině se i v této oblasti projevuje polysyntéza, většinou se jednalo o spojení infinitivu s dalším lexémem (*offen lassen*, *stehen bleiben*). Často jde o pomezní útvary, kde je obtížné odlišit, zda se jedná o jediné slovo nebo více slov. Zajímavé je také téměř nulové zastoupení substantivizovaných infinitivů mezi ekvivalenty.

229 DS na –*ние* se ve vyšší míře objevila i mezi substantivy, na nichž závisel infinitiv.

6 Závěr

Tato práce ukazuje neurčité tvary slovesné jako prostředky vyjádření druhého sdělení v češtině, němčině a ruštině. Provedené analýzy umožňují porovnat nejen možnosti jejich využití, ale nepřímo ukazují také jejich četnost a konkurující konstrukce. Metodou srovnání byla manuální analýza na základě dat z paralelního korpusu InterCorp zaměřená na ekvivalenty jednotlivých neurčitých tvarů slovesných ve sledovaných jazycích. Z důvodu omezeného rozsahu německých a především ruských textů v tomto korpusu byly do analýzy zahrnuty i překlady ze „třetích" jazyků. Korpusové analýzy umožňují provádět výzkum na velkém množství konkrétních dokladů, jejichž získání bylo u jevů s nízkou frekvencí v textu pomocí starších metod obtížné. V případě této práce se však nejedná o analýzu vycházející ze statistických dat, která korpus poskytuje, ale z konkrétních rozborů jednotlivých dokladů. Díky tomu bylo možné z analýzy vyloučit homonymní (např. adjektivizované) nebo chybně označkované tvary a především porovnat způsoby řešení v jednotlivých jazycích. Manuální analýza také umožnila popsat nejen gramatické, ale i negramatické prostředky (kompozici), kterých jazyky využívají, případně výskyt tzv. nulového analogon. Analýzy zahrnovaly přechodníky, příčestí a infinitivy v ruštině; přechodníky, příčestí (tzv. verbální adjektiva), infinitivy a verbální substantiva v češtině a participia, infinitivy a substantivizované infinitivy v němčině.

Sledované jazyky mají k dispozici víceméně stejné systémové prostředky, které však využívají v různé míře i v různých syntaktických funkcích. Analýza ukázala nikoli potenciálně možná řešení v jazyce, ale řešení, která jsou využívána ve vyšší míře. Volba konkurujících prostředků závisí na řadě faktorů, analýzy ekvivalentů ale ukazují celkovou tendenci ve výběru jazykových prostředků v daném jazyce. Omezení platnosti této analýzy plynou především ze zaměření pouze na psanou formu jazyka, z omezeného počtu textů zahrnutých do korpusu a nízké variability těchto textů, mezi nimiž byly především beletristické a žurnalistické texty. Nicméně i starší analýzy (především Dvořák 1983, Svoboda 1962) se opírají o beletrii a zahrnují omezený okruh autorů. Z ekvivalentů, které byly popsány výše, vyplývá nepřímo různá **frekvence** užití jednotlivých tvarů, vzájemná **konkurence** různých prostředků v rámci jazyka a konečně na jejich základě lze vyvodit i určitá **typologická** pozorování.

Frekvence neurčitých tvarů slovesných je obecně velmi vysoká jak v ruštině, tak v němčině. **Ruština** má nejširší možnosti užití participií – ruská participia převládala mezi ekvivalenty jak českých, tak německých participií, nižší výskyt měla pouze PPT. Ruská participia byla ekvivalentem i pro rozvitá česká participia, tedy tam, kde v němčině odpovídal určitý tvar slovesný. Na rozdíl od češtiny nemá ruština participia na *-лый,* která se v ruštině jako třída adjektivizovala, jednotlivé tvary těchto adjektiv se však objevily jako ekvivalenty českých participií na *-l*.

V ruštině jsou přechodníky ve srovnání s češtinou frekventovaným prostředkem, mezi ekvivalenty českých přechodníků se vyskytovaly ve velmi vysoké míře. Ruské přechodníky byly také ekvivalentem německých adverbiálních konstrukcí s P I.

Vysokou frekvenci měla mezi ekvivalenty ruská dějová substantiva *-ние,* která nejsou v ruštině řazena mezi slovesné tvary. Jak však ukázala analýza, minimálně ně-

která substantiva na *-ние* si zachovala verbální potenciál: vyskytovala se ve vysoké míře mezi ekvivalenty českých verbálních substantiv i německých substantivizovaných infinitivů, byla druhým nejčastějším ekvivalentem německých infinitivů a v menší míře se objevila i mezi ekvivalenty německých P I. Jak ukazují i jiné studie, mají DS na *-ние* často vyjádřený agent v instrumentálu (Vicherková 2008: 49). I když je u DS na *-ние* popsán ústup verbálních významů (především vidového; viz 4.3.2), stále mají možnost vyjádřit slovesný děj a fungovat jako ekvivalent českých a německých neurčitých tvarů slovesných. Je také možné, že je tato třída heterogenní: existuje určitý omezený počet vysoce frekventovaných tvarů, které mají silný verbální potenciál, ale jako celek DS na *–ние* verbální vlastnosti ztrácejí. Pro doplnění celkového obrazu by byla zajímavá analýza ekvivalentů DS na *–ние,* která však sahá nad rámec této práce. Mezi ekvivalenty jim konkurovala DS s nulovým sufixem, naopak poměrně nízké zastoupení měla DS na *-ка*, přestože ve slovníku jsou tato DS druhá nejčastější (Müncho 1995: 111).

Ukázaly se také široké možnosti využití ruského infinitivu, avšak jeho frekvence mezi ekvivalenty byla o něco nižší než frekvence německých infinitivů (konkurenčním tvarem byla právě dějová substantiva na *-ние*). Ruština má především mnoho větných struktur, kde se infinitiv vyskytuje v roli primárního predikátu, často s dativním subjektem a potenciálně s modální modifikací pomocí samostatné částice *бы*. V těchto případech jde o využití nekongruující predikace. Na rozdíl od češtiny jsou zde i široké možnosti užití závislého infinitivu a závislých infinitivních konstrukcí. Ruské infinitivní věty s *чтобы* odpovídaly ve velké míře německým infinitivním konstrukcím s *um*.

V **češtině** můžeme pozorovat obecně silnou tendenci vyjádřit druhé sdělení ve větě pomocí určitého tvaru slovesného ve větné konstrukci. Určité tvary slovesné převládaly mezi ekvivalenty ruských přechodníků, postpozitivních ruských participií, vysoké zastoupení měly i mezi ekvivalenty německých sInf a ruských i německých infinitivů. Z neurčitých tvarů slovesných se aktivně používají PPČ, PT a VS (infinitiv se vyskytuje převážně v rámci složeného predikátu). Jedná se o tvary, které svou formou zcela zapadají do stávajících slovnědruhových paradigmat češtiny (adjektiv a substantiv), umožňují vyjádřit všechny běžné flexivní kategorie substantiva a adjektiva a nemají ani výraznější syntaktická specifika.

Vysoká shoda byla mezi českými PMČ(l) a německými participii II od intranzitivních sloves (typu *uprchlé ženy/ die geflüchteten Frauen; vyhublá tvář/ ausgemergeltes Gesicht)*. V ruštině se adjektiva na *-л* mezi ekvivalenty objevila okrajově, českým PMČ(l) nejčastěji odpovídala ruská PMČ a adjektiva. PMČ (l) se ovšem mezi ekvivalenty objevilo pouze ve třech případech (jako ekvivalent ruského PMT, PMČ a německého P II). Vysoká shoda byla mezi nerozvitými českými PT d. v. a ruskými PMT; u rozvitějších konstrukcí čeština volila častěji vedlejší větu. PPČ a PT jsou v češtině nepříznakové a mají vysoké zastoupení v různých druzích textů. Nízká frekvence PMČ mezi ekvivalenty je pravděpodobně ovlivněna i texty zařazenými do korpusu[230]. Užívání PMČ je také pravděpodobně spojeno s individuálním stylem (Izotov 1993: 23, Giger 2010: 19).

Na rozdíl od ruských dějových substantiv na *-ние* česká verbální substantiva svůj verbální charakter neztrácejí, ale naopak posilují (užitím zvratného *se/si* jako postfi-

230 Nevyskytovaly se zde např. texty sportovního zpravodajství, kde se PMČ, zdá se, užívají aktivněji a jako neutrální prostředek (nearchaický, popř. neironický) (viz Giger 2010: 19).

xu). Česká verbální substantiva se vyskytovala mezi ekvivalenty německých substantivizovaných infinitivů, v nižší míře i mezi ekvivalenty ruských přechodníků, německých i ruských infinitivů a okrajově mezi ekvivalenty německých participií.

Ve srovnání s ostatními sledovanými jazyky měl mezi ekvivalenty nízké zastoupení český infinitiv, který má omezené možnosti užití jako sekundární predikát. Infinitiv se omezeně objevil také mezi ekvivalenty německých substantivizovaných infinitivů.

Přechodníky se aktivně využívají v ruštině, v češtině je jejich použití dlouhodobě příznakové a často souvisí s autorským stylem. Frekventované jsou především ustrnulé tvary (*nemluvě, nevyjímaje, nehledě,* viz 3.3.2.1). Český přechodník minulý se nevyskytl mezi ekvivalenty ani v jediném případě, v omezené míře se objevily přechodníky přítomné, často se jednalo o absolutní přechodníky.

Němčina měla mezi ekvivalenty nižší zastoupení neurčitých tvarů slovesných než ruština. Vyšší frekvenci měly pouze německé infinitivy.

Aktivně jsou využívána také německá participia, ovšem především ve své atributivní funkci. Německé participium I převládalo také mezi ekvivalenty českých přechodníků přítomných a vyšší zastoupení mělo i mezi ekvivalenty českých přechodníků minulých. Německá participia byla také nejčastějším ekvivalentem českých a ruských prepozitivních příčestí. V ostatních případech mezi ekvivalenty českých i ruských přechodníků a postpozitivních rozvitých příčestí dominovaly v němčině určité tvary slovesné. Určitý tvar slovesný měl také vyšší zastoupení mezi ekvivalenty ruských a českých infinitivů.

Zajímavé je nízké zastoupení německých substantivizovaných infinitivů mezi ekvivalenty: v nižší míře se objevily pouze mezi ekvivalenty českých verbálních substantiv a okrajově mezi ekvivalenty participií. Jejich nižší frekvence ve srovnání s českými verbálními substantivy i ruskými dějovými substantivy na *-ние* může být způsobena obligatorností některých valenčních doplnění substantivizovaného infinitivu. Naopak vysokou frekvenci měla mezi ekvivalenty německá dějová substantiva, především tvary na *-ung*, která byla nejčastějším ekvivalentem českých verbálních substantiv. V omezené míře se vyskytovala i mezi ekvivalenty českých přechodníků minulých a ruských přechodníků dokonavého vidu, okrajově mezi ekvivalenty ruských i českých příčestí. Německá dějová substantiva na *-ung* mají prediktabilně transformovatelný valenční rámec slovesa, na rozdíl od substantivizovaných infinitivů jsou však jejich doplnění fakultativní.

Velmi produktivním prostředkem byla v němčině kompozice, která se v různě vysoké míře projevovala napříč ekvivalenty všech neurčitých tvarů slovesných. Produktivní byla především u substantivních ekvivalentů, v nižší míře u participií a sloves. Kompozice je projevem polysyntetického typu, protože vlastnosti, které jsou v jiných typech vyjádřeny pomocí gramatických prostředků, vyjadřují v tomto typu pouze lexikální jednotky a jejich pořadí. Popela nazývá tento způsob „negramatickým“, neboť vztahy mezi jednotlivými lexémy nejsou explicitně vyjádřeny (Popela 2006:35).

Ve všech třech jazycích **konkurují** neurčitým tvarům slovesným především určité tvary slovesné – participiím konkurují Vf ve vztažných větách, přechodníkům Vf

ve větě hlavní a různých druzích vedlejších vět, především časových, vztažných a podmínkových. Částečně se tím ukazuje důležitost predikativní funkce přechodníkových konstrukcí, protože právě tuto funkci v ekvivalentech zkoumané jazyky nejčastěji reflektují. Naopak nenajdeme mnoho ekvivalentů, které reflektují čistě adverbiální (nepredikativní) funkce výchozí přechodníkové konstrukce.

U infinitivů se mezi ekvivalenty u všech sledovaných jazyků ve vysoké míře objevují kromě infinitivních konstrukcí i substantivní tvary, především substantiva s verbálním charakterem (VS, DS na *-ние*, v němčině substantiva na *-ung*). VS a DS na *-ние* se ve vyšší míře objevovala také mezi ekvivalenty německých participií I. Mezi ekvivalenty příčestí se ve všech jazycích častěji vyskytovala adjektiva, a to především mezi ekvivalenty přítomných participií.[231] Vyšší zastoupení měla adjektiva[232] i v češtině mezi ekvivalenty ruských PMČ, PPT a mezi ekvivalenty německých nerozvitých P II. V němčině a ruštině byl vysoký výskyt adjektivních ekvivalentů mezi ekvivalenty českých PMČ(l), který může ukazovat na oslabený verbální charakter českých PMČ(l); pro vyjádření významu používá němčina i ruština neslovesný prostředek. Mezi ekvivalenty příčestí se také objevovala v ruštině a němčině substantivizovaná příčestí.

Verbálním tvarům v němčině výrazně konkurovala především DS na *-ung,* v ruštině DS na *-ние*. Německá DS na *-ung* se objevovala i mezi ekvivalenty příčestí, často jako kompozitum.[233]

U **češtiny**, která je silně flexivním jazykem, se potvrdila tendence vyjadřovat druhé sdělení ve větě pomocí určitého tvaru slovesného v rámci větné struktury. Výjimku tvoří právě zmíněná PT, PPČ a verbální substantiva. Jsou to právě ty neurčité tvary slovesné, které se bez problémů zapojují do stávajících paradigmat češtiny, zároveň ovšem přejímají slovesné vlastnosti, jako je vid, fakultativně transformovaná slovesná valence, příp. vyjadřují reflexivní významy a genus verbi. Díky své flexivnosti explicitně vyjadřují syntaktické vztahy: participia kongruencí s řídícím jménem, verbální substantiva rekcí vyjádřenou pádovými koncovkami závislých tvarů (*psaní dopisu, psaní perem*), případně kongruencí (*Petrovo psaní, jeho psaní*). Čeština zde využívá možnosti vyjádřit sekundární predikaci pomocí prostředků, které nejsou v rozporu s morfologickými zákonitostmi flexivního typu. Naopak neflexivní tvary se jako sekundární predikáty v češtině používají pouze okrajově.[234] Infinitivy se používají především jako součást složeného predikátu s modálními, fázovými, příp. auxiliárními slovesy. Čeština až na výjimky nevyužívá závislé infinitivní věty.

Ruština využívá ze sledovaných jazyků neurčité tvary slovesné v nejvyšší míře, tato tendence vyjádření druhého sdělení ve větě jinak než kongruujícím predikátem je v ruštině podpořena dalšími rysy: ruština má mnoho větných struktur s nekongruující predikací (Акимова 1998, Weiss 1993), využívá řadu konstrukcí na pomezí mezi větou

231 Např. u ekvivalentů ruských PPČ v češtině se objevovala adjektiva i tam, kde je české PPČ možné: *korekční/korigující opatření*.

232 Do třídy adjektiv zde nejsou zahrnuta tzv. přídavná jména slovesná.

233 Kompozitum jako prostředek polysyntetického typu tak odpovídalo spojení příčestí se substantivem, nejčastěji se tento typ vyskytoval mezi ekvivalenty českých i ruských PPČ: srov. *Schwellenmärkte – **rozvíjející se trhy, Entscheidungsträger – rozhodující politici, Bankenaufsichtsbehörde – регулирующие органы.*** Ale objevil se i u jiných příčestí: *Opiumprodukte – производимие опиаты.*

234 Okrajově se používají i PMČ, která sice jsou ohebná, ale byla do češtiny přejata z ruštiny a jsou do určité míry příznaková. (Изотов 1993: 84, Giger 2008)

a slovním spojením (přechodníkové, infinitivní konstrukce) a pro vyjádření subjektu nevyužívá jen nominativ. Nekongruující predikace se v ruštině využívá i pro vyjádření primární predikace.[235] Neužití sponového slovesa ve větné konstrukci nomen + nomen je považováno za projev aglutinačního typu (Giger/Vykypěl 2001: 73), nulová forma *быть* není sice nulovou sponou (v jiném než přítomném čase se nevyskytuje), ovšem je příznaková oproti sponě vyjádřené. V ruštině najdeme také řadu konstrukcí, kde je možné určitý tvar slovesný vynechat (Weiss 1993). Zatímco např. v češtině vypovídá tvar slova o jeho příslušnosti k určitému paradigmatu a o jeho syntaktických vztazích v rámci věty, v ruštině je to často obráceně – zde se aktivizuje „опора на контекст для выявления грамматического значения словоформы" (Акимова 1998: 87). V současné ruštině dochází k oslabení explicitně vyjádřených syntaktických vazeb (Акимова 1998: 89-93), Weiss v této souvislosti poukazuje na „implicitnost" ruštiny (Weiss 1993: 79).[236] Na snižující se roli flexe v současné ruštině upozorňuje řada autorů (Князев, Акимова), není však zcela jasná interpretace tohoto trendu. Řada nesklonných tvarů oslabuje formální rozlišení příslušnosti ke slovnímu druhu (viz Князев 2007: 177). V ruštině se často nejedná o použití jiného prostředku pro vyjádření gramatického významu, ale o eliminaci flexivních prostředků, které nejsou nahrazeny. Akimova (Акимова 1998: 89-93) nazývá tento jev „syntaktickým analytismem",[237] Kňazev jej hodnotí jako „izolační", jeho pojetí se ovšem liší od izolačního typu v rámci Pražské typologie. V definici převzaté od Jachontova chápe jako izolační jevy jako „отсутствие в языке служебных единиц, выражающих отношения между словами в предложении" (Князев 2007: 172n.). Řada těchto rysů odpovídá ve Skaličkově pojetí aglutinačnímu typu: velký počet větných vzorců, nominální věty, nevyhraněnost verbálních a nominálních tvarů a přechodné struktury mezi větou a slovním spojením, větou hlavní a vedlejší. V aglutinačních jazycích se také často setkáváme s monoflexí, vyjádřením gramatické kategorie pouze u jednoho členu konstrukce. Stejně tak je pro aglutinační jazyky typická tendence k vytváření analogických uspořádání (viz Skalička 2004: 428). U příčestí se analogicky určitým tvarům slovesným rozvinula opozice aktivních a pasivních tvarů vyjádřená postfixem *-ся* (*Компания строит дом./ Дом строится компанией.*: *строящийся дом/строящая компания*). Postfix *-ся* tak stejně jako u určitých tvarů slovesných vyjadřuje nejen reflexivitu, ale i pasivní významy (Исаченко 1960: 547). Oslabená diferenciace jména a adjektiva se projevuje častými substantivizacemi, které jsou v ruštině (stejně jako v maďarštině, viz Skalička 2004: 87) velmi rozšířené.[238]

Projevem izolačního typu je použití částice *бы* s infinitivní konstrukcí, stejně jako spojení se spojkami, které na rozdíl od němčiny nemají přechodný charakter.

235 Srov. věty s nulovým tvarem *быть* v prézentu, ke kterým patří i řada konstrukcí s modálními predikativy a adjektivy (tyto čeština a především němčina řeší pomocí určitého tvaru modálního slovesa), patří sem i vyjádření posesivních konstrukcí *у*+ род. + (*есть*) i infinitivní věty.

236 „… im Russischen werden uns signifikant häufiger grammatische bzw. lexikalische Informationen verschwiegen bzw. indirekt übermittelt als in anderen Sprachen." (Weiss 1993: 79)

237 Akimová chápe syntaktický analytismus jako oslabení syntaktických vazeb na různých úrovních syntaxe (Акимова 1998: 88).

238 Na vysoké zastoupení substantivizovaných adjektiv a příčestí upozorňuje i Kňazev (Князев 2007: 170).

Německý systém neurčitých tvarů slovesných má jinou strukturu než systém slovanských jazyků. Především systém participií zahrnuje pouze dva tvary, které vytvářejí nejen temporální opozice,[239] ale také opozice aktivních a pasivních významů u tranzitivních sloves a mohou vystupovat jak v atributivní, tak adverbiální funkci. Na rozdíl od češtiny i ruštiny má atributivně užité participium pevnou pozici před jménem, ke kterému se vztahuje (nikoli za ním).

Atributivní P I v němčině nebývají vždy zahrnována mezi neurčité tvary slovesné, často se adjektivizují a také se mezi jejich ekvivalenty objevovala nejčastěji adjektiva. Přesto však v řadě případů vytvářejí sekundárně predikativní jádro, mají při sobě slovesné aktanty a mohou vyjadřovat i reflexivitu. V řadě případů je verbální aktant přímo inkorporován do tvaru příčestí (*grenzüberschreitend, lebensrettend, todbringend*). Participium I může také vyjadřovat modální významy ve spojení s *zu (ein nicht zu unterschätzender Vorteil),* stejný prostředek najdeme i u samostatných infinitivních vět (*Einen solchen Vorteil zu unterschätzen!*).

Pro němčinu je typické propojování prostředků různých typů. Popela upozorňuje na to, že pro němčinu je typická kombinace izolačních a flexivních rysů v oblasti konjugace i deklinace (Popela 1996: 81, 83). V oblasti neurčitých tvarů slovesných se neprojevuje flexivní typ (s výjimkou členu substantivizovaného infinitivu) a velkou měrou se využívají především prostředky izolačního typu: patří sem využití konektorů *um/ohne/anstatt/außer,* které uvozují závislé infinitivní věty a pojí se i se jmény, lehká transponovatelnost infinitivu do substantivizovaného infinitivu a pevná pozice participií a pevná pozice infinitivu především v rámci závislých infinitivních vět. Substantivizovaný infinitiv má výrazně verbální charakter, na rozdíl od českých VS jsou jeho aktanty obligatorní, může být negován pomocí *nicht* stejně jako slovesa (*das Nichteinhalten*) a může také vyjadřovat reflexivitu. Mezi ekvivalenty měl ovšem substantivizovaný infinitiv nízké zastoupení, jeho možnosti využití jsou ve srovnání s českými VS omezenější a řadu funkcí českých VS přejímají v němčině DS na *-ung*.

Mezi aglutinační prostředky patří využití afixu *zu*, který signalizuje především syntakticky závislý infinitiv, a způsob tvoření participií.

Významným prostředkem je i kompozice, která se u neurčitých tvarů slovesných využívá především u participií a substantivizovaných infinitivů a v menší míře i u infinitivů. Pro polysyntetický typ je charakteristická slabá diferenciace mezi onomaziologickou a syntaktickou rovinou. Popela uvádí, že nejsilnější syntaktický charakter mají adjektivní a participiální kompozita se substantivem nebo slovesem jako prvním komponentem (*stoßgesichert, aufsehenerregend)* (Popela 1996: 86n.). Syntaktickým konstrukcím je přibližuje i lehkost tvoření – některé druhy kompozit s participii jsou v současné němčině velmi produktivní (*sach-, preis-, personen-, einzelfall-, daten-, sektor-, gesundheits-, umwelt-, standortbezogen* usw.). Slovesné aktanty jsou v řadě případů inkorporovány přímo do tvaru příčestí nebo substantivizovaného infinitivu, případně infinitivu (*grenzüberschreitend, lebensrettend; Atemholen, Grillenzirpen; maschineschreiben, punktschweißen*).

239 Právě opozice relativních časů u participií je v jazycích poměrně univerzální (Мурясов 2000: 48, Haspelmath 1993: 156).

Ruština a čeština se shodují především v užívání prepozitivních příčestí. Výjimku představují PMČ: ruským PMČ odpovídal v češtině určitý tvar slovesný. Naopak česká PMČ byla často ekvivalentní s německými P II, zdá se, že se svou funkcí blíží spíše německému participiu než odpovídajícímu ruskému tvaru. Výrazná je shoda užití verbálních substantiv a ruských DS na *-ние*, která se shodně objevovala i mezi ekvivalenty přechodníků, infinitivů i německého substantivizovaného infinitivu. Zároveň v polovině případů odpovídala českým verbálním substantivům právě ruská DS na *-ние*.

Čeština a němčina využívají v řadě případů obdobné konstrukce. Kromě již zmíněných PMČ a PII najdeme vysokou míru ekvivalentnosti mezi českým PMČ(l) a německými P II od intranzitivních sloves. Stejně tak se němčina a čeština shodovaly v užití vedlejších vět v situacích, kdy ruština užívala přechodníkové konstrukce. Podobný překryv můžeme pozorovat i u českých přechodníků přítomných a německých konstrukcí s P I, ruské přechodníky byly ovšem mezi ekvivalenty českých přechodníků zastoupeny ještě ve větší míře. V oblasti infinitivů najdeme v obou jazycích řadu podobných konstrukcí: infinitiv se pojí se slovesy smyslového vnímání, užívá se v pasivních parafrázích se slovesy *dát/lassen*, tvoří tzv. absentiv i modální konstrukce se slovesem haben/mít (*Ich hahe viel zu lernen./ Mám se toho hodně učit*.) a další.

Najdeme i shody mezi užitím německých a ruských infinitivních konstrukcí. Oba jazyky využívají na rozdíl od češtiny závislé infinitivní věty, infinitivy se pojí s okruhy sloves (např. *nehmen/взять*, *bitten/попросить*, *erlauben/позволить* atd.), které v češtině vyžadují vedlejší větu. Oba jazyky také využívají substitutivní konstrukce s infinitivem (*ohne zu* Inf/ *вместо того чтобы* Inf).

Práce tak ukazuje nikoli potenciálně možná řešení v jazyce, ale řešení, která měla v analýzách významnější zastoupení, a lze předpokládat, že odrážejí tendence současného psaného jazyka. Komplexní zaměření na všechny neurčité tvary slovesné a jejich ekvivalenty poskytuje ucelený pohled na možnosti vyjádření druhého sdělení v češtině, němčině i ruštině. Zároveň ukazuje shody a rozdíly subsystému neurčitých tvarů slovesných u dvou příbuzných jazyků a dvou jazyků v úzkém geografickém i historickém a kulturním kontaktu.

Použitá literatura

Primární zdroje

CroCo: Cross-linguistic corpora, projekt dostupný z WWW: http://fr46.uni-saarland.de/croco/index_en.html

Jerome: Chlumská, L. (2013), *jednojazyčný srovnatelný korpus pro výzkum překladové češtiny*. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha, dostupný z WWW: http://www.korpus.cz

syn2015: Křen, M. – Cvrček, V. – Čapka, T. – Čermáková, A. – Hnátková, M. – Chlumská, L. – Jelínek, T. – Kováříková, D. – Petkevič, V. – Procházka, P. – Skoumalová, H. – Škrabal, M. – Truneček, P. – Vondřička, P. – Zasina, A.: *reprezentativní korpus psané češtiny,* Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha, dostupný z WWW: http://www.korpus.cz

ORAL2013: Benešová, L. – Křen, M. – Waclawičová, M., *reprezentativní korpus neformální mluvené češtiny,* Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha, dostupný z WWW: http://www.korpus.cz

SYN2013PUB: Křen, M. – Hnátková, M. – Jelínek, T. – Petkevič, V. – Procházka, P. – Skoumalová, H.: *SYN2013PUB: korpus psané publicistiky*. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2013. Dostupný z WWW: http://www.korpus.cz

InterCorp CZ: Rosen, A. – Vavřín, M.: *Korpus InterCorp – čeština,* Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha, dostupný z WWW: http://www.korpus.cz

InterCorp DE:Dovalil, V. – Káňa, T. – Pelouškova, H. – Zbytovský, Š. – Vavřín, M.: *Korpus InterCorp – němčina, Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha, dostupný z WWW: http://www.korpus.cz*

InterCorp RU: Rajnochová, N. – Runštuková, N. – Vavřín, M.: *Korpus InterCorp – ruština,* Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha, dostupný z WWW: http://www.korpus.cz

НКРЯ: Национальный корпус русского языка, dostupný z WWW: http://www.ruscorpora.ru/

Sekundární literatura

Abney, S. P. (1987): *The English Noun Phrase in Its Sentential Aspect,* Ph.D. diss., MIT Press, Cambridge, Mass

Aijmer, K. – Altenberg, B. (2002): Zero translations and cross-linguistic equivalence: Evidence from the English-Swedish Parallel Corpus, in: *From the COLT's mouth… and others. Language corpora studies in honour of Anna-Brita Stenström*, Breivik – Hasselgren (eds.), Rodopi, Amsterdam, s. 19-41

Altenberg, B. (1999): Adverbial connectors in English and Swedish: Semantic and lexical correspondences. in: *Out of corpora. Studies in honour of Stig Johansson,* H. Hasselgård, S. Oksefjell (eds.), Rodopi, Amsterdam, s. 249–268

Alterberg, B. – Granger, S. (2002): Recent trends in cross-linguistic lexical studies, in: *Lexis in Contrast: Corpus-based Approaches*, B. Altenberg – S. Granger (eds.), John Benjamins, Amsterdam, s. 3–48

Altmann G. – Lehfeldt, W. (1973): *Allgemeine Sprachtypologie, Prinzipien und Messverfahren*, München

Auerspergová, M. (2013): Jazyk studentů ekonomie – Czenglich?, in: *Acta Oeconomica Pragensia 4*, s. 86- 93

Behr, I. (1994): Können selbständige Partizipialsätze ein Subjekt haben?, in: *Partizip und Partizipialgruppen im Deutschen*, Tübingen, 231-246

Behr, I. (2005): Infinitivgruppen in verblosen Sätzen, in: *Der Infinitiv im Deutschen*, Marillier, Rozier (eds.), Stauffenburg Verlag, řada Eurogermanistik, sv. 22, Tübingen, s. 163-178

Bech, G. (1983): Studien über das deutsche Verbum infinitum, Munksgaard, Tübingen: Niemeyer

Berger, T. (2002): *Deutsche Einflüsse auf das grammatische System des Tschechischen*, dostupné z WWW: https://homepages.uni-tuebingen.de//tilman.berger/Publikationen/BergerCottbus.pdf

Berger, T. (2010): Einige Bemerkungen zum tschechischen Absentiv, in: *Von grammatischen Kategorien und sprachlichen Weltbildern – Die Slavia von der Sprachgeschichte bis zur Politsprache,* Berger, Giger, Kurt, Mendoza, Otto Sagner, München, Wien, s. 9-28, dostupné z WWW: http://hdl.handle.net/10900/46589

Biber, D. (1993): Using Register-Diversified Corpora for General Language Studies, in: *Computational Linguistics* 19, 2, s. 219–241

Bierwisch, M. (2008): Nominalization - Lexical and Syntactic Aspects, in: *Quantification, definiteness, and Nominalization,* Oxford Studies in Theoretical Linguistics 2, A. & M. Rathert Giannakidou (eds.), Oxford University Press, Oxford, s. 281-320

Bisang, W. (1995): Verb serialization and converbs-differences and similarities, in: *Converbs in Cross-Linguistic perspective*, Haspelmath – König (eds.), de Gruyter, Berlin, New York, s. 137-189

Blume, K. (2004): *Nominalisierte Infinitive*, Thübingen, Niemeyer

Boček, V. (2009): Einige Bemerkungen zur Prager Typologie und der integralen Typologie, in: *Recherches fonctionelles et structurales 2009*, LINCOM Europa, s. 81-92

Boček, V. (2010): Typologie Josepha H. Greenberga a pražské školy aneb možnosti, které čekají, in: *Užívání a prožívání jazyka. K 90. narozeninám Františka Daneše*. Čmejrková – Hoffmannová – Havlová (eds.), Praha, s. 51–56

Buscha, J./Zoch, I.(1992): *Der Infinitiv*, Langenscheidt, Berlin, München 1992

Cook, P./ Ørsnes, B. (2010): Coherence with adjectives in German, in: *Proceedings of the 17th International Conference on Head-Driven Phrase Structure Grammar,* Müller (ed.), Paris, s. 122-142

Croft, W. (2001): *Radical Construction Grammar*. Oxford University Press, Oxford

Damborský, J. (1967): *Partizipium l-ové ve slovanštině,* Varšava

Derzhanski, I. – Kotsyba, N. (2008): The Category of Predicatives in the Light of Consistent Morphosyntactic Tagging of Slavic Languages, in: L*exicographic Tools and Techniques: Proceedings of the MONDILEX First Open Workshop,* s. 68-79

Dittmer, Arne (1983): „Über das Partizip I im Deutschen". In: *Kopenhagener Beiträge zur Germanistischen Linguistik 21*, Akademisk Forlag, Kodaň, s. 93-116

Dobrushina, N. R. (2015): The verbless subjunctive in Russian. in: *Scando-Slavica* 61, č. 1, s. 73-99

Dryer, M. (1997): Are grammatical relations universal?, in: *Essays on language function and language type,* Bybee – Haiman – Thompson (eds.), Benjamins, Amsterdam, s. 115-143.

Duden (1998): *Die Grammatik,* Bibliographisches Institut, Mannheim

Duden (2005): *Die Grammatik,* Bibliographisches Institut, Mannheim

Ďurovič, L. (2005): Система причастных и деепричастных форм современного русского литературного языка, in: *Vybrané štúdie II*, Veda, Bratislava, s. 157 - 167

Dvořák, E. (1983): Přechodníkové konstrukce v nové češtině, in: *Acta Universitatis Carolinae, Philologica*, Praha

Eisenberg, P. (1998): *Grundriß der deutschen Grammatik*. Bd. 1, Metzler, Stuttgart/ Weimar

Eisenberg, P. (2000): *Grundriß der deutschen Grammatik*. Bd. 1, Metzler, Stuttgart

Engel, U. (1994): *Syntax der deutschen Gegenwartssprache*, Erich Schmidt Verlag, Berlin

Engel, U. (1996): *Deutsche Grammatik*, Julius Groos Verlag, Heidelberg

Erich, V. (1991): Nominalisierungen, in: *Semantik. Ein unternationales Handbuch,* Berlin, De Gryuter, New York, s. 441-458

Esau, H. (1971): Some facts about German nominalization, in: *Neophilologus* 55, s. 150-156

ESČ (2002): *Encyklopedický slovník češtiny*, Karlík – Nekula – Pledkalová (eds.), Nakladatelství lidové noviny, Praha

Faucher, E (1994): Partizip oder Adjektiv? Partizip oder Infinitiv? Benennungs- und Abgrenzungsfragen, in: *Partizipien und Partizipialgruppen im Deutschen*, Bresson – Dalmas – Narr (eds.), Tübingen, s. 1 – 18

Frekvence slov, slovních druhů a tvarů v českém jazyce (1961): Jelínek, J. – Bečka, J. – Těšitelová, M., SPN, Praha

Fuhrhop, N (2009): *Zwischen Wort und Syntagma: Zur grammatischen Fundierung der Getrennt- und und Zusammenschreibung*, Niemeyer, Tübingen

Fuhrhop, N. – Teuber, O. (2000): Das Partizip 1 im Deutschen, in: *ZAS Papers in Linguistics 16*, s. 100-114, dostupné z WWW: http://www.zas.gwz-berlin.de/fileadmin/material/ZASPiL_Volltexte/zp16/zaspil16-fuhrhop-teuber.pdf

Gast, V. – Levshina, N. (2014): Motivating w(h)-clefts in English and German: A hypothesis-driven parallel corpus study, in: *Frequency, Forms and Functions of Cleft Constructions in Romance and Germanic. Contrastive, Corpus-Based Studies*, de Cesare (ed.), de Gruyter Mouton, Berlin, s. 377–414, dostupné z WWW: http://www.personal.uni-jena.de/~mu65qev/papdf/gast_levshina_subm.pdf

Gebauer, J. (1929): *Historická mluvnice jazyka českého IV., Skladba,* Praha

Giger, M. – Vykypěl, B. (2001): Die Typologie des Litauischen und des Lettischen (mit einem allgemeinen Ausblick zu den Perspektiven der Prager Typologie), in: *Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity* A 49, s. 45–86

Giger, M. (1999): Prechodné miesto slovenčiny medzi západoslovanskými jazykmi z typologického hľadiska: syntax, in: *Varia* VIII, Slovenská jazykovedná spoločnosť pri SAV, Bratislava, s. 203-214

Giger, M. (2003): *Resultativkonstruktionen im modernen Tschechischen (unter Berücksichtigung der Sprachgeschichte und der übrigen slavischen Sprachen*, Bern etc.

Giger, M. (2008): *Partizipien als Exportschlager*. Zum Einfluss des Russischen auf andere slavische Sprachen im 19. Jhdt.*,* in: *Slavistische Linguistik 2006/2007*, Kosta, Weiss (eds.), s. 125-152

Giger, M. (2010): Příčestí minulé činné na *-(v)ší* v dnešních českých publicistických textech, in: *Korpus - Gramatika – Axiologie 1*, Hradec Králové, Praha, s. 4-23

Greenberg, J. H. (1960): A Quantitative Approach to the Morphological Typology of Language, in: *International Journal of American Linguistics* 26, s. 178–194

Grimshaw, J. (1991): *Argument Structure,* MIT Press, Cambridge, Mass

Hackmack, S. (2000): Prädikation und sekundäre Prädikation, in: *Prädikation*. *Bremer Linguistik Workshop*. *Band 2*, Hackmack – Wagner (eds.), Bremen, s. 1–21

Haider, H. (2010): *The Syntax of German*, Cambridge University Press, Cambridge

Hansen, B. (2010): *Another Piece of the Infinitive Puzzle: the Czech Frustrative Construction ne a ne zapršet, i*n: *Karlík a továrna na lingvistiku*, Bičan – Klaška – Macurová – Zmrzlíková (eds.), Masarykova univerzita, Brno, s. 166-179

Hartung, L. (1983): *Deutsche und finnische Infinitive im Vergleich*, Akademie der Wissenschaften der DDR, Berlin

Hartung, W. (1967): *Die Zusammengesetzten Sätze des Deutschen*, Akademie Verlag, Berlin

Haspelmath, M. (1993): „Passive Participles across Languages“, in: *Voice: Form and function,* Fox – Hopper (eds.), Amsterdam, s. 151-177

Haspelmath, M. (2007): Pre-established categories don't exist: Consequences for language description and typology, in: *Linquistic Typology 11-1*, s. 119-132

Haspelmath, M. (2010): Comparative concepts and descriptive categories in crosslinguistic studies, in: *Language 86.3*, s. 663-687

Havránek, B. – Jedlička A. (1960): *Česká mluvnice*, SPN, Praha

Helbig, G. – Buscha, J. (1981): *Deutsche Grammatik*, VEB Verlag Enzyklopädie Leipzig, Leipzig

Holk, A. (1953): *The Semantic Spectrum of the Russian Infinitive*, Leiden 1953

Hopper, P. – Thompson S. (1984): The Discourse Basis of Lexical Categories in Universal Grammar, in: *Language 60*, č. 3, s. 703 – 752

Hrabě V. (1955): O používání přídavných jmen slovesných přítomných a minulých tvořených od sloves nedokonavých v ruštině a češtině, in: *Ruský jazyk* 9, Praha, s. 377-382

Hrabě, V. (1957): O polovětné vazbě a vedlejší predikaci, in: *Čs. rusistika* II, Nakl. Čs. akademie věd, Praha, s. 381-396

Hrabě, V. (1964): *Polovětné vazby a kondenzace „druhého sdělení" v ruštině a v češtině*, Nakl. Čs. akademie věd, Praha

Chlumská, L. (2015): *Překladová čeština a její charakteristiky*, dizertační práce FF UK, dostupné z WWW: https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/105496/

Chomsky, N. (1957): *Syntactic Structures*, Mounton, The Hague, Paris

Chomsky, N. (1970): Remarks on Nominalizations, in: *Readings in English Transformational Grammar*, Ginn, Boston, s. 184-221

I. Poldauf (1954): Infinitiv v angličtině, in: *Časopis pro moderní filologii* 36, s. 9-23

Isačenko, A. V. (1982): *Die russische Sprache der Gegenwart 1*, Formenlehre, München

Jelínek, M. (1966): Funkce a vývoj syntaktických kondenzátorů v slovanských jazycích, in: *Otázky slovanské syntaxe II*, *Sborník symposia „Strukturní typy slovanské věty a jejich vývoj"*, Bauer (ed.), Universita J. E. Purkyně, Brno, s. 389-395

Jelínek, M. (1967): Jména dějová, in: *Tvoření slov v češtině 2,* Dokulil – Kuchař – Daneš (eds.), Academia, Praha, s. 562-653

Johanson, L. (1995): On Turkic converb clauses, in: *Converbs in Cross-Linguistic perspective*, Haspelmath – König (eds.), de Gruyter, Berlin, New York, s. 313-348

Johansson, S. (2007): *Seeing through Multilingual Corpora. On the use of corpora in contrastive studies*. John Benjamins, Amsterdam, Philadelphia

Kann, H.-J. (1974): Wortbildungsmuster neuer gemeinsprachiger Verben, in: *Muttersprache* 84, s. 151-163

Karlík, P (2004).: Mikrosyntax českých deverbálních jmen, in: *Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity*, A 52, Brno, s. 71-81

Karlík, P. – Nübler, N. (1998). Poznámky k nominalizaci v češtině, in: *Slovo a slovesnost* 59, s. 105–112., citováno z http://kramerius.lib.cas.cz/search/i.jsp?pid=uuid:aec90eb8-530d-11e1-801a-005056a60003#periodical-periodicalvolume-periodicalitem-page_uuid:d2897744-530d-11e1-2755-001143e3f55c

Karlík, P. – Veselovská, L. (2009): Infinitive Puzzle, in: *Czech in Formal Grammar,* Ziková – Dočekal (eds.), Lincom, München, s. 197-213

Karlík, P. (2002): Ještě jednou k českým deverbálním substantivům, in: *Čeština – univerzália a specifika* 4, Hladká – Karlík (eds), NLN, Praha, s. 13–23

Karlík, P. (2004): Mají dějová substantiva slovesný rod?, in: *Čeština – univerzália a specifika* 5, Hladká – Karlík (eds.), NLN, Praha, s. 33–46

Karlík, P. (2007): Několik drobných poznámek k dějovým jménům, in: *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity,* A 55, Brno, s. 235–246

Kiss, T. (2005): Subjektselektion bei Infinitiven, in: *Der Infinitiv im Deutschen*, Marillier – Rozier (eds.), Stauffenburg Verlag, řada Eurogermanistik, sv. 22, Tübingen, s. 115-132

Knobloch, C. (2002): Zwischen Satz-Nominalisierung und Nennderivation: -ung-Nomina im Deutschen, in: *Sprachwissenschaft* 27(3), s. 333–362

Koenig, J.-P. – Davis. A. R. (2004): Raising doubts about Russian impersonals, in: *Proceedings of the HPSG-2004 Conference*, Center for Computational Linguistics, Katholieke Universiteit Leuven, Lueven, s. 140-150

Komárek, M. (2006): *Příspěvky k české morfologii*, Periplum, Olomouc

König, E. (1995): The meaning of converb constructions, in: *Converbs in Cross-Linguistic perspective*, Haspelmath – König (eds.), de Gruyter, Berlin, New York, s. 57-96

Kopečný F. (1958): Přišedší, zahynuvší — přišlý, zahynulý (Příspěvek k problému slovanského příčestí l-ového), in: *Славянская филология* 2, s. 138-163

Kopečný, F. (1952): *Základy české skladby*, SNP, Praha

Kopečný, F. (1962): *Slovesný vid v češtině*, ČAV, Praha

Kopečný, F. (1962): *Základy české skladby,* SNP, Praha

Křížková, H. (1968): Substantiva s dějovým významem v ruštině a v češtině, in: *Kapitoly ze srovnávací mluvnice ruské a české III. O ruském slovese*, Academia, Praha, s. 81-152

Kukla, J. (2013): *Das Verb und sein Abstraktum im Russische*n, Otto Sagner, München, Berlin, Washington, d.c.

Labanauskaité, R. (2001): Der substantivierte Infinitiv als Nomen actionis im Deutschen und Italienischen im Vergleich zu den Nomina actionis im Litauischen und Russischen*,* in: *žmogus ir žodis* III, Vilnius, s. 84-92, dostupné z WWW: http://www.biblioteka.vpu.lt/zmogusirzodis/PDF/svetimosioskalbos/2001/lab84-92.pdf

Lees, R. (1960): *The Grammar of English Nominalizations*, Mounton, Haag

Lenz B. (1993): Probleme der Kategorisierung deutscher Partizipien, in: *Zeitschrift für Sprachwissenschaft 12,* č. 1, s. 39 - 76

Marillier, J. (1994): Was sind Partizipien?, in: *Partizip und Partizipialgruppen im Deutschen*, Bresson – Dalmas – Narr (eds.), Tübingen, s. 19 — 32

Marková, M (1990): Polopredikativní konstrukce přechodníkové a jejich konkurenty jako prostředky funkčně sémantické a stylistické diferenciace, in: *Filologické studie XVIII*, Praha, s. 21-44

Marková, M. (1967): K problematice tzv. polopredikativních konstrukcí, in: *Slovo a slovesnost*, r. 28, č. 3, s. 245-255, dostupné z WWW: http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=1540#_ftn5

Marková, M. (1981): *K vymezení polopredikativních konstrukcí, in*: *Filologické studie 11, s. 63-75*

Marschall, G. R. (2005): Die nominale Seite des Infinitivs: Bemerkungen zu einer hybriden Form*,* in: *Der Infinitiv im Deutschen*, Marillier – Rozier (eds.), Stauffenburg Verlag, řada Eurogermanistik, sv. 22, Tübingen, s. 21-30

Martinková, M. (2014): K metodologii využití paralelních korpusů v kontrastivní lingvistice, in: *Naše řeč 97*, č. 4-5, s. 270-285

Mathesius, V. (1911): O potenciálnosti jevů jazykových. in: *Věstník Královské české společnosti nauk, třída filosoficko-historicko-jazykozpytná*, č. 2. [Reprint in: V. Mathesius (1982): Jazyk, kultura a slovesnost, Vachek – Macek. (eds.), Praha, s. 9–28]

Mathesius, V. (1966): Řeč a sloh, in: *Čtení o jazyce a poesii*, Praha

Mathesius, V. (1975) : *A Functional Analysis of Present Day English on a General Linguistic Basi*s, Academia, Praha

Maurice, F. (1996): *Der modale Infinitiv in der modernen russischen Standardsprache*, Otto Sagner, München, dostupné z WWW: http://digi20.digitale-sammlungen.de/de/fs1/object/goToPage/bsb00051904.html?pageNo=6

MČ I (1986): Mluvnice češtiny I, Academia, Praha

MČ II (1986): Mluvnice češtiny II, Academia, Praha

Meibauer, J. (2002): Lexikon und Morphologie, in: *Einführung in die germanistische Linguistik,* Meibauer – Demske – Geilfuß – Pafel – Ramers – Rothweiler – Steinbach (eds.), Metzler, Stuttgart, s. 15 - 69

Moore, J. – Perlmutter D. M. (2002): Language-Internal Explanation: The Distribution of Russian Impersonals, in: *Language* 78, č. 4, s. 619-650

Müller, S. (2008): Depictive secondary predicates in german and English, in: *Secondary predicates in Eastern European languages and beyond*, Schroeder – Hentschel – Boeder (eds.), BIS, Oldenburg, s. 255-275

Müncho, A. (1995): *Studien zu Bildung und Gebrauch von Nomina Actionis im modernen Russisch*, LIT, Münster

Nádeníček, P. (2004): Několik postřehů k vnitřní struktuře a mikrosyntaxi verbálních substantiv podle SYN2000*,* in: *Korpus jako zdroj dat o češtině*, Karlík (ed.), Brno, s. 127-133

Nedjalkov, V. P. (1995): Some typological parameters of converbs, in: *Converbs in Cross-Linguistic perspective*, Haspelmath – König (eds.), de Gruyter, Berlin, New York, s. 97-136

Newmeyer, J. F. (2001): The Prague School and North American Functionalist Approaches to Syntax, in: *Journal of Linguistics 37, č. 1, Cambridge University Press, Cambridge, s. 101-126*

Ocelák, R. (2010): Časový význam aktivních deverbativních adjektiv typu *-ící/-oucí* a *-(v)ší*, in: *Naše řeč 93,* č. 3, s. 125-138

Oubouzar, E. (1994): Tendenzen der partizipialen Wortbildung, in: *Partizip und Partizipialgruppen im Deutschen*, Bresson – Dalmas – Narr (eds.), Tübingen, s. 181-193

Pasch, R. et. kol. (2003): *Handbuch der deutschen Konnektoren*, de Gruyer, Berlin

Paul, H. – Maslova, N. (1999): *Partizipien und Partizipialsätze aus kontrastiver deutsch-russischer Sicht*, Beiträge zur Slavistik, 41, Frankfurt, Berlin, Brüssel, New York, Wien

Pazel'skaja, A. (2012): Verbal prefixes and suffixes in nominalization: Grammatical restrictions and corpus data, in: *The Russian Verb*, Oslo Studies in Language 4(1), Grønn – Pazelskaya (eds.), s. 245–261, dostupné z WWW: https://www.journals.uio.no/index.php/osla/article/viewFile/153/274

Poitou, J. (1994): Morphologische Analyse und Kategorisierung der Partzipien, in: *Partizip und Partizipialgruppen im Deutschen*, Bresson – Dalmas – Narr (eds.), Tübingen, s. 109-120

Poitou, J. (2005): Zum Status des Infinitivs (reiner Infinitiv und zu-Infinitiv), in: *Der Infinitiv im Deutschen*, Marillier – Rozier (eds.), řada Eurogermanistik 22, Stauffenburg Verlag, Tübingen, s. 31-46

Poitou, J. (2014): Zwischen Verb und Nomen – der Infinitiv, in: *Nomina und Verba im Zusammenspiel*, Quintin – Marillier (eds.), řada Eurogermanistik 28, Stauffenburg Verlag, Thübingen, s. 85-99

Popela, J. (1985): K otázce kombinace typologických vlastností v jazycích, in: *Bulletin ruského jazyka a literatury*, č. 26, s. 37–67

Popela, J. (1996): Ein Beitrag zur allgemeinen Sprachtypologie und zur Typologie des Deutschen. in: *Germanistica Pragensia 13*, Typologie des Deutschen, in: *Germanistica Pragensia 13*, *Acta Universitatis Carolinae, Philologica 5*, s. 75-91.

Popela, J. (2006): *Skaličkova jazyková typologie*, vyd. Vykypěl – Boček, FF MU, Brno

Příruční mluvnice ruštiny pro Čechy I: Havránek, B. & kol., SPN, Praha

Quintin, H. (1994): Zur morphosyntaktischen und semnatischen Einordnung von deutschen Partizipuen und Partizipialsätzen, in: *Partizip und Partizipialgruppen im Deutschen*, Bresson – Dalmas – Narr (eds.), Tübingen, s. 91 - 108

Rosen, A. (2010): Mediating between incompatible tagsets, in: *Proceedings of the Workshop on Annotation and Exploitation of Parallel Corpora* (AEPC), s. 53-62

Rosengren, I. (1995): Die sekundäre Prädikation in Theorie und Praxis, in: *Deutsch als Fremdsprache*, Popp – Heidrun (eds.), Iudicium, München, s. 91-115

Řeháček, L. (1958): Syntaktické funkce polského infinitivu ve srovnání s češtinou, in: *Sborník slavistických prací*, Státní pedagogické nakladatelství, Praha, s. 52-64

Sabel, J. (2005): Infinitivische Frage- und Relativsätze im Deutschen und in anderen europäischen Sprachen, in: *Der Infinitiv im Deutschen*, Marillier – Rozier (eds.), řada Eurogermanistik 22, Stauffenburg Verlag, Tübingen, s. 83-102

Sandberg, B. (1976): *Die neutrale -(e)n-Ableitung der deutschen Gegenwartssprache, zu dem Aspekt der Lexikalisierung bei den Verbalsubstantiven*, Acta Univ. Gothoburg, Göteborg

Saurbayev, R. Zh. – Tekzhanov, K. M. – Amrenov, A. D. – Ergaliey, K. S. (2013): On the Issue of Structure-Semantic and Predicative Features of Semi-Composite Sentences and Their Functions in the Bounds of Paradigmatic Syntax, in: *Life Science Journal* 10(4), s. 1042-1050

Sgall, P. (1971): On the Notion „Type of Language“, in: *Travaux linguistiques de Prague 4*, s. 75-87

Sgall, P. (1992): Valenz und Typologie, in: *Zeitschrift für Phonetik, Sprachwissenschaft und Kommunikationsforschung* 45, s. 200–206

Sgall, P. (1995): Prague School Typology, in: *Approaches to Language Typology*, Shibatani –Bynon (eds.), Oxford University Press, New York, s. 49-84

Schäublin, P. (1972): *Probleme des adnominalen Attributs in der deutschen Sprache der Gegenwart*, de Gruyter, Berlin, New York

Scheffler, T. (2005): *Nominalization in German*, nepublikovaný manuskript, dostupné z WWW: http://www.ling.uni-potsdam.de/~scheffler/papers/scheffler-nom.pdf

Siloni, T. – Preminger, O. (2008): Nominal voices, in: *Quantification, definiteness, and Nominalization, Oxford Studies in Theoretical Linguistics* 2, A. & M. Rathert Giannakidou (eds.), Oxford University Press, Oxford, s. 364-384

Skalička, V. – Sgall, P. (1994): Praguian Typology of Languages, in: *The Prague School of Structural and Functional Linguistics,* Luelsdorff (ed.), Amsterdam, Philadelphia, s. 333–357

Skalička, V. (2004): *Souborné dílo I*, Karolinum, Praha

Skalička, V. (2006): *Souborné dílo III*, Karolinum, Praha

Sommerfeld, K.-E. (1973): Zur Besetzung der Leerstellen von Valenzträgern, in: *Deutsch als Fremdsprache 10*, s. 95-101.

Sommerfeldt, K. (1988): Zur Wortartklassifikation des Deutschen – Untersuchungen zur Wortartzugehörigkeit partizipialer Bildungen, in: *Zeitschrift für Phonetik, Sprachwissenschaft und Kommunikationsforschung 41*, s. 221 — 229

Stehlíková, L. (2010): *Morfosyntaktické vlastnosti deverbálních jmen na -ní/-tí*, disertační práce, FF MUNI, dostupné z WWW: z: <http://is.muni.cz/th/12772/ff_d/&gt

Straková, V. (1980): K morfosémantické analýze substantiva verbálního (na materiále češtiny a ruštiny), in: *Studie ze slovanské jazykovědy III*, Praha, s. 63–106.

Strigin, A. (2008): Secondary predication and the instrumental case in Russian, in: *Secondary predicates in Eastern European languages and beyond*, Schroeder – Hentschel – Boeder (eds.), BIS, Oldenburg, s. 381-400

Svoboda, K. (1962): *Infinitiv v současné spisovné češtině*, Nakladatelství Československé akademie věd, Praha

Šmilauer, V. (1972): *Nauka o českém jazyku*, SPN, Praha

Štícha, F. (2003): *Česko-německá srovnávací gramatika*, Argo, Praha

Štícha, F. (2009): Das attributive Partizip I und der Aspekt, in: *Acta Facultatis Philosophicae Universitatis Ostraviensis, Studia Germanistica* 4; Ostravská univerzita v Ostravě, Ostrava, s. 81-92

Tatevosov, s. (2013): Nominalization and aspectual morphology, abstrakt konference *JeNom 5: Eventualities beyond verbs*, dostupné z WWW: http://parles.upf.edu/llocs/glif/pub/jenom5/tatevosov.pdf

Teubert, W. (1979): *Valenz des Substantivs*, Schwann, Düsseldorf

Trávníček, F. (1950): K vazbám ‚byl jsem se koupat', in: *Naše řeč* 34, s. 49-57

Trávníček, F. (1951): *Mluvnice spisovné češtiny I-II,* Slovanské nakladatelství, Praha

Uličný, O. (1969): O polopredikativních konstrukcích z hlediska dvojzákladové transformace a komplexní kondenzace, in: *Slovo a slovesnost* 30, s. 138-149

Uličný, O. (1972): On Semipredicative Constructions Seen from the Standpoint of Double-Base Transformations and Complex Condensation, in: *Linguistics,* roč. 82, s. 70-88

Vachek, J. (1955): Some Thoughts on the so-called Complex Condensation in Modern English, in: *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity,* A 4, s. 63-77

Valentin, P. (1994): Über Nicht-Partizipien und Partizipien im heutigen Deutsch, in: *Partizip und Partizipialgruppen im Deutschen*, ed. Bresson – Dalmas – Narr (eds.), Tübingen, s. 33- 47

Veselovská, L. (2001): K analýze českých deverbálních substantiv, in: *Čeština - univerzália specifika 3*, Hladká – Karlík (eds.), Masarykova univerzita, Brno, s. 11-28

Veselovská, L. (2013a): Základní charakteristika infinitivních tvarů z hlediska transformačně generativní analýzy, in: *Studie k moderní mluvnici češtiny. 7, Kapitoly ze syntaktologie češtiny,* s 195-211

Veselovská, L. (2013b): Infinitiv s agentem v nominativu, in: *Studie k Moderní muvnici češtiny 7, Kapitoly ze syntaktologie češtiny*. s. 216-245

Vicherková, V. (2008): *Substantivní nominalizace na -ní/-tí v češtině, slovenštině a ruštině*, dipl. práce, FF UK Praha

Vykypěl, B. (2007): Zu den Prager Sprachtypen, in: *Linguistica Pragensia 1*, s. 46-53

Vykypěl, B. (2009): *Empirical Functionalism and the Prague School*, LINCOM Europa, München

Weber, H. (1971): *Das erweiterte Adjektiv- und Partizipialattribut im Deutschen,* Hueber, München

Weber, H. (1994): Erweiterte Partizipealattribute: Nur eine schriftsprachliche Konstruktion?, in: *Partizip und Partizipialgruppen im Deutschen*, Bresson, – Dalmas – Narr (eds.), Tübingen, s. 149 – 162

Weiss, D. (1993): Die Faszination der Leere. Die moderne russische Umgangsprache und ihre Liebe zur Null, in: *Zeitschrift für Slavische Philologie 53*, s. 48-82

Weiss, D. (1995): Russian converbs: A typological outline, in: *Converbs in Cross-inguistic perspective*, Haspelmath – König (eds.), de Gruyter, Berlin, New York, s. 239-282

Wöllstein, A. (2005): Nicht-Referenzialität - Die kongruierende semantische Eigenschaft bei um und zu, in: *Der Infinitiv im Deutschen*, Marillier – Rozier (eds.), Stauffenburg Verlag, řada Eurogermanistik 22, Tübingen, s. 47 – 64

Wunschová, D. (2009): *Деепричастные конструкции в функции обстоятельственного детерминанта в современном русском языке и способы их перевода на немецкий язык,* dizertační práce FF MU, dostupné z WWW: http://is.muni.cz/th/18228/ff_d/Disertace.pdf

Zatovkaňuk M. (1984/85): Konstrukce typu читаемая книга, in*: Ruský jazyk 35,* č. 8, Praha, s. 345-349

Zatovkaňuk M. (1985/86): Konstrukce typu приближающаяся весна, in: *Ruský jazyk 36*, č. 2, Praha, s. 55-59

Zifonun, G. – Hoffmann, L. – Strecker, B. (1997): *Grammatik der deutschen Sprache,* Berlin, New York, de Gruyter

Zimmermann, I. (2002): Process Nominalizations in Russian, in: *ZAS Papers in Linguistics* 27, Lang – Zimmermann (eds.), ZAS, Berlin, s. 125-140

АГ (1980): Русская грамматика, Наука, Москва

Акимова, Г. Н. (1998): Различные формы проявления аналитизма в современном русском грамматическом строе, in: *Русистика: Лингвистическая парадигма конца XX века, СПб.,* с. 86-94

Анохина, С. – Кострова, О. (2006): *Сравнительная типология немецкого и русского языков*, СамГПУ, Самара, режим доступа: http://olgakostrova.narod.ru/books/CompTypology/CompTypology.pdf

Арбатский, Д. И. (1970): Формы множественного числа со значением длительности, протяженности, in: *Русский язык в школе 6*, с. 71-73

Биккулова, О. С. (2011): Деепричастие, in: *Материалы для проекта корпусного описания русской грамматики,* Москва, режим доступа: http://rusgram.ru/Деепричастие

Богуславский, И. М. (1977): О семантическом описании русских деепричастий: неопределенность или многозначность?, in: *Известия АН СССР*, Т. 36, № 3, с. 270-281

Брицын, Б. М. (1990): *Синтаксис и семантика инфинитива в современном русском языке*, Академия наук УССР, Киев 1990

Буланин Л. (1983): Структура русского глагола как части речи и его грамматические категории, in: *Спорные вопросы русского языкознания. Теория и практика*, ЛГУ, с. 94–115

Булатова, Л. Н. (1957): Отглагольные существительные на -ние, -тие в русских говорах, in: *Труды института языкознания АН СССР*, 7, Москва, с. 291 - 366

Булин, П. В. (1967): О лексических значениях отглагольных имен существительных, in: *Ученые записки Вологодского государственного педагогического института*, II/33, s. 5-16

Виноградов В.В. (1947): *Русский язык*, Учпедгиз, Москва, Ленинград, режим доступа: http://www.slovari.ru/default.aspx?s=0&p=5306

Демьянова Е. М. (1991): Соотношение между временем сказуемого и временем атрибута-причастия с суффиксами -ущ-, -ющ-, -ащ-, -ящ- на морфологическом уровне., in: *Dissertationes Slavicae. Sectio Linguistica XXII.,* Szeged, с. 11-17

Добрушина, Е. Р. (2009): *Видев* и *увидя*: Жизнь и смерть нестандартных деепричастий, in: *Корпусные исследования по русской грамматике*, Москва, с. 15-33

Добрушина, Н. Р. (2012): Инфинитивные конструкции с частицей *бы*, in: *Русский язык в научном освещении* 2 (24), с. 42-64

Зализняк, А.А. (2007): Связь отглагольных существительных на -ние, -тие с глагольным видом, in: *Terra balcanica. Terra slavica*, т. 9, Москва, с. 43-51

Земская, Е. А. (1962): Об основных процессах словообразования прилагательных в русском литературном языке XIX в., in: *Вопросы языкознания 2*, Москва, с. 46-55

Золотова, Г. – Онипенко Н. – Сидорова М.(1998): *Коммуникативная грамматика русского языка*, Филологический факультет МГУ, Москва

Изотов, А. И. (1993): *Чешские атрибутивные причастия на фоне русских*, Москва

Исаченко А.В. (1965): *Грамматический строй русского языка в сопоставлении со словацким*, Из. Словацкой академии наук, Братислава

Исаченко, А. В. (1960): *Грамматический строй русского языка в сопоставлении с словацким*, Часть вторая, Из. Словацкой академии наук, Братислава

Йокояма, О. (1983): В защиту запретных деепричастий, in: *American Contributions to the Ninth International Congress of Slavists 1*, Flier (ed.), Slavica, Columbus, Ohio, s. 373-381

Калакуцкая, Л. П. (1971): *Адъективация причастий в современном русском литературном языке*, Наука, Москва

Князев, Ю. П. (2007): *Грамматическая семантика: Русский язык в типологической перспективе*, Языки славянской культуры, Москва

Козинцева Н.А. (2003): Таксисные функции, передаваемые причастиями и причастными оборотами, в русском языке, in: *Проблемы функциональной грамматики. Семантическая инвариантность / вариативность,* Наука, с. 175–189

Коряковцева, Е. И. (2002): Русские nomina actionis особенности деривационной комбинаторики, in: *Slawische Wortbildung: Semantik und Kombinatorik*, Mengel (ed.), Münster, с. 343 - 354

Краснопеева, Е. С. (2015): Дискурсивные маркеры как формальный оператор при изучении экспликации: от корпусных данных к дискурсивному анализу, in: *Филология и культура* 3 (41), с. 75-81

Кузмин, Н. П. (1971): Отглагольное существительное в специальной лексике. in: *Исследования по русской терминологии*, Даниленко (ред.), Москва, с. 183-199

Кузнецов, С. (2001): О категории репрезентации русского глагола, in: *Исследования по славянским языкам* 6, с. 109-126

Кускова, Е. В. (1996): *Функционально-стилистические особенности и словарная кодификация однокорневых отглагольных имен на -ние, -ка и с нулевым формантом в современном русском языке,* автореф., Санкт Петербург

Левин, В. Д. (1941): Имена действия в русском языке, in: *Ученые записки Ивановского государственного педагогического института*, Иваного, с. 5-31

Лопатин, В.В. (1966): Адъективация причастий в её отношении к словообразованию, in: *Вопросы языкознания 5*, с. 37-41

ЛЭС (1990): *Лингвистический энцоклопедический словарь,* Ярцева (ред.), Москва, http://tapemark.narod.ru/les/index.html

Митрофанова, О. Д. (1973): Отглагольные существительные в научных текстах, in: *Филологические науки 5*, Москва, с. 54-65

Мойсеев, А. И. (1987): *Основные вопросы словообразования в современном русском литературном языке*, Ленинград

Мурясов, Р. З. (2000): Неличные формы глагола в контрастивно-типологическом видении, in: *Вопросы языкознания 4*, Наука, Москва, с. 43-56

Мусатов, В. Н. (2012): *Деривационные суффиксальные форманты, формирующие отраженную полисемию (на материале отглагольных существительных)*, ФЛИТА/Наука, Москва

Пазельская, А. Г. – Татевосов С. Г. (2008): Отглагольное имя и структура русского глагола, in: *Исследования по глагольной деривации,* Плунгян, Татевосов (ред.), Москва, с. 348-380

Пазельская, А.Г. (2009): Модели деривации отглагольных существительных: взгляд из корпуса, in: *Корпусные исследования по русской грамматике*, Пробел, 2009. с. 65-91

Пешковский, А. (1956): *Русский синтаксис в наушном освещении,* Москва

Пешковский, А. М. (1959): Глагольность как выразительное средство, in: *Избранные труды*, Москва, с. 101-111

Плунгян, В. А. (2010): *Причастия и превдопричастия в русском языке: о границах вариативности*, с. 1-7, режим доступа: https://www.academia.edu/8063154/Причастия_и_псевдопричастия_в_русском_языке_Participles_and_pseudoparticiples_in_Russian

Полянский, С. М. (2001): Одновременность/разновременность и другие типы таксисных отношений, in: *Теория функциональной грамматики,* Бондарко (ред.), УРСС, Москва, с. 243–253

Потебня, А. А. (1958): *Из записок по русской грамматике*, Москва

РКГ: Русская копрусовая грамматика, режим доступа: http://rusgram.ru

Розенталь Д.Э., Джанжакова Е.В., Кабанова Н.П. (1999): *Справочник по правописанию, произношению, литературному редактированию*, Москва

Сай С. С. (2011): Причастия, in: *Материалы для проекта корпусного описания русской грамматики,* Москва, режим доступа: http://rusgram.ru/Причастие

Сай С. С. (2014): Действительное причастие, in: *Материалы для проекта корпусного описания русской грамматики,* Москва, режим доступа: http://rusgram.ru/Действительное_причастие

Салихен-Мунтаха (1984): *Деепричастные конструкции в функции обстоятельственного детерминанта в современном русском языке и способы перевода их на английский язык*, dizertace МГУ, режим доступа: http://www.dissercat.com/content/deeprichastnye-konstruktsii-v-funktsii-obstoyatelstvennogo-determinanta-v-sovremennom-russko

Хохлачева, Н. В. (1962): Индивидуальное словообразование в русском литературном языке XIX в. (имена существительные), in: *Материалы и исследования по истории русского литературного языка 5*, Москва, с. 166-182

Шанский, Н. – Тихонов А. (1981): *Современный русский язык*, ч. 2, Москва

Шахматов 1941(2001): *Синтаксис русского языка*, Эдиториал УРСС, Москва

Шведова, Н. (1980): *Русская грамматика*, Наука, Москва

Яхонтов, С. (1965): О морфологической классификации языков, in: *Морфологическая типология и проблема классификации языков*, Серебренников – Суник (ред.), с. 93-99

Seznam tabulek

1.3.2 Tabulka *Srovnání frekvence jednotlivých neurčitých tvarů slovesných v korpusu Jerome.*
2.9 Tabulka *Přehled ekvivalentů příčestí v ruštině, češtině a němčině*
3.7 Tabulka *Přehled ekvivalentů přechodníků v ruštině, češtině a němčině*
4.8 Tabulka *Přehled ekvivalentů českých verbálních substantiv a německých substantivizovaných infinitivů*
5.11 Tabulka *Přehled ekvivalentů infinitivů v ruštině, češtině a němčině*